МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВОЙТОВ ГЕННАДІЙ ВАСИЛЬОВИЧ

УДК 342.951-351.745 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ І УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

081 Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора
філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Войтов Г.В.

Науковий керівник – **Кузніченко Сергій Олександрович**, доктор юридичних наук, професор, член кореспондент Національної академії правових наук України.

ОДЕСА – 2021

АНОТАЦІЯ

Войтов, Г.В. Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – право. - Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2021.

Дисертація є одним із перших у вітчизняній науці адміністративного права спеціальним комплексним дослідженням корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України та адміністративно-правових засад, способів та методів її запобігання.

Унаслідок проведеного дослідження з'ясовано сутність, зміст та особливості адміністративно-правових засад запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України, а також охарактеризовано специфічні риси та нормативно-правову базу цього виду правової діяльності. Сформульовано ряд наукових положень, висновків, пропозицій та практичних рекомендацій з удосконалення правового забезпечення органів публічної адміністрації при запобіганні корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань.

У дисертації на основі теоретичних напрацювань адміністративно-правової науки, вітчизняного та зарубіжного законодавства, результатів правозастосовної практики органів публічної адміністрації у сфері запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України проведено аналіз низки елементів понятійно-категоріального апарату, які використовуються у відносинах організації антикорупційної діяльності. Серед досліджених правових категорій – «корупція в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України», «антикорупційна профілактика», «адміністративно-попереджувальні заходи запобігання корупції», «врегулювання конфлікту інтересів», «конкурс на зайняття посад у системі органів та установ виконання

кримінальних покарань» і «умови проведення конкурсу на зайняття посад державної служби», «ротація посадових осіб» та їх різновиди. Звернена увага на неоднозначність тлумачення цих термінів та категорій у різних джерелах, а також суперечності між ними.

З'ясовано, що корупція в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України – це суспільні відносини, обумовлені протиправними діяннями фізичних осіб, направленими на отримання майнових та немайнових послуг, благ і переваг службовцями органів та установ виконання кримінальних покарань України, з використанням цими службовцями свого правового статусу та пов'язаних з ним можливостей, а також підкуп зазначених осіб, шляхом незаконного надання їм цих благ, послуг та переваг з метою отримання від службовців органів та установ виконання кримінальних покарань України певних привілеїв. Доведено, що корупційні відносини в органах та установах виконання кримінальних покарань України сприяють іншим видам правопорушень: нелегальній торгівлі, незаконній доставці в місця несвободи заборонених предметів; забезпечують формування та поповнення кримінальних бюджетів злочинних спільнот тощо.

Здійснено аналіз генези корупції як соціального явища, а також механізм і способи її проникнення в систему органів та установ виконання кримінальних покарань України. Зроблено висновок, що феномен корупції в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України сягає своїми коріннями в часи виникнення пенітенціарного інституту. Становлення корупції як соціально-правового явища є об'єктивним виразом послідовного шляху її розвитку в цілому в управлінському механізмі держави, що обумовлювалось як особливостями публічного управління в кожному історичному періоді, так і недосконалістю чинного законодавства.

Досліджено феномен катування ув'язнених як засіб отримання неправомірної вигоди посадовими особами адміністрації місць несвободи.

Проведено аналіз системи принципів в організації діяльності по запобіганню корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України. З'ясовано, що така діяльність повинна ґрунтуватись на стійкій та комплексній системі правових принципів, втілення яких дозволить створити ефективний антикорупційних механізм для вирішення поставлених завдань та досягнення цілей. Обґрунтовано, що в основу регулювання антикорупційної діяльності в органах та установах виконання кримінальних покарань України повинні покладатись принципи: верховенства права; законності; комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів; пріоритетності запобіжних заходів; невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень; відкритості та прозорості діяльності органів публічної адміністрації та інші.

У результаті дослідження системи адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України запропоновано їхню класифікацію за видами спрямування організаційної діяльності: економічного спрямування, соціального спрямування, ідеологічного спрямування, соціально-психологічного спрямування, організаційно-управлінського спрямування; правового спрямування. Визначено, що до адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України входять дії органів публічної адміністрації, направлені на недопущення проявів корупційної поведінки серед суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, які носять владно-розпорядчий характер та здійснюються на виконання норм права і які наділені відповідними ознаками: направлені на охорону суспільного порядку; застосовуються з метою попередити можливість здійснення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією; не зв'язані із фактичним здійсненням корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією; передують застосуванню примусових заходів адміністративного

чи кримінально-процесуального характеру; закріплені в нормах права, які передбачають обов'язкові дії або заборони, що встановлюють правові обмеження, недотримання яких передбачає застосування адміністративних санкцій; застосовуються уповноваженими органами та посадовими особами. Доведено, що застосування адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України є особливим видом соціального управління в системі виконання кримінальних покарань, який полягає в усуненні, нейтралізації чи обмеженні дії корупціогенних факторів, цілеспрямованому впливі за допомогою комплексу спеціально розроблених законних засобів на систему суспільних відносин, що складаються у сфері виконання кримінальних покарань, та має за мету стимулювання персоналу та інших осіб до правомірної поведінки у сфері управління кримінально-виконавчою галуззю, перешкоджання вступу їх у корупційні відносини.

За наслідками дослідження стану інституціоналізації корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України зроблено висновок, що на заміну спонтанній корупційній поведінці окремих службових та посадових осіб органів та установ виконання кримінальних покарань заступають регулярні дії, спрямовані на отримання неправомірної вигоди та які здійснюються відповідно до визначених правил. Інституціональна корупція перетворює її на структуровану систему з ознаками фрактальності, з відповідними стимулами та функціями контрпротидії і контролю.

З'ясовано, що всередині системи управління органами та установами виконання кримінальних покарань України домінує форма корупційних взаємовідносин, у якій елемент нижчого ступеня забезпечує корупційним шляхом вигоди елементу, що перебуває на вищому ступені. Корупція в органах та установах виконання кримінальних покарань України є поліморфним явищем, що проникло в усі ланки функціонування системи виконання покарань та носить латентний характер. Корупція в органах та установах виконання покарань України опирається на закриті від суспільного

контролю методи та форми управління пенітенціарною системою, уникаючи в такий спосіб швидкої ідентифікації протиправних діянь.

Подано пропозиції щодо удосконалення нормативно-правових актів, направлених на запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України. Пропонується внести зміни до Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» в частині: правового визначення конфлікту інтересів, застосування ротації посадових осіб начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України та нормативного визначення поняття ротації, правового регулювання проведення психофізіологічних досліджень із застосуванням поліграфа до вступу на службу до Державної кримінально-виконавчої служби України, а також під час проходження служби в Державній кримінально-виконавчій службі України; до Кодексу України про адміністративні правопорушення в частині віднесення окремих складів адміністративних правопорушень у сфері інформаційних відносин до правопорушень, пов’язаних з корупцією; до Порядку проведення конкурсу на службу до Державної кримінально-виконавчої служби України на зайняття вакантних посад, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 27.02.2020 №701/5 у частині публічності проведення конкурсу на зайняття вакантних посад.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, корупція, запобігання корупції, корупціогенні фактори, антикорупційна політика, Міністерство юстиції України, Державна кримінально-виконавча служба України, пенітенціарна система України, установа виконання кримінальних покарань.

SUMMARY

Voitov, H.V. Administrative and legal foundations for the prevention of corruption in the bodies and institutions of execution of criminal punishments of Ukraine. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

Thesis for a Doctor of Philosophy Degree in Specialti 081 – Law. – Odesa State University of Internal Affairs, Odessa, 2021.

In the national science of administrative law this research is one of the first comprehensive studies of corruption in Ukrainian units and institutions of execution of criminal punishments and administrative and legal principles, methods and techniques of its prevention.

As a result of the research, the essence, content and features of the administrative and legal principles for the corruption prevention in the units of criminal punishments execution have been elucidated. Specific features and legislation framework for this type of legal activity have been characterized as well. A number of scientific provisions, conclusions, proposals and practical recommendations for improvement of the legislation and its application by the public administration bodies in this area have been given.

The analysis of a number of elements of conceptual and categorical apparatus, that are being used in the field of the corruption prevention in Ukrainian units of execution of criminal punishments has been made on the basis of theoretical development of administrative and legal science, national and foreign legislation and law application practice of public administration bodies. Among these elements are "corruption in the system of units and institutions of execution of criminal punishments in Ukraine", "corruption prevention", "administrative measures of corruption prevention", "settlement of the conflicts of interests", "competition for positions in the system of units and institutions of execution of criminal punishments" and "requirements to the conduct of competition for state service positions", "state officer’s rotation" and their types. Attention has been drawn to the ambiguity in interpretation of these terms and categories in different sources, as well as the contradictions between them.

It has been found that corruption in the system of units and institutions of execution of criminal punishments in Ukraine is a public relationship caused by illegal actions of individuals aimed at obtaining property and non-property services, benefits and advantages and committed with the use of their status and related

opportunities by the employees of units and institutions of execution of criminal punishments, as well as bribing of these persons by means of illegally providing them with these the benefits, services and advantages in order to obtain certain privileges. It has been proven that corruption relations in the Ukrainian units and institutions of execution of criminal punishments contribute to other types of offenses: illegal trade, illegal delivery of prohibited items to penitentiary facilities; ensure formation and replenishment of criminal budgets in criminal communities, etc.

The analysis of the genesis of corruption as a social phenomenon has been carried out along with the mechanism and methods of its penetration into the system of units and institutions of execution of criminal punishments in Ukraine. The conclusion has been made that the phenomenon of corruption in the system of units and institutions of execution of criminal punishments in Ukraine ascends in its roots to the origins of the penitentiary system. Existence of the corruption as a socio-legal phenomenon is an objective expression of its consistent development in general in the administrative mechanism due to both the specifics of public administration of each historical period and imperfection in current legislation.

The phenomenon of torture of prisoners as a mean of obtaining illegal benefits by administration of penitentiary facilities has been researched.

The analysis of the system of principles in the organization of corruption prevention in the Ukrainian units of execution of criminal punishments has been carried out. It has been found out that such activities should be based upon a stable and comprehensive system of legal principles, which are when implemented will create an effective anti-corruption mechanism, allowing to reach objectives and achieve goals. It has been substantiated that the grounds for regulation of anti-corruption activities in the units and institutions of execution of criminal punishments in Ukraine should be based upon following principles: supremacy of law; legality; comprehensive implementation of legal, political, socio-economic, informational and other measures; priority of preventive measures; the inevitability

of liability for corruption offenses; openness and transparency of public administration bodies and others.

As a result of the research into the system of administrative and preventive measures for corruption prevention in the units and institutions of execution of criminal punishment in Ukraine, their classification by types of organizational activities has been proposed ad follow: economic, social, ideological, socio-psychological, organization and management, legal. It has been determined that the administrative and preventive measures of corruption prevention in the Ukrainian units of execution of criminal punishments include activities of public administration bodies, aimed at the prevention of manifestations of corrupt behavior among the subjects of penitentiary legislation; these actions have administrative nature, they are stipulated in legislation and possess the following features: aimed at protecting public order; are used to prevent the possibility of corruption offense or an offense related to the corruption; not related to the actual corruption offense and an offense related to the corruption; precede the application of coercive measures of administrative or criminal law nature; governed by the legal norms, that set compulsory actions or prohibitions, foreseeing liability for non-compliance; applied by authorized bodies and officials. It has been proven that application of administrative and preventive measures for corruption elimination in the units and institutions of execution of criminal punishments in Ukraine is a special type of social management in the penitentiary system, that aims to eliminate, neutralize or limit the effects of corruption, to influence through a set of specially designed legal means the system of public relations in the field of execution of criminal punishments, to encourage staff and others to abide law in the field of management of the penitentiary system, and to prevent them from entering into corrupt relations.

Upon research of institutionalization of the corruption in the State Service for the Execution of Criminal Punishments of Ukraine, it has been concluded that spontaneous corrupt behavior of certain officers of penitentiary units has been replaced by regular actions aimed at obtaining illegal benefits, and such actions are carried out in accordance with certain rules. Institutional corruption turns it into a

structured system with signs of fractality, with respective incentives, countermeasures and control functions.

It has been found that the hierarchical form of corrupt relations dominates within the management system of Ukrainian units of execution of criminal punishments, i.e. the element of the lower level provides illegal benefit to the element which is on the higher level. Corruption in the system of execution of criminal punishments in Ukraine is a polymorphic phenomenon that has penetrated into all aspects of the functioning of the penitentiary system and it is latent one. Corruption in Ukraine's penitentiary institutions relies on methods and forms of penitentiary management that are not open to public control, thus rapid identification of offences is avoided.

Proposition for improvement of regulations aimed at corruption prevention in Ukrainian penitentiary system has been offered. It is proposed to amendment: the Law of Ukraine "On the State Service of Execution of Criminal Punishments of Ukraine" in the part of legal definition of conflict of interest, application of rotation of officers and normative definition of rotation, legal regulation of polygraph assisted psychological and physiological tests for applicants for positions at the Service of Execution of Criminal Punishments of Ukraine, as well as during the service; in Code of Ukraine on Administrative Offenses to change classification of certain offenses in the field of information relations from administrative to offenses related to corruption; Procedure for conduct of competition for service in the State Service of Execution of Criminal Punishments of Ukraine for vacant positions, approved by the Order of the Ministry of Justice of Ukraine dated 27.02.2020 №701/5 in the part of publicity of the competition for vacant positions.

Key words: administrative and legal regulation, corruption, corruption prevention, corruption-causing factors, anti-corruption policy, Ministry of Justice of Ukraine, the State Service of Execution of Criminal Punishments of Ukraine, penitentiary system of Ukraine, penitentiary institution.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових періодичних виданнях:

1. Voytov Gennadiy. Institutional and sociocultural elements of anticorruption activities in the modern Ukrainian society / Gennadiy Voytov // Revista Revista ştiinţifică Internaţională "Supremaţia Dreptului". 2018. №4. С.158-164.

2. Войтов Г.В. До питань класифікації адміністративно-попереджувальних заходів протидії корупції в органах та установах пенітенціарної системи України / Г.В. Войтов // Європейські перспективи. 2019. №1. С.40-44.

3. Войтов Г.В. До дискусії про принципи адміністративно-правового запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України / Г.В. Войтов // Наше право. 2019. №3. С.43-51.

4. Войтов Г.В. Катування ув'язнених з метою отримання неправомірної вигоди адміністрацією місць несвободи: історико-правові аспекти / Г.В. Войтов // Право.UA. 2019. №3. С.63-69.

5. Войтов Г.В. Лексема «корупція» у понятійно-категоріальному апараті наукових досліджень та актах права / Г.В. Войтов // Європейські перспективи. 2019. №4. С.82-90.

6. Voytov G.V. State and private partnership in the penitentiary management: a discussion about foreight practice / G.V. Voytov // European Reforms Bulletin. 2020. №1. P.111-115.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Войтов Г.В. Соціокультурні аспекти антикорупційної діяльності / Г.В. Войтов // Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 15 лист. 2018 р. / Маріуп. держ. ун-т ; за заг. ред. Г.І. Батичко. Маріуполь: МДУ, 2018. С.76-80.

2. Войтов Г.В. На захист широкого застосування історичних методів в дослідженні правових проблем протидії корупції / Г.В. Войтов //

Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 8-9 лют. 2019 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2019. 104 с., С.47-51.

3. Войтов Г.В. Про державну монополію на насилля, забезпечення принципу рівності перед законом та етику: дискусія з приводу приватних «СІЗО» / Г.В. Войтов // Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування : матеріали наук. семінару (м. Дніпро, 10 груд. 2019 р.) ; Проєкти учасників V Міжнародного студентського саміту «Права людини в умовах сучасних глобалізаційних викликів» (м. Дніпро, 18-19 квіт. 2019 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 356 с. С.47-49.

4. Войтов Г.В. Зловживання правом: проблеми дискреції у правозастосуванні органів публічної адміністрації / Г.В. Войтов, Н.А. Бааджи // Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 26 берез. 2020 р. Одеса: ОДУВС, 2020. 248 с. С.21-22.

5. Войтов Г.В. Публічна інформація про діяльність органів виконання покарань України як чинник запобігання корупції: аналіз проблем безперешкодного доступу // Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернетконференції (м. Одеса, 30 жовтня 2020 р.). Одеса: ОДУВС, 2020. 238 с. С.146-149.

6. Войтов Г.В. Інституалізація корупції у пенітенціарній системі України Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9-10 груд. 2020 р.): у 2 ч. / [редкол.: В.В. Чернєй, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. Ч. 2. 395 с. С.59-63.

З М І С Т

ЗМІСТ……..……...13

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ……15

ВСТУП……16

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ТА УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ…….....27

1.1. Поняття та зміст феномену корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України ……..……...…..27

1.2. Генезис корупції як соціального явища та проникнення її в систему органів та установ виконання кримінальних покарань України……..43

1.3. Принципи запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України……...….66

Висновки до розділу 1……..……...89

РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ І УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ…….…92

2.1. Адміністративно-попереджувальні заходи запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України……...92

2.2. Запобігання корупції при прийнятті на службу в органи та установи виконання кримінальних покарань ……115

2.3. Доступ до публічної інформації як чинник запобігання корупції в системі органів та установ виконання кримінальних покарань ……..136

Висновки до розділу 2……..155

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ТА УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ…159

3.1. Запобігання інституалізації корупції в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України ……..…159

3.2. Напрямки вдосконалення законодавства про запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України ..……172
Висновки до розділу 3……..…….188
ВИСНОВКИ……..191
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ……..202
ДОДАТКИ……...242

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

абз. – абзац

дис. – дисертація

англ. – англійською

грец. – грецькою

лат. – латинською

нім. – німецькою

рос. – російською

санскр. – санскрит

фр. – французькою

ВУЧК – Всеукраїнська надзвичайна комісія

ДКВСУ, ДКВС України – Державна кримінально-виконавча служба України

ДПтСУ, ДПтС України – Державна пенітенціарна служба України

ДТП – дорожньо-транспортна пригода

ГУ НП – Головне управління Національної поліції

КП – Комунальне підприємство

КМУ – Кабінет Міністрів України

КУАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

НПМ – Національний моніторинговий механізм

розм. – розмовне

УПП – Управління патрульної поліції

ФПКПК – Факультативний протокол до Конвенції ООН проти катувань

ЦУПЧРЕЗКОМ – Центральне управління надзвичайних комісій по боротьбі з контрреволюцією, спекуляцією і посадовими злочинами при Раднаркомі УРСР

В С Т У П

Обґрунтування обрання теми дослідження. Активізація антикорупційної діяльності в сучасних умовах обумовлена проявом негативних тенденцій та деструктивних процесів, пов'язаних із її зростанням, що створює реальну загрозу національній безпеці держави, а також необхідністю запобігання цьому явищу, насамперед у системі публічної служби, де зосереджена значна кількість посадових та службових осіб. Корупційні правопорушення в Україні нині є практично у всіх сферах державно-владних відносин, не винятком стала система органів та установ виконання кримінальних покарань. За таких умов у суспільстві виникає соціальна напруга, породжується недовіра громадян до органів публічної адміністрації, зокрема до осіб, що є її представниками.

На сьогодні в Україні у сфері нормативного забезпечення запобігання корупції зроблено досить багато. Так, 14 жовтня 2014 року Верховна Рада України прийняла так званий «пакет» антикорупційних законів, зокрема: Закони України «Про запобігання корупції», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки», Кабінетом Міністрів України прийнято низку постанов, направлених на мінімізацію цього ганебного явища: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 №265 «Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки», Постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 №65 «Про затвердження Правил етичної поведінки державних службовців» та інші.

Підкреслює актуальність дослідження організаційно-правове реформування системи виконання кримінальних покарань як інституту публічного управління, що триває понад 20 років поспіль. Лише з часу розпочатого нами дисертаційного дослідження у 2018 році двічі змінювався механізм управління цими органами та установами. А цим змінам передувала ще одна реформа, регульована Постановою Кабінету Міністрів України від

18.05.2016 №348 «Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції».

Суспільна думка, яка є відображенням соціальних процесів у суспільстві про стан законності, вітчизняна практика щодо забезпечення виконання кримінальних покарань дають підстави стверджувати, що держава не вживає достатньо ефективних заходів для того, щоб належним чином запобігати корупції, управлінські механізми для її подолання та контролю є неефективними, а чергові управлінські реформування не спричинюють глибоких інституційних змін. Основними умовами, що заважають оновленню, на наш погляд, є традиційна специфіка закритості системи органів і установ виконання кримінальних покарань від суспільства, а це створює обставини для можливого зловживання службовим становищем окремими посадовими або службовими особами цих органів та установ у формі вчинення різноманітних корупційних правопорушень.

Низка соціальних індикаторів, а це публікації в засобах масової інформації про результати проведених журналістських розслідувань, кримінальна статистика, що відображена у публічних джерелах, інформація від засуджених та їхніх родичів та інші вказують не лише на системність корупції в управлінні галуззю та її масовість, а й на перетворення її в явище із сукупністю специфічних соціальних норм і культурних зразків, які визначають сталі форми корупційної поведінки в середовищі посадовців пенітенціарної системи, пристосування цієї поведінки відповідно до вироблених норм корупційної етики. А головне, що характерне для соціальних інститутів, демонструє явні ознаки ідеї організованості, своєрідного корупційного упорядкування суспільного життя у відносинах між засудженими та адміністрацією, а також усередині адміністрації.

Державна політика запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань має здійснюватися на відповідних наукових засадах, у зв’язку з чим виникає потреба у глибокому дослідженні

адміністративно-правових засад як запобігання, так і протидії корупції у цій системі.

На нинішній день дослідження запобігання корупції в системі органів і установ виконання кримінальних покарань України адміністративно-правовими засобами проводились в інших напрямках. Більшість робіт, що стосуються загальних засад антикорупційної діяльності держави, написані відносно давно, вони, в основному, торкаються діяльності інших мілітаризованих державних органів, а не лише органів і установ виконання кримінальних покарань. У зв'язку з цим, особливості діяльності Міністерства юстиції України, його міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пенітенціарних установ не були враховані під час підготовки відомчих нормативно-правових актів, що обумовлює негативний вплив на формування поведінки посадових осіб у корупційній площині. Тому вивчення та вирішення проблем, що накопичились у цій сфері діяльності та приведення її до вимог норм міжнародних стандартів, обумовлюють актуальність і важливість цього комплексного наукового дослідження.

Крім цього, актуальність обраної теми дослідження зумовлена низкою інших факторів та необхідністю подальшого узгодження та деталізації норм права, що регулюють антикорупційну діяльність правоохоронних органів; потребою в доопрацюванні та невідкладному прийнятті змін до Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу» тощо.

Окремі питання діяльності органів та установ виконання покарань розглядали у своїх працях Є.Ю. Бараш, М.Г. Вербенський, М.І. Войцехівський, Г.В. Головач, Г.О. Двойнос, О.М. Джужа, Р.А. Калюжний, О.Г. Колб, В.А. Льовочкін, О.Б. Пташинський, Г.О. Радов, О.В. Романенко, І.С. Сергеєв, А.Х. Степанюк, С.Я. Фаренюк, В.Д. Шкадюк й інші вчені.

Аспекти запобігання корупції у сучасній науці досліджували Ю.П. Битяк, О.Г. Боднарчук, А.О. Галай, О.Г. Гамалій, С.К. Гречанюк, М.Н. Курко, М.І. Мельник, Д.Г. Михайленко М.І. Немченко, Є.М. Попович, Р.М. Тучак та ін. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, у яких

аналізується діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України її органів та установ, дослідження проблем запобігання корупції в цій галузі управлінських правовідносин залишається поверхневим і не достатньо повним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана з урахуванням: рекомендацій, визначених у п.9 Резолюції 1862 (2012) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Функціонування демократичних інститутів в Україні» від 26.01.2012 щодо необхідності дотримання Україною зобов'язань перед Радою Європи; положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 №5/2015 та відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок, на період до 2020 р., затвердженого Постановою КМУ від 07.09.2011 №942; Наказу МВС України від 16.03.2015 №275 «Про затвердження Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 років».

Тематика дослідження узгоджується із планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Одеського державного університету внутрішніх справ на 2019 рік (пункт 1.2. 2.6., 1.6.4. та 1.6.6.).

Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Одеського державного університету внутрішніх справ, протокол №2 від 31.10.2018 р.

Мета і завдання дослідження відповідно до предмета та об'єкта дослідження.

Мета дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України, відомчих нормативно-правових актів та узагальнень антикорупційної практики у діяльності органів публічної адміністрації визначити сутність, зміст та адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань, розробити рекомендації щодо удосконалення правового регулювання та визначити

перспективи розвитку управлінських інститутів, які забезпечують запобігання корупції в системі цих суб'єктів кримінально-виконавчої діяльності.

Для досягнення цієї мети поставлено такі **завдання**:

- розкрити сутність та зміст поняття корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України;
- дослідити генезис корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України;
- з'ясувати місце феномену катування ув'язнених та його роль у механізмі корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань;
- окреслити коло принципів запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України;
- дослідити сутність адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України та здійснити їхню класифікацію;
- проаналізувати систему адміністративно-правових заходів запобігання корупції при прийнятті на службу в органи та установи виконання кримінальних покарань;
- визначити рівень можливостей доступу до публічної інформації в органах та установах виконання кримінальних покарань та його вплив на стан корупційних відносин;
- дослідити механізм інституалізації корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України;
- виокремити перспективні напрямки розвитку адміністративно-правового регулювання запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України;
- сформулювати конкретні пропозиції та рекомендації щодо удосконалення організаційних та правових засад запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері адміністративно-правового регулювання запобігання корупції в органах і

установах виконання кримінальних покарань.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є комплекс загальних та спеціальних методів пізнання, використання яких забезпечило достовірність висновків і можливість вирішення поставлених завдань та досягнення сформульованої мети.

Застосування діалектичного методу надало можливість з'ясувати сутність корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань як явища реальної дійсності в його динаміці та взаємозв'язку з іншими державно-управлінськими негативними явищами (підрозділи 1.1, 1.2 та 3.1).

За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійно-категоріальний апарат, притаманний діяльності по запобіганню корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1 та 2.2).

Використання порівняльно-правового методу допомогло при проведенні комплексного порівняльно-правового аналізу організаційно-правових аспектів запобігання корупції в системі досліджуваних органів та установ (підрозділи 2.2 та 3.1), а методу системного аналізу – при порівнянні різних нормативно-правових актів, що регулюють організаційно-правові відносини у діяльності по запобіганню корупції (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2 та 2.3).

За допомогою догматичного методу проаналізовано зміст норм чинного вітчизняного законодавства, виявлено в них колізії, прогалини, корупціогенні чинники та інші негативні фактори, що знижують якість нормативно-правових актів, направлених на регулювання діяльності по запобіганню корупції (підрозділи 1.1, 2.1 та 2.3).

Метод теоретико-правового прогнозування надав можливість запропонувати перспективні форми правової поведінки органів державної влади у сфері регулювання діяльності по запобіганню корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3 та 3.2).

При формулюванні емпіричної основи дослідження використано статистичний метод та метод анкетування (підрозділи 1.1 та 1.2).

Структурно-логічний метод та методи групування і класифікації застосовано при дослідженні системи нормативно-правових актів, що здійснюють регулювання діяльності по запобіганню корупції в органах та установах виконання покарань (підрозділи 1.2, 2.1 та 2.3).

Метод теоретико-правового моделювання було застосовано при підготовці пропозицій формулювання правових норм (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3 та 3.2).

Застосування міждисциплінарного підходу дало змогу комплексно розглянути роль і місце організаційно-управлінських механізмів у запобіганні та корупції в органах та установах виконання покарань, виявити основні закономірності, властивості та тенденції. Системний підхід було використано для обґрунтування переваг широкого застосування організаційно-управлінських способів діяльності по запобіганню корупції.

Зазначені вище методи дослідження використовувалися в комплексі, що забезпечило достовірність одержаних результатів наукового пошуку.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, Закони України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», «Про державну службу», «Про попереднє ув'язнення», «Про запобігання корупції», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», Кримінально-виконавчий кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти Міністерства юстиції України (положення, посадові інструкції), що регулюють проходження служби посадовими особами органів та установ виконання кримінальних покарань та їхню діяльність, направлену на забезпечення мети кримінальних покарань, антикорупційне законодавство зарубіжних держав тощо.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані, вітчизняні та зарубіжні дослідження в галузі адміністративного права, узагальнення

практики з питань запобігання корупції, методологічні розробки органів, які відповідно до законодавства здійснюють запобігання корупції в Україні, політико-правова публіцистика, довідкові видання, аналітичні узагальнення контент аналізу документів, зведені дані опитування: практичних працівників органів та установ виконання кримінальних покарань та інших органів публічної адміністрації, осіб, що звільнились з місць виконання покарань тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є одним із перших досліджень, присвячених проблемним питанням адміністративно-правових засад запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань та організаційні аспекти здійснення цієї діяльності у сучасних умовах.

Основними положеннями, що обумовлюють наукову новизну та виносяться на захист, є такі:

уперше:

- визначено ознаки адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань: спрямовані на охорону суспільного порядку; застосування з метою попередити можливість здійснення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією; незв'язаність із фактичним здійсненням корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією; передують застосуванню заходів примусу адміністративного чи кримінально-процесуального характеру; закріпленість у нормах права, які передбачають обов'язкові дії або заборони, що встановлюють правові обмеження, недотримання яких передбачає застосування адміністративних санкцій; застосування уповноваженими органами та посадовими особами;

- досліджено феномен катування ув'язнених як засіб отримання неправомірної вигоди посадовими особами адміністрації місць несвободи; з'ясовано, що це є протиправним соціальним явищем, яке полягає у вчиненні умисних дій, направлених на заподіяння ув'язненим фізичного болю або

фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, або інших насильницьких дій, а також організація таких дій, з метою змусити ув'язненого передати блага (майно, послуги матеріального та нематеріального характеру), незалежно від вчинення дій особисто чи через посередників, у супереч законним інтересам ув'язнених, держави та суспільства, просторово обмежене рамками місць несвободи;

- досліджено стан інституціоналізації корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України, зроблено висновок, що на заміну спонтанній корупційній поведінці окремих службових та посадових осіб органів та установ виконання кримінальних покарань здійснюються регулярні дії, що спрямовані на отримання неправомірної вигоди, та які здійснюються відповідно до визначених правил;

- запропоновано зміни до нормативно-правових актів, направлених на посилення результативності адміністративно-правових засобів та методів у сфері запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України;

удосконалено:

- наукові підходи щодо ролі у правозастосуванні правових принципів у діяльності по запобіганню корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань;

- класифікацію адміністративно-попереджувальних заходів, які застосовуються для мінімізації впливу корупціогенних факторів у діяльності посадових осіб органів та установ виконання кримінальних покарань України;

- наукові обґрунтування застосування інструментальної детекції на основі поліграфа (детектора симуляції) для проведення кадрових і службових перевірок під час професійно-психологічного відбору на службу в органи та установи системи ДКВС України та навчання у відомчі навчальні заклади;

- методологічні засади застосування конкурентних методів кадрового забезпечення органів та установ виконання кримінальних покарань України як

складової адміністративно-правового механізму запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України;

дістали подальшого розвитку:

- історико-правові наукові відомості про становлення корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України як соціально-правового явища;

- основні напрямки вдосконалення адміністративно-правового законодавства щодо запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України;

У цілому новими є й інші висновки, пропозиції та рекомендації дисертанта, які виносяться на захист та мають значення для подальшого розвитку обраної проблематики дослідження.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що положення і висновки, рекомендації та пропозиції, зроблені у дослідженні, впроваджено та можуть бути використані:

- *у науково-дослідній сфері* – для подальшого вивчення проблем запобігання корупції в органах публічної влади (акт впровадження у науково-дослідну роботу Одеського державного університету внутрішніх справ від 15 грудня 2020 року);

- *у навчальному процесі* – при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів, лекцій, практичних і семінарських занять з дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Адміністративна відповідальність» (акт впровадження у навчальний процес Одеського державного університету внутрішніх справ від 10 грудня 2020 року).

- *у правозастосуванні* – для удосконалення практичної діяльності персоналу органів та установ виконання кримінальних покарань по запобіганню корупції (акт впровадження у правозастосовну діяльність Державної установи «Одеський слідчий ізолятор» від 30 грудня 2020 року);

- *у правотворчості* – для вдосконалення нормативно-правових актів, що регулюють антикорупційну діяльність органів публічної адміністрації» (акт впровадження у правотворчу діяльність Верховної Ради України від 27 січня 2021 року).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та пропозиції, що містяться в дисертації, доповідалися автором і були оприлюднені на науково-практичних конференціях «Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства» (Маріуполь, 15 листопада 2018 р.), «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (Одеса, 8-9 лютого 2019 р.), «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави (Одеса, 26 березня 2020 р.), «Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України» (м. Одеса, 30 жовтня 2020 р.), «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (м. Київ, 9-10 грудня 2020 р.) та на науково-практичному семінарі «Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування» (м. Дніпро, 10 груд. 2019 р.), а також на засіданнях кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Одеського державного університету внутрішніх справ.

Публікації. Результати дослідження знайшли відображення в шести наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, дві з яких опубліковані у міжнародних фахових виданнях, а також тезах шести наукових доповідей.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ТА УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

1.1. Поняття та зміст феномену корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України

На нинішній день корупція визнана як одне з найнебезпечніших явищ для держави, суспільства та людини. Вона не лише підриває авторитет державного апарату, дискредитує його діяльність, руйнує основні демократичні принципи, а й несе безпосередню загрозу національній безпеці, завдаючи національній економіці істотної шкоди, знижує політичний авторитет держави на міжнародній арені. Як стверджує В.В. Нонік, «корупція стала «стилем» життя українського суспільства. Деякі її завуальовані форми узаконені та підтримуються викривленою мораллю нашого суспільства, яке сприймає корупційні прояви як частину існуючих «правил гри». Це явище дискредитує мету створення громадянського суспільства в цілому, підриває основи демократії та ефективного державного управління» [1, с.99].

Гострота проблеми обумовлює численні дослідження присвячені окремим політичним, правовим, соціокультурним та економічним аспектам запобігання корупції. У вітчизняних науках поняття «корупція» аналізується впродовж більше як тридцяти років. Залежність від наукової галузі дослідження приводить до його різноманітного сприйняття та тлумачення.

Вивченню понять «корупція» та «корупційне діяння» приділено увагу в працях таких учених у галузі права, як Л.В. Багрій-Шахматов, С.О. Баранов, Ю.В. Дмитрієв, О.П. Добровольський, О.О. Дудоров, С.А. Задорожний, А.П. Закалюк, В.С. Зеленецький, М.І. Камлик, О.Є. Користін, О.М. Костенко, С.В. Ківалов, М.І. Мельник, В.Я. Настюк, Є.В. Невмержицький, А.С. Політова, А.І. Редька, В.М. Трепак, М.І. Хавронюк та інші.

Серед зарубіжних учених соціологів, політологів, правників, які присвятили свої праці феномену корупції та його поняттю, слід назвати

Р. Андерсона, Л. Астаф'єва, С. Беркмана, Ф. Вільямса, Д. Кауфмана, Г. Колбеча, В. Комісарова, Р. Лейкена, Д. Лойда, К. Мішель, Дж. Ная, В. Парсонса, Дж. Пікареллі, Ф. Фукуяму, Л. Шеллі та інших.

Корупція є предметом досліджень не лише юристів та соціологів, а й економістів, політологів, філософів, істориків, психологів, управлінців та фахівців педагогічних наук та інших. Міждисциплінарні підходи обумовлені складністю корупції як явища, а також його причинного комплексу, багатозначністю проявів його наслідків у всіх сферах життя суспільства. А це обумовило виникнення навіть відповідних галузевих понять «політична корупція», «транснаціональна корупція», «комерційна корупція», «приватна корупція» тощо, а також низку інших родових понять, безпосередньо пов'язаних з ними: «корупційні відносини», «корупційне правопорушення», «корупційний злочин», «корупційна поведінка» та інші [2, с.83].

Поширеність та інституційна розвиненість корупції обумовила множинність форм її проявів: хабарництво, вимагання, протекціонізм, фаворитизм, непотизм, незаконний перерозподіл суспільних ресурсів, їхнє привласнення з корисною метою, використання особистих контактів з метою доступу до суспільних ресурсів, незаконна підтримка політичних структур, незаконна приватизація та інші. Вичерпного переліку форм її проявів, на нашу думку, встановити неможливо.

За твердженнями О.П. Добровольського, досліджуване явище виникло ще у стародавні часи, його поняття у сучасній інтерпретації починає складатися на рубежі утворення централізованих держав і сучасних правових систем [3, с.12]. З такою позицією слід погодитись частково, оскільки прижиттєві видання словників В.І. Даля не тлумачать цього терміна. Натомість містять пояснення відповідних аналогів, які вживались для позначення неправомірних, корупційних, у сучасному розумінні, діянь у російськомовній правозастосовній практиці, наприклад «взяточничество» [4, с.205], «корысть» та «мздоимство» [5, с.173, с.205, с.331]. Не зафіксована досліджувана лексема й у популярних у науковому середовищі Російської

імперії кінця XIX – початку XX століття словниках іноземних слів Міхельсона (1877 року), Чудінова (1894 року), Глєбова (1906 року) та інших. Тож на території Російської імперії, а відтак і на більшій частині України, поняття «корупція» у нинішньому значенні стало використовуватись значно пізніше.

О.П. Добровольський, використовуючи як джерело підручник «Курс адміністративного права» під редагуванням В.В. Коваленка, пояснює виникнення поняття «корупція» як хабарництво, шляхом сполучення латинських слів «*correi*» – декілька учасників однієї зі сторін зобов'язального відношення з приводу єдиного предмета та «*rumpere*» – ламати, ушкоджувати, порушувати, відміняти. У результаті утворився самостійний правовий термін «*corrumpere*», що припускав діяльність декількох (не менше двох) осіб, метою яких є «псування», «ушкодження» нормального ходу судового процесу або процесу керування справами суспільства [3, с.12]. Така позиція дослівно відображена в інших авторів. Так пояснюють етимологію корупції В.М. Галунько [6, с.214], В.Кузьменко [7, с.78], С.О. Баранов [8, с.30] та інші. Базується воно, на наше переконання, на понятті «*corrumpere*» викладене у глосарії М.М. Бортошека «Римское право. Определения. Понятия. Термины» яке, поряд з наведеними значеннями, означало також, фальсифікувати, підкупляти (напр. суддю – претора); обезчещувати дівицю [9, с.435].

Усупереч твердженням більшості авторів, які пишуть з цих питань, подає своє трактування Г.К. Мішин, вказуючи, що латинський термін *corruptio* походить від двох кореневих слів *cor* (серце, душа, дух; розум) і *ruptum* (псувати, руйнувати, розбещувати). Тому суть корупції не в підкупі, продажності публічних та інших службовців, а в порушенні єдності (дезінтеграції, розкладанні, розпаді) того чи іншого об'єкта, у тому числі органів державної влади [10, с.19].

Передбачалися в античному Римі навіть окремі важливі позови *actio de albo corruptio* – проти того, хто пошкодив або змінив виставлений текст преторського едикту на дошці (*album*) для публічних оголошень; чи *actio de servo corrupto* – позов, який подавався будь-якому уповноваженому за родом

справи проти того, хто морально розбестив чужого раба (підмовив його вчинити злочин) [11, с.17].

У середньовіччі поняття «корупція» отримало переважно релігійне трактування і пов'язувалось з гріховною природою людини. Терміном «*corruptibilitas*» позначалась тлінність людини, здатність її до руйнування у біологічному та духовному розумінні, але аж ніяк не її здатність брати чи давати хабарі [10, с.20].

Американський політолог-теоретик німецького походження Карл Фрідріх пояснював корупцію як поведінку, що відхиляється, поєднується з приватною мотивацією і означає досягнення приватних (індивідуальних, групових) цілей за публічний рахунок [12, с.63].

В основі сучасного соціально-правового розуміння феномену корупції лежать теорія раціональної бюрократії Макса Вебера, структурно-функціональний підхід і теорія соціальної аномії Т. Парсонса і Р. Мертона [13, с.273]. У такому розумінні застосовують поняття «корупція» класики марксистсько-ленінської теорії розвитку суспільних відносин. А відтак, з таким розумінням поняття «корупція» стало застосовуватися у мовах республік Союзу РСР.

Уперше у радянській літературі термін «корупція» з'явився у в 1928 г. у виданні «Большая советская энциклопедия», при цьому енциклопедія не тлумачила поняття цього терміна [14, с.638-639], і в документах правового характеру він не застосовувався.

Тлумачний словник російської мови авторства С.І. Ожегова 1949 року визначає термін «корупція» як моральний розклад посадових осіб і політиків, що виражається в незаконному збагаченні, хабарництві, розкраданні і зростанні з мафіозними структурами [15].

За радянських часів поняття корупція дослідники, зокрема В.В. Лунєєв, застосовують до розкрадання державного майна з використанням посадових повноважень [16, с.337]. При цьому, вважалося, що корупція – явище, характерне лише для буржуазної держави і суспільства. Енциклопедична

література того часу, наприклад, четверте видання Радянського енциклопедичного словника, пояснювала корупцію як процес, пов'язаний з прямим використанням посадовою особою прав, пов'язаних з його посадою, з метою особистого збагачення [17, с.635].

Енциклопедичне видання під редакцією С.А. Кондратова під корупцією пояснює злочинну діяльність посадових осіб, політичних і громадських діячів, яка полягає у використанні ними своїх повноважень на шкоду суспільству і державі в цілях особистого збагачення [18, с.343].

Великий тлумачний словник сучасної української мови надає кілька визначень поняття «корупція», а саме: корупція – це використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення; корупція – це підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [19, с.578].

Словник іншомовних слів пояснює корупцію як підкупність, продажність серед державних, політичних і громадських діячів, а також урядовців та службовців державного апарату [20].

В авторитетному юридичному словнику США – словнику Блека, який Верховним судом США визнається вторинним джерелом права, корупція трактується, виходячи із двох підходів, а саме: 1) діяння, яке вчиняється з наміром надати деякі переваги, що несумісні з офіційними обов'язками посадової особи і правами інших осіб; 2) діяння посадової особи, яка неправомірно використовує своє становище чи статус для одержання будь-якої переваги для себе або іншої особи в цілях, які суперечать обов'язкам і правам інших осіб» [21, с.14].

Немає одностайності щодо пояснення досліджуваної лексеми й у середовищі правників-науковців.

Як зазначає А.П. Закалюк, корупція є виявом суспільно неприйнятної та переважно суспільно небезпечної діяльнісної активності людей, наділених владними або іншими публічними повноваженнями та пов'язаними з ними можливостями, або тих, що прагнуть скористатися останніми з метою

одержання будь-яких благ (переваг, послуг, пільг тощо) для себе чи інших осіб не на основі офіційно визначеного порядку (підстав, норми), а на підґрунті реалізації особистої зацікавленості, що призводить до деформації (розкладання) публічних відносин [22, с.186].

С.П. Кушніренко визначає корупцію як соціально-правове явище, що виражається в систематичному використанні державними службовцями свого службового становища за матеріальну винагороду в інтересах третіх осіб або груп, у результаті чого підривається авторитет державної влади і державної служби; прямому чи непрямому використанні посадовими особами своїх службових можливостей і повноважень для особистого збагачення [23, с.4].

Інший підхід до визначення корупції демонструє Н.А. Лопашенко. На думку вченого, це ситуація, коли посадова особа приймає протиправне рішення (іноді рішення, морально неприйнятне для громадської думки), з якого отримує вигоду інша сторона (наприклад, фірма, що забезпечує собі завдяки цьому рішенню державне замовлення всупереч встановленій процедурі), а власне посадовець отримує незаконну винагороду від цієї сторони [24, с.23].

А.С. Політова пропонує під поняттям «корупція» розуміти суспільно небезпечне діяння, яке полягає у зловживанні або перевищенні влади чи службових повноважень службовою особою, а також одержання нею для себе чи інших осіб неправомірної вигоди або прийняття обіцянки (пропозиції) щодо такої вигоди [25, с.274].

С.Н. Сабанін і М.О. Лепихин розглядають корупцію в контексті корупційного зловживання службової особи, що розуміється як використання посадовою особою своїх службових і посадових повноважень, свого впливу для досягнення корисливих цілей [26, с.51].

На думку П.О. Чебоксарова, корупцією є сукупність негативних явищ, що відбуваються в суспільстві і державі. Вона виражається насамперед у нехтуванні окремими посадовими особами моральними нормами і в скоєнні ними діянь з корисливою метою або особистою зацікавленістю, спрямованих

проти державної влади, інтересів державної служби та служби в органах місцевого самоврядування [27, с.220].

Згідно з позицією В.В. Лунєєва, корупцією є соціально-правове або кримінологічне явище, що охоплює сукупність суспільно небезпечних діянь як криміналізованих, так і (з різних причин) не криміналізованих в Росії, але визнаних злочинними у світовій практиці [28, с.101].

А.В. Кузьмін подає два розуміння корупції: широке, яке включає в себе як підкуп у всіх галузях влади й управління (державних, муніципальних, приватних), так і посадові злочини, вчинені з корисливих мотивів; а також вузьке розуміння корупції – це підкуп у всіх його різновидах плюс (з певною часткою умовності) провокація такого [29, с.165].

І.Д. Фіалковская бачить у корупції поведінку панівної еліти, що відхиляється та проявляється в незаконному використанні нею суспільних благ і носить неформальний характер [30, с.141].

М.І. Мельник, здійснюючи наукові пошуки для пояснень поняття «корупція», виділяє кілька основних напрямів його розуміння: 1. Корупція – це підкуп і продажність державних чи інших службовців; 2. Корупція – це зловживання владою чи службовим становищем, вчинене з корисливою метою; 3. Корупція – це зловживання владою чи службовим становищем, вчинене з будь-якої особистої заінтересованості; 4. Корупція – це використання службових повноважень, статусу посади, а також її авторитету та пов’язаних з ними можливостей для задоволення особистого інтересу або в групових інтересах; 5. Корупція – це елемент (ознака) або різновид організованої злочинності; 6. Визначення поняття корупції обмежуються загальними нормами і характеризуються відсутністю чітких формулювань, що дозволили виділити суттєві ознаки цієї правової категорії [12, с.67-70].

В.М. Трепак визначає корупцію як соціальне, системне явище, що полягає в неправомірному використанні особами, які мають владні чи управлінські повноваження, власного становища, статусу, авторитету в

особистих або корпоративних інтересах, що призводить до розкладання, деградації влади та соціального управління [31, с.192].

Цікаву позицію висловлює Ю.М. Антонян, вважаючи, що корупцію в найширшому сенсі можна визначити як вчинення деяких дій особою, яка має в силу свого службового становища необхідні можливості, на користь того, хто незаконно оплатив такі дії. При цьому самі дії можуть бути цілком законними [32, с.35].

Немає одностайності щодо сутності корупції і серед представників інших наук.

Так, у політології Д. Кауфман визначає корупцію як зловживання при перебуванні на державній службі задля особистої вигоди [33, с.58].

Дж. Най пропонує розглядати її як поведінку, що відхиляється від формальних обов'язків публічної ролі під дією приватних матеріальних чи статусних цілей або порушує правила, які забороняють окремі види стосовно приватного впливу [34, с.6].

В економічній теорії під корупцією прийнято розуміти різновид поведінки державних службовців, спрямований на отримання вигоди за рахунок використання державних ресурсів в особистих цілях [13, с.275].

С.В. Страхов з позиції політичної економії розглядає корупцію як систему відносин, що охоплює дві сфери: 1) відносини між окремими хабародавцем і одержувачем хабаря; 2) функціонування великих корупційних мереж на державному і міждержавному (глобальному) рівнях [35, с.66].

В.К. Максімов вважає, що корупція є синтетичним поняттям, яке слід розглядати у правовому, суспільно-соціальному, політекономічному та кримінологічному значеннях. Остання, на думку автора, тотожна поняттю «корупційна злочинність». Зокрема, корупція в суспільно-соціальному значенні є девіантною поведінкою публічних посадових осіб, що виражається в нелегітимному використанні, всупереч інтересам суспільства та інших осіб, наявних у них повноважень, що випливають з наявних у них можливостей, а також інших суспільних ресурсів, доступ до яких вони мають у зв'язку зі

своїм статусом і фактичним становищем, для отримання вигоди в особистих, вузько групових або корпоративних цілях. У політекономічному значенні автор пояснює корупцію як нелегітимне привласнення і реалізацію права власності або його окремих сторін публічними посадовими особами щодо власності будь-яких форм, суспільних ресурсів в особистих, вузько групових або корпоративних інтересах шляхом використання наявної у них влади. У кримінологічному значенні поняття «корупція» тотожне поняттю «корупційний злочин» – антисоціальне, суспільно небезпечне явище, яке загрожує національній безпеці, становить цілісну сукупність злочинів, скоєних публічними посадовими особами з використанням ними свого посадового і фактичного становища, наявних у них посадових і службових повноважень, що випливають з наявних у них можливостей, а також їх співучасниками, всупереч законним інтересам громадян, суспільства, держави, державної служби, служби в органах місцевого самоврядування, комерційних та інших організаціях, для особистого збагачення чи в інших особистих, вузько групових і корпоративних цілях, або які виражені у наданні їм можливостей і засобів для досягнення зазначених цілей, а також сукупність самих таких осіб [36].

Розбіжність у визначеннях спостерігається і в міжнародних правових актах.

Наприклад, Довідковий документ ООН про міжнародну боротьбу з корупцією вказує, що корупція – це зловживання державною владою для отримання вигод в особистих цілях [37]. Майже ідентичним з ним подано це поняття у звіті Світового банку про світовий розвиток: зловживання державною владою заради особистої вигоди [38, с.123]. У той час як Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятий на 34-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 р., зазначає, що корупція «... передбачає здійснення або нездійснення будь-якої дії під час виконання обов’язків або через ці обов’язки внаслідок подарунків, які вимагають або приймають, обіцянок і стимулів, або їх незаконне отримання щоразу, коли

наявна така діяльність або бездіяльність». Водночас зазначено, що «поняття корупції слід трактувати в межах національного права» [39].

Розгорнуте визначення досліджуваного поняття розроблено в 1995 році міждисциплінарною групою Ради Європи з корупції: «Корупцією є хабарництво і будь-яка інша поведінка осіб, яким доручено виконання певних обов'язків у державному або приватному секторі, яка веде до порушення обов'язків, відповідно до статусу державної посадової особи, приватного працівника, незалежного агента чи іншого роду відносин і має на меті одержання будь-якої незаконної вигоди для себе та інших» [16, с.337].

Цивільна Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999 р), на відміну від інших розглянутих міжнародних нормативних правових актів (у цілях самої Конвенції), визначає корупцію як продажність і підкуп державними посадовими особами за умови неналежного виконання обов'язків або поведінки одержувача хабаря, надання неналежних вигод або їх обіцянки [40].

Інші міжнародні правові акти, направлені на регулювання антикорупційної політики національних держав, не містять визначень досліджуваного поняття. Однак, наприклад, Міжамериканська конвенція проти корупції (1996 р.) відносить до «актів корупції» низку протиправних діянь [41].

Привертає увагу і різноманітність трактування поняття корупції у національних нормативно-правових актах.

Наприклад, відповідно до приписів Закону Республіки Білорусь «Про боротьбу з корупцією», корупція – це умисне використання державним посадовцем, або прирівняною до нього особою, або іноземною посадовою особою свого службового становища і пов'язаних з ним можливостей з метою протиправного отримання майна або іншої вигоди у вигляді роботи, послуги, покровительства, обіцянки переваги для себе або для третіх осіб, а так само підкуп державного посадовця або прирівняної до нього особи або іноземної посадової особи шляхом надання їм майна або іншої вигоди у вигляді роботи,

послуги, покровительства, обіцянки переваги для них або для третіх осіб з тим, щоб цей державний посадовець чи прирівняна до нього особа або іноземна посадова особа вчинила дії чи утрималась від них при виконанні своїх службових (трудових) обов'язків, а також вчинила зазначені дії від імені або в інтересах юридичної особи, у тому числі іноземної [42].

Антикорупційний закон Російської Федерації визначив корупцію як: а) зловживання службовим становищем, дача хабаря, отримання хабаря, зловживання повноваженнями, комерційний підкуп або інше незаконне використання фізичною особою свого службового становища всупереч законним інтересам суспільства і держави з метою отримання вигоди у вигляді грошей, цінностей, іншого майна або послуг майнового характеру, інших майнових прав; б) вчинення дій, вказаних у підпункті "а", від імені або в інтересах юридичної особи [43].

Закон Литовської Республіки «Про запобігання корупції» не містить поняття «корупція», однак у його розумінні застосовується поняття «корупційний злочин» - отримання хабарів, незаконних винагород, інших правопорушень, що вчиняються в державному секторі шляхом підкупу або для особистої вигоди: зловживання службовим становищем, незаконне залучення державного службовця в комерційну, економічну чи фінансову діяльність, незаконне привласнення, шахрайство, розтрата, розкриття професійної таємниці, розкриття промислової, комерційної або банківської таємниці, зловживання довірою в комерційній, економічній або фінансовій діяльності, порушення процедур державних закупівель, подання завідомо неправдивих даних про доходи або прибутки, відмивання грошей, перешкоджання здійсненню виборчих або референдумних прав, контрабанда або створення чи використання документа або запису, що містить недостовірну чи неточну інформацію, або несанкціонована нереєстрація платежу, якщо такі дії призначені або вимагають хабаря, або приховування чи маскування прийняття або хабаря [44].

В Україні поняття «корупція» на законодавчому рівні було вперше нормативно визначено внаслідок прийняття у 1995 році Закону України «Про боротьбу з корупцією». Під корупцією в цьому Законі розумілася діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг [45].

Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції», прийнятим у 2011 році, корупція стала визначатись як використання особою, зазначеною у ч.1 ст.3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч.1 ст.3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [46]. Таке формулювання поняття, з урахуванням змін у нумерації статей закону, по суті, збережено у прийнятому у 2014 році Законі України «Про запобігання корупції» [47].

Проведене нами в рамках цього дослідження у 2019 році вибіркове анонімне опитування практичних співробітників органів та установ Південного управління виконання кримінальних покарань та пробації показало, що основними причинами виникнення корупції, на думку опитаних, є:

недостатній рівень заробітної плати працівників – 45,2 %;

бажання отримати особисту вигоду – 6 %;

недостатність соціальної допомоги та підтримки – 11,9%;

провокація зі сторони засуджених – 23, %;

відсутність патріотизму і громадянської свідомості – 2,9%;

низький рівень правової культури – 1%;

недостатній рівень обізнаності про відповідальність – 9,9% (Додаток А).

Наведені відповіді респондентів вказують на домінуючу думку – низькі заробітні доходи.

Такі пояснення причин корупції в країні є досить поширеними. Так, В.В. Побережний, досліджуючи сутність та причини корупції в системі органів державної влади, наводить приклад викладення в інформаційному бюлетені «Бюрократ» категоричної думки щодо причин виникнення корупції в державному управлінні: держава «...встановлює мізерні посадові оклади і «закриває очі» на те, що державний службовець у такому випадку розраховує на «приховані можливості» посади. Це є основною причиною корупції та використання службового становища у власних цілях». Дослідник не погоджується з категоричністю таких тверджень та наводить приклад суттєвого підвищення матеріального забезпечення високопосадовців нашої держави, яке відбулося у 2005 р., але не знизило рівня корумпованості влади [48, с.1-4].

Звичайно, кожен державний службовець має бути захищеним соціально і матеріально, держава повинна гідною заробітною платою відзначати цю відповідальну діяльність та напружені умови праці чиновників, це є нормою практично для всіх розвинутих демократичних держав.

Істотним корупціогенним чинником ми вважаємо наявність у правових актах, які регулюють діяльність посадових осіб органів та установ виконання кримінальних покарань, дискреційних норм.

Як відомо, низка положень нормативно-правових актів визначає компетенцію органів та посадових осіб Державної кримінально-виконавчої служби України за допомогою формулювань «мають право», «як правило», «можуть». Розподіл прав і обов’язків такими формулюваннями створює можливість для суб’єкта правозастосування використовувати повноваження на свій розсуд, коли уповноважена сторона отримує можливість неправомірно трактувати своє право тільки як можливість, а не як обов’язок здійснення тих чи інших дій.

Лише Кримінально-виконавчий кодекс України містить 14 дискреційних формул «як правило», 95 «можуть» чи «може», 9 «має право» чи «мають право», трактування яких під час правозастосування не виключає створення умов для корупційної поведінки. Наприклад:

Частина 1 статті 56 КВК України: особи, засуджені до обмеження волі, відбувають покарання у виправних центрах, *як правило,* у межах адміністративно-територіальної одиниці відповідно до їх місця проживання до засудження.

Абзац другий частини 6 статті 59 КВК України: жиле приміщення, де проживає засуджений із сім'єю, *може* відвідуватися, *як правило*, в денний час уповноваженими працівниками виправного центру.

Частина 1 статті 60 КВК України: засуджені до обмеження волі залучаються до праці, *як правило*, на виробництві виправних центрів, а також на договірній основі на підприємствах, в установах чи організаціях усіх форм власності за умови забезпечення належного нагляду за їхньою поведінкою.

Частина 6 статті 102 КВК України: адміністрація колонії *має право*, за наявністю підстав, проводити огляд громадян, їх речей, транспортних засобів, які знаходяться на території колонії, а також вилучати заборонені речі і документи. Порядок проведення обшуків і оглядів визначається нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України [49].

У Правилах внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених Наказом Міністерства юстиції України від 28.08.2018 №2823/5, таких формул налічується: «як правило» – 2, «можуть» чи «може» – 118, «має право» чи «мають право» – 34.

Наприклад, пункт 2 Розділу XIV «Порядок надання засудженим побачень і телефонних розмов з родичами, адвокатами та іншими особами» Правил містить одне з формулювань з наступним змістом: «засудженим, які відбувають стягнення у виді поміщення у ДІЗО, карцер або переведення до ПКТ (ОК), телефонна розмова, *як виняток, може бути надана* з метою виховного впливу або у зв'язку *з винятковими особистими обставинами*

(смерть або тяжка хвороба близького родича, що загрожує життю хворого, стихійне лихо, що спричинило *значну матеріальну шкоду* засудженому або його сім'ї)» [50].

При наявності дискреційних формулювань у нормі права у посадової особи, вважає Е.В. Талапіна, завжди є право вибору як мінімум з двох варіантів рішення (позитивного чи негативного). При цьому найбільш корупціогенні ситуації виникають за обставин, коли нормативно-правовий акт надає декілька можливих варіантів без точного визначення умов прийняття того чи іншого рішення [51].

А.Д. Назаров та А.С. Пагурєц з метою мінімізації корупції настоюють на виключенні дискреційних норм із законодавства [52]. Ми погоджуємося з думкою про те, що дискреційні формули у нормах права впливають на корупціогенність цих норм. Відсутність чіткої регламентації суб'єктів правозастосування щодо процедури здійснення службових повноважень, прийняття рішень, видачі офіційних документів; наявність у посадових осіб надто широких розпорядчо-дозвільних повноважень для прийняття рішень на свій розсуд, дає їм можливість створювати зайві ускладнення, перебільшувати свою роль у вирішенні питань, пов'язаних з правозастосуванням, є одним з основних організаційно-управлінських факторів, які впливають на подальший розвиток корупції. Однак, у нормі права заздалегідь не можливо передбачити всіх життєвих випадків і обставин, що виникають у правовідносинах виконання кримінальних покарань. Тому певний поведінковий простір для уповноваженого суб'єкта правозастосування повинен існувати. При цьому, ці суб'єкти (органи чи посадові особи) повинні брати до уваги загальну практику оцінювання значення певних понять, мету, якої вони мають досягти внаслідок оцінювання. Хоча загалом кількість дискреційних норм повинна бути максимально малою.

М.С. Рибак звертає увагу на те, що співробітники виправних установ становлять замкнуту ізольовану громаду, у якій усі знають про витівки один одного. У критичні періоди вони, як правило, виявляють цілком зрозумілу

солідарність і «не зраджують» тих, хто скоює злочини, зловживаючи своїм службовим становищем. Можна констатувати, що беззаконня, що виражається в здійсненні різних за ступенем суспільної небезпечності правопорушень як пов'язаних, так і не пов'язаних з корупцією, уряді виправних установ стає звичним стилем діяльності деяких посадових осіб [53].

Ще одним корупціогенним фактором є наявність у правових актах, що регулюють діяльність у сфері виконання кримінальних покарань відсильних норм. Оскільки закон не може регулювати всі питання нашого життя, потрібні легальні механізми гнучкого реагування у конкретних ситуаціях, зазначає Ю.О. Тіхоміров [54, с.76].

Можна назвати багато факторів, що зумовлюють виникнення корупційних відносин у діяльності органів та установ пенітенціарної системи. Однак, як слушно стверджує О.Кальман, існує один чинник, який і зумовлює прояви всіх інших чинників. Це відсутність жорсткого соціально-правового контролю за діяльністю посадових осіб та їх відповідальністю в умовах демократизації суспільного життя і переходу до ринкових відносин [55, с.149].

Ми вважаємо, що поряд із зазначеними причинами корупції в системі органів та установ виконання кримінальних покарань можна також визначити:

- формування ділових відносин службовців поза межами правового поля;

- позитивне ставлення окремих засуджених до існування корупції та сприяння її розвитку;

- корупційна поведінка керівництва, що може стати негативним прикладом для підлеглих;

- недостатній відомчий контроль;

- легковажність, наївність, лабільність (нестійкість) посадових осіб;

- відсутність належного механізму здійснення ротації кадрів;

- ізольованість пенітенціарної системи від інформаційного простору.

Узагальнюючи викладене, можна вивести визначення поняття корупції в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України. Це –

протиправні дії фізичних осіб, направлені на отримання майнових та немайнових послуг, благ і переваг службовцями органів та установ виконання кримінальних покарань України, з використанням цими службовцями свого правового статусу та пов'язаних з ним можливостей, а також підкуп зазначених осіб шляхом незаконного надання їм фізичними та уповноваженими представниками юридичних осіб цих благ, послуг та переваг з метою отримання службовцями від органів та установ пенітенціарної системи України певних привілеїв.

1.2. Генезис корупції як соціального явища та проникнення її в систему органів та установ виконання кримінальних покарань України

Незважаючи на кардинальні зміни в політиці, соціальних відносинах, зокрема у праві, корупція надалі залишається однією з головних проблем в Україні, оскільки спотворює весь комплекс соціальних і політичних відносин, стає на заваді розвитку як індивіда чи окремої соціальної групи, так і суспільства в цілому. Тому запобігання цьому ганебному соціальному, політичному та правовому явищу є важливим завданням для країни, так як подолання, чи бодай її мінімізація, є позитивними факторами для забезпечення політичної стабільності та економічного розвитку.

Актуальність проблеми обумовлює численні дослідження, присвячені окремим політичним, правовим, соціокультурним та економічним аспектам запобігання корупції. А відтак, до цього явища звернені наукові погляди філософів, істориків, юристів, соціологів, політологів, психологів, управлінців та фахівці інших наук та великої кількості наукових галузей. Окремі аспекти антикорупційної діяльності аналізувалися в роботах провідних вітчизняних та зарубіжних правників.

Морально-правові критерії оцінки поведінки людей ще з античних часів збурювали думки стародавніх філософів. Ця оцінка здійснюється як на основі законів держави, так і на основі теологічного сприйняття дійсності.

Наукова думка про те, що «корупція – це таке саме стародавнє явище, як і соціальний порядок, що управляє життям людей, який би він не був» [56,

с.50], надзвичайно давня. Теоретично, вважають Б.О. Костенко та А.В. Кухарчук, виникнення та існування корупції стає можливим з моменту виділення функцій управління в суспільній або господарській діяльності. Саме тоді, на думку дослідників, у державного чиновника з'являються великі можливості розпоряджатися різноманітними ресурсами, у результаті чого він часто приймає рішення не в інтересах суспільства, а виходячи зі своїх особистих, корисливих потреб. Історично цей процес повинен сягати часу формування перших класових суспільств і державних утворень у прадавніх центрах людської цивілізації: Єгипті, Месопотамії, Індії, Китаї, тобто у період III–II тисячоліття до нашої ери, що підтверджується знайденими археологами й істориками релігійними та літературними джерелами [57, с.5].

З давніх-давен люди намагалися знайти причини виникнення корупції та способи її обмеження. Сам Господь устами біблійного старця Мойсея дав нам, людям, першу антикорупційну заповідь: «дарів не приймай, тому що дари сліпими роблять зрячих і перетворюють справу правих» (Вих.23:8). Серед проголошених видінь пророка Ісаї, зокрема, міститься: князі твої – бунтарі й спільники злодіїв; усі на гостинці ласі, за дарунками так і женуться. Сироту вони не обороняють, а справа вдовиці до них не доходить (Іс.1:23).

Усі провідні світові релігії засуджують корупцію, у першу чергу, підкуп суддів. «Не надавайте незаконно майна один одного і не підкуповуйте суддів, щоб навмисно привласнити частину власності інших людей» сказано в одному із аятів Корану [58]. Мусульмани вірять, що Пророк Магомет користується розповіддю зі Старого Заповіту про знищення міст Содома і Гоморри для того, щоб застерегти ворогів своїх від гріховності, де поряд з розбещеністю (содомськими гріхами) назване хабарництво [59, с.167].

Відоме це соціальне явище і в добіблійні часи. Ще шумерський цар Лагаша Урукагина вживав заходів для припинення зловживань своїх чиновників [60, с.9].

У давньоіндійському зібранні практичних настанов про користь, життя, форми і засоби існування людини, суспільства, держави, який сьогодні

відомий під назвою «Артхашастра» (санскр. – наука про користь, практичне життя), головний міністр імператора Чандрагупта брахман Каутілья (Чанакя) 370-283 р. до н.е., виділив 40 засобів розкрадань державного майна жадібними чиновниками [61, с.75].

Свідчення про корупцію містяться в літературі античної Греції. Найвидатніші давньогрецькі філософи у своїх роботах неодноразово згадували про руйнівний вплив зловживання владою та хабарництва на економічне, політичне і духовне життя суспільства. Так, Аристотель у своїй роботі «Політика» виділяв корупцію як найважливіший чинник, здатний привести державу якщо не до загибелі, то до виродження. [62, с.3]. Звертались до цього явища також Платон і Фукід.

Китайський державний діяч та реформатор Ван Аньши (1021-1086 р.р.) вважав, що джерелами корупції є «погані закони і погані люди». Такий висновок він обґрунтовував історичним досвідом про неможливість забезпечення необхідного управління, якщо покладатися лише на владу закону, призначеного для контролю посадових осіб, якщо останні не є людьми, які відповідають їх роботі [63].

Безпрецедентна стабільність патримоніальної бюрократії Давнього Китаю, на думку Є.В. Невмержицького, корінилась в ефективних механізмах протидії чиновництву, які могли б опонувати імператору, через залежність урядовця не від імператорського жалування, а від його вміння витиснути з імператорських підданих максимум доходів, у тому числі й на свою власну користь, що ставило його у залежність не лише від доходів, але й від волі імператора у будь-який час розцінити чиновника як злочинця-хабарника [64, с.74].

Широке поширення корупції приводило навіть до загибелі окремих держав. До наших часів дійшов крилатий вираз батька Олександра Македонського царя Македонії Філіппа II (час правління 359 – 336 роки. до н.е.), – «не існує таких високих фортечних мурів, через які не можна перестрибнути ослу, нав’юченому золотом» [65, с.46].

У період середньовіччя поняття корупції набуває значення «спокуси диявола», що притаманне лише церковним, канонічним відносинам, синонімом якого була гріховність [9, с.93; 66]. Саме з позиції «гріховної зіпсутості», що є природою усіх гріхів, розглядали корупцію Блаженний Августин та Фома Аквінський [67, с.280].

На території сучасної України прояви корупційної поведінки зафіксовані у Київській Русі у XI-XII ст.ст., де дружинники, які виконували також публічно-владні функції, зловживали своїми обов'язками. У період монголо-татарського панування хабарництво тимчасово силовими методами усунув хан Батий [68].

Згадується про корупцію й у руських літописах XV століття. За їхніми даними, першим законодавчо обмежив поширення корупції Іван III, а смертну кару за прояви корупції запровадив його онук Іван IV (Грозний) [69].

З XIV ст. в мовному вжитку для позначення протиправних вигод застосовується поняття «лихварство» – від слова «лихва», що означає надлишок [70, с.28].

За часів Великого Князівства Литовського та Речі Посполитої корупція мала «середньоєвропейський» характер, і прояви її були незначними. Свого часу від королівського суду, який, зазвичай, у часи середньовіччя, ставав на бік багатшої сторони, постраждав сам Богдан Хмельницький. Однак, після низки його перемог та утвердження Гетьманської держави хабарництво набуло ознак масовості. Хоча у цей період воно було незрівнянно меншим, аніж у Московській державі, де узаконеним хабарництвом став інститут «годівлі», тобто спосіб утримання «державницьких осіб» шляхом побирання населення [68, с.4].

У Великому Князівстві Литовському інститут «годування» був скасований у 1556 р. [71, с.21], але тривале існування цього інституту міцно укорінилось у свідомості мешканців України, що обумовило відсутність морального засудження хабарників, та визнавалось як звична поведінка.

У Конституції гетьмана Війська Запорозького Пилипа Орлика 1710 року корупція згадується як явище, яке згубно діє на весь державний устрій. У ній також наводиться перелік корупційних дій та наголошується на необхідності боротьби з ними [72].

Але, як свідчить історія, корупція продовжувала процвітати в усіх прошарках чиновницького класу Російської імперії та інших країн, в тому числі й тих, до яких входили території сучасної України. Це дуже яскраво відображено у творах Миколи Гоголя, Тараса Шевченка, Івана Франка, Павла Грабовського, Степана Руданського, в байках Леоніда Глібова та Івана Крилова, у творчості Олександра Пушкіна, Федора Достоєвського, Михайла Салтикова-Щедріна [73].

Проникнувши у більшість суспільних відносин, корупція не оминула й інститути виконання кримінальних покарань.

Використання підневільної каральної праці ув'язнених на каторгах не лише на користь казни не було рідкістю в Російській імперії.

Так, сибірська ревізія сенатора І.О. Селіфонтова вказувала на наявну невпорядкованість каторжної системи та використання праці каторжників для збагачення місцевих чиновників, яку пізніше граф М.М. Сперанський назвав «системою домашнього управління замість управління публічного» [74, с.155]. Сибір, з огляду на незаселеність, кліматичні та географічні умови, була, так би мовити, відірваною від основної території імперії, а отже, мали місце труднощі для імперських органів публічної влади здійснювати систематичний контроль, що, у свою чергу, створювало ґрунт для корисних зловживань, у тому числі у сфері кримінально-виконавчих відносин. Факти брутального зловживання сибірським генерал-губернатором Пестелем описав у О.І. Герцен у книзі «Колишнє та думи» (рос. *«Былое и думы»*), навівши приклад незаконного утримання в тюрмах осіб з метою вимагання коштів [75, с.113].

Корупцію в етапних установах (тюрмах та острогах) виявив свого часу під час здійснення ревізії полковник корпусу жандармів Олександр Маслов,

який описав факти зловживань посадовими особами чи не всіх рівнів системи виконання покарань, відмітивши у своєму звіті, що вони здійснюються «з істинно сибірським розмахом» [76].

Значні зловживання тюремних чиновників були виявлені і внаслідок ревізії у 1835 році в Соловецькій монастирській тюрмі [77, с.34].

У гродненській тюрмі у 1817 році прокурор, що прибув з інспекцією, виявив змову ув'язнених та охорони, яка дозволила в'язням юдеям залишити на час релігійних свят місце відбування покарання. У 1822 році знову ж таки прокурор виявив на території цієї в'язниці підпільний шинок, послугами якого користувались як в'язні так і охоронці. У 1863-1865 роках начальник Гродненської тюрми Маслов був викритий у крадіжці постільної білизни, а також у тому, що привласнював гроші, виділені на харчування ув'язнених [78].

На думку білоруського історика Дмітрія Дрозда, основною причиною корумпованості та зловживань молодшого персоналу установ виконання кримінальних покарань вважались важкі умови служби, низький рівень плати праці персоналу та м'які покарання за порушення службової дисципліни. Так, у 1905 році начальник Мінського тюремного замку констатував, що за 50 рублів можна підкупити охорону для втечі в'язня. У той час як за втечу ув'язненого охоронці та наглядачі карались кількома днями арешту [79].

Корумпованість та низький рівень дисципліни персоналу фіксується дослідниками і в інших пенітенціарних закладах Російської імперії. Так, в Одеській тюрмі у 1907 році ув'язнені, користуючись потуранням охоронців, володіли саморобними відмичками, якими відкривали камери та вільно пересувались приміщеннями в'язниці [80, с.257].

Факт зловживань у Саратовській в'язниці у 1912 році оприлюднила газета «Утро России» – «у губернській в'язниці виявлені зловживання. Доглядач рибництва пожертвував ув'язненим конфісковану маломірну рибу до тисячі пудів. Остання поліцією виявлена в крамницях у купців і відбирається. Купці заявляють, що купили рибу в тюрмі. У зв'язку з цим у

шантані Очкіна застрелився помічник начальника в'язниці Архангельський» [81].

Про корупційні відносини між адміністрацією місць несвободи та ув'язненими згадує Л.Д. Троцький у книзі «Моє життя». Із його спогадів про своє перебування у херсонській в'язниці: «Передач з волі я не отримував. У мене не було ні чаю, ні цукру. Арештантську юшку давали раз на день, в обід. Пайок житнього хліба з сіллю служив мені сніданком і вечерею. Якось наглядачі ввечері внесли до мене гору предметів: свіжу білизну, ковдру, подушку, білий хліб, чай, цукор, шинку, консерви, апельсини, яблука. «Це вам мати передала», – сказав мені наглядач. По тону його зрозумів відразу, що він отримав хабар» [82].

Спеціальних антикорупційних актів, направлених на запобігання зловживань у місцях несвободи у Російській імперії, не приймалось, у крайньому випадку вони не виявлені дослідниками, хоча пенітенціарне право, як і пенітенціарна правова наука розвивались стабільно. Серед фундаментальних праць у цьому напрямку варто назвати твори І.Я. Фойницького «Курс тюрмознавства» 1875 року, «Вчення про покарання» 1878 року, П.А. Кашкарова «Загальна розробка питання необхідності корінного тюремного реформування в Росії» 1883 року, М.Ф. Лучинського «Основи тюремної справи» 1904 року, «Курс практичного тюрмознавства» 1906 року, С.В. Познишева «Вчення про каральні засоби та засоби покарання» 1908 року, «Очерки тюрмознаства» та багато інших.

Хоча говорити про те, що царський уряд не проводив політку запобігань корупції в пенітенціарній системі говорити не варто.

Для нагляду та контролю за дотриманням законодавства в установах пенітенціарної системи Російської імперії було створено Тюремну інспекцію. Однак, через низьку якість кадрової роботи уникнути проблем корупції не вдалось навіть у цьому органі. Як стверджує М.Г. Дєтков, службовцям цієї ланки, як і в цілому апарату державної влади, були характерні мздоімство, хабарі, службові зловживання. Упродовж 1896-1900 років 8 тюремних

інспекторів і один помічник інспектора були звільнені з тюремного відомства «у наслідок виявлених негожих проступків. Одна особа віддана під суд та приговорена до висилки на проживання» [83, с.64].

Найбільш вдалим, на нашу думку, у цьому напрямку можна вважати створення 19 липня 1819 р. Опікунського товариства над тюрмами, яке мало на меті залучити громадськість до піклування про в'язнів. Основна мета цього проекту була гуманістична. Однак, поряд з облаштуванням побуту ув'язнених, цей проект робив пенітенціарну систему більш відкритою для суспільства, а відтак, сприяв виявленню зловживань, оскільки члени товариства залучались до громадського контролю за фінансуванням утримання в'язнів.

На території України комітети товариства діяли в усіх губернських містах, а також в Одесі, Таганрозі, Керч-Єнікале. У 1841 році комітети та відділення Товариства були створені в усіх повітових містах. У 1855 році товариство було підпорядковане Міністерству внутрішніх справ, а його головою за посадою став міністр. Причиною цього були факти втручання представників товариства у діяльність в'язничної адміністрації та змагання з нею за доступ до ресурсів, що виділялись на утримання в'язнів [84, с.437-438]. Таким чином, імперський уряд діяльність товариства поставив під повний контроль держави.

Тривалий час корупція сприймалась суспільством як один із чинників, направлений на необхідність зміни влади. Однак, як тільки мрійники про щастя народу захоплювали владу, вони намагались усунути перепони для особистого збагачення. Прикладом таких відносин можуть слугувати історія долі Максиміліана Робесп'єра та Жозефа Фуше. Продажність останнього і привела на гільйотину Робесп'єра, а самому дала можливість збити величезні статки [85].

Революційні зміни, що були проведені більшовиками в жовтні 1917 р. на теренах Російської імперії, не змінили змісту корисливих зловживань у публічному управлінні. Представники держави трудящих почали як брати, так

і давати хабарі з такою інтенсивністю, що корупція стала загрозою існування більшовицького режиму. У зв'язку з цим 8 травня 1918 р. Рада Народних Комісарів РСФСР постановила Декрет «Про хабарництво» – перший у Радянській Росії акт, направлений на кримінальне переслідування корупціонерів, з прийняттям якого з'явилося поняття суб'єкта посадових злочинів [86, с.467]. На прийняття цього акту, на думку С.Р. Рогульського, вплинула також справа засудження 2 травня 1918 р. Московським революційним трибуналом чотирьох членів ВЧК, що обвинувачувалися у хабарництві і шантажі, до шести місяців тюремного ув'язнення. Однак, особисте втручання Леніна привело до перегляду справи, унаслідок чого трьох чекістів-корупціонерів було засуджено до десяти років позбавлення волі [87, с.13].

Чекістська еліта, яка стала контролювати всю правоохоронну систему, включаючи інституції виконання кримінальних покарань, не відмовилась від використання своїх повноважень для особистого збагачення. Радянські виправні установи, будучи складовою суспільства, також піддались корозії корупцією. Так, лише в одному з підписаних заступником голови ВУЧК Всеволодом Балицьким наказів від 31 січня 1921 р. повідомлялося про розстріл 10 співробітників ЦУПЧРЕЗКОМа за хабарництво, катування заарештованих, шантаж і вимагання, за привласнення речей при обшуку та інші злочини [354, с.392].

Оскільки модель системи виконання покарань була породженням радянської партійно-тоталітарної системи, то й корупцію у ній слід розглядати як частину загальнодержавного феномену, який був характерною рисою економічного та суспільного життя.

Звернення до архівних документів розкриває аспекти протиправної, направленої на особисте збагачення, діяльності персоналу органів кримінально-виконавчої системи СРСР та відповідного адміністративного реагування керівництва Головного управління виправно-трудових таборів ОДПУ на прояви корупції. Так, наказом начальника Головного управління

таборів №31 від 27.03.1933 за несанкціонований продаж житлобудівельному кооперативу декількох вагонів лісоматеріалів, за умови надання квартир для службовців Темніковських таборів (Мордовія), було застосовано дисциплінарні стягнення: начальнику управління Темлаг Зубкову – сувору догану та попередження про звільнення при аналогічних проявах, начальнику виробничого відділення управління Темлаг Левіна – 20 діб арештувати та звільнення з таборів ОДПУ, Енгельфельда – 15 діб арешту та звільнення з ОДПУ, керівника лісової групи Барона – сувору догану [88]. Трьома місяцями раніше, наказом №2 від 8.01.1033, за виявлений несанкціонований продаж стороннім особам оселедців на суму 175 тис.крб. адміністрація Головного управління таборів ОДПУ застосувала дисциплінарне стягнення – сувору догану до начальника управління таборів Карлаг (Казахстан) М.М. Чунтонова [89].

З метою запобігання корупції та масовому розкраданню в установах виконання покарань НКВС СРСР організовував систематичні перевірки та ревізії установ та органів, за наслідками яких вживалось організаційне та адміністративне реагування. Наприклад, 8.06.1935 був виданий наказ НКВС №155 «Про боротьбу з розкраданням та розтратами в таборах», у якому описувалась стурбованість щодо виявлених ревізіями за 1934 рік масових розкрадань та розтрат та низьким рівнем стану збереження табірного майна. Однак, організаційні заходи за цим наказом були направлені більше на ув’язнених, а не на службовий персонал таборів [90].

Об’єктом протиправного посягання зі сторони корумпованого персоналу ОДПУ-НКВС було не лише табірне майно чи виробничі ресурси, а й майно цивільних громадян, а також кошти, призначені для оперативної, зокрема, агентурної роботи. Прикладом цього є наказ Головного управління таборів ОДПУ №27 від 16.03.1933 «Про оголошення вироку колегії ОДПУ у справі колишніх співробітників ОГПУ Курочкіна, Крошкіна та інших». Наказом доводилась до працівників Головного управління таборів та управлінь таборів ОДПУ інформація про вирок щодо осіб, які допустили

привласнення коштів, призначених для оперативної роботи; виготовлення фальшивих розписок; спробу протиправного, із застосуванням погроз, заволодіння квартирою громадян; незаконного, з корисною метою, використання службового транспорту [91].

Привертає увагу не лише типовий для радянського періоду грізний тон розпорядчих актів, але й застосовані санкції за вчинені правопорушення – наприклад, за продаж риби на суму 175 тис.крб. винесено сувору догану [91], при тому, що події мали місце в період карткового дефіциту 30-х років.

Слід зауважити, що про масовість корупційних проявів персоналу пенітенціарної системи СРСР у період існування ГУЛАГу відомо в основному з багаточисленних мемуарів, свідчень в'язнів. Однак, ці інформаційні джерела можуть відображати стан справ лише на рівні низової ланки безпосереднього спостереження. Інформація про факт, випадки чи системність корупційних проявів на рівні управлінь чи очільників ГУЛАГу їм не може бути відомою. Тож ці джерела доносять до нас відомості про вимагання та викрадення табірним персоналом особистих речей засуджених, які пізніш продавались на табірних, і не тільки, «чорних ринках», про побирання хабарів на призначення на кращі робочі місця, за вихідні та додаткове харчування тощо.

«…В самому таборі панував дух корупції та наживи. Він заволодівав усіма, від найвищого табірного начальства, «вохрівців», закінчуючи привілейованими в'язнями. Кожен намагався урвати для себе як можна більший кусок, кожен старався нажитися…». Згадує колишній в'язень УхтПечЛАГу В. Солоницький: «…з метою не допустити зловживання в таборі періодично проводили акції «шмони». Однак, навіть всесильні «опера» не мали змоги зупинити масове «баришництво», так як в ґешефтах найактивнішу участь приймали представники адміністрації. Деякі ув'язнені платили їм величезні податі, і «добром», і грішми. Для в'язня гроші не мали ніякої ціни, головним для нього було врятувати життя, а для адміністрації навпаки – життя в'язня не вартувало ламаного гроша, а золото та гроші вони цінували. У таких

умовах виникали відверті ділові стосунки – одні намагались будь-якою ціною врятувати життя, інші – нажитись» [92, с.62].

Інформація про корумпованість табірних чиновників, отримана з інтерв'ювання колишніх в'язнів, узагальнена у працях А. Епелбаум «Гулаг» [93], Д. Далліна та Б.І. Ніколаєвського «Примусова праця в СРСР» [94], Г.М. Іванової «Історія ГУЛАГа» [95] та інших. Достовірність цієї інформації підтверджується архівними даними про конкретні кримінальні справи відкриті на розкрадачів [96].

Період Другої світової війни це не лише збройне протистояння СРСР та гітлерівської Німеччини, це час, коли люди у відчаї вчиняли велику кількість правопорушень, у тому числі посадових злочинів. Голод, розруха внаслідок воєнних дій, втрата майна штовхали людей на крадіжки, спекуляції, хабарництво. Змінилися об'єкти корупційних правопорушень з грошей на матеріальні речі, які були засобами першої необхідності: хліб, мука, цукор, інші продовольчі товари, картки розподілу продуктів. Однак, після закінчення війни основними об'єктами знову стали гроші.

Викритий начальник відділу кадрів спецмайстерні №4 МГБ СРСР Кузнєцов систематично займався розкраданням матеріалів з майстерні і брав хабарі. Так, у 1948 році він отримав два хабарі від робітників спецмайстерні Виходцева та Шевчука на суму 850 карбованців за видачу їм документів про звільнення з майстерень. У тому ж році за хабар у 12 тисяч карбованців Кузнєцов залишив засудженого Грінберга відбувати покарання в Московській області замість висилки його у Воркуту. У 1947 році він отримав 4800 карбованців від Богомолової за переведення засудженого її чоловіка з в'язниці в табір, а потім дострокове звільнення. Також Кузнєцов за 20 тисяч карбованців сприяв звільненню з табору на волю «як інвалідів» двох засуджених за 58-ю статтею Горенштейна і Ривкіна [97].

З архівних матеріалів ми можемо зробити висновок, що найпоширенішою формою посадових злочинів є розкрадання майна. Посадові особи адміністрацій установ викрадали відомче майно та перепродували його

зацікавленим особам або ж керували групами розкрадачів. Наприклад, начальник конвою єфрейтор Царєгородцев організував викрадення з табору кількох тон вугілля та продав його в ближньому поселенні. Випадок викрадення службовцями таборових складів товарів на суму 571 тис. крб. мав місце у виправно-трудовому таборі та на будівельному об'єкті №571 [98].

Поширеною була практика шахрайства з фінансовими документами. Так, у колонії №12 Управління виправно-трудових таборів МВС БРСР бухгалтери та касири були втягнуті начальником установи в реалізацію шахрайського привласнення коштів з використанням підроблених документів, створюючи платіжні відомості на фіктивні посади, навіть створюючи фіктивні бригади. Внаслідок реалізації схеми злочинці отримали дохід у розмірі 90 тис.крб. [99].

Мали місце і випадки написання фальшивих листів родичам засуджених, у яких викладались прохання надсилати кошти на ім'я засуджених. При цьому поштові грошові перекази перехоплювались і кошти привласнювались [100].

Відсутність належної правової бази, яка б визначала обсяг прав та обов'язків службовців низової управлінської ланки в установах виконання покарань, а також обов'язки та методи контролю керівництва неминуче створювало умови для зловживання, застосування сірих корупційних схем.

У той час активного запобігання корупції в пенітенціарних органах та установах не спостерігалось. Несистемне кримінальне переслідування лише потурало протиправній поведінці. У довоєнний період жорсткі заходи знешкодження корупціонерів у системі органів та установ ГУЛАГу мали вибірковий характер, що у цілому робило боротьбу з корупцією неефективною.

Активізація боротьби з корисними зловживаннями в системі органів та установ виконання кримінальних покарань СРСР розпочалась із прийняттям указів Верховної Ради Союзу РСР від 4.06.1947, які встановили жорсткіші покарання за розкрадання державної власності. У рамках підготовчо-

планувальної роботи у 1947 році Третє управління ГУЛАГ підготувало для нового керівництва відомства розрахунок втрат від розкрадань у системі ГУЛАГ за першу половину 1947 року. Звітна доповідь ґрунтувалась на результатах кількох тисяч ревізій, проведених по всій країні. У доповіді повідомлялось, що лише серед вільнонайманого персоналу в розкраданнях викрито 9305 осіб, що становило 5,7% від вільнонайманого складу працівників виправно-трудової системи. Загальна сума викрадень становила 8,9 млн. крб. З кола засуджених за цей період було викрито 8382 особи, які викрали цінностей на 2,3 млн. крб.

Четверте управління ГУЛАГ, відповідальне за промисловість у пенітенціарній системі, так зване виробниче управління, підготувало доповідь про втрати від викрадень у своєму секторі відповідальності. Без розтрат (рос. «промоты») ця сума становила 15,4 млн. крб. Річний звіт Другого управління ГУЛАГ за 1948 рік наводить цифру втрат від розкрадань по всьому відомству за 9 місяців 1948 р. 25,4 млн. крб. Статистичні дані збитків лише від розкрадань за 1951 рік наводяться в сумі 20,6 млн.крб. [101, с.163-164].

Колосальні втрати від розкрадань та корупції викликали серйозне занепокоєння керівництва як системи виконання покарань, очільних структур – НКВС-МДБ-МВС, так і головного радянського керівництва. До боротьби з корисними правопорушеннями залучались усі сили правоохоронних органів, у тому числі ревізійно-інспекторський апарат, агентурна мережа, остання проводилась під керівництвом Першого управління ГУЛАГу як оперативно-режимними підрозділами, так і слідчими підрозділами. Слід зауважити, що станом на 2.09.1947 в таборах та колоніях на оперативному обліку знаходилось 138990 осіб інформаторів різних категорій, з яких 79000 орієнтовані були на викриття посадових корупційних та господарських злочинів [102].

Таким чином, можна зробити висновок, що, перш за все, корупція, яка існувала у явних масштабах усередині системи виконання покарань СРСР, у більшій своїй частині приймала такі ж форми, що мали місце в радянському

суспільстві. По-друге, державні заходи направлені на боротьбу з корупцією, проводились і в системі виконання покарань СРСР.

Окупаційний режим фашистської Німеччини та його інститути відбування покарань також не оминуло явище корупції. Хоча без неї Оскар Шинддлер не зміг би врятувати тисячі євреїв. У рамках проведення нами польових досліджень вдалось зібрати не мало свідчень про використання корупційних відносин для уникнення кримінальної відповідальності за злочини проти фашистської Німеччини чи полегшення своєї долі в місцях ув'язнення. У цих випадках корупція, як не дивно, відігравала соціально корисну роль.

Виправні установи незалежної України також не змогли уникнути проникнення корупції. Це можна пояснити, що в основі корупції лежать такі вікові ганебні традиції взаємовідносин у суспільстві, як «послуга за послугу», «ти мені – я тобі» та ін. Тому корупція, як правило, не тягне за собою скарг, оскільки сторони одержують взаємну вигоду від протиправного діяння. Латентність – її основна особливість [103, с.3, с.327]. Корупційні відносини в українських пенітенціарних установах є предметом постійного публічного обговорення. «Уся система установи охоплена корупцією зверху до низу, – стверджує колишній засуджений, – якщо немає можливості «підмазати» – банально заплатити за виконання будь-якого прохання – життя миттєво перетвориться на катування. Ніхто не стане надавати медичну допомогу без крайньої потреби. Якщо не встигнете попередити про те, що вмираєте, то помрете до звільнення, так і не встигнувши вдихнути повітря свободи. Поки хтось з ув'язнених не дасть хабар, нікому і в голову не прийде ізолювати хворого туберкульозом або іншим небезпечним респіраторним захворюванням [104].

Серед причин корупції в Україні часто згадують «радянську спадщину», коли колишні компартійні діячі зайняли відповідальні посади в урядових структурах нової держави, створили сприятливі умови для перерозподілу власності і перетворення влади на джерело збагачення. Однак, навряд чи

можна в усьому звинувачувати минуле, адже від часу проголошення незалежності минуло понад 29 років. Для розуміння рівня корупції звернемося до динаміки виявлених корупційних правопорушень.

За інформацією Генеральної Прокуратури України, впродовж 2010 року прокурорами порушено 73 кримінальні справи з ознаками корупції щодо 76 працівників Державної кримінально-виконавчої служби України, з яких 60 справ з обвинувальними висновками направлено до суду. Щодо працівників пенітенціарної служби складено 92 протоколи про вчинення адміністративних правопорушень, передбачених Законом України «Про боротьбу з корупцією», з яких 90 розглянуто судами, притягнуто посадових осіб до відповідальності у вигляді штрафу. Винні посадові особи звільнені з Державної кримінально-виконавчої служби України [105].

За інформацією Державної пенітенціарної служби України, якщо протягом 2011 року стосовно персоналу органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, що належали до сфери її управління, порушено 96 кримінальних справ стосовно 115 осіб, то протягом 2012 року порушено 67 кримінальних справ стосовно 68 осіб. Із зазначеної кількості порушених кримінальних справ стосовно персоналу засуджено 10 осіб.

Крім цього, у результаті проведених заходів протягом 2012 року виявлено 70 працівників органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів (проти 50 у 2011 році), які вчинили правопорушення з корупційними ознаками та притягнуті судами до адміністративної відповідальності відповідно до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», а саме: у Донецькій області – 11, в АР Крим, Запорізькій та Сумській областях – по 7, у Київській області – 6, у Дніпропетровській області – 5, у Луганській, Львівській, Миколаївській, Харківській та Херсонській областях – по 3, у Вінницькій, Полтавській та Чернігівській областях – по 2, у Волинській, Закарпатській, Кіровоградській, Одеській, Тернопільській та Черкаській областях – по 1.

Порушення антикорупційного законодавства скоїли 20 працівників підрозділів нагляду і безпеки виправних колоній, 15 працівників відділу режиму і охорони слідчих ізоляторів, 14 працівників соціально-психологічної служби, 6 працівників відділів охорони, 3 помічники начальників установ (з питань залучення засуджених до праці та трудової адаптації), по 2 – працівники відділу інтендантського та господарського забезпечення, працівники медичної служби, заступники начальника установи з виробництва та працівники кримінально-виконавчої інспекції, по одному – начальник виправного центру, інспектор з кадрів, провідний інженер та директор підприємства.

Стосовно всіх цих осіб судами застосовані штрафні санкції в розмірі від 200 грн. до 2550 грн., і всі вони звільнені з Державної кримінально-виконавчої служби України.

За матеріалами персоналу територіальних відділів внутрішньої безпеки та протидії корупції до адміністративної відповідальності судами притягнуто 39 працівників.

У результаті проведених заходів протягом 2013 року виявлено 20 працівників органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів (проти 71 за 2012 рік), які вчинили правопорушення з корупційними ознаками та притягнуті судами до адміністративної відповідальності відповідно до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції». А саме: по 3 випадки у Львівській (ВК-50 і 2 випадки – КВІ) та Миколаївській областях (СІЗО і 2 випадки – ВК-93), по 2 випадки в АР Крим (СІЗО), у Донецькій (ВК-124, ВК-52) та Київській областях (ВК-95, СІЗО), по 1 випадку – у Вінницькій області (ВК-114), Запорізькій області (ВК-55), Івано-Франківській області (СІЗО), Одеській області (ВК-51), Сумській області (ВК-56), Тернопільській області (СІЗО), Хмельницькій області (КВІ) та Черкаській області (КВІ).

Порушення антикорупційного законодавства скоїли: 6 працівників підрозділів нагляду і безпеки виправних колоній (Вінницька, Донецька, Запорізька, Миколаївська (2) та Одеська області), 4 працівники кримінально-

виконавчої інспекції (Львівська (2), Хмельницька та Черкаська області), 3 працівники відділів режиму і охорони слідчих ізоляторів (АР Крим, Івано-Франківська та Миколаївська області), 2 начальники відомчої пожежної охорони виправних колоній (Донецька та Київська області), по 1 – працівник відділу охорони виправної колонії (Сумська область), фельдшер медичної частини (Київська область), працівник соціально-психологічної служби (Львівська область), завідувач канцелярії (Тернопільська область) та старший інженер (з інформатизації та зв'язку) відділу інженерно-технічних засобів охорони, зв'язку та інформатизації (АР Крим).

За своєю структурою корупційні діяння, вчинені персоналом, – це у переважній більшості факти незаконного отримання грошової винагороди за передачу засудженим предметів, обіг яких у місцях позбавлення волі заборонений. Стосовно всіх цих осіб судами застосовані штрафні санкції в розмірі від 170 грн. до 2550 грн. Крім цього, протягом 2013 року стосовно персоналу органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, що належить до сфери управління ДПтС України, відкрито 61 кримінальне провадження стосовно 63 осіб (за 2012 рік порушено 67 кримінальних справ стосовно 68 осіб).

Протягом 2013 року кримінальні провадження відкриті стосовно: 13 працівників соціально-психологічної служби, 10 працівників відділу режиму і охорони слідчих ізоляторів, 6 працівників підрозділів нагляду і безпеки виправних колоній, 5 працівників медичної служби, 5 оперативних працівників, 4 працівники кримінально-виконавчої інспекції, 4 працівники відділів інтендантського та господарського забезпечення, 4 працівники відділів охорони, 2 начальники виправних колоній, 2 заступники начальників установ з виробництва – директорів підприємств, по одному – начальник виправного центру, заступник начальника установи з охорони – начальник відділу охорони, колишній головний бухгалтер установи, колишній спеціаліст-бухгалтер установи, начальник цеху, старший майстер підприємства, молодший інспектор (технік з обслуговування ІТЗО) та майстер

навчального цеху. Із зазначеної кількості відкритих кримінальних проваджень стосовно персоналу засуджено 26 осіб. Найбільше кримінальних проваджень відкрито у Донецькій області – 10, в Одеській області – 9, у Сумській області – 8, по 3 у Вінницькій, Запорізькій, Кіровоградській, Львівській та Полтавській областях, по 2 у Дніпропетровській, Житомирській, Луганській та Чернівецькій областях, по 1 у Волинській, Закарпатській, Київській, Миколаївській, Тернопільській, Херсонській, Черкаській та Чернігівській областях.

У березні 2013 року Деснянський районний суд м. Києва притягнув до адміністративної відповідальності за корупцію старшого інспектора Деснянського районного відділу кримінально-виконавчої інспекції м. Києва, яка вимагала та одержала від засудженого 500 грн. неправомірної винагороди [106].

За підготовку позитивної характеристики ув'язненому, яка могла б посприяти його умовно-достроковому звільненню, заступник начальника установи виконання покарань у Донецькій області вимагав від нього 1000 доларів США. Необхідну суму передала сестра засудженого [107].

Так, щорічно з установ пенітенціарної системи України умовно-достроково звільняється близько 30 тисяч чоловік. Приблизно 90% з них звільнено через корупцію [108]. На нашу думку, таке твердження має дискусійний характер, так як не підтверджене офіційними статистичними даними, ні соціологічними методами, а тому має лише суб'єктивну точку зору автора, хоча з цим можна частково погоджуватись, так як, корупція у цій сфері діяльності органів та установ виконання кримінальних покарань, з точку зору громадської думки України, досить висока [109].

Слід зауважити, що після ліквідації Державної пенітеціарної служби України стан боротьби з корупційними проявами перестали висвітлювати на офіційному сайті центрального органу виконавчої влади, що здійснює реалізацію державної політики у сфері виконання кримінальних покарань. При тому, що корупція серед персоналу пенітенціарної системи України

викликає особливе занепокоєння, так як діяльність цієї служби нерозривно пов’язана з виконанням кримінальних покарань за вчинені злочини. Усе це вказує на згортання політики транспарентності пенітенціарних відносин.

У той же час, факти виявлених корупційних правопорушень набувають розголосу та періодично з’являються на сторінках друкованих та електронних засобів масової інформації (Додаток Б).

Характерні діяння, що утворюють склад корупційних правопорушень, на думку М.С. Рибака, найчастіше складають:

дача завідомо неправдивого подання до суду про умовно-дострокове звільнення зацікавленої особи;

приховування фактів правопорушень (проступків), пов’язаних з корупцією;

прийняття постанови начальником виправної установи про надання засудженому права вільного пересування без конвою по колонії і поза її території;

надання позбавленим волі незаконних відпусток;

сприяння у придбанні та розповсюдженні наркотичних засобів;

надання необ’єктивних матеріалів до комісії з помилування;

підтримання в корупційних цілях зв’язків з лідерами кримінальних спільнот, які проживають на волі [53].

Однак, такий перелік категорично не можна вважати повним, оскільки лише із загальнодоступної інформації можна виділити низку поширених правопорушень, направлених на протиправне збагачення службовців пенітенціарної системи, об’єктивно виражених як:

сприяння міжкамерному зв’язку;

відмова в реєстрації явки за викликом інспекцією виконання кримінальних покарань;

відмова у винесенні постанови про тимчасовий виїзд за межі України засудженого без позбавлення волі;

відмова зміни графіка реєстрації у кримінально-виконавчій інспекції з одного разу на тиждень на один раз щомісяця;

відмова у наданні необхідних документів для звільнення від відбування покарань за станом здоров'я та багато інших

На нашу думку, враховуючи особливості правовідносин у відповідності до законодавства України, перелік різновиду діянь, що мають ознаки корупційних, на багато ширший, і не обмежуються лише відносинами адміністрації установ відбування покарання, слідчих ізоляторів, кримінально-виконавчих інспекцій та засудженими чи особами, взятими під варту. Корупція може бути присутньою і в адміністративних відносинах внутрішньо-системної діяльності Держаної кримінально-виконавчої служби України, наприклад, організаційно – технічного характеру, а саме:

діяльність щодо питань проходження служби працівниками ДКВС – прийняття кадрових рішень (у тому числі порушення обмежень щодо роботи близьких осіб), внесення подань та прийняття рішень про нагородження, преміювання, надання грошових надбавок, присвоєння спеціальних звань; направлення чи вступ до навчальних закладів системи ДКВС тощо;

фінансова або господарська діяльність – розподіл фінансових чи матеріальних ресурсів, проведення державних закупівель та різноманітних конкурсних процедур тощо;

соціального та побутового забезпечення – розподіл житлової площі, путівок на оздоровлення;

порушення вимог фінансового контролю;

порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності;

порушення обмежень щодо одержання дарунків (пожертв).

Особливе занепокоєння викликає такий інструмент для отримання вигоди від ув'язнених, як катування. Це явище, як примус до передачі певних матеріальних благ з використанням публічно-владних повноважень, також має багатотисячолітню історію. Зазирнувши у середньовіччя, ми зауважуємо

не випадки, а повсякденне використання катування як інструменту для дотування королівських та єпископських скарбниць. Більше того, з цією метою створювались спеціальні інквізиторські в'язниці. Інквізитори та їхні світські колеги були перші, хто виявив фінансовий вплив, який могла мати навіть скромна система тюрем [110, с.64-65].

Незважаючи на потужну та систематичну протидію проявам катування в місцях несвободи зі сторони держави та інститутів громадського суспільства України, це явище продовжує існувати. Так, за наслідками перевірки прокуратурою Полтавської області на застосування у виправних колоніях заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї до засуджених, зокрема йдеться про Полтавську виправну колонію №64, Божковську колонію №16, Крюківську колонію №29 та Надержинщинську колонію №65, було виявлено спеціальні засоби, заборонені законом: зачепи і рогач, обладнані рукоятками та оснащені гострими металевими шипами, обмотаними колючим дротом, лом, кувалда та ін. [111].

На знак протесту проти жорстокого поводження та вимагань представниками адміністрації у в'язнів матеріальних цінностей останні вчиняють непоодинокі випадки протесту.

За останні 12 років випадки самокаліцва в'язнів, як форми протесту щодо насильницьких дій адміністрації пенітенціарних установ, мали місце у кожній пенітенціарній установі України. До особливо резонансних варто віднести: у листопаді 2007 р. у Луганській колонії №60 30 засуджених покалічили себе, протестуючи проти «масового побиття ув'язнених спецпідрозділом»; у грудні 2007 р. в Ізяславській колонії №58 оголосили голодування кілька засуджених; у січні 2008 р. двоє ув'язнених Сокальской колонії у Львівській області влаштували акт самоспалення (невдалий); у січні 2008 р. – спроба групового самогубства в міжобласній лікарні на території Донецької виправної колонії №124 як протест проти побиття працівниками колонії; у лютому 2008 р. у виправній колонії №123 у смт. Літин Вінницької області 10 засуджених оголосили голодування; у червні 2008 року, в

Харківській колонії близько сорока в'язнів здійснили самокаліцтво; у червні 2009 року масове протестне самокаліцтво сталось в ізоляторі тимчасового утримання у Білій Церкві; у червні 2016 року прояви масової непокори у виправній колонії №6 у Кіровограді та виправній колонії №132 в Ірпені; у травні 2019 року у виправній колонії №51 міста Одеси ув'язнені на знак протесту проти жорстокого поводження організували прояви масової непокори; у серпні 2019 у виправній колонії №51 міста Одеси сталось протестне самокаліцтво 8 ув'язнених [112; 113; 114; 115].

Дослідники пенітенціарної корупції вважають, що вона може слугувати основою і для насильницьких злочинів стосовно представників адміністрації місць несвободи [116, с.199].

За інформацією правозахисних організацій, вагомим чинником протестів утримуваних у місцях несвободи є корумпованість адміністративного персоналу та насильницькі дії стосовно ув'язнених. На думку представників цих інститутів громадського суспільства, механізм незаконного збагачення посадовців шляхом отримання коштів від засуджених, поряд з іншими протиправними схемами, ґрунтується на провокаціях, фізичному та психологічному насильстві [117]. В'язні є уразливою соціальною групою. Адже, опинившись у місцях несвободи, людина відчуває негативний вплив навколишнього середовища. Обставини ізоляції негативно впливають на психіку особи, завдаючи їй як моральні, так і фізичні страждання та незручності. Тож людина, з метою полегшити своє становище, намагаючись позбутися психологічного тягаря, легко піддається сторонньому впливу.

Слід зауважити, що для катування з метою отримання неправомірної вигоди часто залучають засуджених, що співпрацюють з адміністрацією, у тому числі лідерів кримінальної субкультури. Останні, використовуючи своє привілейоване становище, намагаючись створити для себе більш комфортні умови перебування в неволі, здебільшого схвально сприймають пропозиції здійснювати фізичний та психологічний тиск на ув'язнених [116, с.198].

Так, за інформацією Уповноваженого Верховної ради України з прав людини, у 2017 році у Темнівській виправній колонії №100 було виявлено системне функціонування так званої «секцій підтримання правопорядку», до складу яких входили засуджені, визначені адміністрацією. Серед обов'язків цих осіб були протиправно делеговані функції з контролю за дотриманням іншими в'язнями режимних вимог та за їх поведінкою, участь у загальних та особистих обшуках засуджених, супроводження їх до чергової частини у разі вчинення порушення режиму відбування покарання тощо. За інформацією в'язнів колонії, члени вказаної секції за згодою представників адміністрації застосовували фізичне та психічне насильство до інших засуджених [118].

Досліджуване соціальне явище, в основному, характеризується латентністю. Ця ознака та низка взаємопов'язаних чинників ускладнюють запобіганню корупції та катуванню. Основним, на нашу думку, є замкнутість та ізольованість спільнот, які перебувають в ув'язненні, що обмежує поширення інформації про вчинені правопорушення. По-друге, істотно ускладнюють запобіганню корупції та катуванню поведінкові норми кримінальної субкультури – особливих правил поведінки, звичаїв, моралі, що склалися в злочинному середовищі й відрізняються антисуспільною спрямованістю. По-третє, наявність, так званого, корупційного солідаризму персоналу місць несвободи – багатосторонніх протиправних зв'язків між посадовими особами ДКВС, які ґрунтуюся на девіантному понятті «честі», як норми колективної взаємодії, а не права. По-четверте, панівна в суспільстві ідеологія гедонізму, яка орієнтує її членів на розкішний стиль життя, успіх, багатство та яка потребує значних матеріальних витрат.

Таким чином, катування ув'язнених з метою отримання неправомірної вигоди адміністрацією місць несвободи є протиправним соціальним явищем, яке полягає у вчиненні умисних дій, направлених на заподіяння ув'язненим сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій, а також організація таких дій, з метою змусити ув'язненого передати блага (майно, послуги

матеріального та нематеріального характеру); незалежно від вчинення дій особисто чи через посередників; усупереч законним інтересам ув'язнених, держави та суспільства; просторово обмежене рамками місць несвободи.

Корупційні відносини в органах та установах виконання кримінальних покарань сприяють іншим видам правопорушень: нелегальній торгівлі, незаконній доставці в місця несвободи заборонених предметів; за сприянням цього явища формуються та поповнюються кримінальні бюджети злочинних організацій та угрупувань – так звані «общаки».

Як висновок зазначимо, що феномен корупції в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України сягає своїми корінням в часи виникнення пенітенціарного інституту. Становлення корупції як явища є об'єктивним виразом послідовного шляху її розвитку в цілому в управлінському механізмі держави, що обумовлювалось як особливостями публічного управління на кожному історичному періоді, так і недосконалістю чинного законодавства.

1.3. Принципи запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України.

У правових науках усіх галузей та в адміністративному праві, зокрема, такому юридичному явищу, як правові принципи, присвячено велику кількість наукових досліджень. На загальнотеоретичному рівні принципи висвітлювали у своїх працях праці Є.В. Додін, М.І. Байтін, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, С.В. Ківалов, М.І. Козюбра, І.Б. Коліушко, А.М. Колодій, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, Я.О. Пономарьова, В.П. Тимощук та інші. У кримінально-виконавчих правовідносинах принципи правозастосування знайшли своє відображення у наукових дослідженнях таких учених, як В.А. Бадира, Є.Ю. Бараш, І.Г. Богатирьов, І.О. Колб, А.Х. Сепанюк, І.С. Яковець. У площині кримінології та кримінального права принципи діяльності із запобігання корупції досліджували В.С. Зеленецький, О.Г. Кальман,

М.І. Камлика, О.М. Литвак, М.І. Мельник, О.С. Саінчин, Ю.О. Шевчук та інші. В адміністративно-правовій площині правові принципи досліджували В.Б. Авер'янов, Н.О. Горб, С.Ю. Беньковський, І.П. Голосніченко, О.І. Добровольський, І.А. Дьомін, Д.Г. Заброда, В.О. Завгородній, В.О. Іванцов, В.К. Колпаков, В.І. Литвиненко, Є.С. Молдаван, О.Я. Прохоренко, І.О. Ревак, О.П. Рябченко, Н.В. Сєліхов, В.О. Шамрай, В.Ю. Шильник, Х.П. Ярмакі та інші. Теоретичних питань принципів запобігання корупції в органах публічної влади торкались О.Ф. Андрійко, Л.Є. Кисіль, Ю.А. Коміссарчук, О.Л. Малін, В.П. Нагребельний, М.В. Романов та інші. Положення щодо принципів боротьби з корупцією містяться також у дослідженнях представників близького зарубіжжя Б.В. Волженкіна, А.І. Долгової, С.М. Іншакова, В.М. Кудрявцева, Н.Ф. Кузнецової, Ю.В. Кузовкова, О.В. Куракіна, В.П. Котіна, В.В. Лунєєва, С.В. Максимова, О.І. Мізерії, А.В. Наумова, М.В. Щедріна, а також європейських і американських фахівців Дж. Абуєві, С.М. Алама, Д. Бейлі, Г. Вевера, А. Горта, Д. Кауфмана, Н. Леффа, К. Лейєса, Е. Мак Кітріка, С. Пундея, С. Роз-Аккерман, Дж. Тірола, Л. Шеллі, А. Шляйфера та інших.

Окремі питання юридичної природи принципів запобігання корупції в органах та установах пенітенціарної системи України проведені також і нами у спеціальній розвідці [119, с.43-51].

Таким чином, можна стверджувати про глибокий рівень наукової розробки принципів як правових категорій, однак актуальність проблеми від цього не зменшується. Більше того, різноманітність підходів до цього явища, різні показники глибини його дослідження обумовили велику кількість наукових визначень цього поняття та розбіжність поглядів на його теоретико-правову природу та правозастосовне значення. Як наслідок, триває наукова дискусія на предмет сутності первинного та похідних понять, їхніх характеристик, утворюваних ними систем тощо. Більше того, підкреслює актуальність зазначених питань динаміка змін вітчизняного антикорупційного законодавства.

Боротьба з корупцією, запобігання та протидія цьому протиправному феномену, як і кожна сукупність врегульованих правом елементів юридичної діяльності уповноважених органів, здійснюється відповідно до цих юридичних явищ, що виступають у юридичному процесі, як основоположні ідеї, а також безперечні та загальнообов'язкові вимоги. Прийнявши у 2011 році Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» (у повному обсязі втратив чинність 01.09.2016) законодавець нормативно визначив основні законодавчі ідеї норм-принципів, закріпивши їх статтею 3. Однак, змінивши у 2014 році антикорупційне законодавство, нормативне закріплення принципів було вилучено.

Для забезпечення повного та всестороннього тлумачення сутності поняття «принципи запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України», на наш погляд, необхідним є аналіз самих понять «принципи», «принципи юридичної діяльності» та «принципи запобігання корупції», які є досить багатогранними і широко використовуються як в науці, так і в практичній діяльності.

Філософська література та популярні тлумачні словники тлумачать принципи як основне вихідне положення певної наукової системи чи теорії, містить у собі як суб'єктивний, так і об'єктивний зміст [120, с.229]. Принцип – вихідний пункт, першооснова, найперше, основоположне теоретичне знання, яке є таким, що не потребує доведення. Принцип в об'єктивному розумінні − це основне положення, передумова [121, с.364].

З огляду на таке розуміння, принцип є правовою категорією, а отже, і принцип юридичної діяльності (а запобігання корупції є саме такою діяльністю) є тією специфічною основою, на якій базується сам процес, тобто весь алгоритм юридичних, у тому числі тих адміністративних дій, що визначені законами України як запобігання корупції.

Відзначаючи фундаментальне значення принципів права, М.І. Байтін визнав принципи тим, на чому засноване формування, динаміка й дія права.

На думку автора, принципи права виражають головні тенденції в праві, те, що на право повинне бути орієнтоване, націлене» [122, с.5].

У науковій літературі адміністративного права принципи визначаються як основні положення галузі [123, с.29], основи адміністративного провадження [124, с.2], основні керівні засади, які характеризують зміст його стадій та інститутів [125, с.31].

Дослідник адміністративного права Російської Федерації К.С. Бєльський запропонував нове тлумачення природи правових принципів юридичної діяльності, визначаючи їх як основні положення, якими керуються відповідні органи та посадові особи у розв'язанні визначених перед ними завдань. Цей учений вважає принципи особливим видом державно-управлінської діяльності, спрямованої на охорону громадського порядку, забезпечення громадської безпеки та пов'язаної із застосуванням державного примусу. К.С. Бєльський акцентує на тому, що принципи адміністративної діяльності охоплюють об'єктивно сформовані закономірності, традиції, правові норми та етичні правила, які поступово встановились у галузі правоохоронної діяльності і покликані забезпечувати стабільність та ефективність функціонування адміністративного (поліцейського) апарату [126, с.40].

Варто погодитися, що принципи права, як і принципи юридичної діяльності, є первинними щодо норм і більш стійкими, незмінними. Принципи адміністративного права складають стійку основу, на якій здійснюється розробка і реалізація конкретних норм, вони вказують на вектор спрямованості чинного права, а також є втіленням докорінних соціальних цінностей, яким слугує право. Фундаментальна значущість принципів випливає з їх тлумачення як першооснови усього, вихідного пункту, найпершого. Принцип – основоположне теоретичне знання, яке є таким, що не потребує доведення [127, с.363].

Поряд з цим, на думку О.Ю. Процких, у часи швидкоплинних трансформацій матеріального права, може спостерігатися відставання чинних

норм від нового розуміння соціальних відносин, нового розуміння призначення й функцій (а отже і принципів) права [128, с.47].

Як бачимо, наукові джерела містять велику кількість різноманітних тлумачень досліджуваного поняття і усі вони відображають його сутність. Самі поняття не мають нормативного закріплення джерелами права в Україні і надалі залишаються визначені науковими джерелами філології, філософії, логіки, права, а також джерелами галузевих юридичних наук.

Незважаючи на те, що нормативне визначення поняття «принципи» відсутнє, закріплення в актах права самих переліків принципів є досить поширеним. Наприклад:

- Кримінально-виконавчий кодекс України статтею 5 встановлює принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань [49];

- Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» статтею 2 – основні принципи діяльності Державної кримінально-виконавчої служби України [129];

- Закон України «Про державну службу» статтею 3 – основні принципи державної служби [130];

- Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» статтею 4 встановлює основні принципи служби в органах місцевого самоврядування [131];

- Закон України «Про Національну поліцію» статтями 6 – 12 – принципи діяльності поліції [132];

- Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» статтею 2 – принципи недискримінації у законодавстві України [133] та багато інших.

У науковій літературі можна зустріти пояснення принципів також як засади. Таке пояснення зустрічається у працях С.Ю. Беньковського [134], П.М. Кубрака [135] Р.М. Ляшука [136], Ю.В. Опалька [137], П. Петренка [138] та інших.

Ототожнення цих двох понять спостерігається також і в правових актах, наприклад: законах України «Про засади запобігання і протидії корупції» (втратив чинність 14.11.2014) [46], «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» [139], «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [140] та інших.

Як складові антикорупційної діяльності принципи вперше були відображені у Розпорядженні КМУ від 8.12.2009 №1688-р «Про схвалення Засад антикорупційної політики» (втратило чинність на підставі Постанови КМУ від 2.11.2011 №1126 «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України»). До таких віднесено: верховенство права і закону, пріоритет прав і свобод людини та громадянина; рівність усіх перед законом; відкритість та прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; ефективна взаємодія законодавчої, виконавчої і судової гілок влади та держави з громадськістю; невідворотність відповідальності за здійснення корупційного правопорушення; єдина державна політика у сфері запобігання корупції; співпраця з іноземними державами та міжнародними організаціями, зокрема з Групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO); цільове бюджетне фінансування діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з виконання завдань антикорупційної політики; доступність до інформації про вчинені корупційні правопорушення, корупціогенні чинники та здійснені заходи щодо запобігання корупції [141].

Найшли своє відображенні принципи антикорупційної діяльності органів публічної адміністрації і в міжнародних актах права, наприклад: у Модельному законі про боротьбу з корупцією, прийнятому на XIII пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав учасників СНД (Постанова № 13-4 від 3.04.1999) [142], Модельному законі про основи законодавства антикорупційної політики, прийнятому на XXII пленарному

засіданні, Міжпарламентської Асамблеї держав учасників СНД (Постанова №22-15 від 15.11.2003) [143].

Резолюцією Комітету міністрів Ради Європи наводиться перелік двадцяти керівних принципів боротьби з корупцією. Цією резолюцією Комітет міністрів РЄ пропонує національним владам застосувати ці принципи у внутрішньому законодавстві і практиці [144].

На відміну від Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», який втратив чинність у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції», текст останнього взагалі не містить слова «принцип» у будь-яких значеннях та відмінках. Слід зазначити, що попередній закон статтею 3 встановлював їхній перелік, а саме: верховенства права; законності; комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів; пріоритетності запобіжних заходів; невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень; відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; участі громадськості у заходах щодо запобігання корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів; забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням [46].

І.О. Ревак окреслив коло принципів запобігання та протидії корупції, віднісши до них: верховенства права; законності; системності; комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів протидії корупції; об'єктивності; наукової обґрунтованості; економічної доцільності; взаємодії владних структур з інститутами суспільства і населення; пріоритетності запобіжних заходів; невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень; відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування; участі громадськості у заходах щодо запобігання і протидії корупції; державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів; забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів,

відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням. При цьому дослідник вважає, що принципами протидії корупції можна визнати також інші базові положення, у тому числі: демократизацію управління суспільством; оптимальну відкритість для населення діяльності посадових осіб; входження до міжнародної системи протидії корупції та розвитку всебічного співробітництва з іншими державами [70 с.134-140].

М.І. Мельник стверджує, що протидія корупції базується на таких основних принципах: верховенства права; законності; системності; комплексності; адекватності; практичної спрямованості; відповідності; наукової обґрунтованості; економічної доцільності; взаємодії владних структур з інститутами суспільства і населенням; оптимальності і ефективності [145, с.221].

Н.В. Сєліхов вважає, що до принципів боротьби з корупцією слід віднести принципи законності, правової регламентації, демократизму, пріоритету суспільних інтересів, безперервності, постійного вдосконалення державного механізму, гласності, зв'язку з практикою [146, с.182-186].

Звичайно, ці ідеї застосовуються до антикорупційної діяльності в усіх видах правовідносин, оскільки сам Закон України «Про запобігання корупції», поряд з іншими нормативно-правовими актами, має на меті створення умов мінімізації та повної ліквідації корупційних явищ як у публічній, так і у приватній сферах суспільних відносин. Окрім цього, досліджувані принципи мають проявлятися у внутрішньому переконанні як осіб, наділених службовими повноваженнями безпосередньої боротьби з корупцією, так і осіб службовців пенітенціарної системи.

Спробуємо розкрити окремі з них.

Принцип верховенства права базується на положеннях ст.8 Конституції України, відповідно до якої Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. А відтак, верховенство права в антикорупційній діяльності є конституційним принципом, який означає що

норми права є пріоритетними у застосуванні в порівнянні з іншими соціальними нормами.

Сутність конституційної норми, котра ідентифікується багатьма як принцип «верховенства права», означає підпорядкування діяльності всіх державних інститутів потребам реалізації та захисту прав людини, утвердження їх пріоритетними перед усіма іншими цінностями демократичної, соціальної, правової держави [147, с.78].

Принцип законності полягає в тому, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Законність повинна бути реальною, стверджує С.Ю. Беньковський, оскільки закон в Україні є джерелом права, прийнятим відповідно до Конституції. Реальність законності гарантується, в першу чергу, обов'язком державних органів та їх посадових осіб додержуватися її, відповідальністю перед народом України, а також судовим контролем (у тому числі з боку Конституційного Суду України), прокурорським наглядом, контролем з боку спеціально створених органів виконавчої влади (інспекцій, адміністрацій, комісій, комітетів) та правом громадян на звернення до органів місцевого самоврядування, державних та громадських органів, у тому числі у суди [134 с.89].

Досліджуючи законність у галузі виконання кримінальних покарань, І.Г. Богатирьов дійшов до висновку, що законність є передумовою того, що всі кроки держави в бік відкритості кримінально-виконавчої системи запровадження нових підходів у роботі із засудженими, щодо їх виправлення і ресоціалізації спочатку мають дістати законодавче закріплення [148, с.152]. Такий висновок дає підстави вважати про наявність тісного взаємозв'язку принципу законності з іншими принципами, у цьому випадку з принципом відкритості та прозорості. Такий висновок дає підстави стверджувати про наявність тісного взаємозв'язку принципу законності з іншими принципами, у цьому випадку з принципом відкритості та прозорості.

Розглядаючи законність у такій вузькій галузі, як запобігання корупція в системі правовідносин пенітенціарної служби, варто виділити три складові дотримання законності: це матеріальна складова, процесуальна складова та процедурна складова.

Матеріальна складова закріплена в приписах ч.2 ст.19 Конституції України. Її зміст зводиться до того, що суб'єкт публічної адміністрації зобов'язаний діяти у спосіб, передбачений Конституцією та законами України. Саме ця норма, зобов'язує суб'єктів відповідальності дотримуватись встановлених Законом України «Про запобігання корупції» заборон, обмежень, та інших загальнообов'язкових приписів, наприклад – вимог фінансового контролю [47].

Процесуальною складовою законності є чітке додержання уповноваженими особами приписів у кримінальних провадженнях та у провадженнях у справах про адміністративні правопорушення, що відкриті за корупційні правопорушення.

Процедурною складовою є чітке дотримання всіма суб'єктами антикорупційних процедур, визначених Законом України «Про запобігання корупції». У тому числі:

- встановлених законом алгоритмів та строків спеціальних перевірок щодо осіб, які претендують на зайняття посад в органах та установах виконання кримінальних покарань;

- порядку урегулювання конфлікту інтересів серед службовців Державної кримінально-виконавчої служби України, згідно з приписами встановленими статтями 28-36 Закону;

- умов фінансового контролю встановлених статтями 45-52[1] Закону;

- порядку проведення антикорупційних експертиз, які розробляються центральними органами виконавчої влади, що здійснюють управління системою пенітенціарних органів та установ – Міністерством юстиції та Державною кримінально-виконавчою службою України – стаття 55 Закону;

- дотримання порядку звільнення з державної служби осіб, які вчинили корупційні правопорушення – статті 27, 29, 33, 34 та інші Закону;

- забезпеченням доступу до публічної інформації відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» тощо.

Забезпечується принцип законності шляхом здійснення систематичного відомого контролю зі сторони керівних органів та посадових осіб Державної кримінально-виконавчої служби України (ст.23 Кримінально-виконавчого Кодексу України), прокурорським наглядом (ст.2 Закону України «Про прокуратуру», ст.22 Кримінально-виконавчого Кодексу України), правом на оскарження встановленим Кримінально-процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, Законом України «Про звернення громадян», громадським контролем (ст.21 Закону України «Про запобігання корупції»).

Принцип комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів. Комплексна управлінська функція держави має на меті забезпечити ефективне досягнення цілей щодо подолання корупції.

Правові заходи полягають у прийнятті правових актів, направлених на прозорі взаємовідносини, покращення соціального захисту службовців та працівників органів та установ пенітенціарної системи, встановлення зрозумілих та чітких процедур державних закупівель для потреб органів та установ пенітенціарної системи, проведення конкурсів на зайняття вакантних посад, встановлення відповідальності за корупційні правопорушення. Соціально-економічні заходи полягають у дотриманні механізмів справедливого розподілу соціальних благ (встановлення оплати праці та пенсійного забезпечення службовців органів та установ виконання покарань, які відповідають умовам праці чи служби, соціальні гарантії для цих службовців у зв’язку з втратою роботи чи тимчасовою непрацездатністю, іншими соціальними гарантіями), обґрунтованому стимулюванні розвитку виробництв в установах виконання покарань. Інформаційні заходи можуть

бути виражені у створенні умов для безперешкодного доступу до публічної інформації, у тому числі про права засуджених, державні закупівлі, вакантні посади в органах та установах виконання покарань, правові акти, що регулюють діяльність органів та установ пенітенціарної системи, в інформуванні у різний спосіб громадськості про заходи запобігання корупції та інше.

Принцип пріоритетності запобіжних заходів. Цей принцип полягає у здійсненні попереджувально-профілактичних заходів у середовищі посадових та службових осіб пенітенціарної системи для запобігання порушенням чинного законодавства, запобігання корупції, усунення причин і умов, що сприяють вчиненню цих правопорушень. З економічної точки зору, вжиття запобіжних заходів є набагато ефективнішим, ніж усунення негативних наслідків корупційних явищ, оскільки застосування репресивно-каральних методів потребує значних ресурсних затрат. Саме через інструменти профілактики, які застосовуватимуться на рівні усього суспільства, певних соціальних груп, окремих осіб можна створити умови правомірних, некорупційних відносин.

Принцип невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень. Досліджуваний принцип означає, що жодне правопорушення не повинно залишатися без покарання, якщо немає передбачених у законі підстав для звільнення особи, що його вчинила, від відповідальності. Він відповідає загально-юридичному принципу невідворотності юридичної відповідальності за вчинене правопорушення. Цей принцип уперше сформулював італійський філософ Чезаре Беккаріа на противагу середньовічній практиці, згідно з якою мета кримінального права досягалася жорстокістю покарання. У книзі «Про злочини та покарання» він зазначав: «Один з найдієвіших засобів, які стримують злочини, полягає не в жорстокості покарань, а в його невідворотності» [149, с.93].

Невідворотність юридичної відповідальності за протиправну поведінку пояснюється, з однієї сторони, обов’язковою відповідальністю фізичної особи,

що вчинила корупційне діяння. З другої сторони – обов'язок держави виявити факт корупційної поведінки і належним чином зреагувати на неї шляхом притягнення особи до дисциплінарної, цивільної, адміністративної чи кримінальної відповідальності. Як засіб забезпечення дієвості цього принципу законодавець увів обов'язок реагування уповноваженими особами на виявлений факт корупційного правопорушення. Ігнорування такого факту спричинює, своєю чергою, притягнення до відповідальності особи, яка допустила ігнорування – стаття 172^{9} Кодексу України про адміністративні правопорушення [150].

Принцип відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Зазначений принцип передбачає можливість взаємодії громадян, їхніх об'єднань, юридичних осіб з органами та установами виконання кримінальних покарань під час формування і реалізації державної пенітенціарної політики, впливу на рішення та діяльність цих органів, доступу до повної, об'єктивної, достовірної інформації про їх діяльність.

Поняття прозорості, слушно стверджує А.І. Буханевич, пов'язується з комунікацією між владою та суспільством, суспільною думкою. Відповідно до цього довіра до влади сьогодні багато в чому стає можливою завдяки новому суспільному (громадському) запиту, який орієнтується як раз на відтворенні дієздатних владних інститутів [151]. Відкритість і прозорість діяльності органів пенітенціарної системи досягається через можливість доступу зацікавлених осіб до повної, об'єктивної, достовірної інформації про цю діяльність в обсягах та у порядку, встановлених законом. Загальні питання з інформаційних відносин регулюються Законами України «Про інформацію», «Про звернення громадян», «Про доступ до публічної інформації», «Про державну таємницю», «Про захист персональних даних», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про телекомунікації» та іншими.

Необхідною умовою реалізації відкритості та прозорості влади є їх нормативно правове забезпечення, що проявляється у формі правовідносин, встановлених статтею 60 Закону України «Про запобігання корупції», яка встановлює вимоги до прозорості та доступу до інформації, а також процедур оприлюднення іншої інформації в порядку, передбаченому абз. 3 ч.5, п.2 ч.6, п.3 та 4 ч.8 ст.5, п.8 ч.1 ст.11, ч.4 ст.14, ч.2 ст.18, ч.5 ст.20 Закону.

Одна з форм реалізації принципу відкритості та прозорості діяльності органів пенітенціарної системи полягає у щорічному декларуванні посадовими особами Державної кримінально-виконавчої служби України майна, доходів, витрат та зобов'язань фінансового характеру. Відкритість цієї інформації забезпечується приписами ч.6 ст.6 Закону України «Про доступ до публічної інформації» [152].

Практична реалізація принципу прозорості та відкритості реалізовується також у створених для загального доступу інтернет-ресурсів, за допомогою яких поширюється велика кількість інформаційних даних про діяльність Державної кримінально-виконавчої служби України, її органів та установ, а також посадових осіб.

Принцип участі громадськості у заходах щодо запобігання корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів. Цей принцип означає, що підтримка суспільства є важливою складовою у подоланні корупції. Обов'язкова участь громадськості у подоланні корупції обумовлюється Конвенцією ООН. Її підписання 9.12.2003 міжнародною спільнотою стало однією з найбільш визначних подій в історії сучасних міжнародно-правових відносин у сфері запобігання корупції. У положеннях цієї Конвенції, яка готувалася на основі найкращих практик у сфері запобігання корупції, серед іншого підкреслюється, що ефективна реалізація антикорупційної політики держави має базуватися на комплексному застосуванні примусових, попереджувальних та просвітницьких процедур, що може бути забезпечено лише за спільною участю у цьому процесі органів влади та громадськості. Так, ст.13 Конвенції визначає необхідність участі

суспільства у заходах щодо запобігання корупції, тож необхідно сприяти залученню до цього процесу окремих осіб і груп, які перебувають за межами державного сектора, таких, як громадянське суспільство, неурядові та громадські організації, для поглиблення розуміння суспільством факту існування, причин і небезпечного характеру корупції, а також загроз, що створюються нею [153].

Національним правовим актом, що забезпечує функціонування цього принципу, слід вважати Постанову КМУ від 3.11.2010 №996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [154].

Департамент антикорупційного законодавства та законодавства про правосуддя Міністерства юстиції України своїм листом від 26.08.2011 роз'яснив можливості та умови участі громадськості у заходах щодо запобігання корупції як запоруки успішної антикорупційної політики. У ньому, зокрема, зазначиться, що участь громадськості у запобіганні корупції слід запроваджувати за допомогою таких заходів, як:

a) посилення прозорості й сприяння залученню населення до процесів прийняття рішень;

b) забезпечення для населення ефективного доступу до інформації;

c) проведення заходів щодо інформування населення, які сприяють створенню атмосфери неприйняття корупції, а також реалізація програм державної освіти, у тому числі навчальних програм у школах й університетах;

d) повага, заохочення та захист свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію [155].

Принцип забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням. Цей принцип полягає у встановленні наслідків протиправної діяльності, захисті прав і законних інтересів потерпілих осіб (як фізичних, так і юридичних). Встановлення наслідків корупційної поведінки має істотне значення для правильного вирішення кримінальних проваджень та справ про

адміністративні правопорушення, тому органи, що здійснюють досудові та адміністративні розслідування, зобов'язані встановлювати: характер і розмір шкоди завданої корупційним вчинком, її конкретне вираження; наявність причинного зв'язку між діями особи, притягнутої до відповідальності, і шкодою; вину заподіювача шкоди; майнове становище особи, яка завдала шкоду; розмір шкоди, що підлягає відшкодуванню.

Принцип перманентності полягає у постійності характеру проведення діяльності, направленої на запобігання корупції.

Власне перманентність (від лат. *permaneo* – залишатися, продовжуватися) – властивість діяльності, яка характеризує безперервне, постійне, здійснення антикорупційних заходів, що продовжується як одна з важливих характеристик запобігання корупції у пенітенціарній системі визначається вже самою процесуальною природою її побудови і функціонування, місцем і роллю складової розвитку та закріплюється вирішальним значенням у забезпеченні кінцевої результативності запобігання корупції.

Погляд на категорію «запобігання корупції як вид адміністративної діяльності в органах та установах виконання кримінальних покарань України» крізь призму безперервності є об'єктивно обумовленим, оскільки максимальна ефективність будь-якого процесу, можлива лише за умови протяжності у часі, сталості, систематичності, за обставин відсутності розривів.

Існування цього принципу пояснюється і тривалим суспільним запитом на подолання корупції.

Принцип неупередженості також є логічним продовженням принципу законності. Цей принцип визначає, що реагування зі сторони держави та інститутів громадського суспільства повинні бути безсторонніми, тобто звільненими від впливу на них інших можливих інтересів, що можуть бути обумовлені корисливими чинниками. Отже, цей принцип має сприяти об'єктивності антикорупційної діяльності.

Принцип науковості (наукової обґрунтованості). Цей принцип передбачає цілеспрямований вплив на суспільну систему в цілому або на її окремі ланки, на основі пізнання та використання об'єктивних законів та закономірностей в інтересах забезпечення оптимального функціонування системи [156]. Є.Ю. Бараш пояснює принцип науковості в управлінні установами ДКВС України, як приведення системи установ виконання покарань у відповідність до рівня розвитку суспільних відносин [157, с.98].

Якісна та системна діяльність із запобігання корупції неможлива без використання надбання дослідників у цій сфері соціальних відносин. Це обумовлено необхідністю враховувати накопичений досвід із планування, організації, мотивації, координації та контролювання процесу розвитку цього феномену. Тісний зв'язок між теорією та практичною діяльністю дає можливість забезпечити раціональність, комплексність та цілісність управління розвитком, врахувати можливі прорахунки та надбання фахівців усіх галузей права, а також психологів, соціологів та інших, використати світовий науковий досвід. Зазначене дає підстави стверджувати, що застосування у досліджуваній юридичній діяльності принципу науковості означає базування на науковому ґрунті управління діяльністю по запобіганню корупції.

Принцип плановості. Загальний принцип, притаманний державному управлінню, пов'язаний із програмно-цільовим управлінням і передбачає складання програми дій та її реалізацію. Плановість виявляється в нормалізації умов роботи і її розподілі між виконавцями, у координації дій виконавців і їхньому інструктуванні, а також в організації обліку і контролю за виконанням кожної роботи і програми в цілому [168]. Реалізація цього принципу на практиці обумовлює планову організацію всьому комплексу діяльності по запобіганню корупції у органах та установах пенітенціарної системи:

- у центральному апараті ДКВС України – складання планів антикорупційної роботи ДКВС; планів роботи колегії ДКВС з питань

запобігання корупції; планів звітів з питань запобігання корупції; графіків комплексних інспекторських і контрольних перевірок діяльності органів і установ виконання покарань; планів службових відряджень; планів проведення документальних ревізій фінансово-господарської діяльності органів і установ виконання покарань; спеціальних планів щодо виконання актів Президента України, Верховної Ради і Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України, реалізації державних антикорупційних програм тощо;

- у міжрегіональних управліннях з питань виконання кримінальних покарань – складання планів антикорупційної роботи управлінь; планів антикорупційної роботи структурних підрозділів управлінь; план звітів керівників структурних підрозділів управлінь з питань запобігання корупції; графіків комплексних інспекторських і контрольних перевірок діяльності підпорядкованих органів і установ виконання покарань тощо;

- в установах та органах виконання покарань – планів роботи з питань запобігання корупції в установах або органах, спеціальних планів щодо виконання вимог керівних документів, що надійшли з органу управління, планів усунення недоліків, виявлених перевірками, інших планів, що передбачені відповідними відомчими нормативно-правовими актами.

Як приклад реалізації принципу плановості слід привести наступні акти: Наказ Міністерства юстиції України від 12.02.2014 №32/7 «Про затвердження Плану заходів щодо попередження та профілактики корупційних правопорушень в апараті Міністерства юстиції та територіальних органах юстиції на 2014 рік» [159], Наказ Державної пенітенціарної служби України від 21.12.2011 №615 «Про затвердження Інструкції про організацію планування діяльності в Державній кримінально-виконавчій службі України» [160], Наказ Державної пенітенціарної служби України від 01.12.2011 №565 «Про затвердження Регламенту Державної пенітенціарної служби України» [161]; План роботи Державної пенітенціарної служби України та реалізації основних напрямів діяльності на 2014 рік, схвалений Рішенням колегії

Державної пенітенціарної служби України від 19.12.2013 №10РК, який пунктом 11.5.2., у рамках діяльності по забезпеченню законності в органах та установах Державної пенітенціарної системи України, обумовлював проведення підготовки та періодичного розгляду на апаратних нарадах та засіданнях колегії ДПтС України питань про стан виконання персоналом ДКВС України вимог антикорупційного законодавства, а також результати роботи територіальних відділів внутрішньої безпеки та протидії корупції ДПтС України [162].

Досліджуючи принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення, С.Ю. Беньковський виділив *принцип раціонального поєднання гласності та конфіденційності*. На думку автора, виділення цього принципу обумовлене сукупністю певних чинників серед норм, які регулюють провадження у справі про адміністративне правопорушення та діяльність державного органу чи посадової особи взагалі [134, с.82-89].

Вважаємо, цей принцип існує і в правовідносинах запобігання корупції у системі органів та установ виконання покарань не лише тому, що така юридична діяльність, як провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язаних з корупцією, є складовою широкого поняття – запобігання корупції. Безперечно, гласність в антикорупційних заходах сприяє здійсненню контролю з боку громадськості за діяльністю органів та посадовців, сприяє посиленню виховної дії на порушників. Більше того, вона є складовою принципу відкритості та прозорості органів публічної адміністрації.

Однак, запобігання корупції є багатовекторною діяльністю, під час якої застосовується велика кількість законів та підзаконних актів, окремі норми з яких не можуть поєднуватись з принципом гласності. Наприклад, відповідно до ч.13 ст.9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» не підлягають передачі та розголошенню результати оперативно-розшукової діяльності, які відповідно до законодавства України становлять державну, військову і службову таємницю, а також відомості, що стосуються особистого

життя, честі, гідності людини [163]. Тому самостійно гласність не може вважатися принципом діяльності із запобігання корупції в системі органів та установ ДКВС України. Гласність, як правило, не присутня в більшості процесуальних дій під час провадження у справі через наявність встановлених законом обмежень стосовно низки об'єктів інформації.

Варто погодитись з висновком наведеним С.Ю. Беньковським, що особливий режим використання інформації може, а в окремих випадках повинен, бути виведений з-під безпосередньої дії принципу гласності. Таким чином, принцип гласності повинен застосовуватись з поєднанням обставин обмеженого доступу до інформації, отриманої чи накопиченої під час досліджуваної діяльності, коли повна відкритість суперечила б інтересам охорони державної таємниці [134, с.82-89].

Описаний нами принцип не є науковою новелою. Він зустрічається у дослідників принципів адміністративної діяльності, наприклад О.Ю. Процких, досліджуючи принципи діяльності міліції зі встановлення особи, обґрунтовує принцип поєднання гласних та негласних методів діяльності [164, с.60].

Досліджуючи гуманізаційні процеси в системі виконання кримінальних покарань, М.Я. Гуцуляк обґрунтував існування та запропонував законодавчо закріпити *принцип співпраці між учасниками кримінально-виконавчого процесу* [165, с.182]. Екстраполювавши таку позицію в площину запобігання корупції в органах та установах пенітенціарної системи, ми частково можемо розділити думку М.Я. Гуцуляка. Адже, в ідеалі співпраця між учасниками кримінально-виконавчого процесу може існувати, однак щодо доцільності законодавчого закріплення такого принципу вчений не навів достатніх обґрунтувань.

Поряд із вищезазначеними варто назвати також п*ринцип «головної ланки»*, який обумовлює виділення однієї стратегічної мети у запобіганні корупційних проявів. Саме на неї опиратимуться суб'єкти антикорупційної діяльності. Постановка головної мети під час планування антикорупційної діяльності не виключає відмови від інших цілей. Більше того, досягнення

правоохоронної цілі якраз і є основним. Її осягнення дозволить розв'язати всю сукупність проблем. Однак, обмеженість ресурсів чи компетенції може обумовлювати відмову від інших (другорядних) цілей [166, с.100].

Творчі підходи дослідників антикорупційної діяльності до переліку принципів запобігання корупції додають і морально-світоглядні принципи подолання корупції, зараховуючи до них ті, що відбивають складові цієї діяльності: моральну (свобода вибору, дотримання морального імперативу, особиста мужність, відповідальність, альтруїзм, праця заради спільного добра, гуманізм, моральний патріотизм, чесність); ідеологічну (законність, справедливість, ідеологічний патріотизм, професіоналізм, порядність) [167, с.294].

Д.Г. Заброда, аналізуючи міжнародну практику боротьби з корупцією, приводить існування таких принципів: авторитетне керівництво; кооперація влади і суспільства; прозорість антикорупційної політики; акцент на викорінення умов, що породжують корупцію; урахування культурних чинників; гнучкість та адаптивність політики повинні забезпечуватися постійним зворотним зв'язком, що спирається на незалежний моніторинг і діагностику; урахування можливих загроз і обмежень для реалізації політики; поєднання послідовності і тверезої оцінки можливостей; поєднання послідовності й енергійності з ретельністю, продуманістю і підготовкою кроків; поєднання інституційних змін і соціальної інженерії; активний вплив на суспільну свідомість; фінансування антикорупційної політики [168, с.41].

На думку юристів-практиків, державна система боротьби з корупцією має базуватися на таких принципах: дотримання законних прав та свобод людини і громадянина; забезпечення ефективності із запобігання корупції тільки узгодженими діями державних органів, громадських організацій і громадян; проведення державної політики, спрямованої на усунення та нейтралізацію чинників, які сприяють розвитку корупційних дій; врахування правовою базою боротьби з корупцією змін соціально-економічної та політичної ситуації в державі; надання головної уваги запобіжним заходам,

що ґрунтуються на аналізі та прогнозуванні тенденцій поширення корупційних діянь; здійснення основних практичних заходів запобігання та виявлення корупційних діянь органами, які ведуть боротьбу з корупцією.

Перелік досліджених принципів запобіганню корупції не може вважатися вичерпним. Оскільки, як слушно зауважує І.М. Пастернак, притаманна принципам властивість абстрактного відображення закономірностей соціальної дійсності дає підстави окреслити інші закономірності у відносинах реалізації антикорупційних заходів [166, с.102]. З огляду на форму підходу до принципів, як до управлінського та правового феномену, до переліку принципів запобігання корупції можна віднести також принципи: цілеспрямованості, цілісності, системного підходу (системності), стійкої єдності, ефективних комунікацій, програмно-цільового підходу, субсидіарності, зворотного зв'язку, комплексності, посилення управлінських параметрів системи, науковості тощо. Головне, щоб вони були тим першоджерелом, на якому будується закономірність усіх елементів антикорупційної діяльності.

Усі досліджені нами принципи запобігання корупції мають важливе, хоча і не однакове значення, однак досягнення суттєвих результатів у реалізації антикорупційної діяльності забезпечується їхнім системним та комплексним застосуванням.

Дослідження системи принципів запобігання корупції нерозривно пов'язане з пошуком їхньої класифікації.

Зазвичай у правознавстві застосовують їхню класифікацію відповідно з галузевим розподілом права. С.С. Алексєєв [169, с.23] та В.В. Лазарєв [170, с.88] весь перелік принципів юридичної діяльності ділять на дві групи:

- загальні, тобто такі, що властиві будь-яким адміністративним провадженням, дотримання яких обумовлено конституційними нормами чи нормами спеціальних джерел права, що не обумовлюють безпосередньо процедурну діяльність по реєстрації речових прав та їх обмежень, а окреслюють засади діяльності адміністративного органу в цілому;

- спеціальні принципи, встановлені спеціальними нормативними актами, які безпосередньо регулюють реєстраційні процедури і які служать основою проваджень.

Я.О. Пономарьова за цим підходом поділяє принципи на: а) загальноправові; б) міжгалузеві; в) галузеві; г) принципи правових інститутів [171, с.62].

С.Д. Гусарєв принципи юридичної діяльності правоохоронних органів поділяє на соціально-правові і спеціально-правові [172, с.238].

В.В. Волоско сукупність принципів діяльності органів внутрішніх справ також поділяє на дві групи, однак називає їх дещо по-іншому:

1) загально-соціальні – що визначаються рівнем соціального розвитку суспільства. До них учений відносить гуманізм, демократизм, соціальну справедливість, рівність усіх перед законом, законність;

2) спеціальні – своєрідна система координат, у межах якої розвивається правоохоронна діяльність. До цієї групи В.В. Волоско відносить принципи верховенства права, законності, законослухняності громадян, гласності, принцип взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, професіоналізму та компетентності, належності суб'єктів право охорони тощо [173].

В.О. Січкар класифікує ще й таку групу принципів діяльності, як організаційно-правові принципи, однак конкретних прикладів у своєму дослідженні не наводить [174, с.41].

На підставі низки критеріїв можна ствердити, що система принципів адміністративно-правового запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних складається з:

1. Фундаментальних принципів, що загалом характеризують юридичну діяльність органів та установ пенітенціарної системи.

2. Принципів, що формулюють основні закономірності запобігання корупції.

До фундаментальних принципів, що загалом характеризують юридичну діяльність державних органів, відносяться: законність; верховенство права; комплексне здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів; відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням.

До принципів, що формулюють основні закономірності адміністративно-правового запобігання корупції у пенітенціарній системі, можна віднести: пріоритетність запобіжних заходів; невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень; участь громадськості у заходах щодо запобігання корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів.

Принципи запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань відображають найбільш суттєві, головні, об'єктивно необхідні закономірності, відносини та взаємозв'язки як державної пенітенціарної, так і антикорупційної політики; характеризують лише сталі закономірності, відносини та взаємозв'язки; охоплюють переважно ті закономірності, відносини та взаємозв'язки, які характерні для діяльності із запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань як цілісного явища, тобто які мають загальний, а не одиничний характер; відображають специфіку запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань, її відмінності від інших видів діяльності.

Правові норми, що регулюють діяльність із запобігання корупції, мають бути обов'язково гармонізовані з домінуючими суспільними цінностями, які є концептуальним ядром сучасної антикорупційної парадигми. У самій діяльності пенітенціарних органів має наступити безумовне визнання примату прав і свобод людини та громадянина в публічно-правових відносинах.

Висновки до Розділу 1

Корупція в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України – це суспільні відносини, обумовлені протиправними діяннями фізичних осіб, направленими на отримання майнових та немайнових послуг, благ і переваг службовцями органів та установ виконання кримінальних покарань України, з використанням цими службовцями свого правового статусу та пов'язаних з ним можливостей, а також підкуп зазначених осіб, шляхом незаконного надання їм цих благ, послуг та переваг з метою отримання від службовців органів та установ виконання кримінальних покарань України певних привілеїв.

Корупційні відносини в органах та установах виконання кримінальних покарань України сприяють іншим видам правопорушень: нелегальній торгівлі, незаконній доставці в місця несвободи заборонених предметів; забезпечують формування та поповнення кримінальних бюджетів злочинних спільнот тощо.

Феномен корупції в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України сягає своїми корінням в часи виникнення пенітенціарного інституту. Становлення корупції як явища є об'єктивним виразом послідовного шляху її розвитку в цілому в управлінському механізмі держави, що обумовлювалось як особливостями публічного управління у кожному історичному періоді, так і недосконалістю чинного законодавства.

Катування ув'язнених як засіб отримання неправомірної вигоди посадовими особами адміністрації місць несвободи є протиправним соціальним явищем, яке полягає у вчиненні умисних дій, направлених на заподіяння ув'язненим фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, або інших насильницьких дій, а також організація таких дій, з метою змусити ув'язненого передати блага (майно, послуги матеріального та нематеріального характеру), незалежно від вчинення

дій особисто чи через посередників, усупереч законним інтересам ув'язнених, держави та суспільства, просторово обмежене рамками місць несвободи.

Організація діяльності із запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України повинна ґрунтуватись на стійкій та комплексній системі правових принципів. Їх втілення дозволить створити ефективний антикорупційний механізм для вирішення поставлених завдань та досягнення цілей. До цих принципів належать: принцип верховенства права; принцип законності; принцип комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів; принцип пріоритетності запобіжних заходів; принцип невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень; принцип відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування; принцип участі громадськості у заходах щодо запобігання корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів; принцип забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням; принцип перманентності антикорупційної діяльності; принцип неупередженості; принцип науковості (наукової обґрунтованості); принцип плановості; принцип раціонального поєднання гласності та конфіденційності; принцип співпраці між учасниками кримінально-виконавчого процесу; а також принципи цілеспрямованості, цілісності, системного підходу (системності), стійкої єдності, ефективних комунікацій, програмно-цільового підходу, субсидіарності, зворотного зв'язку, комплексності, посилення управлінських параметрів системи, науковості тощо.

Принципи запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань відображають найбільш суттєві, головні, об'єктивно необхідні закономірності, відносини та взаємозв'язки як державної пенітенціарної, так і антикорупційної політики; характеризують сталі закономірності, відносини та взаємозв'язки; охоплюють переважно ті закономірності, відносини та взаємозв'язки, які характерні для діяльності із

запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань як цілісного явища, тобто які мають загальний, а не одиничний характер; відображають специфіку запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань, її відмінності від інших видів діяльності.

РОЗДІЛ 2
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ І УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

2.1. Адміністративно-попереджувальні заходи запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України

Питання щодо профілактики корупційних проявів сьогодні не є однозначними та у правовій науці обумовлюють багато дискусійних моментів. Практика діяльності органів публічної адміністрації у цьому напрямку в Україні, як і в більшості країн світу, орієнтована на ліберальну модель запобігання корупції. Вона опирається на філософію та інститути ліберальної ринкової економіки, вільну пресу, розвинені інститути громадянського суспільства тощо. У той час як у низці інших держав, в основному держав комуністичної ідеології (Китай, Північна Корея, Куба, Венесуела), антикорупційна політика носить репресивний характер. Хоча оцінювати такі моделі з точки зору успішності досить важко.

В останні роки вітчизняні політики, юристи-теоретики та практики дискутують навколо точки зору про введення у правообіг понять «боротьба з корупцією» та «запобігання корупції», «протидія корупції», «попередження корупції». Така дискусія спостерігається у чисельних наукових дослідженнях М.В. Буроменського [175; 176], О.Ю. Бусол [177] М.І. Мельника [12; 145], В.В. Василевича, Т.Е. Василевської, Ю.В. Ковбасюка, В.Л. Федоренка [178], А.М. Новака [179] та інших; прийнятих нормативно-правових актах, які визначали та визначають вектор державної антикорупційної політики [45, 46, 47], а також громадських ініціативах [180; 181; 182], формуючи в суспільстві позицію, що поняттям «боротьба з корупцією» не охоплюються профілактика корупційних правопорушень та методи превентивного спрямування.

Однак, усіх і практиків-провозастосовців, і дослідників-науковців, об’єднує те, що найбільш ефективним шляхом мінімізації корупційних проявів є

усунення її передумов та причин, що обумовлюють її появу та розвиток. При цьому не виключають застосування у цій діяльності адміністративних (вольових) методів та засобів, що не потребують істотних матеріальних затрат.

Зрозуміло, що поняття «адміністративно-попереджувальні заходи запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України» є істотно вужчим у порівнянні із добре висвітленим у юридичній літературі поняттям «адміністративно-попереджувальні заходи», дослідження якого знайшло своє відображення в працях як вітчизняних (В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, В.В. Зуй, А.Т. Комзюк та інші), так і зарубіжних адміністративістів (Д.Н. Бахрах, Імре Сабо, Ролан Драго та інші), а також учених радянського періоду (І.І. Вєрємєєнко, І.А. Галаган, М.І. Єропків, Ю.М. Козлов, А.П. Корєнєв, С.І. Кутюргин, А.Є. Луньов, Л.Л. Попов, А.В. Сєргєєв та інші). Адже це поняття відображає профілактику корупційних проявів лише у вузькому сегменті публічного адміністрування [421, с.40-44].

Логічним є те, що до адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції належать будь-які дії державних органів та їх посадових осіб, направлені на запобігання корупції, які носять владно-розпорядчий характер та здійснюються на підставі норм права.

У теорії адміністративного права адміністративно-попереджувальні заходи називають також заходами адміністративного попередження або заходами адміністративного запобігання. Під ними розуміються дії повноважних органів або посадових осіб, спрямовані на забезпечення виконання громадянами обов'язків перед суспільством, забезпечення суспільної безпеки і громадського порядку, недопущення і боротьбу зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями та ліквідацію їх наслідків [183, с.440].

Адміністративно-попереджувальні заходи мають на меті не допустити вчинення особами протиправних діянь. Ця думка підтримується багатьма науковцями. Так, на думку В.В. Прокопенка, заходи адміністративного попередження мають на меті не дати здійснитися протиправному вчинку, вони застосовуються, якщо правопорушення тільки передбачається, тобто не

пов’язані зі здійсненням правопорушень. Вони їм запобігають і, у цьому контексті, передують застосуванню інших примусових заходів, спрямованих проти винних у здійсненні адміністративних правопорушень [184, с.125-126].

М.І. Мельник зазначає, що основним напрямом боротьби з корупцією має бути запобігання її проявам. Системні, комплексні профілактичні заходи – це шлях, який може змінити характер і обсяги останніх [12, с.217]. А. Яфонкін стверджує, що застосування адміністративних заходів попередження унеможливлює або хоча б уповільнює розвиток правопорушної поведінки в напрямі до правопорушення [185, с.113].

А.Т. Комзюк до адміністративно-попереджувальних заходів ставить такі критерії: захід не пов’язаний із вчиненням правопорушення, тобто виконує саме профілактичну роль; порядок його застосування врегульовано саме адміністративним законодавством; його застосування законодавством віднесено до компетенції міліції; реалізація таких заходів обов’язково супроводжується державним примусом [186, с.106].

Р. Драго відзначає характерну особливість адміністративно-попереджувальних заходів, слушно стверджуючи те, що вони застосовуються в ситуаціях, коли правопорушення відсутнє. Вчений виділяє при цьому індивідуальні або персоніфіковані заходи (адресовані конкретній особі), прикладом таких заходів можуть служити правила, які є системою обмежень і встановлюються щодо конкретних осіб, та загальні, тобто такі, які не адресовані конкретному адресату [187].

Адміністративно-попереджувальні заходи запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України можна розглядати також і в площині профілактичної діяльності. Наведемо декілька наукових думок з цього приводу.

Ще в середині 60-х років XX ст. І.С. Самощенко відзначав, що загальна суть профілактики, полягає у попередженні можливих, але ще не скоєних правопорушень [188, с.21]. На думку О.Б. Андрєєвої, загальна профілактика є сукупністю заходів, які спрямовані на виявлення і усунення причин та умов, що

сприяють скоєнню правопорушень [189, с.98], а індивідуальну профілактику дослідниця розглядала як свого роду соціальний контроль [189, с.110].

М.М. Дем'янко під профілактикою розуміє діяльність державних і недержавних органів, організацій, їх підрозділів і представників, направлена на недопущення вчинення правопорушень з боку конкретної особи, від якої з великою ймовірністю слід очікувати вчинення правопорушень [190, с.106]. Таке визначення у юридичній літературі оцінюють як найбільш вдале [191, с.326].

Крім цього, автор вважає, що мета застосування профілактики полягає у своєчасному виявленні осіб, від яких можна очікувати вчинення правопорушень, та у подальшому виховному впливі на таких осіб з метою запобігання правопорушень. Досягнення зазначеної мети, на думку автора, передбачає вирішення комплексних завдань, до яких, зокрема, належать: виявлення осіб, поведінка, погляди, мотиви яких свідчать про те, що вони можуть вчинити протиправні вчинки; виховний вплив на осіб, здатних вчинити правопорушення; контроль за поведінкою цих осіб і способом їх життя; періодичні перевірки результатів проведених профілактичних заходів [192, с.115].

На нашу думку, така теза є дискусійною, адже правоохоронна профілактика – це не лише перелічений вище комплекс завдань, а й діяльність, метою якої є недопущення деліквентної поведінки. Врешті, це вбачається із хрестоматійних визначень цього поняття: профілактика (грецьк. *πρόφύλακτικός* - «запобіжний») - певний вид діяльності державних органів і громадських організацій, спрямованих на виявлення і усунення причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень [193, с.8]. Таким чином, під антикорупційною профілактикою слід розуміти науково обґрунтовані і своєчасно здійснювані дії, спрямовані на запобігання можливих корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень в окремих соціальних групах ризику. У нашому випадку – в середовищі посадових та службових осіб органів та установ виконання кримінальних покарань.

Не можемо погодитися з Л.І. Бутенко, яка, досліджуючи адміністративну діяльність з попередження розкрадань та інших корисливих

зловживань, зазначає, що на сьогоднішні ні в адміністративно-правовій науці, ні в адміністративному законодавстві України немає вичерпного переліку адміністративно-попереджувальних заходів. Авторка також визнає незадовільним стан доктринальної науки у цьому напрямку і нормотворчу діяльність [194, с.5]. Помилковість таких суджень вбачається з низки актів права про пріоритетність адміністративно-попереджувальних заходів. Більше того, в частині застосування організаційно-розпорядчих заходів, що мають призначення попередження правопорушень, завжди існує елемент творчості.

Законодавець розцінює адміністративно-попереджувальну роботу як важливий компонент забезпечення законності, порядку і дисципліни. Виходячи з цього, він:

- вводить до Кодексу України про адміністративні правопорушення спеціальну норму, закріплену у ст. 6 «Попередження адміністративних правопорушень» Кодексу, згідно з якою органи виконавчої влади та місцевого самоврядування разом з місцевими державними адміністраціями розробляють і здійснюють заходи, що спрямовані на запобігання адміністративним правопорушенням, зараджують виявленню та усуненню причин та умов, які сприяють їх вчиненню, забезпечуючи відповідно до Конституції України охорону державного і громадського порядку та прав громадян [150];

- передбачає в завданнях і обов’язках окремих державних інституцій (у тому числі й тих, що належать до системи органів виконання кримінальних покарань) діяльність із запобігання та профілактики правопорушень – п.10 ч.1 ст.18 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [129], п.1 ч.1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» [132];

- визначає пріоритетність запобіжних заходів у діяльності із запобігання корупції метою та завданням Закону України «Про запобігання корупції» [195];

Корупція в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України об’єктивно існує, тому запобігання цьому явищу шляхом застосування превентивних методів є адекватною реакцією держави для забезпечення

правопорядку. А відтак, адміністративно-попереджувальні заходи слід розглядати також як елемент боротьби з корупцією.

Сутність попередження (запобігання, профілактики) корупційних правопорушень полягає в тому, щоб:

1. Створити умови, що виключають корупційну поведінку.

2. Не допустити корупційної поведінки зі сторони конкретних осіб, які можуть бути схильні до такої поведінки.

3. Усунути причини, що сприяють вчиненню корупційних правопорушень.

Розгляд адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції, як єдиної та цілісної категорії, а також аналіз їхніх форм дозволить нам розкрити характерні риси цих заходів та встановити специфіку адміністративно-правових відносин, у рамках яких відбувається їхнє застосування. Значним кроком у пізнанні адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції, які застосовуються в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України, є їхня класифікація.

Для формування цілісного уявлення про класифікацію попереджувальних заходів звернемося до становлення наукових підходів у цій частині адміністративного права.

Так, А.Є. Лунєв поклав в основу галузевий принцип класифікації адміністративно-попереджувальних заходів, наприклад: адміністративно-технічні чи адміністративно-медичні [196, с.94-96.].

І.І. Вєрємєєнко класифікує адміністративно-попереджувальні заходи за спрямуванням попереджувального впливу територіальним принципом: а) попереджувальні заходи індивідуального характеру; б) попереджувальні заходи територіального характеру [197, с.78].

Ю.С. Рябов розподіляє досліджувані заходи на такі: 1) що застосовуються для попередження правопорушення (адміністративний нагляд міліції, привід, реєстрація та офіційне застереження про недопустимість протиправної поведінки); 2) що застосовуються для запобігання випадків можливого порушення громадської безпеки (реквізиція, карантин, ізоляція, примусове

лікування хворих на інфекційні захворювання). Групи цих заходів, своєю чергою, автор поділяв на а) направлені на особу суб'єкта (що обмежують його особисті суб'єктивні права); б) направлені на майно суб'єкта (що обмежують його майнові права) [198, с.56-58].

А.В. Сєрьогін базує класифікацію адміністративно-попереджувальних заходів на порядку виникнення підстав для їх застосування [199, с.113].

І.Є. Бочкарьов класифікує адміністративно-попереджувальні заходи за юридичною природою суб'єктів застосування: які застосовуються органами державної влади, а також ті, які застосовуються недержавними формуваннями [200].

А.Т. Комзюк вживає поняття «адміністративно-запобіжні заходи» та класифікує їх, ґрунтуючись на таких критеріях, як мета застосування, характер впливу, об'єкт впливу, форма процесуального виявлення і строки реалізації [186, с.102].

Приведені вище приклади класифікації адміністративних попереджувальних заходів, в принципі, можуть бути застосовані і до тих, що застосовуються в антикорупційній діяльності. Однак, на нашу думку, варто говорити також про класифікацію за об'єктом спрямування (об'єктом впливу). Мається на увазі спрямованим на превенцію (на мінімізацію) явища, процесу чи іншого чинника, який здійснює будь-який детермінуючий вплив на корупцію, її конкретні прояви.

Подання такої класифікації попереджувальних заходів без встановлення їхнього переліку не розкриє їхньої сутності у повному обсязі, тому варто його окреслити.

У правовій науці до об'єктивних явищ, що обумовлюють корупційну поведінку чи відносини, застосовують різні назви цього поняття: «чинники» [177, с.167-186; 55; 201, с.340-344], «причини» [202], «умови виникнення» [203, с.113], «передумови виникнення» [204, с.69-76], детермінанти [205, с.58-76], «фактори корупції» [206, с.67; 207, с.132].

При цьому, більшість авторів взаємозамінює ці поняття, ототожнюючи окремі з них [206, с.67, 83-84; 208, с. 69-72].

На нашу думку, повністю ототожнювати такі поняття було б помилковим, адже вони можуть мати різний зміст. Ми ж схиляємося до застосування терміну «корупціогенний фактор», оскільки його дефініція має нормативне закріплення – пункт 1.3. Методології проведення антикорупційної експертизи, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 24.04.2017 №1395/5. Під ним розуміється здатність нормативно-правової конструкції (окремого нормативного припису чи їх сукупності) самостійно чи у взаємодії з іншими нормами сприяти вчиненню чи збільшенню корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією [209].

Методологія, яка встановила зазначену дефініцію, має вузьке призначення, адже вона покликана виявляти корупціогенні фактори у нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів. Тому, на нашу думку, поняття, викладене у Методології, не відображає його повного змісту як чинника здатного сприяти корупційним правопорушенням. Адже корупція як багатоаспектне соціальне явище є своєрідним відображенням політичних, економічних, ідеологічних, управлінських та інших соціальних явищ та процесів, які існують у суспільстві та державі, результатом недосконалого функціонування державних та суспільних інститутів [210]. А тому і фактори, які впливають на її виникнення, існування чи рівень мають політичну, економічну, ідеологічну, управлінську та іншу соціальну природу.

О.А. Мартиненко з позиції кримінолога вбачає існування економічних, соціальних, ідеологічних, соціально-психологічних, політико-оціночних, організаційно-управлінських та правових факторів, які впливають на виникненя правопорушень працівниками органів внутрішніх справ [211, с.166-171].

За сферами поширення та змістом М.І. Мельник диференціює фактори, що впливають на корупцію, на: 1) політичні; 2) економічні; 3) організаційно-управлінські; 4) правові; 5) ідеологічні; 6) морально-психологічні; 7) інші [145, с.247].

Аналітики Агентства стратегічних досліджень до переліку факторів, які впливають на поширення корупції в Україні, відносять: економічні, організаційно-управлінські, правові, ідеологічні та морально-психологічні [212].

Н.В. Сторчилова проводить класифікацію корупційних факторів:

1) за рівнем (ієрархії, субординації) функціонування: загальні причини і умови злочинності; причини та умови груп злочинів (рецидивних, злочинів неповнолітніх, корисливих, корупційних); причини та умови окремих конкретних злочинів.

2) за змістом криміногенних детермінантів: соціально-психологічні (негативні явища і процеси у сфері соціальної психології суспільства, спільнот і індивідуумів); соціально-економічні; ідеологічні; політичні; організаційно-управлінські; правові;

3) за природою криміногенних детермінантів: об'єктивні; об'єктивно-суб'єктивні; суб'єктивні [213, с.90-91].

Виходячи з таких класифікацій, ми можемо виокремити адміністративно-попереджувальні заходи, які скеровуються на мінімізацію чи викорінення корупціогенних факторів, – адміністративно-попереджувальні заходи економічного, соціального, ідеологічного, психологічного, політико-оціночного, організаційно-управлінського та правового спрямування.

Економічного спрямування – направлені на повне та своєчасне виконання державою перед службовцями органів та установ пенітенціарної системи своїх зобов'язань, забезпечення зростання реальних доходів персоналу, запровадженням механізмів боротьби з бідністю у середовищі службовців (оскільки бідність – це одна з причин корупції); посилення соціальної спрямованості бюджету, оптимізація податкового навантаження на доходи персоналу.

Соціального спрямування – перебувають у тісному взаємозв'язку із економічними, вони направлені на посилення соціальної безпеки службовців органів та установ пенітенціарної системи; на впровадження інструментів

соціального захисту, а саме: соціальне забезпечення, соціальні гарантії, соціальне страхування тощо.

Ідеологічного спрямування – спрямовані: на впровадження в практику ідеології державної служби, системи цінностей держави; на формування у персоналу принципів та цінностей служби в органах та установах пенітенціарної системи, а також патріотичних мотивацій оцінки корупційної поведінки як такої, що шкодить державі, її цілісності та суверенітету.

Соціально-психологічнного спрямування – спрямовані: на посилення морального усвідомлення свого статусу і значення; на посилення антикорупційних мотивацій та психологічного несприйняття корупційної поведінки; на розвиток усвідомлення невідворотності покарання за вчинене корупційне правопорушення; на усвідомлення корупції як соціального зла; на посилення індивідуальної та колективної нетерпимості до проявів корупції.

Організаційно-управлінського спрямування – спрямоване на удосконалення організації управлінської діяльності органів та посадових осіб Держаної кримінально-виконавчої служби України. Полягає у посиленні виконавчої дисципліни, контролю за виконанням службових обовязків. Реалізується у формах перевірок, контролів, моніторингів, прийнятті управлінських рішень тощо.

Правового спрямування – спрямовані на усунення недоліків нормативно-правової бази. Полягає у нормотворенні – шляхом прийняття відповідних інструкцій, положень, порядків, методик та затвердження їх відповідними наказами.

Погоджуючись із класифікацією адміністративно-запобіжних заходів, запропонованою А.Т. Комзюком, ми спостерігаємо ідентичний спосіб класифікації адміністративно-попереджувальних заходів, які застосовуються у діяльності посадових осіб пенітенціарної системи для запобігання корупції – за характером правоохоронного впливу: особистісні, організаційні та майнові [186, с.103].

Особистісні адміністративно-попереджувальні заходи спрямовані безпосередньо на фізичну особу, незалежно до якої категорії вони відносяться (персонал чи контингент), його психіку і волю.

Організаційні заходи пов’язані із зміною організаційно-правового статусу суб’єктів.

Заходи майнового характеру впливають на поведінку людей не безпосередньо, а через різні об’єкти матеріального світу. Тим самим забезпечується попередження вчинення корупційних правопорушень.

Адміністративно-попереджувальні заходи запобігання корупції, які застосовуються у пенітенціарній системі, можна також класифікувати в залежності від форми їхнього процесуального вираження: на письмові і такі, що виявляються в певних матеріально-технічних діях.

Наступним видом класифікації адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції можна назвати за строками їхньої реалізації. Реалізація одних заходів здійснюється шляхом виконання разових дій (перевірка документів, огляд тощо), такі заходи процесуальними строками не пов’язані. Інші, такі, наприклад, як облік осіб які вичини корупційне правопорушення, чи декларування доходів та фінансових зобов’язань службовців органів та установ пенітенціарної системи мають застосовуватися на певний строк (чи у певний термін), встановлений законодавством.

За джерелами правового регулювання, адміністративно-попереджувальні заходи запобігання корупції в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України класифікуються на такі, що встановлені законами і такі, що встановлені підзаконними актами.

Залежно від галузевої належності об’єкту запобігання адміністративно-попереджувальні заходи запобігання корупції в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України поділяються на такі, що покликані запобігти:

а) кримінальним корупційним правопорушенням;

б) адміністративним корупційним правопорушенням;

в) дисциплінарним правопорушенням.

У межах системної адміністративної діяльності у сфері запобігання корупції у пенітенціарній системі можна виділити два напрямки, за якими групуються адміністративно-попереджувальні заходи, а саме: внутрішнього та зовнішньо напрямків.

Присвоєні нами під час класифікації умовні назви базуються на векторі спрямування арсеналу адміністративних важелів (норм права, владних ініціатив тощо):

- внутрішньо-системного спрямування – арсенал адміністративних важелів спрямований на коло суб'єктів, які відносяться до службової діяльності посадових осіб системи органів, установ та підприємств Державної пенітенціарної служби України – атестованих службовців пенітенціарних органів та установ, вільнонайманих працівників, курсантів, слухачів та викладачів учбових закладів відання Державної кримінально-виконавчої служби України (персонал ДКВС України);

- зовнішньо-системного спрямування – арсенал адміністративних важелів спрямований на коло суб'єктів, які не відносяться до служби системи органів, установ та підприємств Державної пенітенціарної служби України – невизначеного кола фізичних осіб, що не перебувають у службових відносинах з суб'єктами Державної пенітенціарної служби України (у тому числі контингент засуджених, які відбувають покарання в пенітенціарних установах чи перебувають на обліку в територіальних органах кримінально-виконавчої інспекції).

До речі, подібний принцип поділу застосували Б.Б. Казак та Н.А. Мельникова під час класифікації факторів безпеки працівників та службовців кримінально-виконавчої системи у Російській Федерації – на внутрішнього та зовнішнього спрямування [214, с.24.; 215, с.141].

Кожна з цих класифікаційних груп, як бачимо, характеризується своїм суб'єктним складом, який у адміністративних відносинах виступає самостійним та відмінним від інших об'єктом адміністративного впливу. Це пояснюється

тим, що кожному елементу класифікаційної групи притаманні відмінні від інших стійкі домінуючі системи мотивів – інтересів, переконань, ідеалів, смаків, у яких проявляють себе потреби людини, а також самостійним ступенем усвідомленості свого відношення до дійсності та іншим.

Аналізуючи шляхи Стратегії державної кадрової політики на 2012-2020 роки в Державній пенітенціарній службі України, С.А. Зінченко переконливо зазначив перелік стратегічних засад кадрового забезпечення Державної пенітенціарної служби України, які передбачають:

- навчання персоналу сучасним методикам роботи із засудженими;
- забезпечення постійної готовності до виконання оперативно-службових завдань;
- формування в персоналу високих моральних якостей, почуття особистої відповідальності за виконання посадових обов'язків;
- удосконалення навиків керівного складу передових форм і методів роботи на основі наукової організації управління;
- залучення персоналу до наукової діяльності, семінарів, конференцій, які проводяться з метою удосконалення професійної діяльності;
- проведення соціально-психологічних тренінгів з персоналом органів і установ виконання покарань з метою виявлення і подолання професійної деформації;
- підвищення рівня правового та соціального захисту персоналу, оптимізації його чисельності з урахуванням науково обґрунтованих норм навантаження та міжнародної практики;
- забезпечення медичним обслуговуванням, реабілітацією та відновним лікуванням; поліпшення умов праці персоналу, вдосконалення системи застосування заходів морального та матеріального стимулювання праці;
- обмін досвідом роботи в органах і установах виконання покарань тощо [216].

На нашу думку, усі ці стратегічні засади перебувають у тісному взаємозв'язку із адміністративно-попереджувальними заходами запобігання з

корупцією, у рамках роботи з персоналом, оскільки, поряд із основними цілями кадрового забезпечення, відображають сутність попередження (запобігання, профілактики) корупційних правопорушень. Тобто, як ми зазначали вище, попереджувальні заходи: направлені на створення умов, що виключають корупційну поведінку; покликані не допустити корупційної поведінки зі сторони конкретних осіб, які можуть бути схильні до такої поведінки та усунути причини, що сприяють вчиненню корупційних правопорушень.

Серед наведених стратегічних завдань кадрової політики варто акцентувати на таких, як формування в персоналу високих моральних якостей, почуття особистої відповідальності за виконання посадових обов'язків та підвищення рівня правового та соціального захисту персоналу, як таких, що найвиразніше відображають напрямки антикорупційної діяльності. Адже великі впливи економічного фактору чи фактору соціальної незахищеності, а також фактору моральних якостей персоналу (службовців) зауважують і політики, і науковці, і громадськість [217; 218]. У зв'язку з цим посилення соціальної захищеності персоналу, формування реального механізму матеріального стимулювання діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України сприятиме зниженню рівня корупції.

Посилення моральних якостей персоналу, як антикорупційний адміністративно-попереджувальний захід, вбачається у прийнятті та подальшій імплементації у службові відносини Кодексу етики та службової поведінки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, як узагальненого зібрання норм поведінки персоналу Державної кримінально-виконавчої служби. Цей Кодекс, поряд з іншими покладеними на нього завданнями, покликаний визначати для персоналу: моральні цінності, зобов'язання та принципи служби (роботи) в органах, установах виконання покарань, слідчих ізоляторах та навчальних закладах, що належать до сфери управління ДКВС України; професійно-етичні вимоги до службової, позаслужбової та антикорупційної поведінки [219].

Досліджуючи роботу з персоналом, як комплекс адміністративно-запобіжних заходів, не можна обминути його професійну підготовку. Адже професійно підготовлений службовець, вишколений при застосуванні навчальних програм, що містять дисципліни антикорупційного спрямування, якісно виконуватиме поставлені перед ним службові завдання без ризику вчинити корупційні прояви. Як зауважив О.Г. Колб, такий службовець чітко усвідомлюватиме міжнародні та національні правові норми, нову філософію виконання покарань, буде спроможним на сучасному рівні здійснювати свої повноваження [220, с.228]. З метою поглиблення такого роду знань та навичок, вироблення антикорупційної поведінки слушним видається включення до тематики проведення занять у системі професійної підготовки службовців ДКВС України питання щодо основних положень нормативно-правових актів у сфері запобігання корупції та проходження державної служби.

На забезпечення цієї частини адміністративної діяльності функціонують Академія Державної кримінально-виконавчої служби у м. Чернігові. За замовленням Міністерства юстиції України соціальних педагогів та психологів готує Харківський національний університет імені В.М. Каразіна. Професійну підготовку та перепідготовку кадрів кримінально-виконавчої служби забезпечують Білоцерківський, Дніпровський та Хмельницький центри підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України. При вищих навчальних закладах та територіальних органах управління кримінально-виконавчої системи України в Луганській, Одеській, Хмельницькій та Волинській областях створені і діють на громадських засадах кафедри пенології, педагогіки і психології, кримінального, кримінально-виконавчого права та кримінології [221, с.35-40].

Аналізуючи антикорупційну адміністративну діяльність за колом фізичних осіб, що не перебувають у службових відносинах із суб’єктами органів та установ системи виконання кримінальних покарань України, слід зауважити, що це коло має широкий суб’єктний склад і різноманітний вид взаємовідносин з

суб'єктами ДКВС, що, у свою чергу, урізноманітнює адміністративно-попереджувальні заходи:

- засуджені та взяті під варту (спецконтингент);
- родичі та близькі засуджених та взятих під варту;
- абітурієнти навчальних закладів пенітенціарної системи та їхні родичі;
- посадові особи юридичних осіб, які перебувають у господарських стосунках з установами та підприємствами пенітенціарної системи;
- посадові особи інших органів, які взаємодіють з ДКВС (посадові особи органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, прокурори, адвокати, священнослужителі, представники громадських організацій, персонал лікувальних установ, що не входять до системи ДКВС тощо).

Дослідження адміністративно-попереджувальних заходів щодо засуджених та взятих під варту вимагає звернути увагу на термінологію, яка характеризує це суб'єктне коло. У науковій та навчально-методичній літературі, нормативно-правових актах, а також діловому спілкуванні зустрічаються різні терміни «в'язні», «позбавлені волі», «контингент», «спецконтингент», «утримувані в місцях несвободи» тощо. Застосування цих термінів, по своїй суті, не змінює змісту та розуміння поняття. Однак, для уніфікованого застосування у нашому дослідженні вважаємо за доцільне застосовувати поняття «контингент», тлумачення якого пояснює його, як сукупність людей, що становлять подібну з певного погляду групу; склад осіб певної категорії [222, с.268].

Адміністративно-попереджувальні заходи щодо контингенту, який утримується в місцях несвободи чи перебуває на обліку в органах кримінально-виконавчої інспекції, як до суб'єктів корупційних відносин, мають свою специфіку, оскільки вони, з позиції Закону України «Про запобігання корупції», можуть бути суб'єктами відповідальності лише за одержання від них особами, зазначеними у ст.4 Закону, або за участю цих осіб іншими особами, неправомірної вигоди [47]. Оскільки специфіка режиму утримання особи в місцях несвободи полягає в обмеженнях можливості пересуватися, можливості

спілкуватися, вибору місця проживання, вибору характеру й роду занять, права вільно визначати свій спосіб життя, права розпоряджатися своїм часом та інше, обумовлюють їхні тривалі відносини з персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України, то і ймовірність виникнення корупційної поведінки, у колі відносин «персонал – спецконтингент», залишається надзвичайно великою.

Взагалі застосування адміністративно-попереджувальних заходів чи не найпоширеніший метод профілактики порушень в установах виконання покарань. Ці заходи перебувають у тісному взаємозв'язку із заходами по забезпеченню режиму утримання. До них слід віднести перевірки, перегляди, постійний нагляд за утримуваними, огляди та обшуки, вилучення предметів, виробів і речей, пропускний режим, контроль за проведенням побачень і телефонних розмов засуджених тощо.

Перевірка – один з найпоширеніших адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції в діяльності суб'єктів пенітенціарної системи, його застосування можливе як для контингенту, так і для персоналу. При цьому перевірка стосовно контингенту має основне призначення забезпечення режиму виконання покарання, а як антикорупційний запобіжний засіб – факультативне значення. Окремі перевірки стосовно персоналу мають безпосередню мету – антикорупційної превенції.

Прикладом антикорупційної превенції можна привести спеціальну перевірку осіб, які претендують на службу в органах та установах Державної кримінально-виконавчої служби, проведення якої передбачено ст.56 Закону України «Про запобігання корупції» [47] та абзацом другим ч.1 статті 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [129].

Спеціальній перевірці підлягають відомості про особу, яка претендує на зайняття посади, зокрема щодо:

1) наявності судового рішення, що набрало законної сили, згідно з яким особу притягнуто до кримінальної відповідальності, у тому числі за корупційні правопорушення, а також наявності судимості, її зняття, погашення;

2) факту, що особа піддана, піддавалася раніше адміністративним стягненням за пов'язані з корупцією правопорушення;

3) достовірності відомостей, зазначених у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

4) наявності в особи корпоративних прав;

5) стану здоров'я (в частині перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я), освіти, наявності наукового ступеня, вченого звання;

6) відношення особи до військового обов'язку;

7) наявності в особи допуску до державної таємниці, якщо такий допуск необхідний згідно з кваліфікаційними вимогами до певної посади;

8) поширення на особу заборони займати відповідну посаду, передбаченої положеннями Закону України «Про очищення влади» [47].

Іншими прикладом застосування перевірки, як адміністративно-попереджувального заходу, є перевірка декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що здійснюється в рамках проведення фінансового контролю відповідно до статті 48 Закону України «Про запобігання корупції» [47].

Як антикорупційні адміністративно-попереджувальні заходи є обмеження, встановлені розділом IV Закону «Запобігання корупційним і пов'язаних з корупцією правопорушенням». Їхня юридична природа проявляється у вигляді встановлених заборон. До них належать:

1. Обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища (стаття 22 Закону).

2. Обмеження щодо одержання подарунків (стаття 23 Закону).

3. Обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (стаття 25 Закону).

4. Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування (стаття 26 Закону).

5. Обмеження щодо роботи близьких осіб (стаття 27 Закону).

Серед інших адміністративно-правових засобів, що формують механізм запобігання корупції є вимоги щодо прозорості та доступу до інформації, які регулюються статтею 60 Закону, а саме заборона особам, визначеним законом уповноваженим на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

1) відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом;

2) надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону [47].

Заборони, як адміністративно-попереджувальний захід, нормативно закріплюються і в інших актах. Наприклад заборона персоналу установ ДКВС України вступати в неслужбові стосунки з ув'язненими і засудженими, а також користуватися їх послугами міститься у ст.21 Закону України «Про попереднє ув'язнення» [223] та п.28 Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених Наказом Департаменту України з питань виконання покарань від 25.12.2003 №275 [50].

Антикорупційну експертизу нормативно-правових актів та їхніх проектів, як адміністративно-попереджувальний захід запобігання корупції в пенітенціарній системі, запроваджувалась Законом України «Про засади запобігання та протидії корупції». З прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» інститут антикорупційної експертизи нормативно-правових актів став регулюватись статтею 55 цього Закону.

Антикорупційна експертиза здійснюється фахівцями Міністерства юстиції України відповідно до Порядку проведення антикорупційної експертизи, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 18.03.2015 №383/5 [224], із використанням Методології проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, затвердженої Наказом Міністерство юстиції України 24.04.2017 №1395/5 [225]. Метою експертизи є виявлення у проектах нормативно-правових актів норм, що можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень, та розроблення рекомендацій щодо їх усунення.

Обов'язковій антикорупційній експертизі підлягають проекти законів України, актів Президента України, інших нормативно-правових актів, що розробляються Кабінетом Міністрів України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади [47]. Таким чином, із маси нормативно-правих актів, які прийняті суб'єктами системи органів та установ виконання кримінальних покарань, обов'язковій антикорупційній експертизі підлягають лише проекти нормативно-правових актів Міністерства юстиції України. Таким чином, великий пласт нормативно-правових актів виданих іншими суб'єктами системи виконання кримінальних покарань, залишається поза межами обов'язковості проведення антикорупційних експертиз.

Окремим адміністративно-попереджувальним заходом можна вважати взяття на облік осіб, які вчинили корупційне правопорушення. При цьому питання віднесення обліку правопорушень до адміністративно-попереджувальних заходів у адміністративній науці не є дискусійним. У більшості, такі автори як О.М. Бандурка, Д.Н. Бахрах, О.І. Безпалова, Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, В.М. Гаращук, О.В. Джафарова, О.В. Дяченко, В.В. Зуй, І.М. Компанієць, С.М. Князєв, М.П. Кучерявенко, В.Я. Настюк, А.Т. Скрипник та інші, відносять цей захід до категорії адміністративно-запобіжних (адміністративно-попереджувальних) [226, с.113; 227, с.203; 228, с.144]. А О.П. Клюшніченко, свого часу, називав його як серед заходів адміністративного припинення, так і серед адміністративно-попереджувальних заходів [229, с.13].

У цій дискусії ми розділяємо думку тих учених, які вбачають, що спеціальною метою, яка ставиться перед обліками правопорушників, є профілактики правопорушень, недопущення їх у майбутньому. Це дозволяє віднести такі адміністративні заходи до адміністративно-попереджувальних.

Такий облік здійснюється шляхом внесення відомостей про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, або пов'язані з корупцією правопорушення, що формується та ведеться НАЗК.

Зазначений адміністративно-попереджувальний захід обумовлюється ст.59 Закону України «Про запобігання корупції» [47].

У перелік адміністративно-попереджувальних засобів запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань варто віднести інститут запобігання конфлікту інтересів, правовий механізм якого врегульовано Розділом V Закону України «Про запобігання корупції».

Наявність конфлікту інтересів у діяльності посадових та службових осіб органів та установ виконання кримінальних покарань не обов'язково призводить до виникнення корупції, однак значно підвищує ризик вчинення корупційних правопорушень та є їхньою передумовою. З метою уникнення конфлікту інтересів, особи, зазначені у п.п. 1, 2 ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції», зобов'язані: вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів; повідомляти не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів безпосереднього керівника, а у випадку перебування особи на посаді, яка не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі – Національне агентство чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів, відповідно; не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів; вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів [47].

Дослідники правових інструментів запобігання корупції відзначають врегулювання конфлікту інтересів, одним із дієвих превентивних антикорупційних заходів на публічній службі [206 с.203; 230, с.13; 231].

Суспільна шкода конфлікту інтересів полягає в створенні умов для особи, яка перебуває на публічній службі, з вибору між особистою зацікавленістю та законними інтересами служби, тобто об'єктивного та незаангажованого інтересом виконання обов'язків у сфері публічного управління.

Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом:

1) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів;

2) застосування зовнішнього контролю за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняття рішень;

3) обмеження доступу особи до певної інформації;

4) перегляду обсягу службових повноважень особи;

5) переведення особи на іншу посаду;

6) звільнення особи.

Самостійне врегулювання конфлікту інтересів здійснюється шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих документів безпосередньому керівнику або керівнику органу, до повноважень якого належить звільнення/ініціювання звільнення з посади [47].

Врегулювання конфлікту інтересів в органах та установах виконання кримінальних покарань України є нормативно визначеною та організаційно забезпеченою процедурою, направленою на виявлення конфлікту інтересів, аналіз його стану, з'ясування причин та змісту, а також реалізації засобів та методів щодо його вирішення.

З метою удосконалення правового механізму вренулювання конфлікту інтересів в Державній кримінально-виконавчій службі України у ст.14^1 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» слід закріпити перелік типових ситуацій конфлікту інтересів, зокрема, пов'язані з особистою зацікавленістю немайнового характеру. Зазначену статтю потрібно доповнити частиною другою, виклавши її в наступній редакції:

«2. Крім випадків, визначених Законом України «Про запобігання корупції» конфліктом інтересів у Державній кримінально-виконавчій службі, є:

створення штучних адміністративних перепон для реалізації засудженими законних прав та інтересів;

протиправне використання посадовими та службовими особами Державної кримінально-виконавчої служби засуджених та підлеглих в особистих інтересах та інтересах третіх осіб;

використання службової чи конфіденційної інформації в особистих інтересах чи інтересах третіх осіб;

використання службових повноваження в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків».

Відповідно до ч.4 ст.22 Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» з метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення або невиконанню вимог цього Закону, за поданням спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції за рішенням керівника органу, в якому працює особа, яка вчинила таке правопорушення, проводиться службове розслідування в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [46]. Таким чином, законодавець свого часу впровадив до правозастосування ще один вид адміністративно-попереджувальних заходів направлених на запобігання корупції.

Досліджені нами адміністративно-попереджувальні заходи, не зважаючи на множинність їхньої класифікації, зводяться до одного – до практичних дій посадових осіб органів та установ Державної кримінально-виконавчої служби, Міністерства юстиції України та Національного агентства з питань запобігання корупції та Національної поліції, направлених на попередження корупційних відносин. Тому до адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України входитимуть будь-які дії державних органів та їх посадових осіб, направлені на недопущення проявів корупційної поведінки серед суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, які носять владно-розпорядчий характер, здійснюються на виконання норм права і які наділені відповідними ознаками:

- направлені на охорону суспільного порядку;
- застосовуються з метою попередити можливість здійснення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією;

- непов’язані із фактичним здійсненням корупційного правопорушення та правопорушення, пов’язаного з корупцією;

- передують застосуванню інших заходів (адміністративного чи кримінально-процесуального характеру);

- закріплені в нормах права, які передбачають обов’язкові дії або заборони, що встановлюють правові обмеження, недотримання яких передбачає застосування адміністративних санкцій;

- застосовуються їх уповноваженими органами та посадовими особами.

Як узагальнення можна визначити, що застосування адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України є особливим видом соціального управління в системі виконання кримінальних покарань, що полягає в усуненні, нейтралізації чи обмеженні дії корупціогенних факторів, цілеспрямованому впливі за допомогою комплексу спеціально розроблених законних засобів на систему суспільних відносин, що складаються у сфері виконання кримінальних покарань, та має за мету стимулювання персоналу та інших осіб до правомірної поведінки у сфері управління кримінально-виконавчої галузі, перешкоджання вступу їх у корупційні відносини.

2.2. Запобігання корупції при прийнятті на службу в органи та установи виконання кримінальних покарань

Процес реформування системи органів та установ виконання кримінальних покарань України серед головних завдань визначає забезпечення прав і свобод людини і громадянина та безпосередньо пов’язаний з необхідністю вдосконалення механізму правового регулювання кадрової політики держави. Це, на нашу думку, вимагає нового організаційно-правового механізму добору кадрів для Державної кримінально-виконавчої служби України, персонал якої, у першу чергу, повинен бути націленим на

виконання правоохоронних та соціальних завдань цього інституту виконавчої влади.

Суттєві багатоаспектні новели в кримінально-виконавчому законодавстві, поряд із низкою змін інституційних форм вітчизняної системи виконання кримінальних покарань, не спричинили істотних змін норм, направлених на регулювання відносин проходження служби, тобто – державно-службових. Сутність та правова природа цих відносин, у принципі, не змінювалась з часів не лише виведення системи органів та установ виконання кримінальних покарань з підпорядкування Міністерства внутрішніх справ України, а й з часів здобуття Україною незалежності.

Оскільки служба в органах та установах виконання кримінальних покарань нерозривно пов’язана з діяльністю цілого державного інституту – Державної кримінально-виконавчої служби України, то державно-службові відносини характеризуються рядом ознак, які притаманні цій державній службі.

Реалізація службових повноважень є найважливішим елементом інституту служби в органах та установах виконання покарань, оскільки на цьому часовому відрізку реалізується правовий статус службовця. Вона передбачає послідовну зміну статусу громадянина України до службовця Державної кримінально-виконавчої служби України, а також зміну багатьох чинників, що характеризують його державно-службове правове становище саме як службовця цього інституту.

Таким чином, службові повноваження особи є однією із кваліфікаційних ознак при визначенні корупції як протиправного вчинку. Адже саме використання особою службових повноважень чи пов’язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або, відповідно, обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, і визначено законом як поняття «корупція» [47].

Службові повноваження, як офіційно надане кому-небудь право певної

діяльності, не виникає само по собі, а тісно пов’язане з проходженням служби, якому передує прийняття на службу.

Дослідники, зазвичай, використовують правову категорію «прийняття на службу» поряд з такими категоріями, як «поступлення на службу», «влаштування на службу», «прийом на службу», «вступ на службу», «зарахування на службу» тощо. Така позиція вбачається із праць Р.Б. Шишки, який стосовно досліджуваного нами юридичного явища застосовує формулювання і «прийом на службу», і «прийняття на службу», і «зарахування на службу» [232, с. 304]. О.І. Ткачук диференціює поняття «призначення на службу» та «зарахування на службу», однак причин такої диференціації дослідник не подає [233].

С.І. Нечипоренко у своїх дослідженнях застосовує поняття «прийняття на службу» та «прийняття на посаду». З їхнього змісту вбачається, що ці обидва поняття охоплюються «виданням наказу про прийняття на службу на відповідну вакантну посаду та про присвоєння відповідного рангу, ознайомлення з детальним описом службових повноважень, прав та обмежень, приведення до присяги службовця, облаштування службового місця та видача службового посвідчення» [234, с.53, с.64]. Однак, усі дослідники сходяться на тому, що це є юридичним фактом, унаслідок якого виникають службові відносини та службові повноваження незалежно від того, яке формулювання використане [235, с.83].

Особливий правовий статус службовців органів та установ виконання кримінальних покарань та, у зв’язку з цим, особливі державно-службові відносини обумовлюють особливість процедури зайняття посад у системі органів та установ виконання кримінальних покарань, починаючи із встановлення придатності кандидата на посаду службовця органів та установ та вибору серед кандидатів тих, які є придатними для виконання визначених законодавством завдань і функцій національної пенітенціарної системи.

Дослідники державно-службових відносин та відносин проходження служби виділяють обов’язкову кількаетапну процедуру, що передує

прийняттю на службу [236, с.24; 237, с.67], визначаючи її як добір кадрів чи добір персоналу.

Однак, у правовій науці немає єдиного бачення щодо змісту та сутності поняття «добір персоналу» чи «добір кадрів».

На думку Ф.І. Хміля, добір кадрів полягає у формуванні необхідного їх резерву (банку даних претендентів) і за своїм змістом є офертою (лат. *offertus* – запропонований) для потенційних працівників організації [238, с.202]. Цей же автор пояснює поняття «добір кадрів» як процес пошуку потенційних працівників і формування бази даних про них для наступного залучення на вакантні або на ті, що стануть вакантними, посади і робочі місця [238, с.18]. Г.Д. Стратієнко вважає, що добір кадрів для заняття посад державної служби – це кадрова технологія, за допомогою якої відбувається процес вивчення та оцінювання особистих якостей і можливостей претендента, рівня його підготовки та відповідності певній посаді державної служби згідно з вимогами профілю професійної компетентності [239]. І. Мельник оперує поняттям «добір персоналу», визначаючи його як процес оцінки професійних якостей кола претендентів, визначення придатності кожного з них для роботи на певних посадах [240, с.3-6]. З таким твердженням погоджуються В.Ю. Бабаєв та А.М. Петренко [241, с.4-5].

Варто зауважити, що в юридичній та управлінській літературі поняття «відбір кадрів» та «добір кадрів» іноді ототожнюються. На нашу думку, це є наслідком англомовного перекладу цих понять українською та російською мовами, адже в англійській вони пишуться та читаються однаково – selection. Такі підходи спостерігаються, зокрема, у І.В. Шпекторенка, який поняття «добір» ототожнив з поняттям «відбір» та пояснив їх, що ними є прийняття кадрових рішень на основі вивчення та прогностичної оцінки придатності людей до оволодіння професією, розвитку в ній, виконання професійних обов'язків і досягнення необхідного рівня професіоналізму» [242, с.60]. Схожі бачення демонструє у своїх дослідженнях В.В. Остапчук [243, с.10-16].

Ми ж вважаємо, що ототожнення понять «добір» та «відбір» є помилковим, так як відбір кандидатів на посаду – це процес селекції із

загальної кількості кандидатів, які найбільше відповідають посаді. У цьому наша позиція збігається з позицією О.І. Турчинова, який вважає, що відбір кадрів – це система заходів, які забезпечують формування такого складу державних службовців, кількісні та якісні характеристики якого відповідали б цілям та завданням державної служби. Загалом, відбір персоналу – це ідентифікація, зіставлення, співвідношення найбільш загальних вимог, властивих посаді або висунутих організацій, сферою діяльності з характеристиками персоналу, конкретної людини. Відбір – це багатоактна дія, у якій людина бере участь протягом практично всього періоду своєї активної професійної діяльності [244, с.57].

На нашу думку, добір кадрів (у широкому розумінні) є процесом пошуку, відбору й прийняття працівників на вакантні або такі, що стануть вакантними, посади.

На відміну від добору, за твердженнями І.Г. Сурай, відбір кадрів полягає у визначенні конкретних персоналій з бази даних для висунення їм пропозицій щодо встановлення трудових та/або державно-службових відносин [245, с.79, с.122-123; 246, с.6]. Тобто відбір можна вважати складовим елементом системи добору кадрів. Такі наші бачення базуються на семантичному тлумаченні поняття «відбір», що подається у більшості словниках української мови: відбір – дія за значенням відбирати [247, с.557]. Тобто відбирати потрібні кадри за певними критеріями відбору з групи добраних кандидатур.

Відбір кадрів – це процес вивчення психологічних і професійних якостей працівника з метою встановлення його придатності для виконання обов’язків на певному робочому місці або посаді та вибору із сукупності претендентів найбільш відповідної з урахуванням кваліфікації, спеціальності, особистих якостей і здібностей [248, с.134-135].

Відбір кадрів на державній службі, на думку І.Г. Сурай, – це система заходів і суб’єктів відбору, що забезпечують формування такого складу державних службовців, кількісні і якісні характеристики якого відповідали б цілям і завданням державної служби. Це – комплексна кадрова технологія, що

забезпечує відповідність якостей людини вимогам виду діяльності або посади в організації. Здійснюється вона за спеціальними процедурами [249, с.65-66].

В.В. Дерев'янко вважає, що «відбір кандидата на службу» є адміністративно-правовим засобом підвищення ефективності формування та успішного проходження служби персоналом, за допомогою якого здійснюється оцінка придатності кандидата на певну посаду [250, с.333].

Є.Ю. Бараш у своєму дослідженні використовує поняття «професійний відбір громадян на роботу в органи та установи виконання покарань». На думку автора, це процес системного та комплексного дослідження характерних рис особистості та властивостей особи з метою визначення придатності кандидата до виконання трудових та службово-трудових завдань в особливих умовах психофізичного та соціально-психологічного навантаження [157, с.266].

О.Г. Боднарчук відбір кандидата на службу до пенітенціарної системи визначає як адміністративно-правовий засіб підвищення ефективності формування та успішного проходження служби персоналом, за допомогою якого здійснюється оцінка придатності кандидата на певну посаду [206, с.122].

Різний зміст у поняттях «добір» та «відбір», що використовуються у праві та діяльності з управління персоналом, зауважується і з правових актів. Наприклад, Послання Президента України до Верховної Ради України «Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002 – 2011 роки», у частині удосконалення кадрової політики містить формулювання «добір кадрів» [251]. Про необхідність удосконалення системи добору кадрів на державну службу йдеться в Програмі розвитку державної служби на 2005 – 2010 роки [252].

Врешті, різний зміст понять «добір» та «відбір» зауважується із норм законів України «Про державну службу», «Про Національну поліцію», а також Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 №474 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від

18.12.2018 №1102-р). У цих правових актах поняття «відбір» зводиться до конкурсних процедур [130; 132; 253]. У той час як Закон України «Про прокуратуру» та Порядок проведення конкурсу на зайняття посад державної служби, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 №246, цей зміст вкладають у поняття «добір» [254; 255].

Інші нормативно-правові акти національного законодавства дають визначення близьких понять із сфери досліджуваних правовідносин.

Так, Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» визначає поняття «професійний відбір» як науково обґрунтовану систему визначення ступеня придатності особи до конкретної професії, спеціальності (робочого місця, посади) відповідно до встановлених законодавством нормативних вимог [256]. Концепція державної системи професійної орієнтації населення, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1994 №48, це ж поняття пояснює як систему профдіагностичного обстеження особи, спрямовану на визначення ступеня її придатності до окремих видів професійної діяльності згідно з нормативними вимогами [257]. Інструкція про організацію та проведення військово-професійної орієнтації молоді та прийому до вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти Міноборони України, затверджена Наказом Міністерства оборони України від 05.06.2014 №360, визначає поняття «військово-професійний відбір» як систему професійно-діагностичного обстеження особи, спрямовану на визначення ступеня її придатності до конкретних видів військово-професійної діяльності [258].

У нормативно-правових актах Міністерства освіти і науки України зустрічається поняття «конкурсний відбір» – процедура відбору вступників на конкурсні пропозиції на основі конкурсних балів та (у разі їх використання) пріоритетностей заяв вступників для здобуття вищої освіти (на конкурсній основі) [259].

Зі змісту приведених та інших визначень можна з упевненістю стверджувати, що основне завдання відбору кадрів у системі органів та установ

виконання кримінальних покарань – знайти такого службовця, який зможе вирішити поставлені перед ним завдання, зробити свій внесок у досягнення основної мети пенітенціарної системи. У цьому контексті варто привести приклад використання В.О. Бодровим поняття «професійний відбір». На думку автора, воно полягає у з'ясуванні ступеня придатності людини для певного виду діяльності на підставі співставлення її індивідуальних особливостей з вимогами професій, а також можливість вирішення завдань розподілу спеціалістів, комплектування навчальних та професійних груп, добір спеціаліста для групи, що функціонує [260, с.12].

Отже, відбір, як механізм формування кадрового апарату в управлінні системою органів та установ виконання кримінальних покарань, має забезпечити перш за все компетентність особи відповідно до посадових обов'язків та високі особистісні якості. Наша позиція підтверджується приписом ч.2 ст.14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», перше речення якої визначає, що служба в Державній кримінально-виконавчій службі України є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України [129].

Усе це формує такий принцип професійного відбору персоналу кримінально-виконавчої діяльності, як врахування індивідуально-психологічних особливостей особистості щодо її відповідності характерові загальносоціальних та конкретних функціональних обов'язків працівника в кримінально-виконавчій системі та її різних службах. З метою реалізації цього принципу робота з добору та відбору персоналу має ґрунтуватися на відомих вимогах, що ставляться до психологічного вивчення особистості: всебічності виявлення інтелектуальних, морально-ціннісних, емоційних, вольових, динамічних властивостей особистості; цілеспрямованості вивчення особистості із системним застосуванням найбільш відомих методів і методик професійної діагностики [157, с.267].

Оскільки за наслідками добору кандидатів відбір конкретних осіб на зайняття посад в органах та установах виконання кримінальних покарань

здійснюється з багатьох можливих варіантів, то слід говорити саме про конкурсні відносини та пов'язані з ними адміністративні процедури.

Конкурс є елементом складного феномену – соціальної конкуренції та притаманний різним сферам суспільних відносин: політиці, економіці, державному та іншому соціальному управлінню. При цьому, сама соціальна конкуренція, на думку Н.Л. Шапошнікова, виявляє себе у двох аспектах:

1) як форма соціальної взаємодії, що характеризується досягненням індивідуальних чи групових цілей та інтересів в умовах протиборства з іншими індивідами чи групами, які прагнуть досягнення тих же цілей та інтересів;

2) соціальний процес, коли досягнення індивідом чи групою цілі можливе лише за умови відсторонення чи випередження конкурента (суперника) [261, с.9].

Поширеність соціальної конкуренції та вироблення відповідних правил (юридичних, етичних) привело навіть до формування у категоріальному апараті економічних, юридичних і навіть соціальних наук нового поняття «конкурентна культура», феномену, що відображає рівень обізнаності всіх членів суспільства щодо ролі конкуренції у підвищенні добробуту суспільства та проявляється у ступені дотримання суб'єктами взаємовідносин законодавчих і морально-етичних норм та чесних звичаїв [262, с.50]. А сама конкурентність (конкурсність – у розумінні окремих правових актів) є принципом отримання статусу державного службовця, державної служби та просування на ній [130; 263]. Крім цього, варто зазначити, що публічний конкурс проводиться з соціально-корисною метою.

Таким чином, конкурентна культура тісно пов'язана з демократією як з ціннісною орієнтацією.

У праві сукупність правових норм, направлених на регулювання конкурсних відносин та процедур, з впевненістю формують конкурсне право – нову, мультигалузеву сукупність норм права однорідних суспільних відносин.

У лексикографічній літературі, що подає характеристики понять, «конкурс» (лат. *concursus*) – змагання, яке дає змогу виявити найгідніших із

його учасників або найкраще з того, що надіслане на огляд. Також конкурс – відбір претендентів на заміщення деяких посад [264].

В основі уявлень про конкурс, як особливої правової конструкції, лежить ідея змагальності, яка направлена на досягнення оптимального результату.

Окремі конкурсні правовідносини, хоча й без нормативного визначення поняття «конкурс», врегульовуються Цивільним кодексом України та відносяться до групи норм зобов'язального права (статті 1150-1157) [265].

Під конкурсом у системі державної служби розуміють особливу процедуру підбору кадрів на вакантні державні посади відповідно до рішення конкурсної комісії, зазначає А.Ф. Ноздрачьов [266, с.386].

На думку Т.Є. Кагановської, конкурс – це установлена законом організаційно-правова форма реалізації конституційного права рівного доступу громадян до державної служби, яка полягає в особливому порядку відбору кандидатур на вакантні посади державної служби [267, с.322-323].

О.П. Єфремова та А. Мовчан трактують поняття «конкурс на заміщення державної посади» як вибір з претендентів на зайняття посад у структурах державної служби найбільш кваліфікованих [268, с.308; 269, с.50]. При цьому О.П. Єфремова ототожнює поняття «конкурс» з поняттям «конкурсний відбір», визначаючи їх особливою внурішньоорганізаційною, формалізованою процедурою відбору єдиного кандидата на вакантну посаду в системі державної служби [270, с.14].

О.І. Пархоменко-Куцевіл переконливо стверджує, що конкурс – це оцінка професійного та освітньо-кваліфікаційного рівнів кандидатів через змагання, організаційно-правовим способом заміщення державних посад у системі державного управління [271, с.198].

На нашу думку, конкурс на зайняття посад у системі органів та установ виконання кримінальних покарань є не що іншим, як змагальним способом укладення трудового договору між органом чи установою виконання кримінальних покарань та фізичною особою при зайнятті нею посади державного службовця в цьому органі чи установі, при якому організатор

конкурсу, на підставі та в порядку визначеному законодавством України, наперед визначає та публічно оголошує умови його проведення.

Конкурс, як єдиний порядок заміщення всіх категорій посад державної служби, реалізується двома способами: загальним, що забезпечує публічність при виникненні всіх державно-службових відносин, та спеціальним, характерним для окремих видів державно-службових відносин (заміщення посад суддів, прокурорів, поліцейських тощо).

Конкурс, як обов'язкова процедура, що передує прийняттю на службу в органи та установи виконання кримінальних покарань, визначається ч.3 ст.14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» – на службу до Державної кримінально-виконавчої служби України приймаються на конкурсній, добровільній, контрактній основі громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки. Кваліфікаційні вимоги до професійної придатності визначаються нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України [129].

Процедура конкурсу на зайняття посад державної служби в системі органів та установ виконання кримінальних покарань здійснюється за правилами, встановленими Порядком проведення конкурсу на зайняття посад державної служби, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 №246 [255].

Обов'язковим елементом конкурсу є умови його проведення.

Система нормативно-правих актів конкурсного права через мультигалузеву природу є досить об'ємною. Однак її вадою, на нашу думку, є те, що вона не подає нормативного визначення поняття «умови проведення конкурсу», яке займає основоположне місце у конкурсних відносинах. Тож у випадку спірних ситуацій з'ясування сутності цього поняття доводиться здійснювати, звертаючись до аналогії.

Пошук нормативних визначень досліджуваного поняття в інформаційно-пошуковій системі Верховної Ради України «Законодавство

України» не видав жодного національного нормативно-правового акта України, який би містив визначення.

Результат пошуку у цій системі нормативного визначення поняття «умови конкурсу», яке у конкурсному праві застосовується поряд з поняттям «умови проведення конкурсу», складається лише з двох визначень, які подаються чинними нормативно-правовими актами:

Порядком проведення конкурсу на перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 3.12.2008 №1081: умови конкурсу – встановлені організатором (обов'язкові та додаткові) умови перевезень пасажирів, які повинні виконувати автомобільні перевізники, визначені на відповідному об'єкті конкурсу [272], та Порядком проведення конкурсів або тендерів на отримання ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України: умови конкурсу – вичерпний перелік вимог для суб'єкта господарювання, при виконанні яких він визнається учасником Конкурсу [273].

Відсутність нормативних визначень поняття обумовлює науковий пошук інформації для його формування.

Розкриваючи його складову частину, як окреме поняття, ми знаходимо у цілій низці визначень із різним семантичним змістом, що умова – це:

необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь [274, с.157];

правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь [275, с.441].

Таким чином, умовами проведення конкурсу на зайняття посад державної служби в органах та установах виконання кримінальних покарань слід вважати встановлені нормами права правила, які забезпечують проведення конкурсу з метою відбору одного кандидата на посаду державної служби в органах та установах виконання кримінальних покарань з групи учасників конкурсу.

Метою нашого дослідження є з’ясування сутності, змісту та організаційно-правових засад запобігання корупції. Отже, в контексті проведення роботи, поряд із загально-теоретичними здобутками, слід розкрити антикорупційне спрямування конкурсів на зайняття вакантних посад державної служби в системі органів та установ виконання кримінальних покарань.

За останні роки діяльність центральних органів публічної адміністрації, що реалізовували державну політику управління пенітенціарними органами України, в частині кадрового забезпечення органів та установ виконання кримінальних покарань була провальною. На керівні посади призначались цілком випадкові особи. Це призвело до грандіозних масштабів корупції в системі та до масових проявів порушень прав засуджених, окремі з яких виділялись садистськими формами та методами [276].

Проблема торгів «дохідних» посад державної служби є складовою корупційної системи. Це ганебне явище не оминуло органи та установи виконання кримінальних покарань. Як наслідок, інформація про викритих правоохоронцями «продавців» посад стає надбанням загалу [277; 288].

На нашу думку, основним чинником є недосконаліть організаційно-правового механізму підготовки та проведення конкурсів на зайняття вакантних посад, перш за все відсутня прозорість у прийнятті кадрових рішень.

З метою усунення зазначених прогалин пропонуємо доповнити розділ VI «Співбесіда» Порядку проведення конкурсу на службу до Державної кримінально-виконавчої служби України на зайняття вакантних посад, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 27.02.2020 №701/5, пунктом третім у наступній редакції:

«3. Служба персоналу відповідних органів і установ виконання кримінальних покарань забезпечує відео- та аудіофіксацію всіх своїх засідань та розміщує матеріали засідань конкурсної комісії на своєму офіційному веб-сайті. Представники засобів масової інформації та громадськості мають право

бути присутніми на засіданнях конкурсної комісії під час проведення співбесіди з кандидатами».

З урахуванням викладеного вище можна зробити висновок, що конкурс на зайняття вакантної державної посади – це правовий засіб забезпечення інтересів держави, яка проголошує рівний доступ громадян до державної служби.

Класичним механізмом поширення корупційних практик, характерним для органів виконавчої влади, є формування корумпованих угруповань. Такі угруповання, побудовані за принципом соціальних мереж, стають надзвичайно згуртованими з плином часу і сприяють певній деструктивній соціалізації новачків, залученню їх у корупційні відносини [279, с.233]. З метою запобігання такого асоціального гуртування у світовій практиці одним з найбільш поширених способів є ротація службовців, які займають посади з високими корупційним ризиками.

Інститут ротації кадрів у системі органів та установ виконання покарань України був предметом дослідження О.Г. Боднарчука, Є.Ю. Бараша, А.О. Галая, В.М. Дзюби, В.І. Кривуші, О.В. Лісіцкова, О.Б. Пташинського, В.Ф. Пузирного, Г.О. Радова та інших, проте його недостатнє практичне використання, низький рівень правової урегульованості процедур застосування та інші чинники надалі обумовлюють науковий інтерес зі сторони дослідників адміністративістів, пеналістиків, фахівців трудового права, фахівців у галузі управління персоналом та інших.

Зазвичай поняття «ротація», «ротація кадрів», «ротація персоналу», «ротація посадових осіб» є предметом дослідження у трудовому праві та науці управління персоналом. У дослідженнях цих наукових галузей під ротацією також розуміють планомірне, постійне переміщення персоналу, яке сприятливо впливає на підвищення його трудової віддачі [280, с.103].

Однак, у зв’язку з активізацією антикорупційних наукових досліджень, на них стали звертати увагу і в адміністративному праві та в теорії управління державною службою та правоохоронними органами.

Так, Т. Лузан оперує поняттям «кадрова ротація», визначаючи це явище

як інституційний канал державної служби, який дозволяє готувати та виявляти енергійних, компетентних спеціалістів широкого профілю з потрібними фаховими знаннями на посади керівників органів державного управління, у тому числі вищої управлінської ланки, здатних за своїми діловими та моральними якостями підвищити ефективність діяльності державної служби [279, с.233].

К.Ю. Мельник вважає, що ротація кадрів правоохоронних органів – це планове переведення службовців правоохоронних органів з посад, які вони займають, в інші в межах цього самого органу на визначений строк з метою підвищення ефективності функціонування правоохоронного органу, а також боротьби з корупцією [281].

І.Л. Олійник визначив, що метою ротації кадрів державної служби є підвищення ефективності управління. До основних завдань ротації державних службовців необхідно віднести такі: удосконалення кадрового потенціалу, профілактику й запобігання проявам корупції [282, с.16].

Рух персоналу внаслідок проведення ротаційних переміщень сприяє оптимальній розстановці особового складу перш за все там, де обмежені місцеві джерела кадрового наповнення. Однак, ротацію кадрів часто розглядають як антикорупційний захід, який має логічне обґрунтування, оскільки практика його застосування демонструє руйнування корупційних зв’язків чиновників і груп корупційного ризику, а відтак, значно поліпшує роботу із запобігання корупції.

На антикорупційне спрямування ротації кадрів вказують багато як вітчизняних, так і зарубіжних учених.

Так, О.І. Гуров, колишній очільник управління МВС СРСР з боротьби з організованою злочинністю, корупцією і наркобізнесом, назвав ротацію кадрів одним з найпотужніших важелів у боротьбі з корупцією, клановістю і кумівством [283].

С.М. Серьогін, О.В. Антонова, І.В. Шпекторенко та інші визначили ротацію як особливий вид переведення, що застосовується як

антикорупційний захід в інтересах держави, поширюється тільки на певну категорію працівників (державних службовців) та не потребує їх згоди [284, с.13].

Крім цього, І.В. Шпекторенко зазначає, що ротація, крім каналу професіоналізації, може використовуватися для обмеження корупційного впливу на державне управління та службу [285, с.77]. На думку автора, ротація кадрів є також ефективним засобом попередження корупційних діянь і запобігання їм, особливо на посадах з підвищеним ризиком корупції [285, с.79].

А.М. Юшко пояснює ротацію кадрів особливим видом переведення на іншу роботу, який здійснюється тільки у випадках, передбачених законом, і не потребує згоди працівника, визначаючи її ефективним антикорупційним заходом [286, с.74].

Дослідники механізму ротації кадрів у системі органів та установ виконання кримінальних покарань Російської Федерації Д.А. Бриков та О.Ю. Долінін подають два розуміння ротації співробітників системи виконання покарань:

а) у вузькому розумінні – це здійснюване в установленому порядку переведення співробітника органів та установ виконання покарань на іншу рівнозначну посаду з урахуванням рівня його кваліфікації в межах пенітенціарної системи держави;

б) у широкому розумінні – комплекс заходів щодо переведення співробітників системи виконання покарань на рівнозначні посади правоохоронної служби, що є методом запобігання корупції, спрямованих на розвиток професійного рівня державних службовців, стимулювання у них антикорупційного поведінки [287, с.110].

О Г. Боднарчук, досліджуючи застосування ротації кадрів в органах та установах пенітенціарної системи України подав об’ємне визначення поняття «ротація кадрів у пенітенціарній системі». На думку автора, це передбачене службовим контрактом і здійснюване в установленому порядку періодичне

переміщення (без згоди) або переведення (зі згоди) державних службовців, які займають встановлені посади в пенітенціарних органах і установах виконання покарань, слідчих ізоляторах, у межах однієї місцевості або в іншу місцевість на плановій, а в окремих встановлених випадках – позаплановій основі на іншу рівнозначну посаду з урахуванням рівня їх спеціальності та кваліфікації, яке покликано сприяти формуванню та розвитку службовців як творчої особистості і підвищенню їх професійного рівня, або спрямоване на запобігання протиправній діяльності пенітенціарних службовців, їх корупційних правопорушень чи правопорушень, пов'язаних з корупцією [206, с.243].

Головна мета ротації працівників органів внутрішніх справ, як засобу боротьби з корупцією, на думку А.І. Богатирьова, полягає в тому, щоб не дати «обрости» корупційними зв'язками [288, с.124].

Н.І. Разуваєва на перше місце призначення ротації ставить функцію підбору кадрів в органах внутрішніх справ, при цьому зазначає, що цей механізм є ефективним як для якісного комплектування підрозділів поліції, так і в боротьбі з корупційною складовою [289].

О.А. Хохряков, на відміну від Н.І. Разуваєвої, на перше місце ставить антикорупційне призначення ротації пояснюючи, що принцип ротації насамперед є важливим інструментом боротьби з корупцією, а вже потім – способом формування кадрового складу [290]. Подібна позиція спостерігається і в Н.М. Неумивайченка, яка, за твердженнями автора, ґрунтується на приписах законодавства та полягає в тому, що ротація сприяє запобіганню корупції, і така ротація застосовується в межах посади. З іншого боку, ротація – це просування працівника на інші посади [291, с.126].

На думку О.Г. Боднарчука, основні цілі ротації кадрів є такі: розвиток професійного рівня державних службовців, які займають встановлені посади в пенітенціарних органах і установах виконання покарань, слідчих ізоляторах, а також запобігання корупції та стимулювання антикорупційної службової поведінки державних службовців. Антикорупційні цілі ротації кадрів,

продовжує автор, зумовлені необхідністю у підвищенні знань, навичок та вмінь службовців, спрямованих на ефективне формування серед персоналу ідеї нетерпимості до корупції та вирішення таких завдань: профілактика корупційної поведінки, запобігання сімейності у відносинах (протекціонізм) тощо. Процедура ротації кадрів на посадах з підвищеним корупційним ризиком вважається основою профілактичних заходів із запобігання формування корупційних зв'язків [206, с.226].

М.Ю. Зінченко за наслідками опитування населення подав соціальне сприйняття ротації. Так, метою ротації, зазначає дослідник, визначають запобігання корупції, підвищення ефективності діяльності, виявлення потенційно перспективних працівників. До того ж позитивними аспектами ротації називають такі: вплив на теоретичний та загальнокультурний розвиток особистості, у тому числі моральних ідеалів державного службовця; вивчення проблем колективу, прагнення їх вирішити; можливість сформувати високопрофесійний склад працівників керівної ланки. Серед недоліків зазначені такі: неврегульованість порядку ротації на законодавчому рівні; перенавантаження кадрових підрозділів шляхом збільшення документообігу; відсутність мотивації для вдосконалення цієї роботи; складність вивільнення посад під переміщення; негативний вплив зміни колективу на адаптацію до посади; погіршення роботи підрозділу під час адаптації; суб'єктивізм у здійсненні ротації кадрів; певні проблеми у вирішенні побутових проблем тощо [292, с.341-342].

Н.М. Проскурка в ротації кадрів вбачає цілу низку достоїнств, серед яких основними є:

- повчальний ефект (розширення видів професійної діяльності, освоєння нових знань, умінь і навичок);

- мотиваційний ефект (прагнення до успіху в професійній діяльності, мотивація самореалізації);

- соціальний ефект (розширення соціальних контактів організації) [293, с.107-108].

Основні завдання ротації визначені у Концепції ротації кадрів на окремих посадах державних службовців, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.03.2002 №144-р.:

- удосконалення кадрового потенціалу з метою створення професійного, дієздатного державного апарату;

- створення підготовленого кадрового резерву для заміщення посад державних службовців, особливо там, де місцеві джерела кадрового забезпечення є обмеженими;

- забезпечення планомірності службової кар'єри для перспективної молоді, формування нового типу управлінців;

- профілактика та запобігання проявам корупції, іншим правопорушенням серед державних службовців;

- забезпечення результативної та стабільної діяльності органів виконавчої влади, зниження рівня плинності кадрів [294].

Цей же правовий акт подає просте визначення поняття «ротація» – періодичне переміщення працівників як по вертикалі, так і по горизонталі [294].

Концепція кадрової політики у Збройних силах України на період до 2017 року, затверджена наказом Міністерства оборони України від 4.12.2013 №843, містила поняття «ротація військовослужбовців» – процедура планомірної зміни службової діяльності шляхом переміщення військовослужбовців на відповідні посади з метою підвищення їх кваліфікації та набуття досвіду або більш доцільного використання [295].

Закон України «Про дипломатичну службу» є єдиним вітчизняним законом, який подає нормативне визначення ротації – планове заміщення посад дипломатичної служби в органах дипломатичної служби посадовими особами дипломатичної служби. Закон також визначає її як обов'язкову процедуру для посадових осіб дипломатичної служби, за відмову від якої визначена відповідальність [296].

Антикорупційне призначення періодичних кадрових ротацій, поряд із

названою Концепцією, свого часу випливало з приписів низки нормативно-правових актів: Концепції боротьби з корупцією на 1998-2005 роки, затвердженої Указом Президента України від 24.04.1998 №367/98 [297], та Концепції подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності», затвердженої Указом Президента України від 11.09.2006 №742/2006 [218]. Однак, цей управлінський інститут, направлений на запобігання корупції, не було закріплено у прийнятому пізніше національному стратегічному антикорупційному акті – Указі Президента України «Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки» [298] та розробленому Кабінетом Міністрів України проекті закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки» [299] цей управлінський інститут, направлений на запобігання корупції, закріплено не було. Не відображається він також і у основних законах, направлених на регулювання проходження державної служби, у тому числі в органах та установах виконання кримінальних покарань, таких як Закони України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» та «Про державну службу», що, на нашу думку, ослаблює правову основу застосування цього інституту на практиці.

Закон України «Про державну службу» містить співвідносне з ротацією поняття «переведення», однак його зміст не має антикорупційної направленості, здійснюється лише на рівнозначні посади та за згодою державних службовців, як засіб забезпечення права на працю [130]. Подібні норми містяться і у Законах України «Про прокуратуру» та «Про Національну поліцію».

Таким чином, єдиним правовим актом направленим на регулювання ротації є Концепція ротації кадрів на окремих посадах державних службовців, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.03.2002 №144-р. При цьому Концепція не містить норм, що встановлюють чітко визначені процедури її проведення, сама ротація, перш за все, розглядається як різновид управлінських технологій та інструмент кадрового менеджменту, по друге – як метод професійного удосконалення державних службовців. У

той час її функція як адміністративно-правового інституту запобігання корупції визначена факультативною [294].

Ми розділяємо думку О.Г. Боднарчука про те, що в діяльності виконання кримінальних покарань для більш ефективного запобігання корупції ротації кадрів потрібно відводити одне з перших місць, оскільки кінцевою її метою є як зміна іміджу співробітника-пенітенціариста, так і системи органів та установ виконання кримінальних покарань [300, с.13]. Однак, лише теоретичні напрацювання без нормативного закріплення цього інституту управління персоналом в органах та установах виконання кримінальних покарань України не дадуть необхідного антикорупційного ефекту.

Застосування ротації кадрів керівного складу в системі органів та установ виконання кримінальних покарань може бути дієвим напрямком формування кадрового апарату Державної кримінально-виконавчої служби України та засобом, направленим на запобігання корупції лише у випадку законодавчого закріплення цього інституту.

У цьому напрямку пропонуємо:

Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити статтею 16^1 такого змісту:

«Стаття 16^1. Ротація в органах та установах Державної кримінально-виконавчої служби України.

1. В органах та установах Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюється ротація посадових осіб начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України – періодичне переміщення посадових осіб начальницького складу на відповідні посади з метою підвищення їх кваліфікації та набуття досвіду або більш доцільного використання.

Особи начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України підлягають ротації з урахуванням рівня їхньої професійної компетентності, службової необхідності.

Участь посадових осіб начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України у ротації є обов'язковою умовою проходження ними служби.

2. За наявності поважних причин посадова особа начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, яка відповідно до Закону України «Про державну службу» займає посаду категорії «Б», має право відмовитися від двох поспіль пропозицій суб'єкта призначення про участь у ротації, а посадова особа начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби, яка займає посаду категорії «В», - від однієї такої пропозиції.

Поважними причинами для відмови від участі у ротації є:

1) відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами;

2) відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;

3) хвороба члена сім'ї працівника Державної кримінально-виконавчої служби України, який потребує стороннього догляду.

3. Порядок ротації посадових осіб начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України визначається Міністерством юстиції України»;

Закон України «Про запобігання корупції» доповнити:

абзацом двадцять другим частини першої статті 1 такого змісту:

«ротація – планове заміщення посад в органах та установах державної виконавчої влади»;

статтею 27^1 такого змісту:

«з метою запобігання корупції в органах державної виконавчої влади у випадках, визначених законами України, посадові особи цих органів підлягають періодичній ротації».

2.3. Доступ до публічної інформації як чинник запобігання корупції в системі органів та установ виконання кримінальних покарань

В умовах розвитку та становлення українського суспільства на принципах демократії, поряд з низкою ключових проблем, виникає проблема забезпечення державної політики розвитку, спрямованої на утворення такого простору, який характеризується глобальним обсягом соціокультурних послуг, інтенсивністю публічної інформації, правовим забезпеченням, які притаманні провідним правовим системам світу.

Рівень відкритості публічних інститутів та демократія надзвичайно пов'язані поняття, адже при істотних протиправних перешкодах до суспільно значимої інформації ми говоримо про низький рівень демократії у суспільстві.

Принцип прозорого урядування настільки є вагомим, що навіть знайшов своє закріплення у цілій низці актів національного законодавства, що регулюють діяльність органів державної влади, а непрозорість системи державного управління визначається причиною її неефективності та чинником для корупції публічних службовців [301].

Питання прозорості в діяльності органів публічної адміністрації, безперешкодного доступу до інформації як факторів зменшення корупційних ризиків досліджувались такими ученими, як В.Б. Авер'янов, В.Д. Бакуменко, С.О. Біла, Н.В. Гудима, О.Ю. Бусол, О.П. Голобуцький, М.С. Демкова, В.М. Дрешпак, І.М. Ібрагімова, І.Б. Коліушко, В.С. Куйбіда, В.І. Мельниченко А.І. Семенченко, С.М. Серьогін, О.А. Скляренко, В.М. Стретович, С.О. Телешун, О.О. Титаренко, С.А. Чукут, та інші. Ці та інші дослідники по-різному обґрунтовували необхідність інформаційної комунікації між населенням, інститутами громадського суспільства та публічною адміністрацією. Висвітлювали різні площини інформаційної взаємодії з суспільством у публічній управлінській діяльності. Наприклад, у діяльності правоохоронних органів, у фінансово-бюджетній сфері, у регулюванні доступу до державних та комунальних ресурсів (нерухомості, у тому числі земельних ділянок, процедур державних закупівель тощо).

Інформаційним правовідносинам у кримінально-виконавчій сфері приділяли увагу такі дослідники, як К.А. Автухов, І.Г. Богатирьов,

О.Ю. Войтенко, С.К. Гречанюк, А.А. Діденко, М.Г. Демченко, Р.А. Дрозд, О.С. Загребельний, Є.Ю. Захаров, А.Г. Лепеха, В.В. Коваленко, О.Г. Колб, В.В. Кондратішина, М.С. Романов, А.Х. Степанюк, І.С. Яковець та інші. З досліджень цих та інших авторів вбачається концептуальність інформаційної відкритості органів публічної адміністрації як запоруки її ефективного функціонування державних інститутів.

Слід зазначити, що право на інформацію нормативно закріплене, перш за все, у Конституції України, ст.34 якої визначає, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати й поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір [302]. Здійснення цього права може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя. Цитовані конституційні положення реалізуються через застосування норм законів, насамперед Закону України «Про інформацію», відповідно до ст.9 якого всі громадяни України, юридичні особи й державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій. Кожному громадянину забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законами України [303].

Реалізація права на доступ до інформації здійснюється також за допомогою приписів ст.2 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», відповідно до якої кожний громадянин має право вільно й незалежно шукати, одержувати, фіксувати, зберігати, використовувати та поширювати будь-яку інформацію за допомогою друкованих засобів масової інформації [304], а також Закони України «Про

бібліотеки і бібліотечну справу» [305] та «Про Національний архівний фонд і архівні установи» [306]. Не можна залишити поза увагою ст.302 Цивільного кодексу України, яка визначає зміст права на інформацію [265].

Специфіка правового статусу осіб, що утримуються у місцях несвободи, не зменшує обсягу їхнього конституційного права на інформацію. Це право закріплене нормами міжнародних правових актів, Конституції України та деталізовані у законодавстві України. Межі реалізації цього права, як і інших конституційних прав та свобод засудженого, визначаються нормами кримінально-виконавчого законодавства.

Зазначені нормативно-правові акти становлять стійку правову основу, за допомогою якої не лише гарантується право на отримання інформації, а й формується механізм реалізації цього права та пов’язаних з цим правом свобод людини.

Саме інформаційна прозорість, на думку О.Ю. Бусол, уможливлює існування громадського контролю, підвищує відповідальність публічної адміністрації, довіру населення до влади, виступає інформаційно-комунікаційним інструментом попередження корупції [307, с.146]. Авторка аргументовано з посиланням як на закони, так і на підзаконні правові акти, такі як укази Президента «Про підготовку пропозицій щодо забезпечення гласності та відкритості діяльності органів державної влади» від 17.05.2001 №325/2001 [308] та «Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади» від 1.08.2002 №683 [309], а також Постанови КМУ «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» від 4.01.2002 №3, «Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади» від 29.08.2002 №1302, «Про офіційне оприлюднення регуляторних актів, прийнятих місцевими органами виконавчої влади, територіальними органами центральних органів виконавчої влади та їх посадовими особами, і внесення змін до Порядку оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» від 11.02.2004 №150, а також досвід країн Європи

доводить, що відкритість є основним фактором боротьби з корупцією [309, с.147].

З такими твердженнями не можна не погодитись, адже інформаційні обміни між громадянами, об'єднаннями громадян, засобами масової інформації та публічною адміністрацією, спрямовані на поширення інформації про діяльність органів влади та про інформацію, створену в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, є елементами публічного контролю.

Відкритість влади, як слушно пояснює Є.Б. Тихомирова, є двостороннім процесом. З одного боку, її запорукою є існування суспільного запиту на отримання об'єктивної та вичерпної інформації про діяльність владних органів, активна позиція громадянського суспільства щодо державної влади. З іншого – рівень відкритості визначається реальною діяльністю конкретних органів публічної влади з метою якомога кращого інформування громадськості про свою роботу, одним з чинників чого є бажання влади легітимізувати себе [310].

Відповідно до Принципів Європейського адміністративного простору (SIGMA-1999) принцип відкритості розуміється як відкритість на противагу секретності [311, с.277].

Відкритість, на думку Л.П. Горбатої, варто розглядати насамперед як засіб, а не мету. Вона і забезпечує оптимальний зворотній зв'язок, який дозволяє ефективно управляти; сприяє зростанню довіри до влади [312, с.127].

Учені різних галузей права, у першу чергу конституційного та адміністративного, справедливо наголошують, про те, що відкритість, прозорість та забезпечення громадського контролю над державою дає змогу уникати корупції в системі державної влади. Загалом ідея відкритості та громадського контролю є наслідком ідеї демократичного врядування, яке реалізує через відповідні інститути державної влади суспільно-значущі завдання, забезпечує потреби громадян і сприяє підвищенню суспільного добробуту [313, с.493-494].

Відкритість публічної адміністрації та безперешкодний доступ до інформації, що має суспільний інтерес, визначені міжнародними правовими актами чинниками, направленими на подолання корупції, зокрема Конвенцією Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 9.12.2003. У положеннях цієї Конвенції, яка готувалася на основі найкращих практик у сфері запобігання корупції, серед іншого, підкреслюється, що ефективна реалізація антикорупційної політики держави має базуватися на:

a) посиленні прозорості й сприяння залученню населення до процесів прийняття рішень;

b) забезпечення для населення ефективного доступу до інформації;

c) проведення заходів щодо інформування населення, які сприяють створенню атмосфери неприйняття корупції, а також реалізація програм державної освіти, у тому числі навчальних програм у школах й університетах;

d) повага, заохочення та захист свободи пошуку, отримання, опублікування та поширення інформації про корупцію [153].

З ратифікацією цієї Конвенції Верховною Радою України пов'язана розробка та прийняття Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7.04.2011 №3206-VI, а в подальшому – Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 №1700-VII. Ці закони спрямовані на створення дієвої системи запобігання корупції, розробки і впровадження комплексу організаційно-правових заходів для запобігання цьому явищу, виявлення та подолання його соціальних передумов і наслідків та створення нових дієвих механізмів для досягнення цієї мети [155]. Норми останнього закону передбачають право фізичних та юридичних осіб запитувати та одержувати від органів державної влади та органів місцевого самоврядування в обсягах та порядку, не заборонених законом, інформацію про діяльність щодо запобігання корупції [47].

Однак, вітчизняна система органів та установ виконання покарань надалі залишається однією із закритих частин держаного управління, що аж ніяк не сприяє запобіганню корупції у цій системі.

Досліджуючи стан реалізації права засуджених на звернення до органів державної влади в Україні, В.Ф. Пузирний зауважив відсутність у багатьох нормативно-правових актах прозорої та конкретної процедури розгляду звернень засуджених та реагування на них з боку державних органів, у тому числі органів кримінально-виконавчої системи. Автор визначив це головною проблемою нормативного врегулювання проблеми реалізації прав засуджених на звернення за захистом своїх прав та отримання необхідної для цього інформації. Дослідник також відзначив, що це ж стосується не прописаних чітко у законодавстві обов'язків адміністрації установ виконання покарань щодо сприяння в отриманні засудженими доступу до публічної інформації, користування інтернет-ресурсами, роз'яснення процедур оскарження дій адміністрації у випадку відмови у доступі до певних веб-сайтів тощо. Крім того, В.Ф. Пузирний відмітив неефективність забезпечення механізмів взаємодії представників влади із засудженими як на етапі підготовки звернень до органів влади, так і в процесі їх розгляду та вирішення, а також реагування представників державних органів на скарги з боку засуджених та вчасне їх задоволення. З урахування того, що Україна забезпечує виконання на всій території держави норм ратифікованих конвенцій та інших міжнародних документів, реальна ситуація з їх реалізацією бажає бути кращою з урахуванням статистичних досліджень неурядових організацій, що захищають права людини у сфері виконання покарань [314, с.170].

Про недосконаліть окремих норм Кримінально-виконавчого кодексу України, в частині відсутності у ст.8, поряд з правом засуджених на отримання інформації про свої права й обов'язки, приписів, що встановлюють обов'язок адміністрації надавати засудженим таку інформацію, а також знайомити їх зі змінами порядку й умов відбування покарання, згадує К.А. Автухов [315, с.281].

К.А. Автухов та В.Ф. Пузирний розглядали проблеми інформаційних відносин у системі органів виконання кримінальних покарань у площині чинника, що забезпечує права людини та громадянські права осіб, які

утримуються в місцях несвободи. Однак, їхні висновки є слушними і у площині запобігання корупції. Адже К.А. Автухов разом із А.Х. Степанюком та І.С. Яковцем відмітили, що принципи закритості, непрозорості при прийнятті рішень у системі органів та установ виконання покарань, поряд з іншими, є вагомими причинами, що сприяють вчиненню корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних із корупцією [316, с.153].

Під час проведення нашого дослідження виникала необхідність звертатись до різних рішень у сфері управління вітчизняною пенітенціарною системою, збирати статистичні дані, що без зворотного зв'язку зробити надзвичайно важко. На офіційних інтернет-сторінках усі акти, обов'язковість розміщення яких передбачена законодавством, не розміщуються, при цьому запити на інформацію залишаються без розгляду, що слугувало підставою для звернення нашого погляду до проблем доступу до інформації про діяльність органів та установ виконання кримінальних покарань [317, с.146-149].

Наприклад, відповідно до приписів ч.1 ст.13 Закону України «Про доступ до публічної інформації» розпорядниками інформації для цілей цього Закону визнаються: суб'єкти владних повноважень – органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання. Частина 1 ст.15 цього Закону визначає, що розпорядники інформації зобов'язані оприлюднювати: інформацію про організаційну структуру, місію, функції, повноваження, основні завдання, напрями діяльності та фінансові ресурси (структуру та обсяг бюджетних коштів, порядок та механізм їх витрачання тощо); нормативно-правові акти, акти індивідуальної дії (крім внутрішньоорганізаційних), прийняті розпорядником, проекти рішень, що підлягають обговоренню, інформацію про нормативно-правові засади діяльності [152].

Парадоксальною виглядає ситуація, коли офіційні інформаційні джерела не публікують нормативно-правових актів, обов'язковість оприлюднення яких

визначена законодавством, а самі нормативно-правові акти містять норми, які декларують відкритість та прозорість.

Доступ до публічної інформації засудженими особами, які утримуються в місцях несвободи, поряд із Законом України «Про доступ до публічної інформації», регулюється нормами Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань, затверджених Наказом Міністерства юстиції України 28.08.2018 №2823/5.

Перш за все, засуджені мають право одержувати інформацію про свої права і обов'язки, порядок та умови виконання та відбування призначеного судом покарання (п.2 Розділу ІІ Правил). Основні права та обов'язки засуджених розміщуються на інформаційних стендах у кожному відділенні соціально-психологічної служби. Якщо в установі відбувають покарання засуджені іноземці або особи без громадянства, основні права та обов'язки засуджених додатково перекладаються офіційними мовами Організації Об'єднаних Націй та розміщуються на інформаційних стендах у відділеннях соціально-психологічної служби (п.5 Розділу ІІ Правил).

Група норм, направлених на забезпечення інформаційних прав засуджених, охоплюється Розділом ІІІ «Пропозиції, заяви та скарги засуджених. Особистий прийом засуджених» Правил. Хоча окремі з них заслуговують критичної уваги.

На нашу думку, потребує скороченню триденний строк на відправку кореспонденції засудженого, який, у сукупності із нечітким формулюванням щодо моменту обчислення перебігу цього строку (абз. Перший пункту 1 Розділу ІІІ), а також строками поштового прямування відправлення та тридцятиденного строку, відведеного Законом України «Про звернення громадян» на розгляд звернень, збільшує реальні строки отримання відповіді на звернення засудженого, а відтак, на можливість захисту його права чи законного інтересу. Абзац другий цього пункту, на нашу думку, потребує заміни дискреційного формулювання «розглядається на місці» конкретним формулюванням «вирішується на місці».

Інформаційна відкритість (прозорість) є принципом запобігання проявам корупції відповідно до вимог ст.60 Закону України «Про запобігання корупції». У контексті нашого дослідження цей феномен обумовлює правовідношення заборони особам, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків у системі органів та установ Державної кримінально виконавчої служби України:

відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом;

надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону [47].

Слід також зазначити, що Постанова пленуму Вищого адміністративного суду України від 29.09.2016 №10 «Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації» містить перелік орієнтовних підстав, які дають змогу визначити, яка інформація становить суспільний інтерес, тобто вважається суспільно необхідною, якщо її поширення сприяє, поряд з іншими факторами, інформуванню про діяльність органів публічної влади (державних органів, органів місцевого самоврядування), про їхні внутрішні правила, організацію роботи тощо [318].

Таким чином, на підставі вищезазначених правових приписів та позиції Вищого адміністративного суду України, розпорядниками інформації – Кабінетом Міністрів України, Міністерством юстиції України, Адміністрацією Державної кримінально-виконавчої служби України[1], а також її територіальними органами, повинні оприлюднюватись установчі акти створюваних ними інституцій.

Проаналізувавши офіційні сайти перерахованих органів ми не змогли виявити Положення про Адміністрацію Державної кримінально-виконавчої

[1] Адміністрація Державної кримінально-виконавчої служби України відповідно до Постанови КМУ від 24.01.2020 №20 «Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції» перебуває в стані припинення [420].

служби України та положення про територіальні органи Міністерства юстиції – міжрегіональні управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації: Західне міжрегіональне управління, Південне міжрегіональне управління, Південно-Східне міжрегіональне управління, Північно-Східне міжрегіональне управління, Центральне міжрегіональне управління, Центрально-Західне міжрегіональне управління.

Відсутність оприлюдненої інформації дає підстави стверджувати про наявність ознак порушення Закону України «Про доступ до публічної інформації» та може охоплюватись кваліфікаційним формулюванням «протиправна бездіяльність».

Ускладнює ситуацію в доступі до достовірної публічної інформації у сфері функціональних повноважень органів управління пенітенціарною системою України наявні правові колізії і плутанини у найменуваннях цих органів, які виникли внаслідок зміни підпорядкування.

О.І. Богатирьова слушно піддавала критиці плутанину як у найменуваннях, так і в організаційній структурі досліджуваного інституту з часу створення у 2010 році у складі Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України окремої служби – Державної пенітенціарної служби (ДПтСУ) України, яка з'явилася шляхом перетворення Державного департаменту України з питань виконання покарань й стала центральним органом виконавчої влади України зі спеціальним статусом та одночасно центральним апаратом усієї кримінально-виконавчої системи України. Після ліквідації ДПтСУ її правонаступником визнано Міністерство юстиції України, що начебто повинно було спростити ієрархічність органів управління кримінально-виконавчою системою, однак навпаки призвело до виникнення низки додаткових запитань [319, с.154].

Доступити до інформації про функції та повноваження територіальних органів виконання кримінальних покарань, а також до окремих статистичних відомостей нам не вдалось і за допомогою запитів на публічну інформацію, які скеровувались на адресу розпорядників такої інформації. Нами

запитувались лише статистичні дані про кількість посадових і службових осіб органів та установ виконання кримінальних покарань, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень, а також про положення територіальних управлінь Державної кримінально-виконавчої служби України. Залишення наших запитів без розгляду викликає стурбованість про стан дотримання законодавства щодо публічної інформаційної діяльності у вітчизняній системі органів та установ виконання покарань, врешті як і вимог антикорупційного законодавства.

Такий стан речей піддається критиці зі сторони інститутів громадського суспільства.

Наприклад, моніторинг практики реалізації засудженими права доступу до інформації, а також обов'язку адміністрації органів та установ виконання покарань щодо його забезпечення, проведений науковою школою «Інтелект», виявив, що ця інформація доводиться до засуджених формально, безсистемно, що ускладнює її усвідомлення на рівні індивідуальної правосвідомості засудженого як повноправного суб'єкта відбування покарань [320, с.108]. Українською Гельсінською спілкою з прав людини в аналітичному звіті за 2018 рік «Особливості правового регулювання забезпечення права на медичну допомогу людям, що живуть з ВІЛ/СНІД, та хворим на туберкульоз, які тримаються в місцях несвободи» відмічено низький рівень доступу для ув'язнених до медичної інформації та інформації про стан свого здоров'я [321].

Крім цього, варто зауважити, що інформаційні обміни в середовищі ув'язнених здійснюються в умовах ізоляції від звичного середовища волі. Їхньою специфікою нерідко є антигромадські цінності, мотиви та установки. Незвичні для соціуму за межами місць несвободи інформаційно-комунікативні та інформаційно-пізнавальні форми соціальної діяльності ув'язнених істотно залежать від специфічних звичаїв, традицій, унікальних для злочинного світу соціальних стратифікацій – міжгрупового розподілу ролей і статусів ув'язнених, умовних та інших невербальних засобів

спілкування, часто здійснюються з використанням нелегальних інформаційних каналів.

Очевидним є те, що інформаційній відкритості у пенітенціарній сфері перешкоджають правові колізії, утворені внаслідок нормотворчої діяльності органів, що здійснюють управління цією сферою.

Так, Наказом Державної пенітенціарної служби України від 15.05.2013 №281/ОД-13 затверджено перелік видів публічної інформації, розпорядником якої є Державна пенітенціарна служба України. Пункт 1.3 цього Наказу визначає, що положення про структурні підрозділи ДПнС України є публічною інформацією [322]. У той же час Перелік відомостей, що становлять службову інформацію в Державній кримінально-виконавчій службі України, затверджений Наказом Державної пенітенціарної служби від 23.07.2013 №241/ОД-13, пунктом 1.6. визначає функції та завдання структурних підрозділів ДПтС України, службовою інформацією [323]. Тобто іншим розпорядчим документом створена підстава віднесення її до категорії із обмеженим доступом. У той час як облікова картка цього документа не містить передбаченої законом підстави віднесення інформації до категорії з обмеженим доступом [324].

Контент аналіз соціальних мереж та інтернет-публікацій про стан дотримання законності в установах виконання покарань України та про рівень корупційних правопорушень дає підстави робити висновок про інформаційну зацікавленість соціуму. Відтак, інформацію цієї сфери слід відносити до такої, що становить суспільний інтерес. Лише в мережі Facebook платформ інформаційного простору, присвячених вітчизняним проблемам пенітенціарних відносин, у тому числі проблемам корупції, станом на 12 січня 2020 року нами виявлено 15 активних акаунтів (Додаток В). Це, поряд з іншим, дає підстави вважати, що офіційні веб-сайти та акаунти у соціальних мережах [325; 326; 327; 328], не задовольняють наявні потреби про відносини у пенітенціарній галузі формами та методами визначених законом. Такому стану речей – низькому рівню інформаційно-пізнавальній та інформаційно-

комунікативній діяльності в середовищі ув'язнених, на нашу думку, сприяють чинні обмежувальні норми Кримінально-виконавчого кодексу України та видані на підставі них накази Міністерства юстиції України. Зокрема, заборона засудженим під час користування глобальною мережею Інтернет: вносити будь-яку інформацію, у тому числі направляти листи, коментарі, знаки тощо, та реєструватися на веб-сайтах; відвідувати веб-сайти соціальних мереж (частина 7 статті 110 КВК України) [49; 329].

До речі, застосування подібних обмежень, що містяться у кримінально-виконавчому законодавстві Естонії були предметом розгляду Європейського суду з прав людини у справі Калда проти Естонії (Kalda v. Estonia Application no. 17429/10) від 19.01.2016, у якій суд визнав, що відмова у наданні ув'язненому доступу до інтернет-сайтів, що містять правову інформацію, порушила його право на отримання інформації [330].

Максимально спрощений та повний доступ до інформації про організаційний механізм, функцію та повноваження структурних органів управління пенітенціарною системою України, як органів публічної влади, є важливою передумовою для запобігання корупції, виявлення та припинення корупційних дій. У регулюванні таких відносин, як зазначає І.В. Арістова, зацікавлені всі суб'єкти інформаційно-правових відносин, оскільки нині одним із пріоритетів України є прагнення побудувати інформаційне суспільство, орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток, у якому кожен міг би створювати й накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя [331, с.3]

Якісне управління у сфері виконання кримінальних покарань потребує зняття завіси корпоративності та закритості, що може бути досягнуто, з однієї сторони, за допомогою вдосконалення законодавства про доступ до інформації, а з другого – запровадженням у правозастосування елементів

примусового забезпечення прозорості, у тому числі відповідальністю за невиконання зобов'язальних норм, направлених на регулювання правовідносин у цій сфері.

Позитивну роль у цьому напрямку відіграють приписи ст.24 «Відвідування установ виконання покарань» Кримінально-виконавчого кодексу України, які встановлюють право визначених цим законом осіб без спеціального дозволу (акредитації) у будь-який час безперешкодно відвідувати установи виконання покарань для здійснення контролю та проведення перевірок (за бажанням – у супроводі до трьох медичних працівників для медичного огляду засуджених та до двох представників засобів масової інформації). Серед них, відповідно до ч.1 ст.24 Кримінально-виконавчого кодексу України – Президент України, Прем'єр-міністр України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Міністр юстиції України, Міністр внутрішніх справ України, Голова Національної поліції, Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, голови місцевих державних адміністрацій, народні депутати України, їх помічники-консультанти, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим та депутати місцевих рад, Генеральний прокурор, а також уповноважені ним прокурори і прокурори, які здійснюють на відповідній території нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; сільські, селищні, міські голови або спеціально уповноважені ними представники та голова, заступник голови та члени Комісії при Президентові України у питаннях помилування, голова, заступник голови та члени спостережної комісії, які здійснюють організацію громадського контролю за дотриманням прав і законних інтересів засуджених під час виконання кримінальних покарань, та члени громадських рад при центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, та його територіальних підрозділах – на відповідній території.

Відповідно до ч.3 ст.24 цього Закону, особи, зазначені у частині першій цієї статті, у тому числі представники засобів масової інформації, під час відвідування установ виконання покарань вправі безперешкодно, без обмеження в часі, із забезпеченням максимального сприяння працівниками та адміністраціями установ виконання покарань пересуватися територією установ виконання покарань, здійснювати аудіо- та відеозапис та поширювати отриману інформацію, ознайомлюватися із звітністю, у тому числі й статистичною, проводити ревізії, здійснювати інспектування, подавати усні або письмові запити, перевіряти додержання законодавства, оскаржувати протиправні дії (бездіяльність) посадових та службових осіб установ виконання покарань, вимагати негайного припинення таких дій (бездіяльності) та притягнення до відповідальності винних осіб (з наступним вичерпним письмовим повідомленням відповідної особи про вжиті (невжиті) заходи відповідальності протягом 10 днів з дня отримання відповідної вимоги), ознайомлюватися з особовими справами засуджених, іншими документами тощо, спілкуватися з будь-якими працівниками установ виконання покарань та засудженими (у тому числі на умовах анонімності) [49].

Хоча норми цієї статті, у редакціях законів України №1186-VII від 08.04.2014, №1697-VII від 14.10.2014, №901-VIII від 23.12.2015 та №1798-VIII від 21.12.2016, перш за все, зорієнтовані на здійснення контролю у сфері дотримання прав людини в установах виконання покарань у рамках функціонування Національного превентивного механізму (НПМ), створеного і діючого відповідно до Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань (ФПКПК) [332], спрямованого на регулярний моніторинг усіх місць несвободи з метою попередження у них жорстокого поводження з людьми, які там утримуються. Однак, реалізація зазначеними особами контрольних та моніторингових повноважень, на наше переконання, забезпечує антикорупційний ефект, оскільки тема відносин у місцях несвободи у такому випадку стає більш публічною. Адже зазначені особи під час здійснення

публічного контрою місць несвободи наділені правом проводити бесіди із персоналом місць несвободи та ув'язненими, здійснювати безперешкодний доступ до книги обліку інформації про події в установі; книги обліку дисциплінарних стягнень та заохочень; книги реєстрації порушень режиму утримання засуджених (ув'язнених), які ведуться у кожній установі. Проводити огляд цих та інших документів та робити з них викопіювання.

Таким чином, реалізація моніторингової діяльності НПМ забезпечує виконання цілої низки соціальних функцій антикорупційного призначення:

стримуючої – оскільки зовнішній контроль місць несвободи може спричинити важливий стримуючий вплив на державні органи, які не бажають бути розкритикованими ззовні і які можуть, за відсутності такого зовнішнього контролю, вважати, що їх ніколи не притягнуть до відповідальності за їх діяння;

незалежної оцінки ситуації – адже відвідування місць несвободи моніторами дозволяють безпосередньо знайомитися, без посередників, свідків, із станом утримання людей у місцях несвободи;

інформаційної – шляхом інформування відповідних органів та суспільства про порушення прав людини в місцях несвободи;

психологічної підтримки ув'язнених – адже відвідування моніторами, які не пов'язані із місцями несвободи, стають вагомим джерелом моральної підтримки для ув'язнених та стимулом самостійного правового захисту порушениого права та запобігання корупційним правопорушенням, направленим на ув'язнених;

формування суспільної думки – системний моніторинг «відкриває» інформаційні штори перед місцями несвободи для широкої громадськості.

Однак, випрацювана десятиліттями система, не бажаючи відкритись для суспільства в необхідному обсязі, почала чинити опір. Саме так ми розцінюємо час від часу ініційовані спершу ДПтСУ, а з часом і Міністерством юстиції України, законодавчі зміни [333] з метою звузити повноваження представників громадськості і ЗМІ, передбачені ст.24 Кримінально-

виконавчого кодексу України: візити без попереджень, без обмеження часу і режиму, здійснювання фото- та відеофіксації, доступ до особових справ засуджених та інших документів, а також розповсюдження отриманої інформації, що стосується порушень прав людини та корупції [334].

Аналізуючи українські реалії життя, можна констатувати, що бажання суспільства зробити дії пенітенціарних органів більш прозорими значною мірою стикається з небажанням цих посадових осіб інститутів відкривати себе для соціального впливу.

Прозорість та інформаційна відкритість управління органами та установами виконання кримінальних покарань є важливим чинником їхньої модернізації, наближення до запитів громадянського суспільства, запорукою утвердження в Україні демократичних стандартів функціонування пенітенціарної системи. Водночас реалізація принципів прозорості та інформаційної відкритості цієї системи є дієвим засобом запобігання корупції.

За таких обставин найбільш реалістичними шляхами підвищення прозорості цієї сфери видаються такі:

а) збільшення інформованості населення про діяльність пенітенціарних структур за допомогою вилучення з винятково службового користування документів і матеріалів Державної кримінально-виконавчої служби України та Міністерства юстиції України, які не мають грифу службової або іншої таємності, але фактично є закритими;

б) обов’язкове та широкомасштабне висвітлення фактів корупції у системі органів та установ виконання кримінальних покарань з метою формування обізнаності населення про найбільший рівень корупції в зазначеній сфері публічного управління;

в) створення довідкових видань, включаючи їх електронні версії, спеціальних Інтернет-сайтів, для висвітлення прав громадян у сфері взаємодії із представниками органів та установ виконання кримінальних покарань;

г) віднесення адміністративних правопорушень за «невиконання вимог законодавства, що регулює відносини доступу до публічної інформації» до категорії адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією.

У системі загальних завдань становлення принципів прозорості та інформаційної доступності в управлінні системою органів та установ виконання кримінальних покарань ми можемо виділити дві сфери правовідносин їхнього застосування.

Перша сфера – це прозорість та інформаційна доступність під час реалізації кадрової політики та у розподілі адміністративних повноважень серед органів, установ та їхніх посадових осіб.

Забезпечуючи прозорість та інформаційну доступність у цій сфері, необхідно здійснювати чітку регламентацію діяльності суб'єктів пенцітенціарної системи шляхом консолідації дозвільних та зобов'язуючих норм на доступ до пенітенціарної інформації, за виконанням яких здійснювався відповідний адміністративний та публічний контроль. У випадку виявлення протиправних діянь при забезпеченні права на інформацію, що полягає у необґрунтованій відмові, ненаданні, невчасному наданні такої інформації, наданні недостовірної та неповної інформації, варто відсторонити від процедури винесення управлінських рішень осіб, які допустили вказані протиправні діяння.

Важливу роль у зміцненні принципів прозорості та інформаційної доступності відіграє система заходів дисциплінарного характеру, що визначають рівень відповідальності за всі форми «інформаційних» правопорушень.

Друга сфера – це забезпечення управлінської прозорості органів та установ виконання кримінальних покарань шляхом впровадження превентивних організаційних заходів, що базуються на нормах зобов'язального характеру на обов'язкове оприлюднення інформації та які (організаційні заходи) доповнюються адміністративним контролем з сторони керівництва.

Для ув’язнених це, в першу чергу, стосується інформації про:

дотримання права на свободу та особисту недоторканність (ст.29 Конституції України), права на достатній життєвий рівень, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст.48 Конституції України), права на приватність (ст.28 Конституції України), права на правову допомогу (ст.59 Конституції України), на вільний розвиток своєї особистості (ст.28 Конституції України), право на охорону здоров’я;

про систему заохочень та дисциплінарних стягнень, що застосовується до засуджених та осіб, взятих під варту (ст.28 Конституції України);

право на контакти із зовнішнім світом (Мінімальні стандартні правила поводження з в’язнями);

норми виробітку (змінних завдань) та оплати праці.

Доступ до публічної інформації, як інструмент запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України, повинен забезпечуватись дієвим механізмом примусу. Лише у цьому випадку інформація (публічна інформація) досягатиме визначених цілей соціального регулювання. Для забезпечення цього пропонується внести зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, віднісши до адміністративних правопорушень, пов’язаних з корупцією, порушення об’єктивною стороною яких є:

неоприлюднення інформації, обов’язкове оприлюднення якої передбачено законами України «Про доступ до публічної інформації», «Про відкритість використання публічних коштів» та «Про запобігання корупції»;

порушення Закону України «Про доступ до публічної інформації», а саме: необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом, ненадання відповіді на запит на інформацію, ненадання інформації, неправомірна відмова в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання недостовірної інформації;

незаконна відмова у прийнятті та розгляді звернення, інше порушення Закону України «Про звернення громадян»,

до адміністративних правопорушень, пов’язаних з корупцією, склади яких закріпити статтею 172^{9-3} КУАП «Порушення вимог щодо прозорості та доступу до інформації»;

словосполучення «Про доступ до публічної інформації», «Про відкритість використання публічних коштів» та «Про запобігання корупції» з тексту статті 212^3 КУАП та частину п’яту статті 212^3 КУАП виключити.

У цьому випадку, перш за все, вдасться забезпечити логічну завершеність приписів про заборону «відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої цим фізичним або юридичним особам передбачено законом» та «надавати несвоєчасно, недостовірну чи не в повному обсязі інформацію, яка підлягає наданню відповідно до закону», що містяться у статті 60 Закону України «Про запобігання корупції» [47]. Ця антикорупційна заборона забезпечуватиметься саме антикорупційним примусом з усіма юридичними наслідками, у тому числі внесенням про порушників відомостей до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення. По-друге, забезпечить можливість накладення адміністративного стягнення протягом шести місяців з дня його виявлення, але не пізніше двох років з дня його вчинення, як це передбачено частиною четвертою статті 38 КУАП [150].

Висновки до розділу 2

Під антикорупційною профілактикою слід розуміти науково обґрунтовані і своєчасно здійснювані дії, спрямовані на запобігання можливих корупційних та пов’язаних з корупцією правопорушень.

Сутність попередження (запобігання, профілактики) корупційних правопорушень полягає в тому, щоб:

створити умови, що виключають корупційну поведінку;

не допустити корупційної поведінки зі сторони конкретних осіб, які можуть бути схильні до такої поведінки;

усунути причини, що сприяють вчиненню корупційних правопорушень.

Адміністративно-попереджувальні заходи, які застосовуються для мінімізації впливу корупціогенних факторів у діяльності посадових осіб органів та установ виконання кримінальних покарань України, можна класифікувати на:

економічного спрямування – направлені на повне та своєчасне виконання державою перед службовцями органів та установ пенітенціарної системи своїх зобов'язань, забезпечення зростання реальних доходів персоналу, запровадженням механізмів боротьби з бідністю у середовищі службовців (оскільки бідність – це одна з причин корупції); посилення соціальної спрямованості бюджету системи органів та установ виконання кримінальних покарань, оптимізація податкового навантаження на доходи персоналу;

соціального спрямування – направлені на посилення соціальної безпеки службовців органів та установ пенітенціарної системи; на впровадження інструментів соціального захисту, а саме: соціальне забезпечення, соціальні гарантії, соціальне страхування тощо;

ідеологічного спрямування – спрямовані: на впровадження в практику пенітенціарної діяльності персоналу ідеології державної служби, системи цінностей держави; на формування у персоналу принципів та цінностей служби в органах та установах пенітенціарної системи, а також патріотичних мотивацій оцінки корупційної поведінки як такої, що шкодить державі, її авторитету, цілісності та суверенітету;

соціально-психологічного спрямування – спрямовані: на посилення морального усвідомлення свого статусу і значення; на посилення антикорупційних мотивацій та психологічного несприйняття корупційної поведінки; на розвиток усвідомлення невідворотності покарання за вчинене корупційне правопорушення; на усвідомлення корупції як соціального зла; на посилення індивідуальної та колективної нетерпимості до проявів корупції;

організаційно-управлінського спрямування – спрямовані на удосконалення організації управлінської діяльності органів та посадових осіб Держаної кримінально-виконавчої служби України та які полягають у посиленні виконавчої дисципліни, контролю за виконанням службових обов'язків. Реалізовується у формах перевірок, контролів, моніторингів, прийнятті управлінських рішень тощо;

правового спрямування – спрямовані на усунення недоліків нормативно-правової бази, що регулює діяльність із запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань та які полягають у нормотворчій діяльності шляхом прийняття інструкцій, положень, порядків, методик та затвердження їх відповідними розпорядчими актами.

Врегулювання конфлікту інтересів в органах та установах виконання кримінальних покарань України є нормативно визначеною та організаційно забезпеченою процедурою, направленою на виявлення конфлікту інтересів, аналіз його стану, з'ясування причин та змісту, а також реалізації засобів та методів його вирішення.

До адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України входять дії органів публічної адміністрації, направлені на недопущення проявів корупційної поведінки серед суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, які носять владно-розпорядчий характер та здійснюються на виконання норм права і які наділені відповідними ознаками:

- направлені на охорону суспільного порядку;

- застосовуються з метою попередити можливість здійснення корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного з корупцією;

- не пов'язані із фактичним здійсненням корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією;

- передують застосуванню заходів адміністративного чи кримінально-процесуального характеру;

- закріплені в нормах права, які передбачають обов'язкові дії або заборони, що встановлюють правові обмеження, недотримання яких передбачає застосування адміністративних санкцій;

- застосовуються уповноваженими органами та посадовими особами.

Застосування адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України є особливим видом соціального управління в системі виконання кримінальних покарань, що полягає в усуненні, нейтралізації чи обмеженні дії корупціогенних факторів, цілеспрямованому впливі за допомогою комплексу спеціально розроблених законних засобів на систему суспільних відносин, що складаються у сфері виконання кримінальних покарань, та має на меті стимулювання персоналу та інших осіб, до правомірної поведінки у сфері управління кримінально-виконавчої галузі, перешкоджання вступу їх у корупційні відносини.

Конкурс на зайняття посад державної служби в системі органів та установ виконання кримінальних покарань – це змагальний спосіб укладення трудового договору між органом чи установою виконання кримінальних покарань та фізичною особою при зайнятті нею посади державного службовця в цьому органі чи установі, при якому організатор конкурсу, на підставі та в порядку, встановленому законодавством України, наперед визначає та публічно оголошує умови його проведення.

Умовами проведення конкурсу на зайняття посад державної служби в органах та установах виконання кримінальних покарань є встановлені нормами права правила, які забезпечують проведення конкурсу з метою відбору одного кандидата на посаду державної служби в органах та установах виконання кримінальних покарань з групи учасників конкурсу.

РОЗДІЛ 3
ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ТА УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

3.1. Запобігання інституалізації корупції в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України

У юридичній літературі, присвяченій запобіганню корупції, науковці конкретизують велику кількість факторів, які обумовлюють утворення корупційних відносин і явищ. Окремі з них, що притаманні системі пенітенціарних відносин, нами викладались на стор.38-42 цього дослідження. На нашу думку, вивчення корупції в системі органів та установ виконання кримінальних покарань, як соціального інституту, дозволить виявити індикатори її виникнення та функціонування у кожній ланці адміністрування системи виконання покарань та виробити різні юридичні (адміністративно-правові та кримінально-правові) та організаційно-правові засоби запобігання цьому явищу. Це повинно бути покладене в основу сучасної антикорупційної діяльності Міністерства юстиції України та органів Державної кримінально-виконавчої служби України, інших публічних органів, діяльність яких направлена на запобігання корупції.

Проблема реального набуття корупцією інституційних форм у деяких соціально-економічних системах не вперше піднімається у суспільних науках. Питання інституалізації корупційних відносин у науковій літературі висвітлювали К.С. Андіна, О.Ю. Бусол, С.Ю. Барсукова, М.І. Вакулік, А.В. Волошенко, Б.О. Костенко, Л.В. Логінова, В.В. Лунєєв, С.В. П’ясецька-Устич, І.Н. Пустовалова, Р.Ф. Пустовійт, Л.М. Тімофєєв, Л.М. Хотієва та інші. Проте характер та особливості інституалізації корупції в пенітенціарній системі у вітчизняній адміністративно-правовій науці досі не підіймались, що, на нашу думку, істотно ослаблює боротьбу з досліджуваним явищем у цій галузі публічного адміністрування.

Попередні результати нашого дослідження ми можемо доповнити твердженнями, що корупція в органах та установах виконання кримінальних покарань України сьогодні із явища корисливих злочинів, вчинюваних окремими службовцями, переросла в масове соціальне явище, організоване та координоване, яке стало загальноприйнятою практикою та звичним елементом управлінської системи. Корупція, як зазначає А.В. Волошенко, з феномена девіантної поведінки окремих чиновників переродилася у звичний, системний спосіб вирішення питань [335, с.81-82], перетворившись у звичну реальність, у якій поведінка учасників пенітенціарних правовідносин сформована як традиційна матриця.

Наукове поняття «соціальний інститут» вперше застосував Герберт Спенсер [336, с.177]. Хоча соціологія запозичила цей термін у юридичних наук, де воно означає сукупність юридичних норм, які регулюють певну область правовідносин [337, с.156].

Соціальний інститут є доволі стійкою моделлю поведінки людей і організацій, що історично склалася у певній сфері життєдіяльності суспільства [338, с.51]; стійким комплексом формальних і неформальних правил, принципів, норм, установок, що регулюють взаємодію людей у певній сфері життєдіяльності і організуючих їх у систему ролей і статусів [337, с.157].

Досліджуючи механізм інституалізації корупції в органах публічної адміністрації Російської Федерації та інших держав, С.Б. Мирзоєв обґрунтовано вивів низку основних закономірних ознак формування інституту корупції:

- виникають правила, за якими здійснюється діяльність корупціонера (сукупність виконання номінальних обов'язків з отриманням доходу, правило кругової поруки, правило ефективності корупційної діяльності, правило підбору партнерів, правило порушення лише тих законів, які необхідно порушити);

- з’являється корупційна організованість більш широка, ніж орган управління, оскільки продукт корупційної діяльності споживається за його рамками;

- відчуження особи від посади і повноважень, які лежать в основі служби, долаються інституційним характером корупції та «квазівласністю» на повноваження;

- корупція є органічною для вертикально інтегрованих інститутів, вона туди легко і повсемісно розміщується особливо по вертикалі державного та муніципального управління, оскільки опосередковує неминучі трансакційні витрати, у результаті не залишається жодної ланки, які не уражені корупцією;

- виникає угода про існування нового масштабу корупції на виконання якоїсь функції, діяльності (охорона громадського порядку, збирання податків), в обмін на отримання вищою інстанцією частки корупційної вигоди [339, с.31-32].

Корупційні практики характерні чи не для всіх соціальних відносин в Україні. Однак, масштаби, системність, структурованість, неосяжно величезний арсенал елементів корупційного механізму та інші ознаки розвиненого та структурованого інституту в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України настільки вражаючі, що ми можемо говорити навіть про загрозу виконанню цим елементом системи публічного адміністрування властивих їй пенітенціарних та правоохоронних функцій.

У міру інституціоналізації корупції вона перетворюється в неформальний інститут реалізації прав власності, в частину загальної інституційної системи [340, с.22], через зміцнення взаємної довіри між членами корупційної спільноти перетворюючись у складну систему співпраці в рамках регулярних неформальних контакт-відносин.

Корупція в системі органів та установ виконання кримінальних покарань як соціальний інститут координує та інтегрує величезну кількість індивідуальних дій суб’єктів пенітенціарної галузі та, усупереч праву,

упорядковує у ній низку соціальних відносин, взаємодіє з іншими функціональними елементами системи виконання покарань (контингентом засуджених, неатестованими найманими працівниками, спостережними комісіями та піклувальними радами та інше) та елементами поза цією системою (родичами та близькими засуджених, судами, органами прокуратури, інститутами підприємництва та інше).

Інституціоналізація корупції в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України означає, що на заміну спонтанній корупційній поведінці окремих службових та посадових осіб здійснюються регулярні дії, що спрямовані на отримання неправомірної вигоди та які здійснюються відповідно до визначених правил. Інституціональна корупція перетворює її на структуровану систему з ознаками фрактальності, з відповідними стимулами та функціями контрпротидії і контролю.

У філософській інтерпретації фрактальність – це гранична складність геометричної форми: єдність перервного і дискретного, цілого і множинного; цілісність, що дробиться; подрібнюваність, мозаїчність, калейдоскопічність частин зображуваного; подоба частин зображуваного і цілого [341; 342].

Вбачається тісний зв’язок організованих кримінальних соціальних груп та професійної корупційної практики. Адже професіоналізм та організованість є взаємопов’язаними явищами. Чим вищий показник корупційного професіоналізму, тим виразніше проглядаються його організовані форми.

Свідченням трансформації корупції в інститут є, насамперед, ознаки, притаманні соціальному інституту.

1. Системність – виділення певного кола суб’єктів, які у процесі діяльності вступають у відносини, що набувають стійкого характеру [343, с.71]. Системність корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України проявляється сукупністю елементів, що становлять системне утворення з двома або більше типами зв’язків та низкою відповідних ієрархічних рівнів, а також явищем відтворювальності (фрактальності). Системність характеризується наявністю підсистем, до яких належить

наявність зв'язків між підсистемами та їхніми компонентами: а) корупційні відносини між представниками адміністрації та засудженими, відносини в колі представників адміністрації; б) зв'язок з іншими системами зовнішнього середовища – судами, органами прокуратури, правоохоронними органами, у тому числі тими, що здійснюють боротьбу з корупцією, місцевими державними адміністраціями, місцевим самоврядуванням, бізнесовими структурами, інститутами кримінальної субкультури тощо; в) результат суб'єктів корупційної взаємодії.

2. Організованість – наявність певної (більш-менш формалізованої) організації [343, с.71]. Корупція в органах та установах виконання кримінальних покарань України характеризується високим рівнем самоорганізації з вертикальною інтегрованістю, розподілом соціальних ролей та наявністю сталого набору прикладів корупційної поведінки. Ознака організованості корупції проявляється в структуризації на соціальні спільноти, групи, соціальні ролі і статуси та ін.

Особливої уваги заслуговують групи корупційної спільноти, погляди, норми та цінності яких є взірцем для іншої особистості, і за ними вона формує свої життєві ідеали, звіряє дії та вчинки, так звані референтні групи [344, с. 66], окремі з яких, за теоріями, запропонованими А. Строссом, Т. Шибутані, Дж. Мідом, увійшли у соціологію та соціальну психологію під назвою «нормативні», оскільки вони відіграють регулятивну роль щодо поведінки індивіда [345; 346; 347], у нашому випадку – службовця системи Державної кримінально-виконавчої служби України, який вступає у службову взаємодію з представниками корупційної спільноти, а з часом стає її елементом, беручи приклад з лідера референтної групи (зазвичай свого керівника) долучається до корупційної практики за правилами цієї групи. Таким чином, нормативна референтна група забезпечує формування в індивідуальній свідомості службовця установок ціннісно-нормативної регуляції поведінки, направленої на здійснення корупційної практики. Тому, ставши елементом такої соціальної групи, у службовців формується погляд нормальності будь-яких

корупційних вчинків, оскільки така практика є звичною, більше того, потурається лідером референтної групи – керівником установи, керівником підрозділу тощо.

Як приклад інституційної організованості при вчиненні корупційного правопорушення, це розподіл ролей між посадовими особами установи та залученими авторитетами кримінальної субкультури в схемі отримання неправомірної вигоди представниками адміністрації від засудженого, із застосувань погроз пониження його статусу (масті) в кримінальній субкультурній спільноті.

3. Наявність специфічних соціальних норм, що регулюють поведінку людей у межах соціального інституту [343, с.71]. Корупція в органах та установах виконання кримінальних покарань набула форм своєрідного культурного середовища, адже у ній сформувалась своя система цінностей, а також система соціальних норм і правил – корупційний солідаризм. Правові відносини, що склалися в системі, сформували, відповідно, свій самостійний соціальний інститут – пенітенціарну систему. Він має свою систему цінностей та правил, становлення та розвиток яких здійснювався разом як із становленням як суспільних відносин у державі, так і розвитком пенітенціарної філософії. Ці цінності та правила визначають мету його діяльності – виправлення поведінки осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Корупція ж формує свої цінності – споживацтва та гедонізму та, як ми зазначали на стор.65, девіантне поняття «честі», як етичної норми колективної взаємодії суб’єктів корупційних відносин. Це ускладнює пошук та мотивацію викривачів – осіб, які можуть повідомити правоохоронні органи про можливі факти корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень чи інших порушень законодавства України.

Що стосується притаманних корупції соціальних норм та правил, то, зазвичай, вона обумовлює солідаристські відношення, які базуються в основному на системі взаємовигідних протиправних угод, що орієнтовані на спільні інтереси для суб’єктів корумпованої системи. Солідаристські норми

підвищують мобілізаційні можливості корупційної системи протидіяти боротьбі держави та громадськості з корупційною девіацією, а відтак, знижують ефективність такої боротьби.

У цьому контексті варто привести позицію М.Д. Данчука, який корупційну поведінку службовців правоохоронних органів пояснює корупційними диспозиціями (внутрішніми детермінантами). Проведеним цим дослідником теоретичним аналізом з'ясовано, що корупційні диспозиції правоохоронців є наслідком виховання та соціалізації, відображенням набутого досвіду; об'єктивно формуються соціальним середовищем, особливо соціальними нормами й цінностями суспільства; орієнтують правоохоронця у виборі видів та форм корупційної поведінки [348, с.8].

Таким чином, діючи в межах корупційного середовища, соціокультурні норми формують певні види поведінки, що робить дії суб'єктів корумпованого середовища односпрямованими – на отримання вигоди [420, с.159]. Прикладом нормативної інституалізації корупції є виявлені НАБУ та Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою фактів щомісячного отримання керівником Західного міжрегіонального управління з питань виконання покарань Міністерства юстиції України від підлеглих йому керівників установ виконання покарань неправомірної вигоди замість того, що управління не здійснюватиме перевірок дотримання режиму ув'язненими та не здійснюватиме контролю за господарською діяльністю у цих установах [349].

4. Наявність соціально значущих функцій інституту, що інтегрують його до соціальної системи та забезпечують його участь у процесі інтеграції останньої [343, с.75-76]. Корупції, як соціальному інституту, притаманна соціально значуща функція для суб'єкта корумпованої спільноти. Наприклад, передавши неправомірну вигоду представнику адміністрації установи ув'язнений може отримати послаблення режиму утримання в місцях несвободи, більш комфортні умови утримання чи звільнення від відбування покарання. Працівник органу чи установи відбування покарань, домовившись

з адміністрацією установи/органу та представником комісії з житлових питань може покращити свої житлові умови. Врешті, унаслідок корупційної практики вигодонабувач має можливості скерувати матеріальні ресурси, отримані від корупційної практики для підвищення рівня життя. Усе це можна охарактеризувати тезою – корупція нелегально забезпечує соціум цілком легальними благами, які існують у суспільстві, стаючи економічним регулятором реалізації прав.

Поряд із зазначеними загальними соціальними ознаками корупції в органах та установах виконання покарань як інституалізованого явища варто зазначити ознаку мобілізації для своїх цілей необхідних ресурсів (людських, матеріальних, фінансових, організаційних, інтелектуальних та інших). Наприклад, мобілізація нових кадрів для участі у корупційній практиці, обмін досвідом корупційної практики, інвестиції у безтурботне продовження корупційної практики (підкуп представників контролюючих органів чи керівництва), лобіювання прийняття «потрібних» правових актів, легендування корупційних оборудок, застосування розвідувальних та оперативно-розшукових методів для убезпечення корупційної практики тощо.

Соціальний інститут корупції унаслідок свого становлення виробив механізми стримувань, які забезпечують досягнення поставленої корупційної мети та мінімізують, чи навіть унеможливлюють, прояви антикорупційної поведінки у просторі функціонування досліджуваного інституту. Одну з функцій такого механізму стримування виконує моральний осуд викривачів корупційних правопорушень та осіб, які не толерують корупціонерів чи нехтують правилами корупційної практики. Цим особам створюється опінія нерукоподатних шляхом ігнорування потреб викривачів у позаслужбовому спілкуванні, применшення їхньої ролі у службових відносинах, поширення про них осудливої інформації в колективах службовців, групах ув’язнених, чи поза межами установи, у тому числі у соціальних мережах. Такий осуд направлений на формування в особи відчуття сорому за викриття

корупціонера та відіграє свою роль у дотриманні норм корумпованого середовища іншими суб'єктами корупційних відносин.

Науковий моніторинг феномену корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України на предмет її інституалізації дає можливість з упевненістю сказати, що вона (інституалізація корупції) є перманентним процесом, початок відліку якого губиться у глибині десятиліть. Цей процес природньо охоплює послідовну низку етапів: виникнення, пошук форм корупційних практик, відбір з них безпечніших та економічно ефективніших, мобілізація суб'єктів корупційної взаємодії та інше. Унаслідок такого відбору види корупційних практик в органах та установах пенітенціарної системи України постійно змінюються, набувши на сьогодні інституціональних форм, виходячи за межі пенітенціарної системи, проникаючи у загальнодержавний феномен корупції.

Інституціоналізації піддаються всі корупційні відносини, ті, які складались десятиліттями, а також і іррегулярні відносини. Усі вони діють за добре напрацьованим механізмом, мають латентний характер, відповідно, у більшості залишаються без покарання. Навіть якщо відбувається знешкодження корупціонера, то ліквідувати корупційний механізм не завжди вдається, а покарання застосовується символічне [350; 351; 352], що, на нашу думку, зводить до мінімуму результати правоохоронних ініціатив, роблячи їх у цілому неефективними, закріплюючи у суспільстві стереотип терпимого ставлення до корупції, а відтак, у масовій підсвідомості приживається готовність вибрати корупційні методи вирішення справ.

Аналіз механізмів реалізації низки адміністративних запобіжних антикорупційних заходів дає підстави вважати, що більшість з них направлена не так на запобігання самого корупційного чи пов'язаного з корупцією правопорушення, як на стримування чи руйнування інституалізації корупції.

Наприклад, ротація кадрів, механізм реалізації якої ми висвітили на стор.129-138 нашого дослідження, направлена на послаблення організованості корупції, її дезорганізацію, виведення за межі певного організаційного

корупційного простору особи, яка може бути (чи навіть є) її функціональним елементом.

Застосування прозорих конкурсів на зайняття вакантних посад, визначених ст.ст.22-30 Закону України «Про державну службу» [130], та проведення спеціальних перевірок, визначених ст.56 Закону України «Про запобігання корупції» [47], направлена як на унеможливлення корупційних практик, так і на руйнування трафіку мобілізації «правильного» кадрового ресурсу корупційному середовищу.

Встановлена ст.54 Закону України «Про запобігання корупції» заборона на одержання державними органами (у т. ч. органами Державної пенітенціарної служби України) від фізичних, юридичних осіб безоплатно грошових коштів або іншого майна, нематеріальних активів, майнових переваг, пільг чи послуг, крім випадків, передбачених законами або чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України пільг, послуг і майна [47], направлена на недопущення проникнення в інститут пільг та допомог системи корупційних правовідносин та використання цього інституту як інструменту неправомірного збагачення.

Заходи фінансового контролю, встановлені Законом України «Про запобігання корупції» [47], направлені на виявлення ймовірного результату суб'єктів корупційної взаємодії. Цю ж функцію виконує моніторинг способу життя суб'єктів декларування, який здійснюється Національним агентством з питань запобігання корупції відповідно до приписів ст.51 Закону України «Про запобігання корупції» [47].

Варто зазначити, що інститут фінансового контролю, як засіб адміністративного попередження корупції, треба розглядати ширше, ніж він застосовується у розумінні Закону України «Про запобігання корупції». Адже систематичний і всеосяжний контроль сприяє забезпеченню наукової обґрунтованості рішень, розпоряджень та інших нормативних документів, своєчасної їх реалізації. Він є необхідною умовою виявлення та усунення недоліків, у діяльності об'єктів управління та причин, що їх породжують.

Контроль дисциплінує працівників апарату управління, дає можливість об'єктивно оцінювати рівень їхньої компетентності і відповідальності, сприяє поширенню позитивної практики роботи [353, с.45].

Державний фінансовий контроль, у системі органів та установ виконання кримінальних покарань України, регулюється приписами Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» та здійснюється за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності в органах та установах виконання кримінальних покарань, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно, за дотриманням бюджетного законодавства, дотриманням законодавства про закупівлі [139].

Державний фінансовий аудит є різновидом державного фінансового контролю і полягає у перевірці та аналізі фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю [355]. Тож застосування інструментів фінансового контролю, як спостереження, нагляду, перевірки з метою запобігання фінансовим зловживанням у системі органів та установ виконання кримінальних покарань України, є одночасно інструментом виявлення результатів корупційної взаємодії осіб, що мають доступ до матеріальних, у тому числі фінансових ресурсів чи механізму їхнього розподілу.

Проведення періодичного підвищення кваліфікації посадових та службових осіб Державної кримінально-виконавчої служби України у сфері запобігання корупції передбачено п.12 ч.1 ст.63 Закону України «Про

запобігання корупції» [47] та Розділом ІІІ Антикорупційної програми Міністерства юстиції України на 2018-2020 роки, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 26.04.2018 №1290/5 [356]. Воно направлене на набуття та вдосконалення персоналом органів та установ виконання кримінальних покарань спеціальних професійних знань, розвиток умінь, необхідних для ефективного вирішення завдань професійної діяльності; з метою підвищення професійної компетентності, удосконалення знань і практичних навичок з питань запобігання корупції та усунення наслідків правопорушень, пов'язаних із корупцією [357].

Крім цього, періодичні навчання персоналу за програмами «Гарантії захисту викривачів», «Етичні стандарти поведінки осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування та прирівняних до них осіб» покликані розвивати в персоналу органів та установ виконання кримінальних покарань мотивацію утримуватись від корупційних вчинків, нетерпимість до соціокультурних норм корумпованих референтних груп, ослаблення конформістських професійних мотивів, сформованих під впливом цих груп тощо [358].

В частині кадрової діяльності дієвим засобом, направленим на деінституалізацію корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань, є робота з формування кадрового апарату з позитивною діловою репутацією. Така діяльність спрямована на виявлення прихованих ризиків. У цій частині ефективним могло б бути впровадження у процедуру кадрового відбору психологічного тестування із застосуванням поліграф-тестування, що дало б можливість виявити приховану інформацію щодо психологічного сприйняття корупційної поведінки.

Окрему роль у мінімізації інституційного становлення корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань виконує антикорупційна експертиза нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів, яка проводиться на виконання вимог ст.55 Закону України «Про запобігання корупції» [47]. Адміністративно-попереджувальний

механізм цього заходу запобігання корупції нами розкрито на стор. 111-112 цього дослідження. Однак, розкриваючи механізм інституалізації корупції в органах та установах виконання покарань, ми не можемо не звернути увагу на цей запобіжний захід у площині його деінституціалізаційного впливу.

Телеологічною особливістю антикорупційної експертизи, як зазначає В.Л. Ортинський, є її націленість на пошук у нормативних текстах положень, що створюють умови для прояву корупції, і їх усунення за допомогою вилучення з текстів нормативних правових актів, доповнення нормативно-правових актів відповідними змінами, викладу норм правових актів у новій редакції. Антикорупційна експертиза належить до юридичних експертиз і найбільш функціонально схожа на правову експертизу, хоча має загальні ознаки та характеристики, спільні з іншими видами юридичних експертиз (громадська, спеціалізована, кримінологічна) [359, с.68].

Прикладом деінституалізаційної функції антикорупційної експертизи є запобігання звуження повноважень представників громадськості і ЗМІ, визначених ст.24 Кримінально-виконавчого кодексу України, під час відвідування цими особами установ виконання покарань [334].

Велику роль у запобіганні інституалізації корупції можуть відіграти не лише правові акти, направлені на регулювання антикорупційної діяльності в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України, але й адміністративні заходи, направлені на ідеологічне забезпечення здійснення служби у пенітенціарній системі, що пропагує загальнолюдські гуманістичні цінності.

Окреслюючи загальну характеристику корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України, як соціального інституту, та вплив на нього адміністративних заходів, визначених Законами України «Про запобігання корупції», «Про державну кримінально-виконавчу службу України» та іншими законодавчими та підзаконними актами, можна зробити висновок про наступне.

1. Усередині системи управління органами та установами виконання кримінальних покарань України домінує форма корупційних взаємовідносин, у якій елемент нижчого ступеня забезпечує корупційним шляхом вигоди елементу, що перебуває на вищому ступені.

2. Корупція в органах та установах виконання кримінальних покарань України є поліморфним явищем, що проникло в усі ланки функціонування системи виконання покарань та носить латентний характер.

3. Корупція в органах та установах виконання покарань України опирається на закриті від суспільного контролю методи та форми управління пенітенціарною системою, уникаючи у такий спосіб швидкої ідентифікації протиправних діянь.

4. Адміністративно-правові попереджувальні заходи, визначені чинними нормативно-правовими актами, виконують функцію, направлену на ослаблення корупції як соціального інституту (деінституалізацію корупції) в органах та установах виконання кримінальних покарань України.

3.2. Напрямки вдосконалення законодавства про запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України

Питання удосконалення діяльності запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України не вперше піднімається у науковій літературі. Окремі напрямки цієї діяльності спробували донести до вченої спільноти К.А. Автухов [360], Є.Ю. Бараш [157], О.Г. Боднарчук [206], В.В. Василик [361], В.Я. Конопельський [362], В.О. Лисенко [363], І.С. Яковець [364], І.І. Мельничук [365] та інші.

Шляхи удосконалення діяльності сфері пенітенціарних правовідносин, у тому числі антикорупційного спрямування, знайшли своє відображення у низці концептуальних правових актів: Рішенні Рахункової палати від 27.06.2017 №13-3 «Про результати аудиту ефективності використання Міністерством юстиції

України бюджетних коштів, виділених на забезпечення функцій у сфері виконання кримінальних покарань та пробації» [366], Розпорядженні Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 654-р «Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України» [367] та інших.

Зважуючи на ту обставину, що людський ресурс є головною ланкою ефективної організованої системи, вважаємо за необхідне приділити увагу питанням вдосконалення роботи з персоналом в органах і установах ДКВС України.

На сьогодні стан якості роботи з персоналом, безумовно, вимагає прийняття невідкладних заходів, особливо в частині покращення матеріального, у тому числі грошового, забезпечення службовців ДКВС України та належної організації підготовки кадрів.

Перш за все, це створення в системі органів та установ виконання кримінальних покарань таких суспільних відносин, за яких правомірна поведінка службових та посадових осіб ДКВС України стане соціально престижною і вигідною. Адже вважається, що найбільш потужним фактором перешкоди корумпованості службовців правоохоронної служби є економічні причини і умови її поширення [205, с.139].

Аналіз досвіду антикорупційної діяльності в інших державах вказує на те, що які б не застосовувались суворі засоби до осіб, які вчинили корупційні правопорушення, без відповідного їх підкріплення заходам заохочення за правомірну поведінку, вони не створюватимуть належного ефекту для попередження на майбутнє такого виду правопорушень.

Наприклад, рівень корумпованості персоналу грузинських установ відбування кримінальних покарань до 2004 року складав враження, що ці установи були віддані у господарську концесію «хазяїну». Персонал органів та установ виконання кримінальних покарань Грузії був так просякнутий корупцією, що у своїй більшості був залежним від організованих злочинних спільнот, так званих «злодіїв у законі». Політичне керівництво держави, яке прийшло у 2004 році, розуміло, що ліквідація корупції в країні була б

неможливою без дієвої боротьби з деструктивним інститутом організованих злочинних спільнот. Тому реформування пенітенціарної системи відбувалося системно і багатопланово. Було створено спеціальні установи відбування покарань, у якому зібрано усіх «злодіїв у законі» та інших авторитетів злочинного світу, ізолювавши їх у такий спосіб від інших в'язнів. Крім того, парламент країни прийняв безпрецедентний, на той час, правовий акт, який дозволяв засуджувати на 5-10 років ув'язнення осіб, які визнавали свою причетність до злочинного світу як «злодія в законі» [368]. Під час розробки норм Закону Грузії «Про організовану злочинність та рекет» [369] багато правових конструкцій та принципів було запозичено в італійському антимафіозному законодавстві, а також з американського закону RICO (англ. *Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act*) [370, с.100].

У результаті реформи 80% працівників пенітенціарної системи були звільнені. Ті, хто залишився, пройшли психологічне тестування і курс перепідготовки. Крім цього, значно зросла оплата праці персоналу, що обумовило ріст престижності служби в пенітенціарних органах та установах [371]. Дослідники грузинських антикорупційних реформ акцентують на тому, що результативність цих реформ ґрунтується на тому, що вони були всеохоплюючими і включали в себе реорганізацію пенітенціарної служби, звільнення продажних офіцерів, підвищення заробітних плат і безперервне навчання; зниження податків і виплат [372; 373, с.349-356].

Очевидно, що ефективність подолання корупції в пенітенціарній сфері Грузії полягає також у тому, що поряд з новими адміністративно-правовими, кримінально-правовими та кримінально-виконавчими заходами в систему антикорупційних заходів було успішно імплементовано інститут політичної відповідальності очільників відомств за упущення у цій сфері діяльності. Прикладом цього є добровільні відставки у вересні 2012 році міністра з питань виконання покарань та міністра внутрішніх справ, прийняті президентом держави після скандалу, пов'язаного з катуванням засудженого в Глданській установі виконання покарань [374].

На нашу думку, правове регулювання соціально-економічного впливу на покращення запобігання корупції в середовищі службовців Державної кримінально-виконавчої служби України повинно здійснюватися у напрямках:

- забезпечення гідної, адекватної та справедливої та оплати праці службовців;

- створення більш прийнятних умов для праці та відпочинку.

З цією ж метою вважаємо за доцільне скасувати необґрунтовану абсолютну заборону на заняття іншими видами діяльності, крім педагогічної, наукової або творчої для всіх посад правоохоронної служби, оскільки така заборона не забезпечує необхідного балансу між призначенням цього адміністративно-правового заходу та соціально-економічними гарантіями службовця органів та установ виконання кримінальних покарань.

Наявність системи адекватної оплати праці службовців забезпечить створення сприятливих умов для адекватної оцінки якості їхньої роботи, що, своєю чергою, вплине на підняття соціального престижу служби в органах та установах виконання покарань, як правоохоронного органу.

Серед антикорупційних заходів органів управління пенітенціарними системами в Об'єднаному Королівстві Британії, Шотландії та Північної Ірландії є такі, що орієнтовані на підготовку і навчання співробітників, зміни культури. Мета таких заходів – забезпечити розуміння співробітниками пенітенціарних установ нового бачення, політики і процедур організації, а також принципів у галузі прав людини, на яких вони засновані. Причому акцент робиться не на теорії (наприклад, правових нормах в галузі прав людини), а на практичних значеннях антикорупційних принципів, за допомогою обговорення конкретних прикладів [375]. Такий підхід у формуванні антикорупційної поведінки офіцера пенітенціариста видається слушним. Розвиток позитивного сприйняття одвічних моральних принципів, вироблених людством, і таких, що кваліфікуються як загальнолюдські правила існування і взаємовідносин, а також управлінської культури.

Перспективним видається запровадження застосування інструментальної детекції на основі поліграфа (детектора симуляції) для проведення кадрових і службових перевірок під час професійно-психологічного відбору на службу в органів та установ системи ДКВС України та навчання у відомчі навчальні заклади системи виконання кримінальних покарань. Зокрема:

- скринінг (різновид методу перевірки на поліграфі, який застосовується в роботі з кадрами) кандидатів, які приймаються на службу в органи Державної кримінально-виконавчої служби України, та у разі висунення службовців на посаду з більшим обсягом роботи;

- кадрові та службові перевірки (у тому числі перевірки доброчесності);

- діагностика рівня стресу, верифікація постстресових розладів;

- перевірка отриманих показань щодо їх вірогідності під час дисциплінарних проваджень;

- проведення службових розслідувань надзвичайних подій тощо.

Цей напрям обумовлює активізацію нормотворчої діяльності щодо:

- розробок відомчої нормативно-правової бази проведення поліграфних перевірок;

- розробки методичних засад проведення поліграфних перевірок у роботі з особовим складом органів Державної кримінально-виконавчої служби;

- підготовки науково-методичної бази для забезпечення навчання поліграфологів, що працюватимуть у системі органів виконання кримінальних покарань України тощо.

Перспективність застосування інструментальної детекції під час тестування персоналу та кандидатів на службу в правоохоронні органи, як засобу перевірки доброчесності, а відтак, запобігання корупції, підтверджується прикладами обов’язкового його застосування більш ніж у 75 країнах світу, серед яких загальновизнаним лідером є США. Великою популярністю поліграф користується в діяльності правоохоронних органів Японії, Туреччини, Ізраїлю, Бельгії, Індії, Казахстану, Канади, Китаю, Колумбії, Латвії, Литви, Естонії, Македонії, Південної Кореї, Сербії, Сингапуру, Фінляндії, Хорватії, Чорногорії,

Польщі, Болгарії, Чеської Республіки, Словаччини, Словенії, Угорщини, Росії, Білорусі, Молдови та ін. [376]. При цьому, варто зазначити, що у світі є країни, де використання поліграфа заборонено: Австралія, Австрія, Італія, Швейцарія, ФРН. В останній застосування поліграфу було заборонено ще у 1954 році Федеральним судом, як такого, що принижує людську гідність та порушує недоторканість особи. У 1981 році Конституційний суд ФРН підтвердив заборону поліграфа навіть при повній згоді опитуваної особи [377, с.84].

У США поліграф застосовується для тестування персоналу військового відомства, Агентства національної безпеки, Федерального бюро розслідування та поліції [378, с.22].

У Киргизстані Указ Президента Киргизької Республіки від 27.08.2010 УП №146 «Про першочергові заходи щодо впровадження системи тестування на поліграфі в сфері державної служби», у першу чергу, переслідує антикорупційну мету [379]. У наших близьких сусідів, у Республіці Молдова, діє Закон «Про застосування тестування на детекторі симуляції (поліграфі)» [380]. Передбачена процедура тестування на поліграфі і під час прийому на службу в органи прокуратури [381]. У Литві цей науково-технічний засіб використовується з 1992 року, хоча Закон Литовської Республіки «Про використання поліграфа» був прийнятий лише у 2000 році [382].

Цікавим для аналізу є наказ Комітету державного контролю Республіки Білорусь №74 від 28.12.2012 «Про затвердження інструкції про порядок проведення органами Комітету державного контролю опитувань з використанням поліграфа», який застосовується для опитування при прийнятті на роботу (службу) в органи фінансових розслідувань Комітету, а також при вирішенні питання про продовження (укладення нового) контракту з працівниками цих органів; при проведенні службових перевірок щодо працівників органів Комітету; при оцінці версій про причетність опитуваної особи до вчинених правопорушень; виявлення обставин і фактів, які є підставою для встановлення (визначення) професійної непридатності до служби в органах фінансових розслідувань Комітету [383].

Як приклад цільового використання поліграфа у роботі з персоналом працівників органів та установ виконання кримінальних покарань можна привести Наказ Міністерства юстиції Російської Федерації від 16.04.2013 №51 «Про затвердження категорій посад в кримінально-виконавчій системі, при призначенні на які проводиться психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа» [384].

В Україні питання застосування поліграфів у кадровій роботі регулюється цілою низкою нормативно-правових актів. На законодавчому рівні тестування персоналу Державного бюро розслідування регулюється Законом України «Про Державне бюро розслідування», і є обов'язковою процедурою [385], та Законом України «Про національну поліцію», відповідно до ч.2 ст.50 якого для персоналу Національної поліції поліграфна детекція здійснюється за згодою [132]. Процедура її проведення регулюється Інструкцією про порядок використання поліграфів у Національній поліції України, затвердженій Наказом МВС України від 13.11.2017 №920 [386].

Крім цього, національна система правових регуляторів застосування тестування на поліграфі у роботі з персоналом охоплює: Наказ МВС України від 13.11.2017 №920 «Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України, затвердженій [387], Наказ Міністерства доходів і зборів України від 02.08.2013 №329, «Про використання поліграфів у діяльності Міністерства доходів і зборів України та його територіальних органів» [388], Наказ СБУ від 04.02.2016 №45 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення службових розслідувань та службових перевірок стосовно військовослужбовців Служби безпеки України» [389], Наказ Міністерства оборони України від 14.04.2015 №164 «Про затвердження Інструкції з організації та проведення психофізіологічного дослідження персоналу із застосуванням поліграфа у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України» [390], Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01.09.2017 №49 «Про затвердження Інструкції про порядок

організації та проведення опитування особового складу Національної гвардії України з використанням поліграфа» [391] та інші нормативно-правові акти.

На наше переконання, поліграф можна розглядати як ефективний засіб профілактики корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією, що вчиняються службовими та посадовими особами органів та установ виконання кримінальних покарань України. Однак, його застосування слід врегулювати на законодавчому рівні, наприклад, шляхом прийняття Закону України «Про застосування поліграфа (детектора симуляції) при вирішенні питань державної служби», у якому викласти норми його застосування для тестування осіб, що перебувають у службово-трудових відносинах з органами публічної адміністрації, у тому числі з Державною кримінально-виконавчою службою України, а також шляхом прийняття змін до Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», доповнивши його статтею 16^1 у наступній редакції:

«Стаття 16^1. Проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа.

1. До вступу на службу до Державної кримінально-виконавчої служби України, а також не рідше одного разу на рік під час проходження служби в Державній кримінально-виконавчій службі України службовці Державної кримінально-виконавчої служби, перелік посад яких встановлюється Міністерством юстиції України, проходять психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа.

Метою проведення дослідження є виявлення можливих правопорушень, вчинених у минулому особою, яка претендує на зайняття посади в Державній кримінально-виконавчій службі або проходить у ній службу.

2. Результати психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа не є підставою для прийняття рішення про відмову особі у зайнятті посади, а використовуються виключно як інформація ймовірного характеру, яка сприяє формуванню оцінки працівника.

3. Результати психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа не можуть бути підставою для ініціювання кримінального провадження або провадження у справі про адміністративне правопорушення».

Потребує належного правового упорядкування та наукового дослідження напрям комерціалізації пенітенціарних відносин, який в управлінні системою виконання кримінальних покарань розглядають як один з напрямків удосконалення контролю за ув'язненими та засіб мінімізації корупційних проявів серед персоналу.

Хоча, на нашу думку, такі бачення не є однозначними. Міркування з цього приводу нами викладались у спеціальних дослідженнях, присвячених державно-приватному партнерству при управлінні установами виконання кримінальних покарань [392; 393].

Монополія на застосування фізичної сили, що у юридичній літературі отримало назву «узаконеного насилля» [394, с.113], є однією з фундаментальних ознак держави та ключовою концепцією сучасного публічного права, яка ґрунтується на працях Жана Бодена «Шість книг про державу» та Томаса Гоббса «Левіафан» [395, с.23]. Проте, в останні два десятиліття у світі поширюється практика передачі місць несвободи в приватні руки, тому що, як запевняють апологети цієї ідеї, вигідно для державних фінансів, оскільки приватні корпорації вміють отримувати максимум економічної вигоди при мінімальних витратах [396].

За кордоном приватні в'язниці вже стали досить помітним і, можна сказати, загальносвітовим трендом. Приватні тюремні установи поширені в країнах західного цивілізаційного ареалу – США, Великобританії, Швеції, Австралії, ПАР.

Вітчизняна наука кримінально-виконавчого та адміністративного права практично не висвітлює наукових позицій стосовно приватних пенітенціарних установ. Окремі наукові дослідження, як правило, стосуються державно-приватного партнерства в організації виробництв на підприємствах системи

виконання кримінальних покарань України [397; 398] і не мають на меті дослідження таких організаційно-правових новел на запобігання корупції.

Зарубіжні дослідники цього явища, такі як К. Беккет, Т. Сассон, Г. Ковентрі, Дж. Уітман та інші, зупиняються в основному над трансформацією традиційної політики виконання кримінальних покарань та на порівняльних дослідженнях стратегій контролю над засудженими [399; 400]. Ми ж його розглянемо з позиції впливу на процеси мінімізації корупції в установах виконання кримінальних покарань.

Вважається, що ідея створення приватних пенітенціарних установ виникла в США, де у 1983 году з'явилась перша приватна компанія, створена для управління місцями несвободи – Корекційна Корпорація Америки (англ. *Corrections Corporation of America* (абрев.) *CCA*). Хоча штат Луїзіана почав використовувати працю ув'язнених з підприємницькою метою ще в 1844 році [401]. Спершу компанія отримала в управління центр утримання нелегальних мігрантів у Х'юстоні, в 1986 сама збудувала тюрму для неповнолітніх злочинців під назвою Shelby Training Center, а в 1992 році отримала в управління установу строгого режиму en: Leavenworth Detention Center. У грудні 2000 року в США налічувалось 153 приватні пенітенціарні установи із загальною місткістю на 119000 осіб. У 2011 році в США в установах несвободи, що управлялись приватними компаніями, утримувалось 85604 особи, що становило 9% від загальної кількості ув'язнених. Найбільша частка припадала на штат Аризону, де кількість ув'язнених в приватних тюрмах досягала до 20%.

На сьогодні провідною компанією, яка успішно працює на ринку управління пенітенціарними установами у США, є CCA і GEO Group, раніше відома під ім'ям Wackenhut. Ці компанії контролюють ¾ тюремного ринку країни [402].

Ідея будівництва в'язниць за принципом державно-приватного партнерства піддається публічним дискусіям у Казахстані, де будують першу приватну установу виконання кримінальних покарань. Вартість проекту

оцінюється в 25 мільярдів тенге (160,5 мільйона доларів). Місткість в'язниці складе 1,5 тисячі ув'язнених. Майбутній власник виправної установи зможе організувати на його території своє виробництво або, наприклад, добувати вугілля в довколишніх шахтах [403].

У Російській Федерації про можливість приватизації пенітенціарних установ на рівні керівництва Федеральної служби виконання покарань вперше заговорили у 2013 році після перевірки відомства Генеральною Прокуратурою РФ. Тоді було виявлено порушення, з попередньою оцінкою, в 10 мільярдів рублів нецільового використання коштів [404]. У 2016 році було оголошено, що здійснюється підготовка законопроекту, що регламентує створення приватних тюрем [405]. Однак, аналіз реєстру законопроектів вказує, що до сьогодні цей проект закону на реєстрацію до Державної думи не подавався.

На сьогодні в російському суспільстві домінує думка противників приватизації установ утримання ув'язнених. Правозахисна спільнота стверджує, і, на нашу думку, не безпідставно, що така ситуація не лише спровокує нові корупційні потоки, але й спотворить саме призначення місць ув'язнення як виправних закладів [406, с.106].

У 2004 році закон, який допускав існування приватних пенітенціарних установ, був прийнятий в Ізраїлі, навіть було збудовану пенітенціарну установу на 800 в'язнів. Однак, вона так і не відкрилась, оскільки Верховний суд держави Ізраїль, розглянувши позов одного із колишніх засуджених та начальника тюрми міста Бер-Шева, визнав створення таких установ неконституційними, мотивуючи тим, що передача права застосування заходів кримінального-правового примусу в руки приватної компанії з метою отримання нею прибутку, позбавляє інститут ув'язнення значної частки легітимності [407].

У рамках детальнішого прогнозування перспектив запровадження пропонованої моделі, виникає низка запитань:

- як співвідноситься філософія про приватні місця несвободи з доктриною про державну монополію на насилля?

- чи не буде, у випадку запровадження приватних місць несвободи, порушуватись принцип рівності осіб перед законом?

- як розв'язати колізії етичних норм?

Саме на ці основні питання опираються противники приватизації в'язниць.

Свого часу Макс Вебер у книзі «Політика як покликання і професія» писав, що одна з необхідних умов державності – це збереження згаданої вище монополії. У розгорнутому вигляді мислитель дав поняттю «держава» таке визначення: «певне утворення є державою лише тоді, якщо і остільки, оскільки її адміністративний персонал успішно підтримує своє право на «монополію легітимного використання фізичної сили» (нім. *das Monopol legitimen physischen Zwanges*) з метою підтримання свого порядку» [408, с.108]. Концепція Вебера була сформована, щоб показати, що виняткова правоохоронна влада держави сприяє соціальному добробуту за умови, якщо держава діятиме в інтересах її громадян. Державний примус, з одного боку, розглядається як одна з невід'ємних складових здійснення державної влади, з іншого – як її засіб (метод), а в кінцевому результаті – як основна ознака держави і правової системи в цілому.

Монополія держави щодо застосування державного примусу, з однієї сторони, пояснюється сутністю держави, завданнями та функціями, які покладені суспільством на цю політичну форму організації. А з іншої сторони – монопольне право держави застосовувати щодо всіх членів суспільства державно-примусові заходи витікає із змісту самої ідеї суспільного договору. Це лежить в основі договірної теорії виникнення держави епохи Просвітництва [409, с.90].

Варто зазначити, що практика використання приватно-державного партнерства у пенітенціарному секторі публічного управління в країнах її застосування не уникнула корупції. Це породило сумніви на її легітимність та етико-правову бездоганність, адже історія приватних в'язниць супроводжується численними скандалами [401]. Найбільш резонансний

корупційний скандал мав місце у 2008-2009 роках, коли в окрузі Люцерн штату Пенсільванії набула розголосу таємна змова двох суддів штату з приватними охоронними компаніями, зацікавленими у збільшенні кількості засуджених. За домовленістю, в обмін на грошову винагороду, судді зобов'язувались виносити неповнолітнім вироки з необґрунтовано великими строками ув'язнення та скеровувати засуджених для відбування покарання у пенітенціарні установи, що управлялись цими компаніями [410].

Крім цього, час від часу викриваються корупційні механізми функціонування державно-приватної американської пенітенціарної системи, яка вибудувана таким чином, що прибутки відтікають у приватний сектор, у той час як збитки повністю перекладаються на плечі держави [411, с.202]. Журналістські розслідування в штаті Арізона викрили корупційний взаємозв'язок між пенітенціарними корпораціями та лобіюванням репресивного міграційного закону, який направлений не на встановлення заслони нелегальним мігрантам, а на затримання їх за дріб'язкові порушення цього закону та подальшим відбуванням покарання у приватній в'язниці. Що привело до загальнонаціональних протестів у США як серед ув'язнених, так і людей за межами місць несвободи [412].

Американські інститути громадянського суспільства дешевизну робочих рук в'язнів порівнюють з новітньою рабською працею: «Приватні компанії США використовують працю ув'язнених в 37 штатах. В'язні працюють на практично всі провідні американські бренди. Але залучають ув'язнених до праці вони не безпосередньо, а через найбільші корпорації США, що у суспільстві сприймається як новітнє рабовласництво» [402].

В Україні також можна зауважити як прихильників, так і противників інститутів приватно-державного партнерства у кримінально-виконавчих відносинах.

Функціонери Державної кримінально-виконавчої служби України, які знайомились за кордоном з досвідом роботи тамтешніх пенітенціарних установ, на підставі побаченого сформували офіційну позицію відомства. На

думку колишнього начальника департаменту апарату ДПтС України О.І. Кислова, зараз не до приватних в'язниць, зберегти б ті, що є. Негативну позицію стосовно «приватизації» пенітенціарних установ озвучила В.Теличко, яка висловила думку, що в державі, де торжествують принципи верховенства права, законності, приватні в'язниці звичайне явище, і ні в кого це не викликає питань. Але Україна настільки корумпована, що, якщо спробувати створити хоч одну, це неминуче спричинить зловживання, пов'язані з направленням туди засуджених, їх зайнятістю, утриманням. Народний депутат шостого скликання В.А. Бевз, у минулому високопосадовець органів внутрішніх справ, вважає, що до приватних в'язниць ми ще не доросли через низький рівень законослухняності громадян. «А якщо віддати таку установу якомусь олігарху, він швиденько перетворить його на годівницю і буде жирувати, а преференції від перебування в такій в'язниці отримають лише заможні злочинці, у яких водяться гроші, друзі-приятелі і родичі, здатні підтримувати їх матеріально» [413].

Прихильники «приватизаційого» способу реформування пенітенціарних установ обґрунтовують доцільність створення «приватних тюрем» економічною вигодою для держави, можливістю приватника інвестувати в сучасні інженерно-технічні засоби охорони, вивільненням значної кількості необґрунтовано великого персоналу установ відбування покарань. А протидія корупції забезпечуватиметься наглядом та контролем, а також тендерними процедурами [414].

На нашу думку, передача в управління установ виконання кримінальних покарань недержавним суб'єктам господарювання обумовлює не лише юридичну двозначність такого управління стосовно інституту позбавлення волі, але й створюватиме іманентний конфлікт інтересів у такого роду відносинах.

У кінці листопада 2019 року чи не всі вітчизняні засоби масової інформації поширили новину, що в Міністерстві юстиції України планують запровадити систему приватних слідчих ізоляторів (СІЗО), у яких зможуть

очікувати вироку особи, у яких є кошти на своє утримання. Про це повідомив міністр юстиції Денис Малюська. В Україні слідчі ізолятори, призначені для тимчасового утримання осіб під час розслідування злочину правоохоронцями до винесення їм остаточного вироку в суді, станом на сьогодні є державними. Систему приватних СІЗО спробують протестувати на пілотному проекті і в разі, якщо вона спрацює, розширити на всю територію України. За словами міністра, таким чином бюджет отримуватиме кошти, з яких частково можна буде покривати витрати інших СІЗО [415]. Критична реакція громадянського суспільства на цю ідею змусила уточнити напрям організаційних реформ – слідчі ізолятори Державної кримінально-виконавчої служби України не будуть передаватись у приватне управління, а уряд запроваджує експериментальний проект платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особам, узятим під варту. Далі анонсована міністром інформація про експериментальний проект була запроваджена Постановою Кабінету Міністрів України від 22.04.2020 №305 [416] та Наказом Міністерства юстиції України від 06.05.2020 №1587/5 «Про затвердження Порядку проведення експериментального проєкту щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особам, узятим під варту, в слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України» [417]. Унаслідок прийняття зазначених нормативно-правових актів монопольне право на управління установами виконання кримінально-правового примусу у вигляді тримання під вартою надалі залишаться у держави.

Що стосується принципу рівності перед законом.

Загальна декларація прав людини у ст.ст. 1 та 7 проголошує, що усі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах; усі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якого розрізнення, на рівний захист законом. Стаття 10 Декларації безпосередньо встановлює принцип рівності у кримінально-процесуальних відносинах. Вона визначає, що кожна людина, для визначення її прав і обов’язків і для встановлення

обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, має право, на основі повної рівності, на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом, формулюючи у такий спосіб принцип рівності перед судом [418]. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, в преамбулі якого рівність прав та невід'ємність прав є основою свободи, справедливості і загального миру, ст.26 обумовлює, що всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону. В цьому аспекті всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом. І саме закон повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини, тим самим встановлюється формальна рівність перед законом незалежно від невичерпної кількості підстав. Крім цього, пакт проголошує рівність як принцип судочинства [419]. Врешті, рівність громадян перед законом, закріплена в положеннях ст.ст. 21 та 24 Конституції України [302]. Таким чином, закон є та повинен бути однаковим для всіх, йому байдужі фактично існуючі відмінності між людьми. Від нього вимагається неупередженість і повна сліпота до соціальних відмінностей людей у сфері права.

Етичні суперечності ідеї також лежать на поверхні. Люди не однакові за індивідуальними здібностями і за однакових можливостей доступу до ресурсів можуть по-різному їх реалізовувати. Виключно у цьому випадку рівність не є необхідною і достатньою умовою для справедливого розподілу благ. Цей етичний принцип не прийнятний для покарання. У протилежному випадку законодавчого закріплення ідеї комерціалізації слідчих ізоляторів держава законодавчо створить підґрунтя активного формування суспільних стратифікованих систем саме за соціальними ознаками, усупереч сучасним європейським, та й цивілізованими світовим, ідеалам, культурним концепціям, етично-моральним парадигмам тощо. Адже стратифікація

ув’язнених не може бути наслідком диференціації соціальних ролей і позицій, що є об’єктивною потребою будь-якого розвиненого суспільства.

У цей же час, спостерігається, що українське суспільство схвально сприйняло новели експериментального проекту. Лише за три місяці його реалізації Мін’юсту вдалось залучити майже 379 тисяч гривень, які скеровані на покращення умов засуджених. Так, Київським слідчим ізолятором із «зароблених» у рамках проекту 284 тыс. грн. було відремонтовано три інші камери. Таким чином, адміністрації установ покращили умови утримання в’язнів, які не мають можливості оплачувати своє перебування в камерах «платних». А відтак таке покращення відбулось без застосування корупційних відносин.

Висновки до Розділу 3

На заміну спонтанній корупційній поведінці окремих службових та посадових осіб органів та установ виконання кримінальних покарань здійснюються регулярні дії, що спрямовані на отримання неправомірної вигоди та які здійснюються відповідно до визначених правил. Інституціональна корупція перетворює її на структуровану систему з ознаками фрактальності, з відповідними стимулами та функціями контрпротидії і контролю.

У середині системи управління органами та установами виконання кримінальних покарань України домінують корупційні взаємовідносини, у яких елемент нижчого ступеня забезпечує корупційним шляхом вигоди елементу, що перебуває на вищому ступені. Корупція в органах та установах виконання кримінальних покарань України є поліморфним явищем, що проникло в усі ланки функціонування системи виконання покарань та носить латентний характер. Корупція в органах та установах виконання покарань України опирається на закриті від суспільного контролю методи та форми

управління пенітенціарною системою, уникаючи у такий спосіб швидкої ідентифікації протиправних діянь.

Адміністративно-правові попереджувальні заходи, визначені чинними нормативно-правовими актами, виконують функцію, направлену на ослаблення корупції як соціального інституту (деінституалізацію корупції) в органах та установах виконання кримінальних покарань України.

Удосконалення правового регулювання покращення соціально-економічного впливу на запобігання корупції в середовищі службовців Державної кримінально-виконавчої служби України повинно здійснюватися у напрямках:

забезпечення гідної, адекватної та справедливої оплати праці службовців;

створення більш прийнятних умов для праці та відпочинку.

З цією ж метою вважаємо за доцільне скасувати необґрунтовану абсолютну заборону на заняття іншими видами діяльності, крім педагогічної, наукової або творчої для всіх посад правоохоронної служби. Оскільки така заборона не забезпечує необхідного балансу між призначенням цього адміністративно-правового заходу та соціально-економічними гарантіями службовця органів та установ виконання кримінальних покарань.

Перспективним видається запровадження застосування інструментальної детекції на основі поліграфа (детектора симуляції) для проведення кадрових і службових перевірок під час професійно-психологічного відбору на службу в органи та установи системи ДКВС України та навчання у відомчі навчальні заклади системи виконання кримінальних покарань.

Вважаємо, що передача в управління установ виконання кримінальних покарань недержавним суб’єктам господарювання обумовлює не лише юридичну двозначність такого управління стосовно інституту позбавлення волі, але й створюватиме іманентний конфлікт інтересів у такого роду відносинах.

Пропонуємо доповнити Закон статтею 16^2 у наступній редакції:

«Стаття 16^2. Проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа.

1. До вступу на службу до Державної кримінально-виконавчої служби України, а також не рідше одного разу на рік під час проходження служби в Державній кримінально-виконавчій службі України службовці Державної кримінально-виконавчої служби, перелік посад яких встановлюється Міністерством юстиції України, проходять психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа.

Метою проведення дослідження є виявлення можливих правопорушень, вчинених у минулому особою, яка претендує на зайняття посади в Державній кримінально-виконавчій службі або проходить у ній службу.

2. Результати психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа не є підставою для прийняття рішення про відмову особі у зайнятті посади, а використовуються тільки як інформація ймовірного характеру, яка сприяє формуванню оцінки працівника.

3. Результати психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа не можуть бути підставою для ініціювання кримінального провадження або провадження у справі про адміністративне правопорушення».

В И С Н О В К И

Унаслідок проведеного дослідження з’ясовано сутність, зміст та особливості адміністративно-правових засад запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України, а також охарактеризовано специфічні риси та нормативно-правову базу цього виду правової діяльності. Сформульовано ряд наукових положень, висновків, пропозицій та практичних рекомендацій з удосконалення правового забезпечення та правозастосовної практики органів публічної адміністрації у зазначеній сфері правовідносин. Основні з них наведено нижче.

І. З’ясовано, що корупція в системі органів та установ виконання кримінальних покарань України – це суспільні відносини, обумовлені протиправними діяннями фізичних осіб, направленими на отримання майнових та немайнових послуг, благ і переваг службовцями органів та установ виконання кримінальних покарань України, з використанням цими службовцями свого правового статусу та пов’язаних з ним можливостей, а також підкуп зазначених осіб, шляхом незаконного надання їм цих благ, послуг та переваг з метою отримання від службовців органів та установ виконання кримінальних покарань України певних привілеїв.

Корупційні відносини в органах та установах виконання кримінальних покарань України сприяють іншим видам правопорушень: нелегальній торгівлі, незаконній доставці в місця несвободи заборонених предметів; забезпечують формування та поповнення кримінальних бюджетів злочинних спільнот тощо.

ІІ. Зроблено висновок, що феномен корупції в системі органів та установ виконання покарань кримінальних покарань України сягає своїми корінням в часи виникнення пенітенціарного інституту. Становлення корупції як явища є об’єктивним виразом послідовного шляху її розвитку в цілому в управлінському механізмі держави, що обумовлювалось як особливостями публічного управління на кожному історичному періоді, так і недосконалістю чинного законодавства.

III. Досліджено феномен катування ув'язнених як засіб отримання неправомірної вигоди посадовими особами адміністрації місць несвободи, з'ясовано, що – це є протиправним соціальним явищем, яке полягає у вчиненні умисних дій, направлених на заподіяння ув'язненим фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, або інших насильницьких дій, а також організація таких дій, з метою змусити ув'язненого передати блага (майно, послуги матеріального та нематеріального характеру), незалежно від вчинення дій особисто чи через посередників, усупереч законним інтересам ув'язнених, держави та суспільства, просторово обмежене рамками місць несвободи.

IV. Визначено, що організація діяльності із запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України повинна ґрунтуватись на стійкій та комплексній системі правових принципів, втілення яких дозволить створити ефективний антикорупційних механізм для вирішення поставлених завдань та досягнення цілей. До цих принципів належать: принцип верховенства права; принцип законності; принцип комплексного здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів; принцип пріоритетності запобіжних заходів; принцип невідворотності відповідальності за вчинення корупційних правопорушень; принцип відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, принцип участі громадськості у заходах щодо запобігання корупції, державного захисту осіб, які надають допомогу у здійсненні таких заходів; принцип забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, відшкодування збитків, шкоди, завданої корупційним правопорушенням, принцип перманентності антикорупційної діяльності; принцип неупередженості; принцип науковості (наукової обґрунтованості); принцип плановості; принцип раціонального поєднання гласності та конфіденційності; принцип співпраці між учасниками кримінально-виконавчого процесу; а також принципи цілеспрямованості, цілісності, системного підходу (системності), стійкої єдності, ефективних

комунікацій, програмно-цільового підходу, субсидіарності, зворотного зв'язку, комплексності, посилення управлінських параметрів системи, науковості тощо.

Доведено, що принципи запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань відображають найбільш суттєві, головні, об'єктивно необхідні закономірності, відносини та взаємозв'язки як державної пенітенціарної, так і антикорупційної політики; характеризують сталі закономірності, відносини та взаємозв'язки; охоплюють переважно ті закономірності, відносини та взаємозв'язки, які характерні для діяльності із запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань як цілісного явища, тобто які мають загальний, а не одиничний характер; відображають специфіку запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань, її відмінності від інших видів діяльності.

V. Зроблено висновок, що під антикорупційною профілактикою слід розуміти науково обґрунтовані і своєчасно здійснювані дії, спрямовані на запобігання можливих корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень.

Сутність попередження (запобігання, профілактики) корупційних правопорушень полягає в тому, щоб:

створити умови, що виключають корупційну поведінку;

не допустити корупційної поведінки зі сторони конкретних осіб, які можуть бути схильні до такої поведінки;

усунути причини, що сприяють вчиненню корупційних правопорушень.

VI. Запропоновано класифікацію адміністративно-попереджувальних заходів, які застосовуються для мінімізації впливу корупціогенних факторів у діяльності посадових осіб органів та установ виконання кримінальних покарань України, такими є адміністративно-попереджувальні заходи:

економічного спрямування – направлені на повне та своєчасне виконання державою перед службовцями органів та установ пенітенціарної

системи своїх зобов'язань, забезпечення зростання реальних доходів персоналу, запровадженням механізмів боротьби з бідністю у середовищі службовців (оскільки бідність – це одна з причин корупції); посилення соціальної спрямованості бюджету системи органів та установ виконання кримінальних покарань, оптимізація податкового навантаження на доходи персоналу;

соціального спрямування – направлені на посилення соціальної безпеки службовців органів та установ пенітенціарної системи; на впровадження інструментів соціального захисту, а саме: соціальне забезпечення, соціальні гарантії, соціальне страхування тощо;

ідеологічного спрямування – спрямовані: на впровадження в практику пенітенціарної діяльності персоналу ідеології державної служби, системи цінностей держави; на формування у персоналу принципів та цінностей служби в органах та установах пенітенціарної системи, а також патріотичних мотивацій оцінки корупційної поведінки як такої, що шкодить державі, її авторитету, цілісності та суверенітету;

соціально-психологічного спрямування – спрямовані: на посилення морального усвідомлення свого статусу і значення; на посилення антикорупційних мотивацій та психологічного несприйняття корупційної поведінки; на розвиток усвідомлення невідворотності покарання за вчинене корупційне правопорушення; на усвідомлення корупції як соціального зла; на посилення індивідуальної та колективної нетерпимості до проявів корупції;

організаційно-управлінського спрямування – спрямовані на удосконалення організації управлінської діяльності органів та посадових осіб Державної кримінально-виконавчої служби України та які полягають у посиленні виконавчої дисципліни, контролю за виконанням службових обов'язків. Реалізовується у формах перевірок, контролів, моніторингів, прийнятті управлінських рішень тощо;

правового спрямування – спрямовані на усунення недоліків нормативно-правової бази, що регулює діяльність по запобіганню корупції в органах та

установах виконання кримінальних покарань та які полягають у нормотворчій діяльності шляхом прийняття інструкцій, положень, порядків, методик та затвердження їх відповідними розпорядчими актами.

VII. Доведено, що врегулювання конфлікту інтересів в органах та установах виконання кримінальних покарань України є нормативно визначеною та організаційно забезпеченою процедурою, направленою на виявлення конфлікту інтересів, аналіз його стану, з'ясування причин та змісту, а також реалізації засобів та методів по його вирішенню.

VIII. Визначено, що до адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України входять дії органів публічної адміністрації, направлені на недопущення проявів корупційної поведінки серед суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, які носять владно-розпорядчий характер та здійснюються на виконання норм права і які наділені відповідними ознаками:

- направлені на охорону суспільного порядку;
- застосовуються з метою попередити можливість здійснення корупційного правопорушення чи правопорушення пов'язаного з корупцією;
- не пов'язані із фактичним здійсненням корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією;
- передують застосуванню заходів адміністративного чи кримінально-процесуального характеру;
- закріплені в нормах права, які передбачають обов'язкові дії або заборони, що встановлюють правові обмеження, недотримання яких передбачає застосування адміністративних санкцій;
- застосовуються уповноваженими органами та посадовими особами.

Застосування адміністративно-попереджувальних заходів запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України є особливим видом соціального управління в системі виконання кримінальних покарань, що полягає в усуненні, нейтралізації чи обмеженні дії корупціогенних факторів, цілеспрямованому впливі за допомогою комплексу

спеціально розроблених законних засобів на систему суспільних відносин, що складаються у сфері виконання кримінальних покарань, та має за мету стимулювання персоналу та інших осіб, до правомірної поведінки у сфері управління кримінально-виконавчої галузі, перешкоджання вступу їх у корупційні відносини.

IX. Запропоновано авторське визначення поняття конкурсу на зайняття посад державної служби в системі органів та установ виконання кримінальних покарань – це змагальний спосіб укладення трудового договору між органом чи установою виконання кримінальних покарань та фізичною особою при зайнятті нею посади державного службовця в цьому органі чи установі, при якому організатор конкурсу, на підставі та в порядку, встановленому законодавством України, наперед визначає та публічно оголошує умови його проведення.

Умовами проведення конкурсу на зайняття посад державної служби в органах та установах виконання кримінальних покарань є встановлені нормами права правила, які забезпечують проведення конкурсу з метою відбору одного кандидата на посаду державної служби в органах та установах виконання кримінальних покарань з групи учасників конкурсу.

X. За наслідками дослідження стану інституціоналізації корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України, зроблено висновок, що на заміну спонтанній корупційній поведінці окремих службових та посадових осіб органів та установ виконання кримінальних покарань заступають регулярні дії, що спрямовані на отримання неправомірної вигоди, та які здійснюються відповідно до визначених правил. Інституціональна корупція перетворює її на структуровану систему з ознаками фрактальності, з відповідними стимулами та функціями контрпротидії і контролю.

Усередині системи управління органами та установами виконання кримінальних покарань України домінують корупційні взаємовідносини, у яких елемент нижчого ступеня забезпечує корупційним шляхом вигоди елементу, що перебуває на вищому ступені. Корупція в органах та установах

виконання кримінальних покарань України є поліморфним явищем, що проникло в усі ланки функціонування системи виконання покарань та носить латентний характер. Корупція в органах та установах виконання покарань України опирається на закриті від суспільного контролю методи та форми управління пенітенціарною системою, уникаючи у такий спосіб швидкої ідентифікації протиправних діянь.

Адміністративно-правові попереджувальні заходи, визначені чинними нормативно-правовими актами, виконують функцію, направлену на ослаблення корупції як соціального інституту (деінституалізацію корупції) в органах та установах виконання кримінальних покарань України.

XI. Удосконалення правового регулювання покращення соціально-економічного впливу на запобігання корупції в середовищі службовців Державної кримінально-виконавчої служби України повинно здійснюватися у напрямках:

забезпечення гідної, адекватної та справедливої оплати праці службовців;

створення більш прийнятних умов для праці та відпочинку.

З цією ж метою вважаємо за доцільне скасувати необґрунтовану абсолютну заборону на заняття іншими видами діяльності, крім педагогічної, наукової або творчої для всіх посад правоохоронної служби. Оскільки така заборона не забезпечує необхідного балансу між призначенням цього адміністративно-правового заходу та соціально-економічними гарантіями службовця органів та установ виконання кримінальних покарань.

Перспективним видається запровадження застосування інструментальної детекції на основі поліграфа (детектора симуляції) для проведення кадрових і службових перевірок під час професійно-психологічного відбору на службу в органи та установи системи ДКВС України та навчання у відомчі навчальні заклади системи виконання кримінальних покарань.

Вважаємо, що передача в управління установ виконання кримінальних покарань недержавним суб'єктам господарювання обумовлює не лише юридичну двозначність такого управління щодо до інституту позбавлення волі як кримінального покарання, але й створює іманентний конфлікт інтересів у такого роду відносинах.

XII. З метою удосконалення діяльності із запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України, усунення прогалин у правовому регулюванні окремих правовідносин антикорупційної діяльності запропоновано внести зміни до низки нормативно-правових актів.

До Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»:

- доповнивши статтю 14^1 Закону частиною другою в наступній редакції:

«2. Крім випадків, визначених Законом України «Про запобігання корупції», конфліктом інтересів у Державній кримінально-виконавчій службі, є:

створення штучних адміністративних перепон для реалізації засудженими законних прав та інтересів;

протиправне використання посадовими та службовими особами Державної кримінально-виконавчої служби засуджених та підлеглих в особистих інтересах та інтересах третіх осіб;

використання службової чи конфіденційної інформації в особистих інтересах чи інтересах третіх осіб;

використання службових повноважень в інтересах політичних партій чи їх осередків або окремих політиків».

- доповнити Закон статтею 16^1 у наступній редакції:

«Стаття 16^1. Ротація в органах та установах Державної кримінально-виконавчої служби України.

1. В органах та установах Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюється ротація посадових осіб начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України – періодичне

переміщення посадових осіб начальницького складу на відповідні посади з метою підвищення їх кваліфікації та набуття досвіду або більш доцільного використання.

Особи начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України підлягають ротації з урахуванням рівня їхньої професійної компетентності, службової необхідності.

Участь посадових осіб начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України у ротації є обов'язковою умовою проходження ними служби.

2. За наявності поважних причин посадова особа начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України, яка відповідно до Закону України «Про державну службу» займає посаду категорії «Б», має право відмовитися від двох поспіль пропозицій суб'єкта призначення про участь у ротації, а посадова особа начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби, яка займає посаду категорії «В», - від однієї такої пропозиції.

Поважними причинами для відмови від участі у ротації є:

1) відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами;

2) відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;

3) хвороба члена сім'ї працівника Державної кримінально-виконавчої служби України, який потребує стороннього догляду.

3. Порядок ротації посадових осіб начальницького складу Державної кримінально-виконавчої служби України визначається Міністерством юстиції України»;

- доповнити Закон статтею 16^2 у наступній редакції:

«Стаття 16^2. Проведення психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа.

1. До вступу на службу до Державної кримінально-виконавчої служби України, а також не рідше одного разу на рік під час проходження служби в Державній кримінально-виконавчій службі України службовці Державної

кримінально-виконавчої служби, перелік посад яких встановлюється Міністерством юстиції України, проходять психофізіологічне дослідження із застосуванням поліграфа.

Метою проведення дослідження є виявлення можливих правопорушень, вчинених у минулому особою, яка претендує на зайняття посади в Державній кримінально-виконавчій службі або проходить у ній службу.

2. Результати психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа не є підставою для прийняття рішення про відмову особі у зайнятті посади, а використовуються тільки як інформація ймовірного характеру, яка сприяє формуванню оцінки працівника.

3. Результати психофізіологічного дослідження із застосуванням поліграфа не можуть бути підставою для ініціювання кримінального провадження або провадження у справі про адміністративне правопорушення».

До Закону України «Про запобігання корупції»:

- доповнити частину першу статті 1 Закону абзацом двадцять другим у наступній редакції:

«ротація – планове заміщення посад в органах та установах державної виконавчої влади»;

- доповнити Закон статтею 27^1 у наступній редакції:

«Стаття 27^1. Ротація посадових осіб органів державної влади.

з метою запобігання корупції в органах державної влади у випадках, визначених законами України, посадові особи цих органів підлягають періодичній ротації».

До Кодексу України про адміністративні правопорушення віднісши адміністративні правопорушення, об’єктивною стороною яких є:

неоприлюднення інформації, обов’язкове оприлюднення якої передбачено законами України «Про доступ до публічної інформації», «Про відкритість використання публічних коштів» та «Про запобігання корупції»;

порушення Закону України «Про доступ до публічної інформації», а саме: необґрунтоване віднесення інформації до інформації з обмеженим доступом, ненадання відповіді на запит на інформацію, ненадання інформації, неправомірна відмова в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання недостовірної інформації;

незаконна відмова у прийнятті та розгляді звернення, інше порушення Закону України «Про звернення громадян»,

до адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією, склади яких закріпити статтею 172^{9-3} КУАП «Порушення вимог щодо прозорості та доступу до інформації»;

словосполучення «Про доступ до публічної інформації», «Про відкритість використання публічних коштів» та «Про запобігання корупції» з тексту статті 212^{3} КУАП виключити;

частину п'яту статті 212^{3} КУАП виключити.

До Порядку проведення конкурсу на службу до Державної кримінально-виконавчої служби України на зайняття вакантних посад, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України від 27.02.2020 №701/5, доповнивши розділ VI «Співбесіда» пунктом третім у наступній редакції:

«3. Служба персоналу відповідних органів і установ виконання кримінальних покарань забезпечує відео- та аудіофіксацію всіх своїх засідань та розміщує матеріали засідань конкурсної комісії на своєму офіційному веб-сайті. Представники засобів масової інформації та громадськості мають право бути присутніми на засіданнях конкурсної комісії під час проведення співбесіди з кандидатами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нонік В.В. Дослідження сутності та трактування поняття «корупція»: еволюційний аспекти // Інвестиції: практика та досвід. 2019. №3. С.99-105.

2. Войтов Г.В. Лексема "корупція" у понятійно-категоріальному апараті наукових досліджень та актах права // Європейські перспективи. 2019. №4. С.82-90.

3. Добровольський О.І. Адміністративно-правове регулювання протидії корупції в органах Державної фіскальної служби України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. К. 2015. 201 с.

4. Толковый словарь живаго Великорускаго языка В.И. Даля. Часть первая. А-З. Москва. Типографіи А. Семена. 1863. 631 с.

5. Толковый словарь живаго Великорускаго языка В.И. Даля. Томъ второй. И-О. Санкт-Петербург. Изд. М.О. Вольфа. 1881. 814 с.

6. Галунько В.М. Адміністративно-правове забезпечення слідчої діяльності в Україні : дис.… д-ра. юрид. наук : 12.00.07. К. 2017. 484 с.

7. Кузьменко В. Визначення поняття та витоків корупції // Актуальні питання протидії корупції: стан, проблеми та перспективи на майбутнє : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (17 жовт. 2014 р.). Дніпропетровськ: ДДУВС, 2014. С.78.

8. Баранов С.О. Актуальні проблеми протидії та запобігання корупції в органах Державної фіскальної служби України // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2016. Вип. 20. С.30-33.

9. Бортошек М.М. Римское право. Определения. Понятия. Термины. Пер. с чешск. М.: Юрид. лит., 1989. 448 с.

10. Основы противодействия коррупции (системы общегосударственной этики поведения) / Науч. ред.: Вакурин А.В., Колодкин Л.М., Максимов С.В., Темнова Е.И. М.: Спарк, 2000. 165 с.

11. Богуш Г.И. Коррупция и международное сотрудничество в борьбе с ней : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 : М., 2004. 194 с.

12. Мельник М.І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія. К.: Юридична думка, 2004. 400 с.

13. Изотов М.О. Генезис понятия коррупции в социально-философской мысли // Научные ведомости. Серия Философия. Социология. Право. 2010. №2(97). Выпуск 15. С.270-278.

14. Большая советская энциклопедия. Т.10. Венгрия – Вильно / Гл. ред. О.Ю. Шмидт. [1-е изд.]. М.: «Советская энциклопедия». 1928, 442 с.

15. Словарь русского языка / Гл. ред. С.П. Обнорский. 50000 слов. М.: Гос. изд. иностр. и нац. словарей, 1949. XVIII, 968 с.

16. Лунеев В.В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции. М.: НОРМА, 1999. 525 с.

17. Советский энциклопедический словарь. 4-е изд. М.: Советская Энциклопедия, 1986. 1600 с.

18. Большая энциклопедия: в 62-х т. / гл. ред. С.А.Кондратов. М.: ТЕРРА, 2006. - Т. 23 : КОНВЕЙЕР-КОЭН. 591 с.

19. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD). / [Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел]. К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2009. 1736 с.

20. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. К.: Голов. ред. УРЕ, 1977. 776 с.

21. Основы борьбы с организованной преступностью / Под ред. В.С. Овчинского, В.Е. Эминова, Н.П. Яблокова. М.: ИНФРА-М, 1996. 400 с.

22. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : [у 3 кн.] / А.П. Закалюк. - К.: Ін Юре, 2007. - Кн.2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів, 2007. 424 с.

23. Кушниренко С.П. Понятие и основы профилактики коррупции // Противодействие коррупции на муниципальном уровне: сборник. М.: Волтерс Клувер, 2008. С.3-30.

24. Лопашенко Н.А. Противодействие российской коррупции: обоснованность и достаточность уголовно-правовых мер // Проблемы борьбы с проявлениями криминального рынка. Владивост.: Изд-во Дальневост. ун-та, 2005. С.21-35.

25. Політова А.С. Поняття корупції: проблеми визначення // Порівняльно-аналітичне право. 2013. №3-2. С.268–272.

26. Сабанин С.Н., Лепихин М.О. Соотношение понятий «коррупция» и «посредничество во взяточничестве» // Юридическая наука и правоохранительная практика. 2016. №4(38). С.46-49.

27. Чебоксаров П.А. Проблема коррупции на уровне местного самоуправления // Актуальные проблемы антикоррупционной политики на региональном уровне: Материалы региональной научнопрактической конференции. СПб., 2001. С.13-19.

28. Лунеев В.В. Коррупция: политические, экономические, организационные и правовые проблемы (Тезисы доклада) // Государство и право. 2000. №4. С.99-111.

29. Кузьмин, А.В., Козловских Е.А. Проблемы преодоления коррупции в РФ // Актуальные проблемы антикоррупционной политики на региональном уровне: Материалы региональной научнопрактической конференции. СПб., 2001. С.110-115.

30. Фиалковская И.Д. Коррупция: понятие, признаки, виды // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. 2018. №1. С.137-142.

31. Трепак В.М. Особливості дефініції поняття "корупція" // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2015. №4. 181-196.

32. Астанин В.В. Коррупция и борьба с ней в России второй половины XVI-XX вв. (криминологическое исследование): дисс. …канд. юрид. наук. М., 2001. 209 с.

33. Кауфман Д. Корупція в тумані двозначності // Політика і час. 1998. №1. С.58-65.

34. Волженкин Б.В. Коррупция. СПб.: Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной прокуратуры РФ, 1998. 44 с.

35. Страхов С.В. Политико-экономические аспекты коррупции в странах с формирующейся рыночной экономикой: автореф. дис. … канд. экономич. наук: 08.00.14. М., 2007. 27 с.

36. Максимов В.К. Понятие коррупции в международном и российском праве // Право и безопасность. 2002. №2-3(3-4). URL: http://dpr.ru/pravo/pravo_3_17.htm

37. Справочный документ о международной борьбе с коррупцией, подготовленный Секретариатом ООН. A/CONF. 169/14. 1995. 13 Apr.

38. Отчет Всемирного банка о мировом развитии / Под ред. Д.Тушунова., пер. с англ. Н. Сухова. - М.: Агентство экономической информации «Прайм-Тасс», 1997. 277 с.

39. Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку: прийнятий 34-ю сесією Генеральної асамблеї ООН 17 груд. 1979 р. // Документ ООН A/34/46, ООН, 1980. С.208-240.

40. Цивільна Конвенція про боротьбу з корупцією. Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102

41. Міжамериканська конвенція проти корупції. Конвенція, Міжнародний документ від 29.03.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_089

42. О борьбе с коррупцией: Закон Республики Белорусь. URL: https://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_borbe_s_korruptsiej/1.htm

43. О противодействии коррупции : Закон Российской Федерации от 25.12.2008 №273-ФЗ. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_82959/bbbd4641125b222beaf7483e16c594116ed2d9a1/

44. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas. URL: https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.168154

45. Про боротьбу з корупцією. Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-вр#Text

46. Про засади запобігання та протидії корупції. Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17

47. Про запобігання корупції. Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18

48. Чому потрібен новий закон про державну службу? // Бюрократ: Інформ. бюл. центру сприяння інституц. розвитку держ. служби при Голов. упр. держ. служби України. 2005. №3-4. С.1-4.

49. Кримінально-виконавчий кодекс України. Закон України ; Кодекс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text

50. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25.12.2003 №275. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1277-03#Text

51. Талапина Э.В., Южаков В.Н.. Методика первичного анализа (экспертизы) коррупциогенности нормативных правовых актов. URL: http://ak.gov-murman.ru/userfiles/file/ Metodics-Yuzhaov.pdf.

52. Назаров А.Д., Пагурец А.С. О некоторых причинах коррупции в уголовно-исполнительной системе // Научные труды SWorld. Т.27. №4. С.66-68.

53. Рыбак М.С. Понятие коррупции и ее проявление в пенитенциарных учреждениях // Саратовский центр по изучению проблем организованной преступности и коррупции. НП «Центр научно-правовых инициатив Н.А. Лопашенко». URL : http://sartraccc.ru/i.php?oper=read_file& filename=Pub/rybak (4-04).htm

54. Тихомиров, Ю.А. Административное усмотрение и право// Журнал российского права. 2000. №4. С.70-79.

55. Кальман О.Г. Місце і значення соціально-правового контролю в системі заходів протидії корупції в Україні / О.Г. Кальман // Відповідальність посадових осіб за корупційну діяльність. Liability of Public Officials for Corruption: зб. матеріалів міжнар. наук. - практ. семінару. Х.: Нац. юрид. акад. ім. Я.Мудрого; Харків. центр по вивч. організ. злоч. спільно з Амер. ун-том у Вашингтоні; Ін-т. вив. проблем злоч. Акад. прав. наук України, 2003. С.148-151.

56. Копотун І.М., Лавренюк Ю.Ф. Корупція як соціальне явище та її наслідки // Світ без корупції: міф чи реальність?: матер. дискусійної панелі І-

го Харк. міжнар. юрид. форуму «Право та проблеми сталого розвитку в глобалізованому світі». Харків: Право, 2017. 142 с. С.49-53.

57. Костенко, Б.О. Імплементація європейських стандартів запобігання та боротьби з корупцією в національне законодавство : навч.-метод. матеріали / Б.О. Костенко, А.В. Кухарук ; уклад. Т.А. Саченко. К.: НАДУ, 2013. 60 с.

58. Коррупция: исламский вигляд // islam.global. URL : https://islam.global/obshchestvo/ekonomika/korruptsiya-islamskiy-vzglyad/

59. Цацулин, А.Н. Контент мировых религий как источник противодействия коррупционным явлениям (кого бы еще привлечь к борьбе с коррупцией?) // Управленческое консультирование. 2017. №12. С.152-170.

60. Волошенко. А.В. Корупція: історичні витоки та сучасні прояви // Актуальні проблеми економіки. 2015. №3. С.8-16.

61. Артхашастра, или Наука политики / [Перевод с санскрита С.Ф.Ольденбурга, Ф.И.Щербатского, Е.Е.Обермиллера и др.]. Ред. В.В.Струве (отв. ред.), Б.А.Ларин, В.И. Кальянов, И.П.Байков. - М. -Л.: Изд-во Акад. наук СССР, 1959. 796 с.

62. Friedrich Carl J. Corruption Concepts in Historical Perspective / Political corruption. – A handbook. Edited by A.J. Heidenmeier, V.T. LeVine. New Brunswick, N.J. , Oxford., 1989.

63. Гуцалюк С.О. Корупція, як це було в історії людства. Антикорупційний вісник «Ваша надія». URL : http://www.antykor.info/en/korupcija-jak-ce-bulo-v-istorii

64. Невмержицький, Є.В. Правові проблеми боротьби з економічною злочинністю і корупцією: навч. посіб. К.: АПСВ, 2005. 415 с.

65. Иванов А.М., Корчагин А.Г.: Сравнительное исследование коррупционных и служебных преступлений. Монография. Изд-во Дальневост. ун-та 2001 г. 228 с.

66. Історично-правові аспекти виникнення корупції та методів ьоротьби з нею як ганебним антисоцівльним явищем // Донецький юридичний інститут МВС України. URL :

https://dli.donetsk.ua/index.php?option=com_content&view=
article&id=4229:2015-11-30-3&catid=4:novini&Itemid=9

67. Безрутченко В.С. Історичний шлях виникнення корупції, різноманітність поглядів на проблему визначення дефініції цього явища // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2008. Вип. 18. С.279-286.

68. Гуменюк, Л.Й. Теоретико-соціологічний аналіз корупції як загрози національній безпеці України // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2009. №2. С.1-10.

69. Пундей Сар. Дж. Боротьба з корупцією. Критичний огляд з аналізом міжнародного досвіду // Матер. укр.-америк. семінару «Проблеми економічного зростання: питання доброчесності». Львів. 1997. С.84-87.

70. Ревак І.О. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження Монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.

71. Клімова С.М. Ковальова Т.В. Організація запобігання та протидії корупції в Україні: навчальний посібник. Х.: 2012. 283 с.

72. Володимир Костенко. Історико-правове дослідження розвитку корупційних дій у владі та суспільстві. Журнал Верховної ради України. Віче №10, 2012. URL : http://www.viche.info/journal/3125/

73. Н. Тер-Вартаньянц. Історичні аспекти виникнення та розвитку корупції // Буковинський вісник державної служби та місцевого самоврядування. 24.02.2014. URL : http://buk-visnyk.cv.ua/naukova-dumka/ 226/

74. Дамешек И.Л. Сибирь в системе имперского регионализма (компаративное исследование окраинной политики России в первой половине XIX в.). Иркутск: Иркут. гос. ун-т., 2002. 207 с.

75. Герцен А.И. Былое и думы. Часть вторая. Тюоьма и ссылка (1834-1838). - М.: Государственное издательство художественной литературы, 1958.

76. Алексей Волынец. Этапы русской истории // Медиазона. 12 ноября 2014. URL : https://zona.media/article/2014/11/12/etapy-russkoy-istorii

77. Грекулов, Е.Ф. Православная инквизиция в России Академия наук СССР. Научно-популярная серия. Издательство «Наука». М.: 1964. 71 с.

78. Ольга Комягина. Вороватые начальники, крупник на обед, бар в камере. Как жила гродненская тюрьма в XIX веке. ТУТ.BY. URL : https://news.tut.by/society/483734.html?fbclid=IwAR1TOxW0f5-BT5bRNd7K8R2zEQ2ej-nDyCsy-YPosACaZytdR2neY2WmmMU&crnd=44829

79. Дмитрий Дрозд. Минская тюрьма – близнец Владимирского централа, а 200 лет назад заключенных кормили жарким и цитрусовими. Комсомольская Правда. Беларусь. URL : https://www.kp.by/daily/26832/3872471/?fbclid=IwAR3fJcEGySl76sN0gBZk-jJzpxgtgS5p93ZgdsvbxjdooCZMm5dNf-VkhRM

80. Витязев П. Памяти Н.Д. Шишмарева. Из воспоминаний // Каторга и ссылка. 1923. №6. С.249-261.

81. Александр Митрофанов. Требы, рыба, оплата долгов: как помогали заключенным до революции. Милосердие.RU. Православный портал о благотворительности. URL :https://www.miloserdie.ru/article/treby-ryba-oplata-dolgov-kak-pomogali-zaklyuchennym-revolyutsii/?fbclid=IwAR2iI1bW_S90s0uWvJMKU9FouqMq_vUHtHgdjMcq57hbE9afUxvRMc8DWtI

82. Троцкий Л.Д. Моя жизнь : Опыт автобиогр. Иркутск : Вост.-Сиб. кн. изд-во, 1992. 605 с.

83. Детков М.Г. Тюрьмы, лагеря и колонии России, М.: «Вердикт-lM», 1999. 448 с.

84. Андреева Ю.В. Участие общества попечительного о тюрмах и других организаций патронат в деятельность уголовно-исполнительной системы России // Весник КрасГАУ. 2012. №8. С.437-443.

85. Павел Сидоркин. Как предательство погубило Французскую Революцию. Вокруг Света. URL : http://www.vokrugsveta.ru/article/207415/

86. О борьбе со взяточничеством : Декрет Совета Народных Комиссаров от 08.05.1918 // Собрание Узаконений. 1918. № 35, Ст.467(1).

87. Рогульський С.С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2005. 187 с.

88. Государственный архив Российской Федерации (ГА РФ) .Ф.Р-9414.Оп.1.Д.3.Л.54.

89. ГА РФ.Ф.9414.Оп.1.Д.3.Л.32об.

90. ГА РФ.Ф.9401.Оп.1а.Д.8.Л.121-122.

91. ГА РФ.Ф.9414.Оп.1.Д.3.

92. Дзяворский, М.П. Тени полярного сияния. М.: Прогресс, 1992. 143 с.

93. Эппелбаум, Э. Гулаг. Пер. с англ. Леонида Мотылева. М.: Corpus, 2015. 688 с.

94. Даллин Д. Николаевский Б.И. Принудительный труд в СССР.New Haven: Jale Universiti Press. 1947. 443 с.

95. Иванова Г.М. История ГУЛАГа, 1918-1958: социально-экономический и политико-правовой аспекты; Ин-т рос. истории РАН. М: Наука, 2006. 438 с.

96. ГА РФ.Ф.Р-9414.Оп.1.Д.111. Л.56.

97. Воровать по-сталински. Тотальная коррупция в советских спецслужбах. CRiME: АРХИВ. URL : http://crime.in.ua/statti/20140327/ korrupzia-v-ussr

98. ГА РФ.Ф.Р-9414.Оп.1.Д.111. Л.336.

99. ГА РФ.Ф.Р-9414.Оп.1.Д.111. Л.336.

100. ГА РФ.Ф.Р-9414.Оп.1.Д.111. Л.242.

101. Хайнцен, Дж. Коррупция в ГУЛАГЕ: дилеммы чиновников // ГУЛАГ: Экономика принудительного труда. М., 2008. С.157-176.

102. ГУЛАГ (Главное управление лагерей) 1918 – 1960. Под ред. акад. А.Н. Яковлева; сост. А.И. Кокурин, Н.В. Петров. М.: МФД, 2000. 888 с.

103. Запобігання та протидія проявам корупції (для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування I–VII категорії посад): [посіб.] / Братель С. Г., Василевич В.В., Золотарьова Н.І. та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. 376 с.

104. Алексей Арябинский. Кто исправит исправительную систему? // Автономна Спілка Трудящих. URL : http://avtonomia.net/2011/ 08/02/kto-ispravit-ispravitel-nuyu-sistemu/

105. В 2010 г. возбуждены уголовные дела относительно 76 работников Государственной криминально-исполнительной службы // Междурнар. агентс. журналистских расследований. URL : http://mair.in.ua/news/show/id/ 6402.

106. У столиці інспектор пенітенціарної служби вимагала гроші від засудженого // Телекомпанія Магнолія TV. URL : http://magnolia-tv.com/text-news/2013-03-06/22038-u-stolits-nspektor-pen-tents-arno-sluzhbi-vimagala-grosh-v-d-zasudzhenogo$

107. На Донетчине за взятку $1 тыс. сотрудник исправительной колонии сам сел за решетку // Газета «Муниципальная». № 12 (663). URL : http://mungaz. net/main/10263-na-donetchine-za-vzyatku-1-tys-sotrudnik-ispravitelnoy-kolonii-sam-sel-za-reshetku. html

108. Інформаційно-ресурсний сайт Білоцерківського училища професійної підготовки персоналу Державної пенітенціарної служби України. URL : http://i-rc.org.ua/index.php/pravo /266-bodnarchuk-o-g-korupciya

109. Юлия Абибок, «Власть денег». Сколько стоит выйти из тюрьмы и стоит ли это делать, или Будни украинских заключенных // Остров. От 13 апреля 2013 г. URL : http://www.ostro.org/general/society/ articles/402153/

110. Войтов Г.В. Катування ув'язнених з метою отримання неправомірної вигоди адміністрацією місць несвободи: історико-правові аспекти // Право.UA. 2019. №3. С.63-69.

111. Ананастасія Недогорська. У колоніях пояснили, навіщо їм рогачі та кувалди, які прокуратура назвала «засобами катування» // Інтернет видання «Полтавщина». URL : https://poltava.to/news/48777/

112. М. Набока, Н. Шерстюк. Тортури за ґратами. Наскільки поширена практика катувань в місцях позбавлення волі? // Радіо Свобода. URL : https://www.radiosvoboda.org/a/1140723.html

113. В'язні СІЗО порізали вени, не витримавши міліцейських тортур // ТСН. URL : https://tsn.ua/ukrayina/na-kiyivshchini-v-yazni-sizo-porizali-veni-ne-vitrimavshi-militseiskih-tortur.html

114. В Одеській колонії в'язні на знак протесту покалічили себе // 48 канал Одеса. URL : http://48kanal.in.ua/odessa/item/1447-1440570704

115. У Кіровоградській виправній колонії №6 бунт. Galinfo. URL : https:// galinfo.com.ua/news/u_kirovogradskiy_vypravniy_kolonii_n6_bunt_230316.html

116. Сивцов С.А. Понятие пенитенциарной коррупции // Вестник Волжского университета им. Татищева (институт). 2015. №1(82). С.196-200.

117. С.В. Пазило. Общак пенітенціарної мафії. Гласность. URL : http://glasno.com.ua/item/7098-1555321699

118. Спеціальна доповідь "Моніторинг місць несвободи в Україні" за 2015р. Уповноважений Верховної ради України з прав людини URL : http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=3.

119. Войтов Г.В. До дискусії про принципи адміністративно-правового запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України // Наше право. 2019. №3. С.43-51.

120. Гринчишин, Д.Г. Короткий тлумачний словник української мови. К. : Рад. школа, 1988. 229 с.

121. Губский Е.Ф. Краткая философская энциклопедия. М.: Прогресс, 1994. 576 с.

122. Байтин М.И. О принципах и функциях права: новые моменты // Правоведение. 2000. №3. С.4-15.

123. Тимощук, В.П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / Авт. упоряд. В.П. Тимощук; Ред. І. Б.Коліушко. К.: Факт, 2003. 496 с.

124. Кутюргин, С.И. Понятие, принципы и формы административно-процессуальной деятельности милиции: Лекция. Томск: Науч.-исслед. и ред.-издат. «Группа», 1973. 33 с.

125. Додин, Е.В. Административная деликтология: Курс лекцій. Одеса: АО БАХВА, 1997. 116 с.

126. Бельский, К.С. Полицейское право: лекционный курс [под ред. канд. юрид. Наук А.В. Куракина]. М.: Издательство «Дело и Сервис», 2004. 816 с.

127. Советское административное право: Учебник / Под ред. В.М. Манохина. М.: Юрид. лит, 1977. 542 с.

128. Процких О.Ю. Застосування процедур встановлення особи під час перетину адміністративних меж із тимчасово окупованою територією України // Право і Безпека. 2014. №3. С.1-88.

129. Про Державну кримінально-виконавчу службу України : Закон України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2713-15

130. Про державну службу : Закон України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3723-12

131. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2493-14

132. Про національну поліцію : Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/565-12

133. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5207-17

134. Беньковський С.Ю. Правові засади та принципи провадження у справах про адміністративні правопорушення: дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2007. 219 с.

135. Кубрак, П.М. Конституційні засади як гарантія забезпечення прав і свобод суб'єктів кримінального провадження // Міжнародний юридичний вісник: збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2015. Вип.1. С.96-101.

136. Ляшук Р.М. Загальноправові засади діяльності відділів прикордонної служби // Вісник Академії адвокатури України. 2012. №3(25). С.77-82.

137. Перспективи удосконалення конституційних засад громадянського суспільства в процесі реформування Конституції України. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень URL : http://www.niss.gov.ua/articles/1147/

138. Петренко, Павло. Правові основи режиму охорони державного кордону України. Юстиніан Юридичне інтернет-видання. URL: http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3729

139. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text

140. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-V#Text

141. Про схвалення Засад антикорупційної політики : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8.12.2009 №1688-р. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/1688-2009-р

142. Модельний закон про боротьбу з корупцією : Постанова Міжпарламентської Асамблеї держав учасників СНД №13-4 від 3.04.1999. URL : http://www.lawmix.ru/abro/1871

143. Модельний закон про основи законодавства антикорупційної політики : Постанова Міжпарламентської Асамблеї держав учасників СНД №22-15 від 15.11.2003. URL: http://www.lawmix.ru/abro/1871

144. О двадцати принципах борьбы с коррупцией : Резолюция Комитета министров Совета Европы (97)24 от 6.11.1997. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_845

145. Мельник М.І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08. К., 2002. 506 с.

146. Селихов Н.В. Коррупция в государственном механизме современной России (теоретические аспекты) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Екат.бург, 2001. 268 с.

147. Принцип верховенства права: проблеми тлумачення та застосування в адміністративному праві / О.Ф. Андрійко, В.П. Нагребельний, Л.Є. Кисіль, Ю.С. Педько, В.А. Дерець, А.А. Пухтецька, А.В. Кірмач // Альманах права. 2012. Вип. 3. С.77-82.

148. Кримінально-виконавче право України: підручник / Джужа О.М., Богатирьов І.Г., Колб. О.Г. та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф Джужи О.М. К: Атіка, 2010, 753 с.

149. Кормич А.І. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. К.: Правова єдність, 2009. 312 с.

150. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України ; Кодекс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text

151. Буханевич А.І. Забезпечення принципів відкритості та прозорості при налагодженні діалогу між владою та громадськістю. Електронне наукове

фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». №2, 2014. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=133

152. Про доступ до публічної інформації : Закон України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-17

153. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Конвенція, Міжнародний документ від 31.10.2003 URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c16

154. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 3.12.2010 №996. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п

155. Участь громадськості у заходах щодо запобігання корупції як запорука успішної антикорупційної політики : Роз'яснення Департаменту антикоруп-ційного законодавства та законодавства про правосуддя Міністерства юстиції України від 26.08.2011 URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0059323-11

156. Маркова Н.С. Принципи, функції та моделі управління розвитком персоналу. Харківський національний економічний університет. Науково-технічна бібліотека. Електронний архів (депозитарій ir HNTU). URL :http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4670/1/

157. Бараш Є.Ю. Адміністративно-правові засади управління державною кримінально-виконавчою службою України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2012. 474 с.

158. Осовська, Г.В., Осовський О.А. Основи менеджменту : підручник. Вид. 3-є, перероб. і доповн. К.: «Кондор», 2008. 664 с.

159. Про затвердження Плану заходів щодо попередження та профілактики корупційних правопорушень в апараті Міністерства юстиції та територіальних органах юстиції на 2014 рік : Наказ Міністерства юстиції України від 12.02.2014 №32/7. URL http://www.minjust.gov.ua/42977

160. Про затвердження Інструкції про організацію планування діяльності в Державній кримінально-виконавчій службі України : Наказ Державної

пенітенціарної служби України від 21.12.2011 №615. URL : http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/635763

161. Про затвердження Регламенту Державної пенітенціарної служби України : Наказ Державної пенітенціарної служби України від 1.12.2011 №565. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0565838-11#Text

162. План роботи Державної пенітенціарної служби України та реалізації основних напрямів діяльності на 2014 рік : Рішення колегії Державної пенітенціарної служби України від 19.12.2013 №10РК. URL : http://kvs.gov.ua/plani/Zag_inform_Plan_2014

163. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2135-12

164. Процкіх О.Ю. Адміністративно-правове регулювання міліції щодо встановлення особи: дис. … канд. юрид. наук 12.00.07. Київ, 2011. 216 с.

165. Гуцуляк М.Я. Гуманізація виконання кримінальних покарань в Україні у контексті міжнародних стандартів поводження із засудженими // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : збірник наукових статей. 2009. Вип. XXI. С.180-187.

166. Пастернак І.М. Принципи взаємодії Державної прикордонної служби України з правоохоронними органами // Наше право. 2017. №1. С.96-103.

167. Молдаван Є.С. Морально-світоглядні принципи подолання корупції на державній службі // Університетські наукові записки. 2009. №3(31). С.291-295.

168. Заброда Д.Г. Окремі питання системи принципів державної антикорупційної політики в Україні // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. 2011. №2. С.38-43.

169. Алексеев С.С. Теория права. М.: Изд-во БЕК, 1994. 224 с.

170. Лазарев В.В. Общая теория права и государства: Учебник. - [2-е изд., перераб. и доп.]. М.: Юристъ, 1996. 472 с.

171. Пономарьова Я.О. Адміністративні провадження з реєстрації прав на нерухоме майно: дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2009. 207 с.

172. Гусарєв С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія. Основи юридичної діяльності: навчальний посібник. К.: Знання, 2005. 655 с.

173. Волоско, В.В. Демократичні принципи діяльності органів внутрішніх справ // Демократичне врядування. Електронне наукове фахове видання Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. 2008. №2. URL : http://www.lvivacademy.com/visnik2/fail/Volosko.pdf

174. Січкар В.О. Використання досвіду поліції зарубіжних країн в діяльності міліції України по забезпеченню прав та свобод людини: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.07. Донецьк, 2007. 178 с.

175. Корупційні ризики в кримінальному процесі та судовій системі / М.В. Буроменський, О.В. Сердюк, І.М. Осика та ін.; Інститут прикладних гуманітарних досліджень, МАКонсалтинг. К. Москаленко О.М. 2009. 220 с.

176. Корупція в Україні: 2004 рік Аналіз природи та причин проблеми \ М.В. Буроменський, В.Ф. Веніславський, В.П. Колісник, О.В. Сердюк. К., 2004. 91 с.

177. Бусол О.Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні в контексті сучасної антикорупційної стратегії: дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. К., 2015. 479 с.

178. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупціїна публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол.: В.В. Василевич, Т.Е. Василевська, В.Ф. Нестерович, Е.В. Расюк, А.В. Савченко, В.Л. Федоренко (кер.) та ін. ; заред. Ю.В. Ковбасюка і В.Л. Федоренка. К.: Ліра-К,НАДУ, 2016. 524 с.

179. Новак А.М. Теоретико-методологічні засади формування та реалізації національної антикорупційної політики: дис. докт. юрид. наук : 25.00.01. Дніпро. 2019. 540 с.

180. Урядово-громадська ініціатива «Разом проти корупції». URL : https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/antikorupcijna-diyalnist/uryadovo-gromadska-iniciativa-razom-proti-korupciyi

181. Партнерство за прозоре суспільство. URL : https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/84232-lvvske_partnerstvo_za_prozore_susplstvo_vdarit_po_rukah_habarnikv_67760.html

182. Громадська антикорупційна експертиза результатів державних тендерів в Україні. Антикорупційний монітор. URL : http://acm-ua.org/

183. Ткаля Олена. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / За ред. проф. О.В. Козаченка, проф. Є.Л. Стрельцова. – Миколаїв : Іліон, 2016. 768 с.

184. Прокопенко В.В. Заходи адміністративного припинення, які застосовуються митними органами // Митна справа. 2012. №4(82). С.125-137.

185. Яфонкін А.О. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією серед державних службовців в Україні : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2013. 212 с.

186. Комзюк А.Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: дис… д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2002. 408 с.

187. Юрий Бутусов. Представитель Совета Европы Драго Кос: «Украина проявляет наименьшие усилия в борьбе с коррупцией из всех известных мне стран» // Зеркало недели. №38, 16-22 октября 2010 г. URL : https://zn.ua/internal/predstavitel_soveta_evropy_drago_kos__ukraina_proyavlyaet_naimenshie_usiliya_v_borbe_s_korruptsiey_i.html

188. Самощенко И.С. Правонарушение и юридическая ответственность: Учеб. пособие. М.: ВЮЗИ, 1966. 30 с.

189. Андрєєва О.Б. Діяльність органів внутрішніх справ по профілактиці правопорушень в сучасних умовах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 1999. 17 с.

190. Дем’янко, М.М. Поняття та зміст профілактики правопорушень // Вісник Запорізького юридичного інституту. 2004. №1. С.102-107.

191. Петренко А.О. Суть адміністративного нагляду міліції за особами, звільненими з місць позбавлення волі, в системі адміністративного примусу // Науковий вісник Дніпр. держ. універс. внутрішніх справ. 2012. №1. С.323-332.

192. Дем’янко М.М. Профілактика правопорушень як одна з правоохоронних функцій міліції // Вісник Запорізького юридичного інституту. 2004. №4. С.111-119.

193. Сопільник Л.І. Поняття і характеристика профілактики правопорушень у сфері дорожнього руху // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2012. Вип. 9. С.8-13.

194. Бутенко Л.І. Попередження розкрадань та інших корисливих зловживань, що скоюються суб’єктами господарювання при розрахунках за експортно-імпортні операції: автореф. … дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 1998. 16 с.

195. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про запобігання корупції» URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=52247&pf35401=314218

196. Лунев А.Е. Административная ответственность за правонарушения. М., 1961. 186 с.

197. Веремеенко И.И. О классификации мер административного принуждения // Вестник Московского университета. Сер. 12. Право. М. 1970. №4. С.73-79.

198. Рябов Ю.С. Административно-предупредительные меры. Теоретические вопросы. Пермь: Кн. изд-во, 1974. 81 с.

199. Серегин А.В. Советский общественный порядок и административно-правовые средства его укрепления: учебное пособие. М.: Акад. МВД СССР, 1975. 194 с.

200. Бочкарев И.Е. Административно-предупредительные меры, применяемые милицией: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. М., 2001. 209 с.

201. Марич М.І. Чинники корупції та організованої злочинності в сучасному суспільстві // Часопис Київського університету права. 2013. №2. С.340-344.

202. Побережний В.В. Сутність та причини корупції в системі органів державної влади // Державне управління: теорія та практика. 2010. №2. URL : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/ MNPKEM17_134.pdf

203. Алфьоров С. М. Адміністративно – правова діяльність щодо протидії корупції в органах внутрішніх справ : моногр. Харків: Золота Миля, 2011. 372 с.

204. Мірошник Ю.П. Передумови виникнення корупції та окремі недоліки щодо боротьби з нею / Ю.П. Мірошник // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2007. Вип. 15. С.69-76.

205. Івасенко С.М. Запобігання та протидія корупції в правоохоронних органах: організаційно-управлінський аспект : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01. К., 2015. 199 с.

206. Боднарчук О.Г. Адміністративно-правові засади протидії корупції у Державній кримінально-виконавчій службі України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2016. 405 с.

207. Кулик А.Г. Факторы, обусловливающие распространение организованной преступности в Украине // Збірник наукових праць Харківського Центру вивчення організованої злочинності. Харків : Право, 2000. Вип. 1. С.139-161.

208. Волкова В.В. Ильин Б.В. Факторы коррупции в УИС // Актуальные вопросы экономики, управления и технологии. 2012. №1. С.69-72.

209. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи : Наказ Міністерства юстиції України 24.04.2017 №1395/5. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#n8

210. Бабенко К.А., Лазаренко С.Ж. Корупція в системі вищої освіти: сутність, причини та наслідки // Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. №2. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=812

211. Мартиненко О.А. Кримінологія службових правопорушень в органах внутрішніх справ України // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2002. Вип. Спец. вип. С.166-171.

212. Фактори які впливають на поширення корупції в Україні // Агентство стратегічних досліджень. URL : http://sd.net.ua/2012/03/08/faktori-yaki-vplivayut-na-poshirennya-korupciyi.html

213. Сторчилова Н.В. Коррупция в органах внутренних дел и ее предупреждение : дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.08. М., 2010. 194 с.

214. Казак Б.Б. Уголовно-исполнительная система в механизме обеспечения внутренней безопасности общества (теоретические и организационно-правовые аспекты): дис. . д-ра юрид. наук М., 2000. 728 с.

215. Мельникова Н.А. Административная деятельность учреждений Федеральной службы исполнения наказаний: дис. канд юрид. наук. 12.00.14. М. 2011. 270 с.

216. Зінченко С.А. Шляхи реалізації Стратегії державної кадрової політики на 2012-2020 роки в Державній пенітенціарній службі України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0016323-13#Text

217. Фактори які впливають на поширення корупції в Україні. Агенство стратегічних лосліджень. URL : http://sd.net.ua/2012/03/08/faktori-yaki-vplivayut-na-poshirennya-korupciyi.html

218. Концепція подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» : Указ Президента України від 11.09.2006 №742/2006. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742/2006#Text

219. Кодекс професійної етики персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України : Наказ Міністерства юстиції від 14.04.2017 №1272/5.

220. Колб О.Г. Установа виконання покарань як суб’єкт запобігання злочинам : дис... д-ра юрид. наук. 12.00.08. К., 2007. 512 с.

221. Калашник Н.Г. Про стан і тенденції розвитку Державної кримінально-виконавчої політики України // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2010. №24. С.35-40.

222. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовозн. ім. О.О. Потебні ; редкол.: І.К. Білодід (голова) [та ін.]. К.: Наук. думка, 1970-1980. Т.4 : І-М / ред. тому: А.А. Бурячок, П.П. Доценко. 1973. 840 с.

223. Про попереднє ув’язнення : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3352-12#Text

224. Деякі питання проведення антикорупційної експертизи : Наказ Міністерства юстиції України від 18.03.2015 №383/5. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15#Text

225. Про затвердження Методології проведення антикорупційної експертизи : Наказ Міністерства юстиції України від 24.04.2017 №1395/5. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1395323-17#Text

226. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О.М. Бандурки ; [О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, С.М. Князєв та ін.; передм. О.М. Бандурки] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. - Харків: ХНУВС, 2017. - 242 с.

227. Бахрах Д.Н. Административное право: учебник. М.: БЕК, 1996. 356 с.

228. Битяк Ю.П. Адміністративне право України : Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. освіти / Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, В.М. Гаращук, О.В. Дяченко та ін. Харків: Право, 2000. 520 с.

229. Клюшниченко А.П. Меры административного принуждения, применяемые милицией (Особенности. Классификация. Системовыражение): учебное пособие. К.: Киевская высшая школа Министерства внутренних дел СССР, 1979. 87 с.

230. Матвеев Д.Д. Правовое и организационное обеспечение разрешения конфликта интересов в служебной деятельности сотрудников органов внутренних дел : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.11. Москва, 2009. 209 с.

231. Киеня Р.В. Управление конфликтами интересов как элемент кадровой политики // Отдел кадров. – апрель. 2012. №4(135). URL : http://www.otdelkadrov.by/number/2012/4/420127/

232. Шишка Р.Б. Митне право України: підручник. - К Центр учбової літератури, 2008. 320 с.

233. Ткачук О.І. Правовий статус посадових осіб митної служби України : дис... канд. наук : 12.00.07. К., 2008. 203 с.

234. Нечипоренко С.І. Адміністративно-правові засади проходження служби в органах прокуратури: дис… канд. юрид. 12.00.07. Одеса, 2011. 205 с.

235. Боршуляк І.І. Організаційно-правові засади проходження служби в органах прокуратури : дис… канд.. юрид. наук. : 12.00.10. К. 2016. 260 с.

236. Бизюкова И.В. Кадры управления. Подбор и оценка. М.: Экономика. 1998. 150 с.

237. Сухонос В.В. Організаційно-правові проблеми кадрового забезпечення органів прокуратури: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Харків, 1999. 154 с.

238. Хміль Ф.І. Управління персоналом : підручник. К.: Академвидав, 2006. 488 с.

239. Стратієнко Г.Д. Теоретико-методологічні засади та організаційно–правовий аспект добору кадрів для заняття посад державної служби в Україні // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». 2013. №3. URL : http://www.dy.nayka. com.ua/?op=1&z=555

240. Мельник І. Запровадження інноваційних механізмів формування кадрового потенціалу державної служби в контексті реалізації державної кадрової політики // Державне управління та місцеве самоврядування : Збірник наукових праць. 2009. №1. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dums/ 2009-01/Melnik.pdf

241. Бабаєв В.Ю. Петренко А.М. Напрямки вдосконалення механізму конкурсного відбору на посади державної служби. Державне будівництво. 2011. №1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2011_1_20

242. Шпекторенко І.В. Професійна мобільність державного службовця: монографія. Дніпропетровськ: Монолит, 2009. 242 с.

243. Остапчук В.В. Щодо проблеми добору кадрів для органів прокуратури // Вісник прокуратури. 2009. №4. С.9-17.

244. Турчинов А.И. Профессионализация и кадровая политика: проблемы развития теория и практики. М.: Флинта, 1998. 271 с.

245. Сурай І.Г. Добір кадрів // Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія: Ю.В.

Ковбасюк (голова) та ін. К.: НАДУ, 2011. Т.6: Державна служба / наук.- ред. колегія : С.М. Серьогін (співголова), В.М. Сороко (співголова) та ін. 2011. С.122-123.

246. Сурай І.Г. Забезпечення персоналом органів державної влади. Розвиток персоналу : навч.-метод. матеріали. К.: НАДУ, 2008. 20 с.

247. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовозн. ім. О.О. Потебні ; редкол.: І.К. Білодід (голова) [та ін.]. К.: Наук. думка, 1970-1980. Т.1: А-В / ред. тому: П.Й. Горецький [та ін.]. 1970. XXVII, 799 с.

248. Веснин В.Р. Практический менеджмент персонала: пособие по кадровой работе. М.: Юристъ, 2001. 496 с.

249. Сурай І.Г. Пархоменко-Куцевіл О.І. Відбір кадрів на державну службу // Енциклопедія державного управління : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. К.: НАДУ, 2011. – Т.6 : Державна служба / наук.-ред. колегія : С.М. Серьогін (співголова), В. М. Сороко (співголова) та ін. 2011. С. 65–66.

250. Дерев'янко В.В. Професійний відбір на навчання та службу в органи прокуратури України // Право і суспільство. 2012. №2. С.333-337.

251. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки. Послання Президента України до Верховної Ради України від 30.04.2002. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi–bin/laws/main.cgi?nreg=n0001100–02.

252. Про затвердження Державної цільової програми розвитку державної служби на період до 2016 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2013 №350. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi–bin/laws/main.cgi?nreg=746-2004-п

253. Деякі питання реформування державного управління України. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.06.2016 №474. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/474-2016-p#Text

254. Про прокуратуру : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text

255. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 №246. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2016-п#Text

256. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України. Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text

257. Концепція державної системи професійної орієнтації населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 №842. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/842-2008-п#Text

258. Про затвердження Інструкці про організацію та проведення військово-професійної орієнтації молоді та прийому до вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти Міноборони України : від 05.06.2014 №360. URL : https://zakon.rada.gov. ua/laws/show/z0704-14#Text

259. Про затвердження деяких нормативно-правових актів з питань прийому на навчання до закладів вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.10.2017 №1378. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ z1397-17#Text

260. Бодров В.А. Психология профессиональной пригодности: учебное пособие для вузов. М.: ПЕР СЭ, 2001. 511 с.

261. Шапошников Н.Л. Социальная конкуренция в жизненных стратегиях молодежи: автореф. дис … канд. социол. наук: 22.00.04. Ростов н/Д., 2008. 21 с.

262. Филюк Г.М. Конкурентна культура в системі заходів конкурентної політики // Економічна теорія. 2011. №3. С.46-58

263. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 810/98#Text

264. Большая советская энциклопедия. 2-е издание. В 51 томе. Т.22. Коллиматор – Коржины / Гл. ред. Б.А. Введенский. М.: Изд-во «Большая советская энциклопедия». 1953. 628 с.

265. Цивільний кодекс України. Закон України ; Кодекс. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text

266. Ноздрачев А.Ф. Учебник для подготовки госслужащих. М.: Статут, 1999. 386 с.

267. Кагановська Т.Є. Конкурсний відбір як основа кадрового забезпечення органів державного управління: вітчизняний і зарубіжний досвід / // Форум права. 2011. № 3. С.322-330.

268. Єфремова О.П. Законодавче регулювання конкурсу в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз // Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2009. №44. С.302-309.

269. Мовчан А. Правове регулювання конкурсного порядку добору кадрів // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2006. №4. С.46-52.

270. Єфремова О.П. Конкурсний відбір у системі державної служби України (теоретико-прикладний аналіз) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2015. 20 с.

271. Пархоменко-Куцевіл О.І. Конкурс в системі державної служби: загрози та шляхи удосконалення // Публічне урядування. 2016. №4. С.196-204.

272. Порядок проведення конкурсу на перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування : Постанова Кабінету Міністрів України від 3.12.2008 №1081. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1081-2008-п

273. Про затвердження Порядку проведення конкурсів або тендерів на отримання ліцензій на користування радіочастотним ресурсом України : Рішення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв’язку та інформатизації від 30.05.2017 №281. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1115-17/ed20170530#n 47

274. Лозова В.І., Троцко Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посібник. Х.: Харків. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2002. С.126-174.

275. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні ; редкол.: І.К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970-1980. Т.10: Т-Ф / ред. тому: А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк. 1979. 658 с.

276. Олександр Беца. Куди скочується в'язнична система України? Тюремний портал. URL : http://ukrprison.org.ua/articles/1205905886

277. Богдан Буткевич. Корпорація «Покарання». Тиждень.UA. URL: https://tyzhden.ua/Society/16910

288. Чиновники "продавали" посаду начальника колонії за $20 тисяч – СБУ. УКРІНФРМ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2861469-cinovniki-prodavali-posadu-nacalnika-kolonii-za-20-tisac-sbu.html

279. Лузан Т. Поняття «ротація» державних службовців у науковому дискурсі // Держ. упр. та місц. самоврядування. 2012. Вип. 3(14). С.232-239.

280. Служебная карьера / под ред. Е.В. Охотского. М.: Экономика, 1998. 302 с.

281. Мельник К.Ю. Ротація кадрів правоохоронних органів // Право і Безпека. 2010. № 2. С.154-157.

282. Олійник І.Л. Правовий механізм ротації кадрів державної служби // Економіка і право. 2012. №3. С.12-17.

283. Сможет ли МВД победить коррупцию ротацией кадров? BBC news. URL : http:www.bbc.co.uk/Russia/2011/06/11- 614_police_rotation:shtm/

284. Створення організаційно-правових засад кадрової ротації як одного із дієвих елементів підготовки кадрів та попередження можливих корупційних проявів у державних органах : наук. розробка / С.М. Серьогін, О.В. Антонова, І.В. Шпекторенко та ін.; за заг. ред. С.М. Серьогіна. К.: НАДУ, 2009. 60 с.

285. Шпекторенко І.В. Посадова ротація державних службовців: аспекти професіаналізації та боротьби з корупцією // Менеджер : Вісник Донецького лержавного університету. 2008. №3, С.74-80.

286. Юшко А.М. Правові аспекти ротації кадрів як один із шляхів запобігання корупції // Право України. 1999. №7. С.74-76.

287. Долинин А.Ю. Брыков Д.А. Совершенствование механизма ротации кадров в уголовно-исполнительной системе // Уголовно-исполнительное право. 2014. №2. С.109-113.

288. Богатирев А.И. Ротация кадров в органах внутренних дел как средство противодействия коррупции // Закон и право. 2019. №4. С.123-126.

289. Разуваева Н.И. Ротация как один из механизмов подбора кадров в органах внутренних дел //Вестник Воронежского института МВД России. 2012. №3. С.117-119.

290. Хохряков А. Почему принцип ротации кадров не претворяется в жизнь? / Хохряков Александр. URL: www.gosbook.ru/node/6817

291. Неумивайченко Н.М. Особливості виникнення, зміни та припинення трудових правовідносин державних службовців : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2002. 226 с.

292. Зінченко М.Ю. Ротація кадрів митних органів // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. №3. С.338-344.

293. Проскурка Н.М. Роль кадрової служби організації в професійному зростанні особистості // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія.: зб. наук. пр. №4(2013). К.: НАУ-друк. 2013. С.106-111.

294. Концепція ротації кадрів на окремих посадах державних службовців : Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.03.2002 №144-р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/144-2002-р

295. Концепція кадрової політики у Збройних Силах України на період до 2017 року : Наказ Міністерства оборони України від 4.12.2013 №843. URL : http://www.mil.gov.ua/diyalnist/kadrova-politika/konczepcziya-kadrovoi-politiki-v-zbrojnih-silah-ukraini/

296. Про дипломатичну службу. Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19#Text

297. Концепція боротьби з корупцією на 1998-2005 роки : Указ Президента України від 24.04.1998 №367/98. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367/98

298. Про Національну антикорупційну стратегію на 2011-2015 роки : Указ Президента України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011 #Text

299. Уряд схвалив проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки». URL: https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-proekt-zakonu-ukrayini-pro-antikorupcijnu-strategiyu-na-2018-2020-roki

300. Боднарчук О.Г. Посадова ротація кадрів як один з напрямків боротьби з корупцією в пенітенціарній сфері // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского Серия «Юридические науки». Том 26(65). 2013. №2-1 (Ч.2). С.9-15.

301. Концепція Державної цільової програми розвитку державної служби на період до 2016 року : Розпорядження Каьінету Міністрів України від 27.06.2012 №411-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2012-р

302. Конституція України: Закон України ; Конституція. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

303. Про інформацію : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/2657-12#Text

304. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text

305. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/go/32/95-вр

306. Про Національний архівний фонд і архівні установи : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text

307. Бусол О.Ю. Прозорість інформації як чинник запобігання корупції в державному секторі України // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2007. Вип. 17. С.145-155.

308. Про підготовку пропозицій щодо забезпечення гласності та відкритості діяльності органів державної влади : Указ Президента України від 17.05.2001 №325/2001. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325/2001#Text

309. Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади : Указ Президента України від 1.08.2002 №683. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/683/2002#Text

310. Ткач І.В. Принципи прозорості та відкритості як невід'ємна складова публічного управління: теоретичний аспект // Міжнародний науковий журнал Інтернаука. №12(22). URL : https://www.inter-nauka.com/issues/2016/12/1814

311. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право / В.Б. Авер'янов, В.А. Дерець, М.І. Ославський та ін.; За ред. В.Б. Авер'янова. К.: Юстиніан, 2007. 287 с.

312. Горбата Л.П. Інформаційна відкритість як принцип діяльності органів публічної влади // Інвестиції: практика та досвід. 2018. №3. С.125-130.

313. Народовладдя в Україні: глобалізаційні виклики: моногр. / Р.О. Стефанчук, С.О. Кузніченко, І.М. Мищак та ін. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 608 с.

314. Пузирний В.Ф. Проблеми нормативного врегулювання реалізації права засуджених на звернення до органів державної влади в Україні // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького. 2015. №11. С.167-171.

315. Автухов К.А. Перспективні напрями вдосконалення Кримінально-виконавчого кодексу України // Вісник Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». Серія: економічна теорія та право. 2013. №4(15). С.281-291.

316. Організаційно-правові засади діяльності Державної пенітенціарної служби в установах виконання покарань : навч. посіб. / К.А. Автухов, І.С. Яковець; за заг. ред. А.Х. Степанюка. Харків: Право, 2013. 160 с.

317. Войтов Г.В. Публічна інформація про діяльність органів виконання покарань України як чинник запобігання корупції: аналіз проблем безперешкодного доступу // Правові та організаційно-тактичні засади

оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернетконференції (м. Одеса, 30 жовтня 2020 р.). Одеса: ОДУВС, 2020. 238 с. С.146-149.

318. Про практику застосування адміністративними судами законодавства про доступ до публічної інформації: Постанова пленуму Вищого адміністративного суду України від 29.09.2016 №10. Вищий адміністративний суд України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010760-16

319. Богатирьова О.І. Пошук істини у нормативній плутанині кримінально-виконавчого права // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2018. №2. С.154-159.

320. Богатирьов І.Г. Право на отримання інформації засудженими в пенітенціарній сфері як наукова проблема // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2015. Вип. 5. С.103-109.

321. Особливості правового регулювання забезпечення права на медичну допомогу людям що живуть з ВІЛ/СНІД та хворим на туберкульоз, які тримаються в місцях несвободи : Аналітичний звіт УГСПЛ в рамках проекту "Розвиток мережі правової допомоги людям, що живуть з ВІЛ/СНІД, уразливим до зараження ВІЛ та хворим на туберкульоз", що реалізується Українською Гельсінською спілкою з прав людини. URL : https://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/Analitychnyj_ zvit_finalnyj.pdf

322. Перелік видів публічної інформації, розпорядником якої є Державна пенітенціарна служба України : Наказ Державної пенітенціарної служби України від 15.05.2013 №281/ОД-13. URL : https://kvs.gov.ua/dostup/nakaz.pdf

323. Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію в Міністерстві юстиції України: Наказ ДПТС України від 23.07.2013 №241/ОД-13. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1277323-17# Text

324. Картка документа. URL : https://www.kvs.gov.ua/peniten/control/pubinfo/documentcard?id=6

325. Адміністрація Державної кримінально-виконавчої служби України. facebook.com. URL : https://www.facebook.com/adkvsu/

326. Західне міжрегіональне управління з питань виконання кр. покарань/пробації. facebook.com. URL : https://www.facebook.com/ZMUpress/

327. Північно-Східне міжрегіональне управління з питань виконання крим.покарань. facebook.com. URL : https://www.facebook.com/khadptspress/

328. Центральне МРУ з питань виконання кримінальних покарань та пробації МЮУ. facebook.com. URL : https://www.facebook.com/kievcmru/?eid=ARAbimdF5dR5KdlYoQGA-r6LD2GyTiHfkDVE45K9cf0hIrwKhIZy-irtzPU3K2gfySJOQ9bmpy3odU-N

329. Про затвердження Порядку організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет : Наказ Міністерства юстиції України від 19.10.2017 №3233/5. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1280-17#n70

330. Case of Kalda v. Estonia (Application no. 17429/10). The European Court of Human Rights. URL : https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":["001-160270"]}

331. Арістова І.В. Наука «інформаційне право» на новому етапі розвитку інформаційного суспільства // Правова інформатика. 2011. №1(29). С.3-11.

332. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання. Протокол. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_f48

333. Проект Закону «Про пенітенціарну систему» № 7337 від 24.11.2017. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_ 1?pf3511=62965

334. Андрій Діденко. Корупційна доброчесність. Харківська правозахисна група. URL : http://khpg.org/index.php?id=1528216348

335. Волошенко А.В. Економічна корупція як інституція системно-руйнівного характеру / А.В. Волошенко // Актуальні проблеми економіки. 2017. №5. С.78-88.

336. Вербець В.В., Субот О.А., Христюк Т.А. Соціологія: навчальний посібник. К.: Кондор, 2009. 550 с.

337. Социология : учебник для прикладного бакалавриата / О.Г. Бердюгина, В.А. Глазырин, А.В. Грибакин [и др.] ; отв. ред. В.А. Глазырин. - 5-е изд., перераб. и доп. М.: Издательство Юрайт, 2014. 414 с.

338. Соціологія. Конспект лекцій / Маркозова О.О., Прохоренко Т.Г. Харків: ХНДАДУ, 2014 с.

339. Мирзоев С.Б. Институциональная коррупция // Следователь. 2012, №4(168). С.29-35.

340. П'ясецька-Устич С.В. Клочанка К.Р. Інституціоналізація корупційних відносин у соціально-економічній системі: специфіка України // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. №15. С.21-29.

341. Афанасьева В.В. Детерминированный хаос : феноменологическо-онтологический анализ. Саратов : Научная книга, 2002. 213 с.

342. Пространство: новейшая онтология / В.В. Афанасьева, К.В. Кочелаевская, А.Г. Лазерсон. Саратов: Издат. центр «Наука», 2013. 223 с.

343. Соціологія: Підручник / Н.П. Осипова, В.Д. Воднік, Г.П. Клімова та ін.; За ред. Н.П. Осипової. К.: Юрінком Інтер, 2003. 336 с.

344. Максименко С.Д. Загальна психологія Навчальний посібник Видання 3-є, перероблене та доповнене. К.: Центр учбової літератури, 2008. 272 с.

345. Стросс А., Корбин Дж. Основы качественного исследования: обоснованная теория, процедуры и техники / Пер. с англ. и послесловие Т.С. Васильевой. М: Эдиториал УРСС, 2001. 256 с.

346. Mead G.H. Social Consciousness and the Consciousness of Meaning // Psychological Bulletin. 1910. Vol. 7. Pp. 397–405.

347. Социальная психология. Пер. с англ. В.Б. Ольшанского. Ростов н/Д.: изд-во «Феникс», 1999. 544 с.

348. Данчук М.Д. Психологічні особливості виникнення і подолання корупційного делікту правоохоронців: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.09. Хмельницький, 2007. 20 с.

349. НАБУ завершило слідство у справі ексначальника управління Мін'юсту. Слово і діло. URL : https://www.slovoidilo.ua/2020/10/16/novyna/polityka/nabu-zavershylo-slidstvo-spravi-eksnachalnyka-upravlinnya-minyustu

350. Вирок Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області від 13.08.2013 у справі №442/5173/13-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : http://reyestr.court.gov.ua/Review/32950391

351. Вирок Роменського міськрайонного суду Сумської області від 16.10.2014 у справі №585/1680/14-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : http://reyestr.court.gov.ua/Review/40927975

352. Вирок Широківського районного суду Дніпропетровської області від 24.04.2019 у справі №197/517/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : http://reyestr.court.gov.ua/Review/81373756

353. Локтєв О. Державний фінансовий контроль: визначення та класифікація // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2011. №3. С.45-50.

354. Шаповал Ю.І. Всеволод Балицький: доля спецслужби крізь долю її керівника // Радянські органи державної безпеки в Україні (1918-1991 рр.): історія, структура, функції: Матер. круглого столу, 19 груд. 2013 р., м. Київ / Упоряд.: О.Г. Бажан, Р.Ю. Подкур. - К.: Інститут історії України НАН України, 2014. 469 с.

355. Господарський кодекс України : Закон України ; Кодекс. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text

356. Про затвердження Антикорупційної програми Міністерства юстиції України на 2018-2020 роки : Наказ Міністерства юстиції України від 26.04.2018 №1290/5. URL: https://minjust.gov.ua/files/general/2019/01/14/20190114101901-48.pdf

357. Обмежувальні вимоги відносно осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» та заходи фінансового контролю щодо осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції». Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Спеціальна короткострокова програма. Національне агентство державної служби. URL : https://pdp.nacs.gov. ua/courses/obmezhuvalni-vymohy-vidnosno-osib-na-yakykh-poshyriuietsia-diia-zakonu-ukrainy-pro-zapobihannia-koruptsii-ta-zakhody-finansovoho-kontroliu-shchodo-osib-na-yakykh-poshyriuietsia-diia-zakonu-

ukrainy-pro-zapobihannia-koruptsii-zapobihannia-ta-vrehuliuvannia-konfliktu-interesiv

358. Запобігання і протидія проявам корупції. Інститут викривачів, як перспектива ефективної боротьби з корупцією. Спеціальна короткострокова програма. Національне агентство державної служби. URL : https://pdp.nacs.gov. ua/courses/i-protydiia-proiavam-koruptsii-instytut-vykryvachiv-yak-perspektyva-efektyvnoi-borotby-z-koruptsiieiu

359. Ортинський В.Л. Правові питання організації проведення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. 2015. №813. С.66-70.

360. Автухов К.А., Корчака В.В. До питання перспективи приватних установ виконання покарань в Україні // Журнал східноєвропейського права. 2018. №51. С.118-12.

361. Василик В.В. Сучасний стан і проблеми запобігання корупції в Державній кримінально-виконавчій службі України // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі : матеріали IV Міжнар. наук.- практ. конф. (Київ, 12 груд. 2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В.В. Чернєй, С.Д. Гусарєв, С.С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. Ч.1. 264 с.

362. Конопельський В.Я., Бібік І.С. Запобігання корупційним правопорушенням в установах виконання покарань. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції : зб. тез доп. V Міжнар. наук.-практ. конф., (31 берез. 2017 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Харків: ХНУВС, 2017. 232 с.

363. Лисенко В.О. Окремі питання протидії корупції в органах і установах виконання покарань // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2013. №2. С.412-417.

364. Яковець І.С. Вихідні засади та практика протидії корупційним проявам у Державній кримінальновиконавчій службі України // Порівняльно-аналітичне право. 2015. №2. С.214-217.

365. Мельничук І.І. Удосконалення системи виконання покарань в Україні на основі міжнародного досвіду // Молодий вчений. 2018. №5(57). С.255-259.

366. Про результати аудиту ефективності використання Міністерством юстиції України бюджетних коштів, виділених на забезпечення функцій у сфері виконання кримінальних покарань та пробації : Рішення Рахункової палати від 27.06.2017 №13-3. URL : https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2017/ 13-3_2017/R_RP_13-3_2017.pdf

367. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 654-р. URL : https://www.kmu.gov.ua/npas/250287747

368. Петро Герасименко. Як Саакашвілі подолав корупцію // ZAXID.NET. URL : https://zaxid.net/yak_saakashvili_podolav_koruptsiyu_n1115755

369. Об организованной преступности и рэкете : Закон Грузии // Законодательный Вестник Грузии-ЗВГ. URL : https://matsne.gov.ge/ru/document/ view/27814

370. Глонти Г., Лобжанидзе Г. Профессиональная преступность в Грузии (воры в законе) : монография. Тбилиси: Центр по изучению транснациональной организованной преступности при Американском университете, Тбилисский Офис, 2004. 273 с.

371. Ольга Алленова. Бюро тюремных услуг // Коммерсантъ. URL : https://www.kommersant.ru/doc/1390537

372. Шахназарян Н. Полицейская реформа и коррупция в Грузии, Армении и Нагорном Карабахе. Аналитическая записка №232 // ПОНАРС Евразия, сентябрь 2012 года. URL : http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/ policymemos-pdf/pepm232_russ_shahnazarian_sept2012.pdf.

373. Боднарчук О.Г. Боротьба з корупцією в Грузії: досвід для вивчення та наслідування в Україні // Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип.71. С.349-356.

374. Ситуация в пенитенциарной системе Грузии взята под контроль, полиция выведена из тюрем – министр. ИНТЕРFAX.АЗЕРБАЙДЖАН. URL : http://interfax.az/view/553259

375. Clive Harfield. Paradigm not procedure: current challenges to police cultural incorporation of human rights in England and Wales // Public Space: the Journal of Law and Social Justice. 2009. Vol 4, pp 91-112

376. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні)". URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/ zweb2/ webproc34?id=&pf3511=46058&pf35401=253492

377. Кирвель, В. К. Использование полиграфа в правоохранительной деятельности зарубежных стран // Вестн. Акад. МВД Респ. Беларусь. 2003. №1(5). С.81-85.

378. Шишкина А.А. Этика государственной службы на современном этапе развития России. автореф…дис. канд. филос. наук: 09.00.05. Шуя, 2010. 25 с.

379. Мамлекеттик кызмат чөйрөсүндө полиграфта тестирлөө системасын киргизүү боюнча биринчи кезектеги чаралар жөнүндө : Кыргыз Республикасынын Президенти Жарлык 010-жылдын 27-августу ПЖ N146. URL : http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/60672?cl=ky-kg

380. О применении тестирования на детекторе симуляции (полиграфе) : Закон Республики Молдова // Monitorul Oficial. 2009. №57-58/161.

381. О Прокуратуре : Закон Республики Молдова // Monitorul Oficial. 1995. №53-54. Ст.№ 599.

382. Владимир Водо. Детектор лжи расскажет правду по-литовски // Коммерсантъ №125 от 12.07.2000, URL : https://www.kommersant.ru/doc/152845

383. Об утверждении Инструкции о порядке проведения органами Комитета государственного контроля опроса с использованием полиграфа : Приказ Комитета гос. контроля Республики Беларусь №74 от 28.12.2012. URL:

https://kodeksy-by.com/norm_akt/source-КГК%20РБ/type-Приказ/74-28.12.2012.htm

384. Об утверждении категорий должностей в уголовно-исполнительной системе, при назначении на которые проводится психофизиологическое исследование с применением полиграфа : Приказ Министерства юстиции Российской Федерации от 16.04.2013 №51 // Российская газета. URL : https://rg.ru/2013/04/29/poligraf-dok.html

385. Про Державне бюро розслідування : Закон України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text

386. Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфів у Національній поліції України : Наказ МВС України від 13.11.2017 №920. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1472-17#Text

387. Про затвердження Інструкції про порядок використання поліграфа в діяльності органів прокуратури України: Наказ Генеральної прокуратури України від 12.06.2017 №180. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0764-17#Text

388. Про використання поліграфів у діяльності Міністерства доходів і зборів України та його територіальних органів : Наказ Міністерства доходів і зборів України від 02.08.2013 №329. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1748-13#Text

389. Про затвердження Інструкції про порядок проведення службових розслідувань та службових перевірок стосовно військовослужбовців Служби безпеки України: Наказ СБУ від 04.02.2016 №45. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-16#Text

390. Про затвердження Інструкції з організації та проведення психофізіологічного дослідження персоналу із застосуванням поліграфа у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України : Наказ Міністерства оборони України від 14.04.2015 №164. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/z0477-15#Text

391. Про затвердження Інструкції про порядок організації та проведення опитування особового складу Національної гвардії України з використанням

поліграфа : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01.09.2017 №49. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-17#Text

392. Войтов Г.В. Про державну монополію на насилля, забезпечення принципу рівності перед законом та етику: дискусія з приводу приватних «СІЗО» // Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування : матеріали наук. семінару (м. Дніпро, 10 груд. 2019 р.). Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 356 с. С.47-49.

393. Voytov G.V. State and private partnership in the penitentiary management: a discussion about foreight practice // European Reforms Bulletin. 2020. №1. P.111-115.

394. An Ethic of Responsibility in International Relations, Daniel Warner (Boulder: Lynne Rienner, 1991), 153 pp.

395. Мироненко О.М. Горбатенко В.П. Історія вчень про державу і право : навч. посіб., К.: Академія, 2010. 454 с.

396. Александр Ильченко. Частные тюрьмы: чем они хороши, опасны и кому мешают // СЕГОДНЯ. URL : https://www.segodnya.ua/ukraine/chactnye-tjurmy-chem-oni-khoroshi-opacny-i-komu-meshajut-229184.html

397. Гончаренко О.Г. Формування і використання ресурсного потенціалу виробничого комплексу Державної кримінально-виконавчої служби України: монографія. Чернігів: Десна-Поліграф, 2015. 438 с.

398 Автухов К.А., Корчака В.В. До питання перспективи приватних установ виконання покарань в Україні // Журнал східноєвропейського права. 2018. №51. С.118-12.

399. Cunningham D. Guidelines for Contracting for a Private Prison. URL : https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/203968.pdf

400. Austin J., Coventry G. Emerging Issues on Privatized Prisons. Washington : National Council on Crime and Delinquency. 2001. 86 pp.

401. Степан Костецкий. Индустрия несвободы // LENTA.RU. URL : https://lenta.ru/articles/2019/08/09/prison_labour/

402. Частные тюрьмы: как это работает // ПРАВО.RU. URL : https://pravo.ru/review/view/89878/

403. В Карагандинской области построят частную тюрьму // EKARAGANDA.KZ. URL: http://ekaraganda.kz/?mod=news_read&id=41905

404. Литвяк Л.Г., Смирнова К.С., Битаров А.С. Частные тюрьмы в России: насколько это возможно // Гуманитарные, социально-экономические и общественные науки. 2018. №12. С.118-120.

405. Игорь Молотов. Путёвка на нары, или Всё включено: в Госдуме предлагают разрешить создание частных тюрем // RT. На русском. URL: https://russian.rt.com/russia/article/331256-gosduma-rossiya-chastniye-tiurmy

406. Тимофеева Е.А. Частные тюрьмы: возможности интеграции зарубежного опыта в деятельность УИС России // III Междунар. пенитенциар. форум «Преступление, наказание, исправление»: сборн. тезис. выст. и докладов участников (г. Рязань, 21-23 ноября 2017 г.): в 8 т. Рязань, 2017. Т.2. С.102-107.

407. Коммерческие тюрьмы мира // Коммерсант. URL: https://www.kommersant.ru/doc/1378019

408. Макс Вебер. Политика как призвание и профессия. М: Рипол Классик. 2016. 292 с.

409. Калєніченко Л.І. Державно-правовий примус та система його форм // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 228 с. С.89-92.

410. Federal Officials Announce the Filing of Federal Fraud and Tax Charges Against Two Luzerne County Common Pleas Court Judges in an On-Going Public Corruption Probe. // FBI (2009). URL: https://archives.fbi.gov/archives/philadelphia/ press-releases/2009/ph012609.htm

411. Кнодель Л.В. Пенология: история и современность : монография. К.: ФОП Кандиба Т.П., 2019. 426 с.

412. Александр Бородихин. «Против рабства в Америке». Как была организована крупнейшая в истории США акция протеста заключенных // Медиазона. URL : https://zona.media/article/2016/06/12/usa

413. Про приватні тюрми. Приватна зона: як заробляють на утриманні кримінальників? // Zakonoproekt.Org.UA. URL : https://www.facebook.com/ Zakonoproekt.Org.UA/posts/1117715174921719:0

414. Юрий Александров. Тюрьма и мир // Журнальный клуб «Интелрос «Неволя». 2014. №40. URL : http://www.intelros.ru/readroom/nevolia/40-2014/ 25534-tyurma-i-mir.html

415. Василь Бідун. Міністр юстиції анонсував створення приватних СІЗО. Слідство.інфо. URL : https://www.slidstvo.info/news/ministr-yustytsiyi-anonsuvav -stvorennya-pryvatnyh-sizo/

416. Про запровадження експериментального проекту щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особам, узятим під варту, в слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.04.2020 №305. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0405-20#Text

417. Про затвердження Порядку проведення експериментального проєкту щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особам, узятим під варту, в слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України : Наказ Міністерства юстиції України від 06.05.2020 №1587/5. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0405-20#Text

418. Загальна декларації прав людини : Декларація, Міжнародний документ. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/995_015

419. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт, Міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

420. Деякі питання територіальних органів Міністерства юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.01.2020 №20 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20-2020-п#Text

421. Voytov Gennadiy. Institutional and sociocultural elements of anticorruption activities in the modern Ukrainian society // Revista Revista ştiinţifică Internaţională “Supremaţia Dreptului”. 2018. №4. С.158-164.

422. Войтов Г.В. До питань класифікації адміністративно-попереджувальних заходів протидії корупції в органах та установах пенітенціарної системи України // Європейські перспективи. 2019. №1. С.40-44.

Додаток А

РЕЗУЛЬТАТИ
опитування співробітників ДКВС щодо з'ясування причин корупційних правопорушень

1. За своєю посадою Ви належите до співробітників ДКВС		
Рядового складу	65	12,6%
Молодшого начальницького складу	144	28%
Середнього начальницького складу	131	25,4%
Старшого начальницького складу	128	24,9%
Вищого начальницького складу	47	9,1%
2. На Вашу думку, співробітники ДКВС користуються повагою у населення:		
Так, користуються	73	14.2%
Швидше користуються ніж не користуються	102	19.8%
Не користуються	121	23.5%
Швидше не користуються, ніж користуються	219	42.5%
3. Ваша думка щодо соціального статусу співробітників ДКВС:		
Усі співробітники ДКВС мають належний соціальний статус	-	-
Деякі співробітники ДКВС мають належний соціальний статус	-	-
Співробітники ДКВС мають низький соціальний статус	515	100%
4. Чи задоволені Ви службою в ДКВС?		
Повністю задоволений	29	5,6%
Деякі надії не виправдались	139	27%
Більше незадоволений, ніж задоволений	335	65,1%
Зовсім не задоволений	12	2,3%
5. Вам відомі факти корисливих зловживань (корупційні правопорушення) в діяльності співробітників ДКВС?		
Так	291	56,5%
Ні	224	43,5%
6. Якщо Вам відомі факти корисливих зловживань (корупційні правлпорушення) в діяльності співробітників ДКВС, звідки Ви отримали таку інформацію (можливо два варіанти відповіді)?		
Особисто був свідком	-	-
Із розповіді товаришів по службі, знайомих	102	19.8%
Із засобів масової інформації	401	77,9%
З інших джерел	12	2,3%
7. На вашу думку, хабарництво та корупція в діяльності співробітників ДКВС явища:		
Поширені	44	8,5%
Швидше поширені, ніж непоширені	192	37,3%
Непоширені	115	22,3%
Швидше непоширені, ніж поширені	164	31,9%
8. Чи змогли б Ви свідомо допустити корисливе зловживання посадовим		

становищем, якщо б вірогідність виявлення цього діяння була б мінімальною?		
Так, зміг	-	-
Не зміг	286	55,5%
Важко відповісти	229	44,5%
9. Чи повідомили б Ви своєму керівникові або іншій посадовій особі про відомий Вам факт (факти) корупційних діянь зі сторони Ваших колег?		
Так	144	28%
Ні	16	6,9%
Важко відповісти	335	65,1%
10. Основні причини корупції в установах виконання кримінальних покарнь		
недостатній рівень заробітної плати працівників	233	45,2%
бажання отримати особисту вигоду	31	6%
недостатність соціальної допомоги та підтримки	61	11,9%
провокація зі сторони засуджених	119	23,1%
відсутність патріотизму і громадянської свідомості	15	2,9%
низький рівень правової культури	5	1%
недостатній рівень обізнаності про відповідальність	51	9,9%
11. На Вашу думку корупційні діяння більш поширені у діяльності?		
Рядового складу	7	1,4%
Молодшого начальницького складу	19	3,7%
Середнього начальницького складу	27	5,2%
Старшого начальницького складу	40	7,7%
Вищого начальницького складу	51	9,9%
Усіх ланок	142	27,6%
Важко відповісти	229	44,5%
12. Що сприяє корисливим правопорушенням у діяльності співробітників ДКВС?		
Високий рівень латентності цих правопорушень	306	59,4%
Недосконаліть методів виявлення правопорушень	12	2,3%
Недостатній контроль за діяльністю органів та установ виконання покарань	197	38,3%
13. Які із запропонованих заходів повинні вплинути на зменшення корисливих зловживань з боку співробітників ДКВС?:		
Підвищення рівня грошового забезпечення співробітників ДКВС	389	75,5%
Посилення контролю за діяльністю співробітників ДКВС	54	10,5%
Посилення юридичної відповідальності співробітників ДКВС	48	9,4%
Підвищення рівня правової та культурної свідомості	9	1,7%
Покращення виховної роботи з особовим складом	15	2,9%
Встановлення контролю за прибутками та видатками	-	-

Додаток Б

Перелік публікацій про виявлені коупційні правопорушення

Дата публікації	Інформаційний ресурс	Назва публікації	Режим доступ
29.06.2015	112.UA	СБУ затримала за корупцію посадових осіб житомирської установи виконання покарань	https://ua.112.ua/kryminal/sbu-zatrymala-za-koruptsiiu-posadovykh-osib-zhytomyrskoi-ustanovy-vykonannia-pokaran-240960.html
30.09.2015	Житомир.info	У Житомирській області затримали на хабарі інспектора пенітенціарної служби	https://www.zhitomir.info/news_151030.html
14.02.2017	ВОЛИНЬ.POST	На хабарі «взяли» заступника начальника Маневицької колонії	http://www.volynpost.com/news/84004-na-habari-vzialy-zastupnyka-nachalnyka-manevyckoi-kolonii
15.03.2017	ТВОЄ МІСТО	Начальника Львівського СІЗО затримали на хабарі	http://www.tvoemisto.tv/news/nachalnyka_lvivskogo_sizo_zatrymaly_za_habar_84493.html
1.09.2017	LB.UA	Співробітниця Київського СІЗО за хабарі переводила заарештованих у медчастину	https://lb.ua/society/2017/09/01/375332_sotrudnitsa_kievskogo_sizo_vzyatki.html
17.05.2018	РІВНЕ ВЕЧІРНЄ	За хабар на Рівненщині затримали двох керівників виправної колонії	https://rivnepost.rv.ua/news/za-khabar-na-rivnenshchini-zatrimali-dvokh-kerivnikiv-vipravnoi-kolonii
20.10.2017	ГОЛОС ГРОМАДИ	На Кіровоградщині затримали начальника держустанови УВП №14	https://golosgromadu.info/na-kirovogradshhyni-zatrymaly-nachalnyka-derzhustanovy-uvp-14/
13.03.2018	CBN	У Кропивницькому взяли на хабарі опера СІЗО, який був в. о. взятого раніше начальника	https://cbn.com.ua/2018/03/13/u-kropyvnytskomu-vzyaly-na-habari-opera-sizo-yakyj-buv-v-o-vzyatogo-ranishe-nachalnyka-foto/
11.05.2018	Перша електронна газета	У Кропивницькому судитимуть керівника кропивницької колонії, який намагався “купити” прокурора	https://persha.kr.ua/theme/161616-u-kropyvnytskomu-sudytymut-kerivnyka-kropyvnytskoyi-koloniyi-yakyj-namagavsya-kupyty-prokurora/
18.02.2019	varta1	Корупція на зоні: працівник Львівського СІЗО систематично вимагав від ув’язнених хабарів	https://varta1.com.ua/koruptsiya-na-zoni-pratsivnyk-lvivskogo-sizo-systematychno-vymagav-vid-uv-yaznenyh-habariv/
23.02.2018	Незалежний громадський портал	На Хмельниччині керівництво виправної колонії викрито на хабарі	https://ngp-ua.info/2018/02/35721
12.01.2019	Відкритий ліс	Чиновник Мін’юсту і двоє керівників	https://www.openforest.org.ua/109699/

		пенітенціарної системи в Одеській області вимагали хабарі за закупівлю деревини за завищеними цінами	
26.07.2018	Еспресо	У Дніпрі керівник СІЗО просив хабар "Волгою"	https://espreso.tv/news/2018/07/26/u_dnipri_kerivnyk_sizo_prosyv_khabar_quotvolgoyuquot
17.08. 2018	Інтернет видання «Полтаіщина»	У Кременчуці затримали інспектора виправної колонії, який за хабар намагався передати в'язню телефон	https://poltava.to/news/47977/
05.01.2018	Вся Закарнатська Правда	СБУ взяла на хабарі начальника районної служби виконання покарань	https://vsapravda.info/?p=90433
02.03.2019	Інформаційний портал INFOSCOPE	В Одеській області затримали двох співробітників СІЗО за вимагання – Держбюро розслідувань	https://infoscope.news/policy/v-odeskij-oblasti-zatrymaly-dvokh-spivrobitnykiv-sizo-za-vymahannia-derzhbiuro-rozsliduvan/
11.06.2019	Главком	У Києві на хабарі затримали посадовців управління Мін'юсту	https://glavcom.ua/kyiv/news/u-kijevi-na-habari-zatrimali-posadovciv-minyusta--601070.html
20.03.2020	ВОЛИНЬ.POST	Волинські СБУшники затримали на хабарі очільника міжрегіонального управління Мін'юсту.	http://www.volynpost.com/news/160412-volynski-sbushnyky-zatrymaly-na-habari-ochilnyka-mizhregionalnogo-upravlinnia-minyustu-foto
05.07.2020	Місто	У Вінниці затримали працівника держустанови впіймали на хабарі в 10 тис грн	https://misto.vn.ua/crime/u-vinnici-zatrimali-pracivnika-derzhustanovi-vpijmali-na-xabari-v-10-tis-grn/
09.07.2020	Вісті ріненщини	Начальника Катеринівської колонії разом зі спільниками затримали за збут наркотиків засудженим	https://www.visti.rovno.ua/news/nachalnika-katerinivskoi-koloniirazom-zi-spilnikami-zatrimali-za-zbut-narkotikiv-zasudzhenim
13.08.2020	Варіанти	Інспектора львівського СІЗО затримали із наркотиками	https://varianty.lviv.ua/74523-inspektora-lvivskoho-sizo-zatrymaly-iz-narkotykamy
29.10.2020	20 хвилин	На Вінниччині начальник дільниці «зони» забирав зарплату у засудженого	https://vn.20minut.ua/Kryminal/na-vinnichchini-nachalnik-dilnitsi-zoni-zabirav-zarplatu-u-zasudzhenog-11156449.html
25.11.2020	Інформаційне агенство «Regio.News»	На Київщині керівника виправної колонії викрили на привласненні держкоштів	https://regionews.ua/ukr/news/kievshchina/1606311132-na-kiyivshchini-kerivnika-vipravnoyi-koloniyi-vikrili-na-privlasnenni-derzhkoshtiv
18.11.2020	Ракурс	Хабар за пом'якшення умов тримання – викрито посадовця Менської виправної колонії	https://racurs.ua/ua/n146681-posadovec-koloniyi-dlya-eks-pravoohoronciv-vymagav-habar-u-zasudjenogo-foto-video.html

Додаток В

Акаунти соціальної мережі facebook присвячені проблемам пенітенціарних відносин

№ з/п	Найменування акаунту	Режим доступу
1	Всеукраинская пенитенциарная сеть	https://www.facebook.com/groups/113461698744775/?ref=bookmarks)
2	Українські в'язниці	https://www.facebook.com/groups/2423084991139824/
3	Пенітенціарна асоціація	https://www.facebook.com/groups/1866339090266729/
4	Пенітенціарна юридична клініка ІКВС	https://www.facebook.com/lc.penit/
5	Пенітенціарна реформа в Україні	https://www.facebook.com/groups/ukrainianpenitentiaryreform/
6	Реалии в пенитенциарной системе Украины	https://www.facebook.com/groups/1710620799174088/
7	ЕВРО-ГРАТИ	https://www.facebook.com/groups/387352255357880/
8	FREE ZONE	https://www.facebook.com/FreeZoneUkraine/?ref=search&__tn__=%2Cd%2CP-R&eid=ARCysQDylcEqa9nEcv-_gHVjw-9uHIjHFKoB5DVFsx64yuxf5k0yUJRNx0ixMy5Xq7ZwpsNWBmRFaoJb
9	«Тюряга»	https://www.facebook.com/%D0%A2%D1%8E%D1%80%D1%8F%D0%B3%D0%B0-174870916550605/?eid=ARCPZsZUijGka_WD-jiwXSqerrTheCSU_VOQkY7oyMJGUc7_Fvl1aS2QnzWx57KEkDfAp4YJPsmfVR2I
10	Незаконно засуджені, законопроект 2033-а	https://www.facebook.com/Незаконно_засуджені_законопроект_2033-а-186581692220287/?eid=ARCnXodeCCXW_nGUV4MkHdueNvwSfGypVH7ynU80SpBrHeNg9ynW3cV4t_F-gwQ-EDGHcGelSqVlygwy
11	Профспілка пробації	https://www.facebook.com/profspilka.probation/?ref=py_c&eid=ARCbm4IEsvu98EeJ-scGQvip_dd5nEbueJKOHV4LiNtTGuHuHNGgnZuoI-J3e8Y3v9vm89oyv7JG0Kqe
12	ФОРУМ ОСУЖДЕННЫХ УКРАИНЫ	https://www.facebook.com/groups/234890193768805/permalink/542071696383985/
13	ТЮРЬМА	https://www.facebook.com/tyrmia
14	СИЗО-4 Тюрьма г. Днипро	https://www.facebook.com/groups/sizodnipro/
15	Концтабір – фабрика смерті Бердянська ВК №77	https://www.facebook.com/groups/617721281983131/

Додаток Г

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Одеського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
Володимир ГРОХОЛЬСЬКИЙ
«12» 12 2020 року

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ
результатів дисертаційного дослідження
Войтова Геннадія Васильовича
у науково-дослідну діяльність
Одеського державного університету внутрішніх справ

Комісія у складі:

1) начальника відділу організації наукової роботи ОДУВС, кандидата юридичних наук, Домброван Н.В., підполковника поліції;

2) завідувач докторантури та аспірантури ОДУВС, кандидата юридичних наук,Теслюк І.О.

3) провідний науковий співробітник ОДУВС, доктор юридичних наук Воронов І.О.

склала цей акт з приводу впровадження результатів дисертаційного дослідження Войтова Геннадія Васильовича на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії у науково-дослідну діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ.

Комісія дійшла висновку, що результати дисертаційного дослідження мають відповідний теоретичний рівень, практичну значущість та висвітлюють теорії, концепції, підходи щодо адміністративно-правових засад запобігання

корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України. Висновки дослідження апробовано під час лекційних та практичних занять і рекомендовано для використання у практиці фахової підготовки у закладах вищої освіти системи МВС.

Зазначені наукові напрацювання Войтова Геннадія Васильовича були використані під час підготовки фахових наукових статей та тез доповідей на науково-практичних конференціях:

1. Voytov Gennadiy. Institutional and sociocultural elements of anticorruption activities in the modern Ukrainian society / Gennadiy Voytov // Revista Revista ştiinţifică Internaţională "Supremaţia Dreptului". 2018. №4. С.158-164.

2. Войтов Г.В. До питань класифікації адміністративно-попереджувальних заходів протидії корупції в органах та установах пенітенціарної системи України / Г.В. Войтов // Європейські перспективи. 2019. №1. С.40-44.

3. Войтов Г.В. До дискусії про принципи адміністративно-правового запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України / Г.В. Войтов // Наше право. 2019. №3. С.43-51.

4. Войтов Г.В. Катування ув'язнених з метою отримання неправомірної вигоди адміністрацією місць несвободи: історико-правові аспекти // Право.UA. 2019. №3. С.63-69.

5. Войтов Г.В. Лексема «корупція» у понятійно-категоріальному апараті наукових досліджень та актах права / Г.В. Войтов // Європейські перспективи. 2019. №4. С.82-90.

6. Войтов Г.В. Соціокультурні аспекти антикорупційної діяльності / Г.В. Войтов // Інформація та культура в забезпеченні сталого розвитку людства : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 15 листоп. 2018 р. / Маріуп. держ. ун-т ; за заг. ред. Г.І. Батичко. Маріуполь: МДУ, 2018. С.76-80.

7. Войтов Г.В. На захист широкого застосування історичних методів в дослідженні правових проблем протидії корупції / Г.В. Войтов // Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 8-9 лютого 2019 р.). Одеса: Причорноморська фундація права, 2019. 104 с., С.47-51.

8. Войтов Г.В. Про державну монополію на насилля, забезпечення принципу рівності перед законом та етику: дискусія з приводу приватних «СІЗО» / Г.В. Войтов // Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування : матеріали наук. семінару (м. Дніпро, 10 груд. 2019 р.) ; Проєкти учасників V Міжнародного студентського саміту «Права людини в умовах сучасних глобалізаційних викликів» (м. Дніпро, 18-19 квіт. 2019 р.). Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 356 с. С.47-49.

9. Войтов Г.В. Публічна інформація про діяльність органів виконання покарань України як чинник запобігання корупції: аналіз проблем безперешкодного доступу // Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернетконференції (м. Одеса, 30 жовтня 2020 р.). Одеса: ОДУВС, 2020. 238 с. С.146-149.

10. Войтов Г.В. Зловживання правом: проблеми дискреції у правозастосуванні органів публічної адміністрації / Г.В. Войтов, Н.А. Бааджи // Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 26 березня 2020 р. Одеса: ОДУВС, 2020. 248 с. С.21-22.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження Войтова Геннадія Васильовича на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії у науково-дослідну діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ.

Зазначені праці підтвердили високий теоретичний і навчально-методичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами

використання під час підготовки та проведення усіх видів занять, а також були використані у науково-дослідній роботі профільних кафедр, наукових лабораторіях та перемінного складу.

Члени комісії:
Начальник відділу організації наукової роботи ОДУВС, к.ю.н. підполковник поліції **Наталія ДОМБРОВАН**

Завідувач докторантури та аспірантури ОДУВС, к.ю.н. **Ірина ТЕСЛЮК**

Провідний науковий співробітник відділу організації наукової роботи ОДУВС, д.ю.н. **Ігор ВОРОНОВ**

Додаток Д

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор Одеського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

Павло БЕРНАЗ

10 12 2020 р.

А К Т
про впровадження результатів дисертаційного дослідження Войтова Геннадія Васильовича на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України» в освітній процес Одеського державного університету внутрішніх справ

м. Одеса 10. 12. 2020 р.

Комісія у складі:

1) начальника навчально-методичного відділу ОДУВС, кандидата технічних наук, доцента Сіфорова О.І., полковника поліції;

2) начальника відділу організації наукової роботи ОДУВС, кандидата юридичних наук, Домброван Н.В., підполковника поліції;

3) завідувача кафедри адміністративного права та адміністративного процесу ОДУВС, доктора юридичних наук, доцента Денисової А.В.

склала цей акт про те, що науково-методичні та практичні результати сформовані в дисертаційному дослідженні Войтова Геннадія Васильовича на тему: «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії в освітній процес Одеського державного університету внутрішніх справ.

Комісія дійшла висновку, що результати дисертаційного дослідження Войтова Геннадія Васильовича щодо дослідження адміністративно-правових засад запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних

покарань України можуть бути використані при підготовці навчально-методичних матеріалів, зокрема робочих програм із дисциплін: «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Кваліфікація адміністративних правопорушень», «Актуальні питання запобігання корупції».

Зазначені праці підтвердили високий теоретичний і навчально-методичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами використання під час підготовки та проведення усіх видів занять, а також були використані у науково-дослідній роботі профільних кафедр, наукових лабораторіях та перемінного складу.

Члени комісії:

Начальник навчально-методичного відділу,
кандидат технічних наук, доцент,
полковник поліції **Олександр СІФОРОВ**

Начальник відділу організації
наукової роботи ОДУВС,
кандидат юридичних наук,
підполковник поліції **Наталія ДОМБРОВАН**

Завідувач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу ОДУВС,
доктор юридичних наук, доцент **Аліна ДЕНИСОВА**

Додаток Е

Акт

впровадження у правотворчу діяльність результатів
дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук
ВОЙТОВА ГЕНАДІЯ ВАСИЛЬОВИЧА
на тему: « Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України»

Результати дисертаційного дослідження Войтова Г.В. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, опрацьовані у Комітеті Верховної Ради України з питань антикорупційної політики комісією у складі: керівника секретаріату Комітету, кандидата юридичних наук, заслуженого юриста України Сорочика Юрія Юрійовича, заступника керівника секретаріату Комітету Кармана Юрія Васильовича та головного консультанта секретаріату Комітету Вишневської Катерини Олександрівни.

Висвітлені у дисертаційному досліджені питання, пропозиції отримані на основі комплексного дослідження чинного законодавства у сфері організаційно-правової діяльності органів публічної адміністрації у сфері запобігання корупції в органах та установах виконання кримінальних покарань України, зокрема, щодо необхідності внесення змін до Законів України «Про запобігання корупції», «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» та Кодексу України про адміністративні правопорушення мають необхідний теоретичний та методологічний рівень, практичну значимість і надалі будуть опрацьовуватися в комплексі, а за наявності підстав їх буде враховано в подальшій роботі при підготовці пропозицій Комітету щодо удосконалення чинного законодавства України.

Члени комісії : СОРОЧИК Ю.Ю.

КАРМАН Ю.В.

ВИШНЕВСЬКА К.О.

АПАРАТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ КАДРІВ

Підпис Сорочика Ю.Ю. підтверджую
Кармана Ю.В.
Вишневської К.О.
Управління кадрів
Апарату Верховної Ради України
«27» 01 2021 р.

Додаток Є

ЗАТВЕРДЖУЮ
Начальник державної установи
.<<рдєєь^ии.;слідчий ізолятор»
подковник внутрішньої служби



Чишкала С.М

грудня 2020 року

АКТ 30.12.2020

про можливість впровадження результатів дисеріаційного дослідження аспіранта Одеського державного університету внутрішніх справ Войтова Генадія Васильовича на тему «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України» зі спеціальності 081 Право у правозастосовну діяльність органів виконання покарань України

Комісія в складі:

голова - перший заступник начальника, майор внутрішньої служби Колбаса В.М.

члени комісії:

1. заступник начальника з питань соціально - виховної та психологічної роботи, майор внутрішньої служби Паниченко О.А.

склали цей акт про те, що основні результати дослідження на тему «Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах і установах виконання кримінальних покарань України», проведеного аспірантом Одеського державного університету внутрішніх справ Войтовим Г.В. здійснені на достатньому теоретичному і методичному рівні та ґрунтуються на результатах глибокого аналізу чинного законодавства, матеріалів адміністративної практики та правозастосування у сфері запобігання корупції в органах та установах виконання покарань, наукових джерел та зарубіжного досвіду і можуть бути впроваджені у правозастосовну діяльність органів виконання покарань України.

Дослідником підготовлені рекомендації, які спрямовані на підвищення ефективності застосування адміністративно-правових методів запобігання корупції в діяльності органів виконання покарань України, зокрема, щодо:

- запобігання корупції при прийнятті на службу в органи та установи виконання кримінальних покарань;

- доступу до публічної інформації, держателями якої є органи та установи виконання покарань.

Науково обґрунтованими та можливими для впровадження видаються також результати дослідження в частині:

- застосування ротації персоналу органів виконання покарань України;
- правового регулювання застосування у кадровій роботі органів та установ виконання покарань України засобів інструментальної детекції.

Таким чином, результати дисертаційного дослідження Войтова Г.В. актуальні та підлягають до впроваджені у правозастосовну діяльність органів системи виконання покарань України.

Голова комісії _____ **Колбаса В.М.**

Члени комісії **Паниченко О.А.**